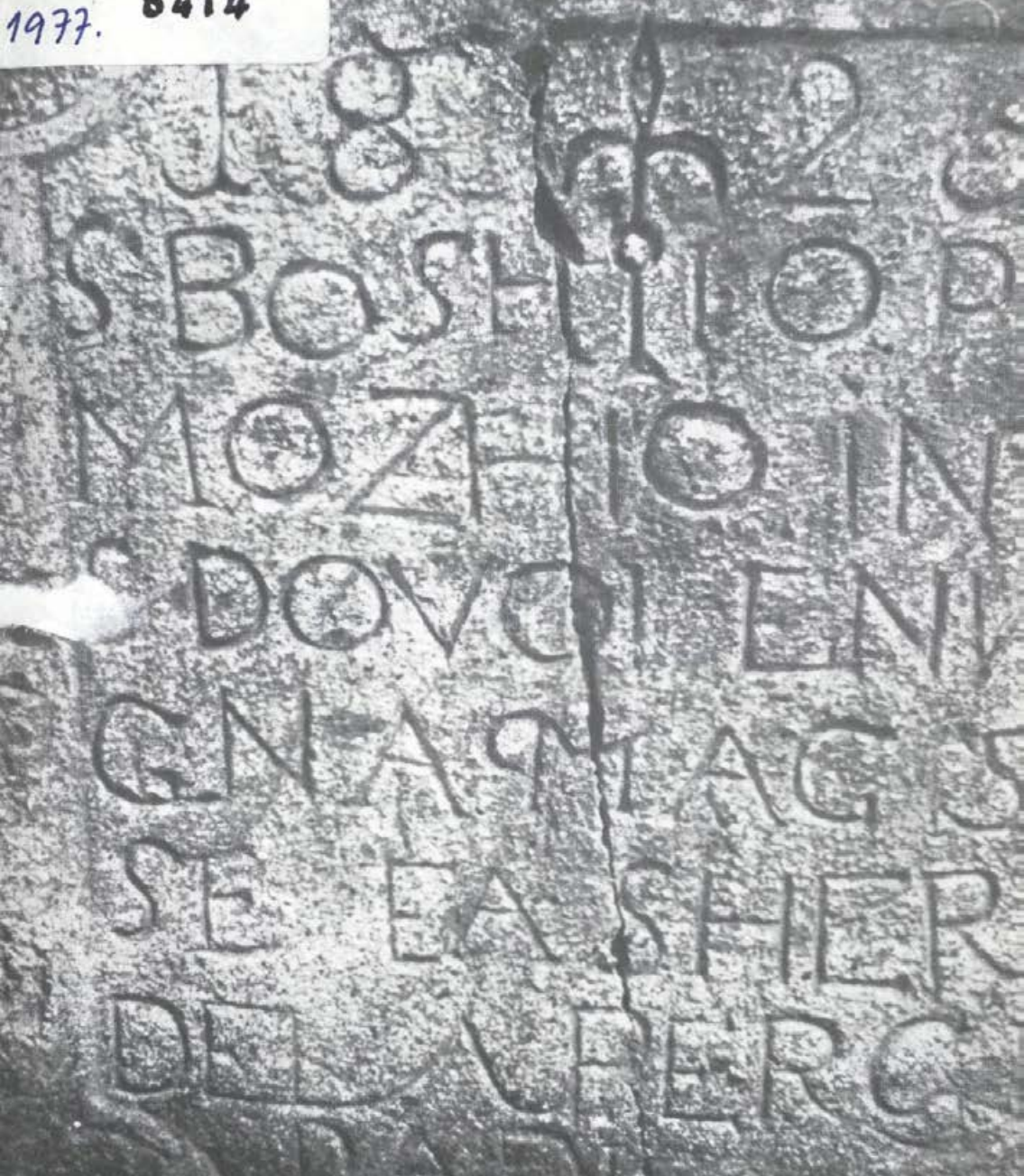

1977. 8414

Koledar 1977

KOLEDAR

Goriške Mohorjeve družbe

za leto

1977

Izdala Goriška Mohorjeva družba

Gorica 1977

8414/1977

D 77. 211/1977

Koledar je opremil in znamenja za mesece narisal Edi Zerjal

Natisnila tiskarna Budin v Gorici

Leto 1977

je navadno leto. Ima 365 dni ali 52 tednov in 1 dan. Začne in konča se s soboto.

Začetek letnih časov

Začetek pomladi	:	20. marca ob 18.43
» poletja	:	21. junija ob 13.14
» jeseni	:	23. septembra ob 4.30
» zime	:	22. decembra ob 0.24

Sončni in lunini mrki

V letu 1977 bosta dva sončna in en lunin mrk, od katerih bo v Srednji Evropi viden le en lunin mrk:

1. *Delni lunin mrk* bo 4. aprila 1977 in bo trajal od 3.04 do 7.32. Začetek te bolj majhne zatemnitve bo viden tudi pri nas, boljše pa v zapadni Evropi, zapadni Afriki ter Južni in Severni Ameriki.
2. *Obročasti sončni mrk* bo 18. aprila 1977 od 8.33 do 14.29. Zatemnitev se bo začela na Atlantskem oceanu in se bo nato razširila prek Južne Afrike, Indijskega oceana, vzhodne Brazilije, Antarktike, Arabskega polotoka ter Indije.
3. *Popolni sončni mrk* bo od 12. na 13. oktober 1977 od 18.48 do 0.06. Viden bo na Tihem oceanu proti jugovzhodu, v Severni Ameriki in deloma v severozapadnem delu Južne Amerike.

JANUAR

PROSINEC

31 DNI

1	Sobota	Osmina Gospodovega rojstva; Marija božja mati
2	Nedelja	2. po božiču - Bazilij (Vasilij) Veliki, škof.
3	Ponedeljek	Genovefa, dev.; Bertila, spok.
4	Torek	Angela Folinjska, red.; Gregor Langreški, škof
5	Sreda	Simeon Stilit, pušč.; Emilijana (Milena) ☺
6	Četrtek	Gospodovo Razglašenje - Sveti Trije kralji
7	Petek	Rajmund, red.; Valentin (Zdravko), škof, Lucijan
8	Sobota	Severin, opat; Erhard, škof; Gudula, dev.
9	Nedelja	Jezusov krst - Julijan, muč.; Hadrijan, opat
10	Ponedeljek	Viljem, škof; Agaton, papež; Gregor X., papež
11	Torek	Pavlin, oglejski škof; Teodozij, opat; Salvij, škof, m.
12	Sreda	Alfred, opat; Tatjana, muč.; Ernest, muč. ☹
13	Četrtek	Hilarij (Radovan), škof, c. uč.; Veronika Milanska, r.
14	Petek	Oton, menih; Feliks (Srečko) Nolanski, duhovnik
15	Sobota	Pavel, puščavnik; Maver (Mauro), opat
16	Nedelja	2. navadna - Marcel, papež; Berard, Oton in Peter
17	Ponedeljek	Anton (Zvonko), opat, pušč.; Marijan, muč.
18	Torek	Marjeta Ogrska, dev.; Suzana, muč.
19	Sreda	Knut, kralj; Germanik, muč. ☺
20	Četrtek	Fabijan, papež, in Sebastijan, muč.
21	Petek	Neža (Janja, Ines), dev., muč.; Fruktuoz (Rastko)
22	Sobota	Vincenc (Vinko), diakon, muč.; Anastazij, pušč., m.
23	Nedelja	3. navadna - Ildefonz, škof; Emerencijana, muč.
24	Ponedeljek	Frančišek Saleški, škof, c. uč.; Felicijan, škof, muč.
25	Torek	Spreobrnitev sv. Pavla; Ananija, muč.
26	Sreda	Timotej, škof; Tit, škof; Pavla, spok.
27	Četrtek	Angela Merici, dev.; Vitalijan, papež; Julijan ☺
28	Petek	Tomaž Akvinski, duhovnik, c. uč.; Peter Nolasco, red.
29	Sobota	Valerij, škof; Julijan Ubogi, spokornik
30	Nedelja	4. navadna - Martina, dev., muč.; Hijacinta, dev.
31	Ponedeljek	Janez Bosco, duhov.; Marcela, spok.; Ludovika, red.

1. Našli so Marijo, Jožefa in Dete in čez osem dni so mu dali ime Jezus (Lk 2, 16-21)
2. Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jan 1, 1-18)
6. Z Vzhoda smo se prišli poklonit Kralju (Mt 2, 1-12)
9. Oče pričuje o Sinu (Lk 3, 15-16, 21-22)
16. Jezusov prvi čudež (Jan 2, 1-12)
23. Pismo se spolnjuje na Jezusu (Lk 1, 1-4; 4, 14-21)
30. Jezus ni prerok samo za Jude (Lk 4, 21-30)

SV. FRANCISEK SALEŠKI (1567 - 1622)

Po rodu in izobrazbi plemiškega rodu je bil Frančišek Saleški izredno privlačna osebnost v Franciji 17. stoletja. S svojim naukom, pridiganjem, spisi in pismi je mnogim ljudem, plemičem in preprostim kmetom, bogatim in revnim pokazal pot do pravega krščanskega življenja. Njegova pisma nimajo samo literarne vrednosti, marveč so predvsem izraz bogatega duhovnega življenja, ljubezni do bližnjega in Boga.

Najbolj znano in razširjeno njegovo delo Uvod v bogoljubno življenje ali Filoteja je bilo že prevedeno v slovenščino.

»Vsako molitev, bodisi premišljevalno, bodisi ustno, pričenjaj z mislijo na božjo pričujočnost. Drži se tega pravila brez izjeme in kmalu boš čutila napredek.

Če se hočeš ravnati po mojem nasvetu, odmoli najprej Očenaš, Zdravamarijo in vero. Navadi se misliti na to, kar besede pomenijo; le tako boš okušala čudovite sadove teh svetih molitev.« (Iz Filoteje)

Začnimo z Bogom vsako delo, da bo dober tek imelo.

Mirna vest je najboljša vzglavje.

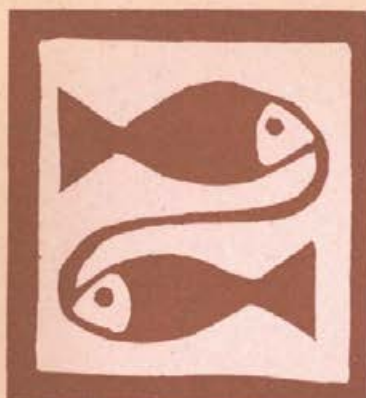
Lonec lončarja hvali.

Srce modrega išče znanja, usta bedakov se pasejo z neumnostjo. (Preg 15, 14)

Prosinec mili, Bog se usmili.

Kadar sv. Anton (17.) z dežjem prihaja, se dolgo potem zemlja opaja.

Ce Vinka (22.) sonce peče, v sode vino teče.

FEBRUAR

SVEČAN

28 DNI

1	Torek	Brigita Irska, dev.; Sever, škof; Pionij, muč.
2	Sreda	Gospodovo darovanje (Svečnica); Simeon
3	Četrtek	Blaž, škof, muč.; Oskar, škof
4	Petek	Andrej Corsini, škof; Janez de Britto, muč. ☹
5	Sobota	Agata, dev., muč.; Albuin, škof, muč.
6	Nedelja	5. navadna - Pavel Miki in tov., japonski mučenci
7	Ponedeljek	Rihard, kralj; Egidij od sv. Jožefa, red.
8	Torek	Hieronim Emiliani, red.; Janez de Matha, red.
9	Sreda	Apolonija, dev., muč.; Nikefor, muč.; Sabin, škof
10	Četrtek	Sholastika, dev.; Viljem, pušč.
11	Petek	Lurška Mati božja; Saturnin, muč. ☹
12	Sobota	Evlalija, muč.; Benedikt Anianski, opat
13	Nedelja	6. navadna - Katarina de' Ricci, dev.; Hermenegilda
14	Ponedeljek	Ciril in Metod, slov. ap.; Valentin (Zdravko); Bruno
15	Torek	Jordan Saški, red.; Sigfrid (Zmago), škof
16	Sreda	Julijan, muč.; Onezim, škof
17	Četrtek	Aleš in šest tovarišev, ustanov. servitov; Silvin, škof
18	Petek	Simeon, škof, muč.; Flavijan, škof ●
19	Sobota	Konrad, spok.; Julijan, muč.
20	Nedelja	7. navadna - Silvan, muč.; Leon, škof; Sadot, muč.
21	Ponedeljek	Peter Damiani, škof; Maksimilijan, škof; Irena, dev.
22	Torek	(Pust); Marjeta Kortonska, spok.; Sedež ap. Petra
23	Sreda	P e p e l n i c a ; Polikarp, škof, muč.; Romana, spok.
24	Četrtek	Sergij, muč.; Montan, muč.; Lucij
25	Petek	Valburga, dev.; Viktorin in Viktor, muč.
26	Sobota	Aleksander, škof; Matilda, dev. ☹
27	Nedelja	1. postna - Gabrijel Žalostne Matere božje, red.
28	Ponedeljek	Roman, opat; Osvald, škof; Hilarij, p.

- 6. Apostoli pustijo vse in gredo za Jezusom (Lk 5, 1-11)
- 13. Blagor ubogim, gorje bogatinom (Lk 6, 17, 20-26)
- 20. Bodite usmiljeni, kakor je Bog usmiljen (Lk 6, 27-38)
- 27. Jezus zavrne skušnjavca (Lk 3, 1-13)

SV. CIRIL IN METOD, slovanska apostola (9. stoletje)

Sveta brata, ki ju upravičeno slavimo kot blagovestnika in apostola slovanskih narodov, sta širila krščansko blagovest v domačem jeziku in s svojim misijonskim delovanjem med Moravani in panonskimi Slovenci postavila temelje slovanski krščanski kulturi. Z njunim vplivom je prežeta tisočletna zgodovina skoraj vseh slovanskih narodov.

»Sv. Ciril in Metod sta si samo to prizadevala, da bi Slovanom prinesla Kristusa in jih v ta namen rešila tistih vplivov, ki so tedaj žalili njihovo narodno čustvo in jim odtujevali evangelij, ki so ga kot orodje tujega gospodovanja oznanjali mogočni, oboroženi in oblastni tujci... Toda ta dva velikana sta hotela na sebi predstavljati in upodabljati veliko idejo: Grka, ki sta v latinskem Rimu maševala slovensko, sta presunljivo dokazovala katoliško edinost na grobu sv. Petra pred papeževimi očmi.«

(E. Pellegrinetti, nekdanji nuncij v bivši Jugoslaviji, leta 1939)

Boljša je domača gruda ko na tujem zlata ruda.

Tiha voda globoko dere.

Bog ni dal enemu človeku vsega, dal je vsem vse.

Nečimrnost čez nečimrnost, vse je nečimrnost. (Prid 1, 2)

Svečan ima devet misli na dan.

Februarski Valentin (14.) prinese ključe od korenin.

Svečnica (2.) zelena, velika noč snežena.

MAREC

SUŠEC

31 DNI

1	Torek	Albin, opat, škof; Antonina, muč.
2	Sreda	Neža (Janja, Ines) Praška, dev.; Henrik, red.
3	Četrtek	Kunigunda, cesarica; Marin, muč.
4	Petek	Kazimir, poljski kraljevič; Hadrijan, muč.
5	Sobota	Hadrijan (Jadran), muč.; Janez Jožef od Križa ☉
6	Nedelja	2. postna - Fridolin (Miroslav), opat; Koleta (Nika)
7	Ponedeljek	Perpetua in Felicita, muč.; Gavdioz, škof
8	Torek	Janez od Boga, red.; Janez Avilski, duhovnik
9	Sreda	Frančiška Rimska, red.; Gregor Niški, škof;
10	Četrtek	40 mučencev; Makarij, škof; Janez Ogilvie, škof, m.
11	Petek	Sofronij, škof; Evlogij, muč.; Konstantin, spok.
12	Sobota	Doroteja, muč.; Maksimilijan iz Theveste, m. ☾
13	Nedelja	3. postna - Kristina, dev., muč.; Nikefor, škof
14	Ponedeljek	Matilda, kraljica; Fiorentina, opatinja
15	Torek	Klemen Dvorak, red.; Ludovika de Marillac, red.
16	Sreda	Hilarij, oglejski škof, muč.; Tacijan, oglejski diakon
17	Četrtek	Patrik (Patricij), škof; Jedrt (Jerica), opatinja
18	Petek	Ciril Jeruzalemski, škof, c. uč.; Salvator, red.
19	Sobota	Jožef, Jezusov rednik; Sibilina, dev. ●
20	Nedelja	4. postna - Klavdija in tov., muč.; Kutbert, opat
21	Ponedeljek	Nikolaj iz Flüe, pušč.; Serapion, škof
22	Torek	Lea, spok.; Zaharija, papež; Katarina, spok.
23	Sreda	Turibij de Mongrovejo, škof; Frumencij, muč.
24	Četrtek	Dionizij, muč.; Aleksander, muč.
25	Petek	Gospodovo oznanjenje; Humbert, opat
26	Sobota	Ludgar, škof; Kastul, muč.; Evgenija, muč.
27	Nedelja	5. postna - Rupert Salzburški, škof; Lidija, muč. ☽
28	Ponedeljek	Bojan, knez, muč.; Sikst III., papež
29	Torek	Bertold, red.; Ciril, diakon
30	Sreda	Amedej (Bogo) Savojski, knez; Janez Klimak, opat
31	Četrtek	Modest, škof; Gvido, opat; Benjamin, muč.

6. Jezus se pred molitvijo spremeni
(Lk 9, 28b-36)
13. Pokora odvzame božjo kazen (Lk 13, 1-9)
19. Tvoj oče in jaz sva te žalostna iskala (Lk 2, 41-51a)
20. Izgubljeni sin se vrne k očetu (Lk 15, 1-3; 11-32)
27. Grešnik ne sme obsojati grešnika (Jan 8, 1-11)

SV. MODEST, apostol Karantanskih Slovencev (8. stoletje)

O delovanju škofa Modesta (Blagega) v slovenski kneževini Karantaniji imamo le malo poročil. Po smrti kneza Gorazda (752), ko je v karantanski kneževini zavladal njegov bratranec Hotimir, je prišel v Karantanijo škof Modest. Na nasprotni strani Gosposvetskega polja, kamor se je videlo s Krnskega gradu, kjer je bil sedež kneževine, so bile še vidne razvaline starokrščanskega mesta Virunum, ki je bilo do prihoda Slovencev leta 590 sedež škofije. Tu je sv. Modest s Hotimirjevo podporo sezidal Marijino cerkev, ki je bila predhodnica današnje iz 15. stoletja in ima za vse verne Slovence drago ime Gospa Sveta.

Blagi način Modestovega misijonskega delovanja in raba molitvenih obrazcev v domačem jeziku sta postavila temelje za sprejem krščanstva v prvi slovenski državi.

»Ko je preteklo nekoliko časa, odkar je nastopil med Slovenci vlado vojvoda Hotimir, je ta prosil solnograškega škofa Virgila, da bi prišel obiskat njegovo ljudstvo ter ga potrdil v sveti veri. Tej želji Virgil ni mogel ustreči in je zato poslal med Slovence škofa Modesta za svojega namestnika... da je smel po cerkvenih postavah posvečevati cerkve in duhovnike.« (Fr. Kos, Gradivo I, št. 227)

Pomisli, preden kaj rečeš — tudi beseda ubije človeka.

Čas celi vse rane.

Hudobnež gotovo ne ostane brez kazni, rod pravičnih pa se reši. (Preg 11, 21)

Marec grmi, lakota beži.

Če je na štirideset mučencev (10.) lepo, bo štirideset dni ostalo takó.

Sv. Jožef (19.) lep in jasen, dobre letine prerok glasen.

APRIL

MALI TRAVEN

30 DNI

1	Petek	Hugo, škof; Venancij, škof, muč.
2	Sobota	Frančišek Pavelski, red.; Marija Egiptovska, spok.
3	Nedelja	Cvetna, nedelja Jezusovega trpljenja - Rihard, škof
4	Ponedeljek	Izidor Seviljski, škof, c. uč.; Benedikt Niger ☺
5	Torek	Vincenc Ferrer, duhovnik; Irena (Miroslava), muč.
6	Sreda	Viljem, opat; Marcelin, muč.; Irenej, škof
7	Četrtek	Veliki četrtek; Janez K. La Salle, duhovnik
8	Petek	Veliki petek; Albert, škof; Valter, škof; Julija, dev.
9	Sobota	Velika sobota; Tomaž Tolentinski, muč.; Marija Kl.
10	Nedelja	Velika noč - Gospodovo vstajenje; Ezekijel, p. ☾
11	Ponedeljek	Stanislav, škof; Gema Galgani, dev.
12	Torek	Zeno, škof; Lazar, tržaški muč.; Julij I., papež
13	Sreda	Martin I., papež, muč.; Hermenegild, muč.; Ida, dev.
14	Četrtek	Valerijan in tov., muč.; Lambert, škof, muč.; Lidvina
15	Petek	Helena (Jelka), kraljica; Anastazija, muč.
16	Sobota	Bernardka Lurška, dev.; Benedikt Labre, red.
17	Nedelja	2. velikonočna - bela; Fortunat, muč.; Rudolf, muč.
18	Ponedeljek	Apolonij, muč.; Elevterij Sirski, muč. ☉
19	Torek	Leon IX., papež; Ema, redovnica; Dioniz, muč.
20	Sreda	Hilda, dev.; Teotim, škof; Sulpicij, muč.; Neža, dev.
21	Četrtek	Anzelm, škof, c. uč.; Konrad Parzham, red.
22	Petek	Aleksander (Saša), muč.; Luka, muč.
23	Sobota	Jurij, muč.; Adalbert (Vojteh, Vojko), škof, muč.
24	Nedelja	3. velikonočna - Fidel iz Sigm., duhovnik, muč.;
25	Ponedeljek	Marko, evangelist; Ermin, škof, muč.
26	Torek	Pashazij, opat; Franka Visalta, opatinja; Antonin
27	Sreda	Hozana Kotorska, dev.; Cita, devica ☽
28	Četrtek	Peter Chanel, duhovnik; Vital, muč.
29	Petek	Katarina Sienska, dev., c. uč.; Peter Veronski, muč.
30	Sobota	Pij V., papež; Jožef Cottolengo, red.; Jakob, diakon

3. Trpljenje N. G. Jezusa Kristusa (*Lk 22, 14-71; 1-56 ali 23, 1-49*)
10. Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (*Jan 20, 1-9*)
17. Čez osem dni je prišel Jezus (*Jan 20, 19-31*)
24. Jezus da apostolom jesti (*Jan 21, 1-19 ali 1-14*)

SV. KATARINA SIENSKA (1347 - 1380)

Sveta Katarina Sienska je kljub svojemu kratkemu življenju odločilno posegla v zgodovino svoje dobe. Dosegla je, da so se papeži vrnili iz »babilonske sužnosti« v Avignonu v Rim. Dopisovala se je tako z vladarji kot s preprostimi ljudmi. Štejemo jo med mistične svetnike, ker se ji je večkrat prikazal Kristus, ki ji je vlival poguma v njenem strogem asketskem življenju. Doživela je tako imenovano mistično zaroko s Kristusom in mistično smrt ob času kuge, ki je bila v Pizi. Tu je v kapeli sv. Kristine bila 1375 stigmatizirana. V svojem življenju je neizmerno telesno in duševno trpela, toda bila je prežeta z nepremagljivo radostjo in predanostjo Kristusovi ljubezni.

»Nobena kritika na račun človeških struktur Cerkve me nič več ne doseže. Najslabše od tega, kar odkrivam v njeni preteklosti, ali od tega, kar še danes v njej opazim, me niti malo ne spravi s tira. Kajti Cerkev je v mojih očeh povzetek človeških sredstev, ki jih uporablja milost, da napravlja rodovitno sleherno tistih duš, ki so se zatele k viru žive vode, zajete v Rimu.« (François Mauriac)

Jemo zato da živimo, a ne živimo zato da jemo.

Brez potú ni medú.

Bog ima tako dolgo šibo, da z njo vsakogar doseže.

Bolje je malo po pravici, kakor veliko dohodkov po krivici. (Preg 16, 8)

April deževen, kmet ne bo reven.

Če je na Jurjevo (24.) sončno, lepo, trta bogato rodila bo.

Če v dežju drevo cvete, nikdar sadja ne dajé.

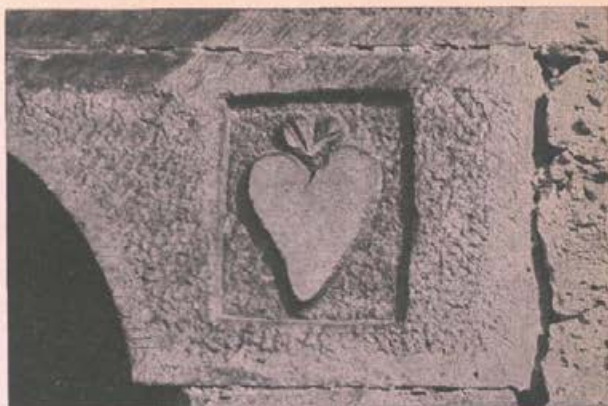
MAJ

VELIKI TRAVEN

31 DNI

1	Nedelja	4. velik.; ned. za poklice - Jožef Delavec, praznik dela
2	Ponedeljek	Atanazij, škof, c. uč.; Mafalda, dev.
3	Torek	Filip (Zdenko) in Jakob ml., apostola; Teodozij ☺
4	Sreda	Florijan (Cvetko), muč.; Cirijak, škof
5	Četrtek	Gotard, škof; Angel, muč.; Silvan, muč.
6	Petek	Dominik Savio, dijak; Evodij, škof
7	Sobota	Gizela, opatinja; Domicijan, škof; Flavij, muč.
8	Nedelja	5. velikonočna - Viktor (Zmago), muč.; Dezider
9	Ponedeljek	Pahomij, opat; Herma; Beat, pušč.
10	Torek	Antonin, škof; Gardijan in Epimah, muč. ☹
11	Sreda	Sigismund (Žiga), kralj; Mamert, muč.
12	Četrtek	Nerej in Ahilej, muč.; Pankracij, muč.; Domitila
13	Petek	Servacij, škof; Peter Regalati, red.
14	Sobota	Matija, apostol; Mihael Garcoits, red.; Justina, muč.
15	Nedelja	6. velikonočna - Izidor, kmet; Zofija (Sonja), muč.
16	Ponedeljek	Janez Nepomuk, muč.; Ubald, škof; Andrej Bobola
17	Torek	Pashal Bajlon, red.; Bruno, škof; Jošt, opat
18	Sreda	Janez I., papež, muč.; Venancij, muč.; Erik, kralj ☉
19	Četrtek	Gospodov vnebohod - Peter Celestin, red.; Ivo, duh.
20	Petek	Bernardin Sienski, red.; Plavtila, spok.
21	Sobota	Krispin, red.; Valens, škof; Evtihij in tov.
22	Nedelja	7. velikonočna - Renata, spok.; Julija, dev., muč.
23	Ponedeljek	Dezider (Željko), škof; Janez de Rossi, duhovnik
24	Torek	Marija pomočnica kristjanov; Socerb, muč.; Suzana
25	Sreda	Beda Častitljivi, duhovnik, c. uč.; Gregor VII., papež
26	Četrtek	Filip Neri, duhovnik; Lambert, škof; Pavlin ☽
27	Petek	Avguštin Canterb., škof; Julij, muč.
28	Sobota	German Pariški, škof; Bernard Menthonski, duh.
29	Nedelja	Binkošti - Maksim Emonski, škof; Teodozija, dev.
30	Ponedeljek	Ivana Orleanska, dev.; Ferdinand, kralj
31	Torek	Marijino obiskanje; Petronila, dev.; Kancijan in tov.

1. Dobri pastir daje večno življenje
(Jan 10, 27-30)
8. Nova zapoved medsebojne ljubezni
(Jan 13, 31-33a, 34-35)
15. Sveti Duh nas uči evangelij (Jan 14, 23-29)
19. Jezus blagoslavlja apostole in gre v nebo (Lk 24, 46-53)
22. Jezusovi učenci bodo vsi eno (Jan 17, 20-26)
29. »Kakor me je Oče poslal, vas jaz pošljem in dajem Svetega Duha«
(Jan 20, 19-23)

SV. ATANAZIJ, škof in cerkveni učitelj († 373)

Po vsem krščanskem svetu, tako na Vzhodu kot na Zahodu, častimo sv. Atanazija kot enega najspretnjših in pogumnejših branilcev pravovernosti. Po rodu Grk iz Aleksandrije v Egiptu je v mladosti dosegel vsestransko izobrazbo, pri sv. Antonu Velikem v puščavi pa se je v njegovi asketski šoli priučil bogoljubnega premišljevanja. V svojem življenju je kot škof branil pravo vero najprej nasproti krivovercem, nato nasproti Judom in poganom. Zato je bil štirikrat preganjan s svojega škofijskega sedeža in trpel preganjanje. Med svojim bivanjem v Italiji je obiskal tudi Oglej in se tu najbrž udeležil krajevne sinode. Atanazij je bil najbolj spoštovan škof na Vzhodu in Zahodu. O njem je sv. Bazilij Veliki ponovil, kar je rekel o sebi apostol Pavel: »Atanazij ima skrb za vse Cerkve.« V spominskem govoru v njegovo čast je zapisal sv. Gregorij Nazianški, da je bil Atanazij podoben očakom, prerokom in apostolom in zato »steber Cerkve« in »oče pravovernosti«.

»Steber pravovernosti si bil, božanski Atanazij, ki si Cerkev utrdil s svetimi resnicami: Sina enega bistva z Očetom si slavil, osramotil si Arija; blaženi oče, prosí Kristusa Boga, naj nam nakloni veliko milosti.«

(Vzhodni spev v čast sv. Atanaziju).

Čas je zlato.

Kakor mati, tako hči.

Mladost je norost, čez potok skače, kjer je most.

Drži besedo in izkaži se zanesljivega, tako boš vsak čas dobil, česar ti je treba. (Sirah 29, 3)

Ce je majnika lepo, je dobro za kruh in seno.

Brez dežja Pankrac (12.) in Urban (25.) dobre trgatve up je dan.

Mokri trojaki (13., 14., 15.), tolst božič.

JUNIJ

ROŽNIK

30 DNI

1	Sreda	Justin, muč.; Pamfil, muč.	☉
2	Četrtek	Marcelin, muč.; Peter, muč.; Erazem, škof, muč.	
3	Petek	Karel Lwanga in tov., ugandski muč.; Klotilda; Oliva	
4	Sobota	Frančišek Caracciolo, red.; Kvirin, škof, muč.	
5	Nedelja	Sveta Trojica - Bonifacij, škof, muč.; Dorotej, muč.	
6	Ponedeljek	Norbert, škof; Filip, diakon; Bertrand, oglejski škof	
7	Torek	Robert, opat; Vilibald, škof; Ana Garzia, dev.	
8	Sreda	Medard, škof; Viljem (Vilko), škof; Severin	☾
9	Četrtek	Rešnje Telo in rešnja Kri - Efrem Sirski, diakon	
10	Petek	Bogumil, škof; Itamar, škof; Zaharija, muč.	
11	Sobota	Barnaba, apostol; Feliks (Srečko), muč.; Fortunat	
12	Nedelja	11. navadna - Janez Fakundski, red; Adelajda, dev.	
13	Ponedeljek	Anton (Zvonko) Padovanski, duhovnik	
14	Torek	Elizej, prerok; Valerij, muč.; Rufin, muč.	
15	Sreda	Vid (Vitomir), muč.; Benilda, muč.	
16	Četrtek	Gvido Kortonski, red.; Beno, škof	●
17	Petek	Gregor Barbarigo, škof; Emilija Vialar, dev.	
18	Sobota	Marcelijan, muč.; Marko, muč.; Amand (Ljubo)	
19	Nedelja	12. navadna - Romuald, opat; Gervazij in Protazij	
20	Ponedeljek	Mihelina, spok.; Silverij I., papež, muč.; Florentina	
21	Torek	Alozij Gonzaga (Vekoslav), red.; Evzebij, škof	
22	Sreda	Pavlin iz Nole, škof; Tomaž Moore, muč.	
23	Četrtek	Agripina, dev., muč.; Jožef Cafasso, duhovnik	
24	Petek	Janez Krstnik (rojstvo); Niketa, škof	☽
25	Sobota	Eleonora, kraljica; Viljem, opat; Doroteja, dev.	
26	Nedelja	13. navadna - Stojan, škof; Pelagij, muč.	
27	Ponedeljek	Ciril Al., škof, c. uč.; Heima Krška, kneg.; Ladislav	
28	Torek	Irenej (Hotimir), škof, muč.; Marcela, muč.	
29	Sreda	Peter in Pavel, apostola; Marcel, muč.	
30	Četrtek	Prvi rimski mučenci; Adolf, škof; Emilijana, muč.	

5. Duh oznanja, kar ima Sin od Očeta (Jan 16, 12-15)
9. Vsi so jedli in se nasitili (Lk 9, 11b-17)
12. Jezus odpusti spokorjeni grešnici (Lk 7, 36-50; 8, 1-3 ali 7, 36-50)
19. Jezus napove svojo smrt (Lk 9, 18-24)
26. Jezusove zahteve do učencev (Lk 9, 51-62)
29. Jezus obljubi Petru najvišjo oblast (Mt 16, 13-19)

SV. VID, mučenec († okrog 305)

Tega mučenca poznajo vsi najstarejši cerkveni koledarji na Zahodu in Vzhodu. Sv. Vid spada med tiste mučence, ki so jih kristjani dobro poznali in morda prav zato se o njih ni ohranil noben natančen zapis. Iz fragmentarnega pričevanja sklepamo, da je bil doma na Siciliji in da je prestal mučeništvo v času cesarja Dioklecijana. Že leta 490 je v Rimu bila posvečena cerkev junaškemu mladeniču sv. Vidu.

Med zahodnimi Slovani je bil nekdam sv. Vid zelo češčen svetnik in med Slovenci celo med 14 pomočniki v sili. Med najstarejšimi cerkvami na Slovenskem je veliko posvečenih sv. Vidu. Učenjaki domnevajo, da so jih naši predniki postavljali na krajih, kjer so prej častili Svetovita ali Sventovita, poganskega boga Slovanov.

»Resnično, resnično, povem vam: Če pšenično zrno ne pade v zemljo in ne umrje, ostane sólo; če pa umrje, obrodi obilo sadu.« (Jan 12, 24)

Ko stari govore, otroci naj molče.

Je neumen kakor maček, ki se ob vodi s slino umiva.

Vse ima svoj čas in vsak opravek ima svojo uro pod nebom. (Prid 3, 1)

Sever, ki v tem mesecu pogosto vleče, nam v deželo obilo žita privleče.

Sveti Vid (15.) dežja ne daj, da bo lepe žetve kaj.

O kresi (24.) se dan obesi.

JULIJ

MALI SRPAN

31 DNI

1	Petek	Estera; Teobald, puščavnik	Ⓜ
2	Sobota	Oton Bamberški, škof; Vital (Živko), muč.	
3	Nedelja	14. navadna - Tomaž, apostol; Bernardin Realino	
4	Ponedeljek	Urh, škof; Elizabeta Portugalska, kraljica	
5	Torek	Ciril in Metod, slov. apostola (v slovenskih škofijah)	
6	Sreda	Marija Goretti, dev., muč.; Bogomila, spokornica	
7	Četrtek	Izaija, prerok; Vilibald, škof	
8	Petek	Kilijan, muč.; Hadrijan III., papež	€
9	Sobota	Veronika Giuliani, opatinja; Brikcij, škof	
10	Nedelja	15. navadna - Amalija (Ljuba), red.; Rufina	
11	Ponedeljek	Benedikt, opat; Olga Kijevska, kneginja	
12	Torek	Mohor in Fortunat, mučenca; Janez Gvalbert, red.	
13	Sreda	Henrik I., kralj; Evgen, škof	
14	Četrtek	Kamil de Lellis, red.; Bogdan, škof	
15	Petek	Bonaventura, škof, c. uč.; Vladimir Kijevski, knez	
16	Sobota	Karmelska Mati božja; Evstahij, škof;	Ⓞ
17	Nedelja	16. navadna - Aleš (Aleksej), spok.; Vesna	
18	Ponedeljek	Friderik (Miroslav), škof; Arnold, škof; Marina, m.	
19	Torek	Avrea (Zlatka), dev.; Simah, papež; Arsen, pušč.	
20	Sreda	Marjeta Antiohijska, dev., muč.; Elija, prerok	
21	Četrtek	Danijel (Danilo), prerok; Lovrenc iz Br., red., c. uč.	
22	Petek	Marija Magdalena (Magda, Majda), spok.; Teofil	
23	Sobota	Brigita Švedska, red.; Apolinarij, škof, muč.	Ⓟ
24	Nedelja	17. navadna - Kristina, dev., muč.; Boris in Gleb	
25	Ponedeljek	Jakob starejši, apostol; Krištof, muč.	
26	Torek	Joachim in Ana, starša Device Marije; Valens, škof	
27	Sreda	Klemen Ohridski, Gorazd in tov.; Natalija, muč.	
28	Četrtek	Viktor I., papež; Nazarij in Celzij, muč.	
29	Petek	Marta iz Betanije; Beatrika, muč.; Olaf, kralj, muč.	
30	Sobota	Peter Krizolog, c. uč.; Abdon in Senen, muč.	Ⓠ
31	Nedelja	18. navadna - Ignacij Lojolski, red.; Helena, muč.	

3. Kristusovi učenci prinašajo mir (*Lk 10, 1-12; 17-20 ali 1-9*)
10. Kdo je moj bližnji? (*Lk 10, 25-37*)
17. Marta sprejme Jezusa (*Lk 10, 38-42*)
24. Jezus obljublja uslišanje vztrajne molitve (*Lk 11, 1-13*)
31. Jezus svari pred lakomnostjo (*Lk 12, 13-21*)

SV. GORAZD IN KLIMENT OHRIDSKI ter drugi učenci sv. Cirila in Metoda

Liturgična prenova po drugem vatikanskem koncilu nas nekako priganja k spoznavanju tistih svetnikov, ki so nam najbližji po rodu. Tako obhajamo sedaj praznik svetih učencev naših blagovestnikov sv. Cirila in Metoda. Njihova imena so: Gorazd, Kliment Ohridski, Naum, Angelar in Sava.

Žitje sv. Cirila nam poroča, da je slovenski knez Kocelj izročil Cirilu in Metodu, ko sta šla iz Moravske v Rim posvetit svoje učence, 50 mladeničev, ki so bili iz vrst naših slovenskih prednikov. V Rimu so bili nekateri posvečeni v diakone in duhovnike. Morda je bil med temi tudi Gorazd, ki ga je Metod na smrtni postelji leta 885 določil za svojega naslednika. Toda po Metodovi smrti so bili vsi učenci pregnani iz Moravske. Po velikih preganjanjih so se nekateri zatekli v Bolgarijo, drugi v Istro in Dalmacijo ali pa na Poljsko. Delo svetih bratov je zaživelo in se tudi pozneje ohranilo med južnimi Slovani.

»Vprašali so ga (Metoda), rekoč: Koga poznaš od svojih učencev, častiti oče in učitelj, da bi ti bil naslednik v tvojem učenju? Pokazal jim je enega izmed zvestih učencev, imenovanega Gorazd, rekoč: To je vaše dežele svoboden mož, pa dobro učen v latinskih knjigah, pravoveren. To bodi božja volja in vaša ljubezen, kakor tudi moja.« (Iz Žitja sv. Metoda)

Smrt vse poravna.

Zeniti se je treba z ušesi, ne pa z očmi.

Mlad pijanec — star ubožec.

Kdor se drži zapovedi, varuje svoje življenje, kdor pa ne pazi na svoja pota, umre. (Prid)

Če na sv. Cirila in Metoda (5.) dež pere, orehe in kostanj z drevja obere.

Sveti Jakob (25.) žito zori, čeprav sonce se kuja.

Če je v tem mesecu presuho, ostane grozdje prav drobno.

AVGUST

VELIKI SRPAN

31 DNI

1	Ponedeljek	Alfonz de' Liguori, škof, c. uč.; Nada, muč.
2	Torek	Porciunkula; Evzebij iz Vercellija, škof; Štefan, p.
3	Sreda	Lidija; Peter Julijan Eymard, duhovnik
4	Četrtek	Janey Vianney, arški župnik; Tertulin, muč.
5	Petek	Posvetitev bazilike Marije Snežne (Nives); Oswald
6	Sobota	Jezusova spremenitev na gori Tabor; Pastor, m. €
7	Nedelja	19. navadna - Kajetan, red.; Donat, škof, muč.
8	Ponedeljek	Dominik, red.; Cirijak, Larg in Smaragd, muč.
9	Torek	Jaroslav (Verijan), muč.; Peter Faber, red.
10	Sreda	Lovrenc, diakon, muč.; Pavla, muč.
11	Četrtek	Klara (Jasna), dev.; Suzana, muč.
12	Petek	Hilarija, muč.; Herkulan, škof
13	Sobota	Poncijan, papež; Hipolit, duhovnik; Janez Berhmans
14	Nedelja	20. nav. - Maksimilijan Kolbe, muč.; Mitja ●
15	Ponedeljek	Marijino vnebovzetje - Tarcizij, muč.
16	Torek	Štefan Ogrski, kralj; Rok, spok.
17	Sreda	Hijacint, red.; Liberat, opat, muč.
18	Četrtek	Helena (Alenka), cesarica; Agapit, muč.
19	Petek	Janez Eudes, red.; Boleslav, muč.
20	Sobota	Bernard, opat, c. uč.; Samuel (Samo), prerok
21	Nedelja	21. navadna - Pij X., papež; Sidonij (Zdenko), škof
22	Ponedeljek	Marija Kraljica; Timotej in tov., muč. ☩
23	Torek	Roza iz Lime, dev.; Filip Benizzi, red; Klavdij in tov.
24	Sreda	Jernej (Bartolomej), apostol; Avrea (Zlatka), muč.
25	Četrtek	Ludvik IX., kralj; Jožef Kalasanc, duhovnik
26	Petek	Rufin, škof; Evana E. Bichier, red.
27	Sobota	Monika, mati sv. Avgušтина; Cezarij, škof
28	Nedelja	22. navadna - Avguštin, škof, c. uč.; Hermes, muč.
29	Ponedeljek	Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina, muč.
30	Torek	Feliks (Srečko), muč.; Gaudencija, muč. ☩
31	Sreda	Rajmund (Rajko) Nonat, red.; Pavlin, škof

7. Vedno moramo biti pripravljeni
(Lk 12, 32-48 ali 35-40)
14. Za Jezusa se je treba odločiti (Lk 12, 49-53)
15. Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)
21. Jezus je Odrešenik vseh ljudi (Lk 13, 22-30)
28. Kdor se ponižuje, bo povišan (Lk 14, 1-14)

SV. ALFONZ LIGVORIJ, cerkveni učitelj (1696 - 1787)

Svetniški škof Friderik Baraga je pri redemptoristu sv. Klemenu Dvoraku na Dunaju spoznal duhovnost sv. Alfonza Ligvorijskega. V njegovem duhu je spisal štiri nekdanje priljubljene molitvenike. Alfonz Ligvorijski je bil plemiškega rodu in je še zelo mlad postal odvetnik, toda kmalu se je vsemu odpovedal in se odločil, da postane duhovnik. Goreče je deloval zlasti med moško mladino in zanemarjenimi ljudskimi množicami. V ta namen, da bi še bolj uspešno deloval, je ustanovil »kongregacijo presvetega Odrešenika« (Redemptoris - od tu tudi ime redovne družine). Boril se je proti janzenističnim zmotam in sestavil vrsto pomembnih moralnih spisov, ki so postali podlaga za razvoj katoliške moralne teologije. Odlikovala ga je izredna vdanost do Kristusa Odrešenika in velika ljubezen do Matere božje. Umrl je kot škof blizu Neaplja, toda šele po velikih preizkušnjah in velikem trpljenju.

»Na Vzhodu in Zahodu slavljenja Mati krščanskega ljudstva, daj, da se umirijo razdori med tvojimi otroki. Podari nam bratsko soglasje pod tvojim zavetjem, da se vsi zedinimo v eni Cerkvi, skrivnostnem Telesu tvojega Sina Kristusa, našega Gospoda, in soglasno zapojmo: Raduj se, Radost veseljstva.« (Ruska molitev)

Bolje danes jajce kakor jutri kokoš.

Drevo se po sadu pozna.

Kdor nima v glavi, ima v peti.

Sladko je spanje delavca, ako je malo ali veliko; bogatino pa prenasičenost ne da mirno spat. (Prid 5, 11)

Vreme, ki ga Lovrenc (10.) naredi, se dolgo drži.

Veliki šmaren (15.) brez dežja, sladko vince bo doma.

Kakor sveti Jernej (24.) vremeni, tako vsa jesen drži.

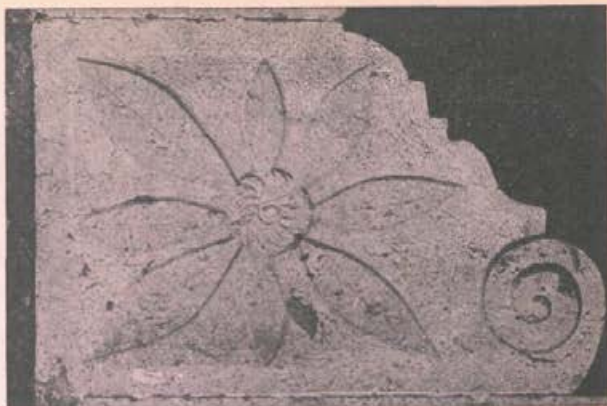
SEPTEMBER

KIMAVEC

30 DNI

1	Četrtek	Egidij (Tilen), opat; Verena, dev.
2	Petek	Maksima, muč.; Antonin, muč.; Kastor, škof
3	Sobota	Gregor Veliki, papež; Evfemija, Tekla, Doroteja, m.
4	Nedelja	23. navadna - Rozalija (Zalka), dev.; Ida, spok.
5	Ponedeljek	Lovrenc Giustiniani, škof; Viktorin, škof, muč. ☺
6	Torek	Petronij, škof; Favst, Makarij in tov., muč.
7	Sreda	Regina, dev.; Bronislava, red.; Marko Križevčan
8	Četrtek	Marijino rojstvo; Hadrijan, muč.; Natalija (Božena)
9	Petek	Gorgonij, muč.; Peter Klaver, red.
10	Sobota	Nikolaj Tolentinski, opat; Luka, muč.
11	Nedelja	24. navadna - Emilijan (Milko, Milan), škof
12	Ponedeljek	Gvido, spok.; Tacijan (Tihomil), muč.
13	Torek	Janez Krizostom, škof, c. uč.; Amat (Ljubo) ●
14	Sreda	Povišanje sv. Križa; Notburga, dev.
15	Četrtek	Žalostna Mati božja (Dolores); Melita, muč.
16	Petek	Kornelij, papež; Ciprijan, škof; Ljudmila, kneginja
17	Sobota	Robert Bellarmino, škof, c. uč.; Lambert, škof muč.
18	Nedelja	25. navadna - Jožef Kupertinski, red; Irena (Mira)
19	Ponedeljek	Januarij, škof; Teodor (Božidar), škof
20	Torek	Suzana, muč.; Kandida (Svetlana), muč. ☺
21	Sreda	Matej (Matevž), apostol, evang.; Jona, prerok
22	Četrtek	Tomaž Villanovski, škof; Mavricij in tov., muč.
23	Petek	Marta Perzijska, dev., muč.; Paternej, škof
24	Sobota	Marija rešiteljica jetnikov; Gerard, škof
25	Nedelja	26. navadna - Avrelija (Zlatka), dev.; Sergij Rodon.
26	Ponedeljek	Kozma in Damijan, muč.; Nil, opat
27	Torek	Vincencij Pavelski, red.; Odolf in Janez, muč. ☺
28	Sreda	Venceslav (Vaclav), muč.; Lioba (Ljubica), red.
29	Četrtek	Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli
30	Petek	Hieronim, duhovnik, c. uč.; Zofija (Sonja), spok.

4. Odpoved prinaša svobodo (*Lk 14, 25-33*)
11. Veselje v nebesih zaradi spreobrnjenja grešnikov (*Lk 15, 1-32 ali 1-10*)
18. Izbira med Bogom in bogastvom (*Lk 16, 1-13 ali 10-13*)
25. V večnosti ima vse drugačno vrednost (*Lk 16, 19-31*)

SVETI NADANGELI MIHAEL, GABRIJEL, RAFAEL

Vplivni katoliški teolog Karel Rahner pravi o obstoju in delovanju angelov: Danes imajo spričo ogromnosti vesoljstva tudi mnogi pozitivno usmerjeni, tudi neverni znanstveniki in misleci vsekakor za čisto smiselno in verjetno tisto trditev, ki postavlja, da tudi zunaj naše zemlje bivajo razumna živa bitja. Spričo tega dejstva bi človek danes ne smel angelov kar vnaprej odklanjati kot nekaj »nemogočega«. Seveda pa si ne smemo angelov predstavljati napačno, »mitološko«, kakor jih predstavlja R. Bultmann, ko pravi, da danes ne moremo verjeti v angele, obenem pa uporabljati elektriko, radio, klinična sredstva itd. Takšnih angelov, ki bi jih bilo mogoče glede obstoja in glede dejavnosti ugotavljati z običajnimi izkustvenimi sredstvi, res ni, kaj šele, da bi »nadomeščali« električni tok in podobno.

Mogli bi pa spomniti tudi neznansko »nadčloveško« moč zla v zgodovini, kjer kar s težavo pripisujemo nekatere strahotne pojave zgolj človeški hudobiji posameznikov ali skupnosti; nehote nam prihaja na misel vpliv skrivnostnih »vladarstev in oblasti«, o katerih govori predvsem sv. Pavel. In kar še naravno slutimo, o tem zatrjuje razodetje, da resnično obstoji.

(Leto svetnikov III, str. 670, Ljubljana 1972)

Nobeden dan ni tako dolg, da bi ne bilo večera.

Med pravico in krivico ni srede.

Rana ura — zlata ura.

Marsikdo je prijatelj ob svojem času, pa ne ostane ob dnevu tvoje stiske (*Sirah 6, 8*)

Če je Tilen (1.) slabe volje, ves mesec ne bo boljše.

O mali maši (8.) so lešniki naši.

Če ptice selivke pred Mihelom (29.) ne odlete, se pred božičem ni bati zime trdé.

OKTOBER

VINOTOK

31 DNI

1	Sobota	Terezija Deteta Jezusa, dev.; Remigij, škof
2	Nedelja	27. navadna - Angeli varuhi; Teofil (Bogomil), spok.
3	Ponedeljek	Evald, muč.; Gerard, opat; Kandid (Žarko), muč.
4	Torek	Frančišek Asiški, red.; Petronij, škof
5	Sreda	Marcelin, škof; Apolinarij, škof
6	Četrtek	Bruno, red.; Renato, škof; Fides, dev.
7	Petek	Rožnovenska Mati božja; Marko I., papež, Sergij
8	Sobota	Pelagija, spok.; Marcel, muč.; Tajda, spok.
9	Nedelja	28. navadna - Dioniz, škof; Janez Leonardi, red.
10	Ponedeljek	Frančišek Borja, red.; Danijel (Danilo), muč.
11	Torek	Emilijan (Milan, Milko), škof; German, škof, muč.
12	Sreda	Maksimilijan Celjski, škof; Edvin, kralj
13	Četrtek	Edvard, kralj; Koloman, muč.
14	Petek	Kalist I., papež, muč.; Gvdencij (Veselko), škof
15	Sobota	Terezija Velika Avilska, red., c. uč.; Avrelija, dev.
16	Nedelja	29. navadna - Hedvika, red.; Marjeta Alacoque, dev.
17	Ponedeljek	Ignacij (Igo), škof; Viktor (Zmago), škof; Rudolf
18	Torek	Luka, evangelist; Julijan, puščavnik
19	Sreda	Izak Jogues, duhov., in tovariši, kanad. muč.
20	Četrtek	Irena (Miroslava), muč.; Vendelin, opat
21	Petek	Uršula, muč.; Hilarion, opat; Celina, spok.
22	Sobota	Bertila Moscardin, red.; Marija Saloma; Marko, škof
23	Nedelja	30. navadna - Janez Kapistran, red.; Roman, škof
24	Ponedeljek	Anton Marija Claret, škof; Martin, opat; Feliks
25	Torek	Krizant in Darija (Darinka), muč.; Krišpin, škof
26	Sreda	Lucijan, muč.; Florij, muč.; Rustik, škof
27	Četrtek	Sabina, muč.; Frumencij, škof; Vincenc, muč.
28	Petek	Simon in Juda Tadej, apostola; Cirila, dev.
29	Sobota	Narcizij, škof; Ermelinda, dev.; Ferucij, muč.
30	Nedelja	31. navadna - Alfonz Rodriguez, red.; Marcel, muč.
31	Ponedeljek	Volbenk, škof; Kvintin, muč.

2. Prosimo za močno vero (Lk 17, 5-10)
 9. Pohvala hvaležnega ozdravljenca (Lk 17, 11-19)
 16. Bog pomaga do pravice (Lk 18, 1-8)
 23. Bog odpušča skesanemu grešniku (Lk 18, 9-14)
 30. Jezus vabi grešnike k pokori (Lk 19, 1-10)

SV. FRANCIŠEK ASIŠKI (1182 - 1226)

Sveti Frančišek Asiški je edini še danes priljubljeni svetnik, tudi po vzhodnem in zahodnem cerkvenem razkolu, tako pri katoličanih kot tudi pravoslavnih in protestantih. Vsa Frančiškova veličina in privlačnost je v tem, da je prekipeval od ljubezni do Boga in prav zaradi te do vsega stvarstva. Njegova popolna ljubezen do Boga je središče in počelo tudi vsega njegovega duhovnega bogastva in moči. Zaradi tega je uresničil v svojim življenju ideal krščanstva: popolno predanost Bogu in nenavezanost na svet. Glavna njegova pridiga je uboštvo, po katerem se človek resnično osvobodi sebičnosti in pohlepa po uživanju, ki prinaša človeštvu toliko gorja.

*Gospod, napravi iz mene orodje miru;
 kjer je sovraštvo, naj prinesem ljubezen,
 kjer je žalitev, naj nosim oproščenje,
 kjer je nesloga, naj vnašam slogo,
 kjer je dvom, naj prinašam vero,
 kjer je zmota, naj prinašam resnico,
 kjer je obup, naj prihajam z upanjem,
 kjer je žalost, naj prinesem veselje,
 kjer so temè, naj postavim luč.
 Gospod, daj da bom bolj tolažil, kot iskal tolažbe,
 bolj razumeval, kot iskal razumevanja,
 bolj ljubil, kot pričakoval ljubezni.*

Molitev sv. Frančiška Asiškega

Iz nič ni nič.

Živi prosto, doživiš sto let.

Majhen lonček hitro vzkipi.

Kako velika je Gospodova milosrčnost in njegovo usmiljenje do teh, ki se k njemu spreobrnejo (Sirah 17, 29)

V oktobru burja, mraz, v januarju sončen čas.

Če listje hitro obleti, vsak naj se zime boji.

Sveti Luka (18.) sneg prikuka.

NOVEMBER

LISTOPAD

30 DNI

1	Torek	Vsi sveti; Dacij, muč.
2	Sreda	Spomin vseh vernih rajnih; Marcijan, muč.
3	Četrtek	Just, tržaški muč.; Martin Porres, red; Viktorin
4	Petek	Karel (Drago) Boromejski, škof; Vital, muč. ☺
5	Sobota	Zaharija in Elizabeta, starša Janeza Krstnika
6	Nedelja	32. navadna - Lenart, opat; Sever, škof; Demetrij
7	Ponedeljek	Ernest, opat; Engelbert, škof
8	Torek	Bogomir (Mirko), škof; Deodat (Bogdan), papež
9	Sreda	Teodor (Božidar, Darko), muč. Posv. later. bazilike
10	Četrtek	Leon I. Veliki, papež, c. uč.; Andrej Av., duhovnik
11	Petek	Martin (Davorin) iz Toursa, škof; Menas ●
12	Sobota	Jozafat Kunčević, škof, muč.; Emilijan, opat
13	Nedelja	33. navadna - Stanislav Kostka, red; Didak, red.
14	Ponedeljek	Lovrenc O'Toole, škof; Dufrigij, škof
15	Torek	Albert Veliki, škof, c. uč.; Leopold, knez
16	Sreda	Marjeta Škotska, kraljica; Jedrt (Jerica); Otmar
17	Četrtek	Evfemija in Tekla, tržaški muč.; Elizabeta O. ☺
18	Petek	Posvetitev bazilike sv. Petra in Pavla; Roman, diakon
19	Sobota	Narsej, škof, muč.; Barlam, muč.
20	Nedelja	Kristus Kralj - Feliks (Srečko), red.; Edmund, muč.
21	Ponedeljek	Marijino darovanje; Albert, škof, muč.
22	Torek	Cecilija, dev., muč.; Maver, škof, muč.
23	Sreda	Klemen (Milko, Milivoj) I., papež; Kolumban
24	Četrtek	Flora (Cvetka), dev., muč.; Krizogon, muč.
25	Petek	Erazem, muč.; Katarina, dev., muč. ☺
26	Sobota	Silvester (Silvo), opat; Konrad, škof; Leonard, red.
27	Nedelja	1. adventna - Virgil, škof; Valerijan, škof
28	Ponedeljek	Katarina Labouré, dev.; Gregor III., papež
29	Torek	Saturnin, muč.; Radbod (Radogost, Radivoj), škof
30	Sreda	Andrej, apostol; Justina, dev., muč.

1. Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)
6. Bog daje večno življenje (Lk 20, 7 - 38 ali 27, 34-38)
13. Stanovitno čakajmo Kristusov prihod (Lk 21, 5-19)
20. Desni razbojnik prosi za sprejem v Kristusovo kraljestvo (Lk 23, 35-43)
27. Jezus opominja, naj bomo pripravljeni (Mt 24, 37-44)

SV. VIKTORIN PTUJSKI (4. stoletje)

Že pred prihodom (leta 568) slovenskih prednikov na ozemlje, na katerem danes živimo, so bile tu krščanske naselbine s svojimi škofijami. Na področju današnje Ljubljane je bilo mesto Emona s svojim škofom. Iz zgodovinskih virov zanesljivo poznamo po imenu dva škofa: Maksima, ki se je udeležil leta 381 oglejske sinode s sv. Ambrožem, in Patricija, ki je okoli leta 580 bežal pred prodirajočimi Slovani v Istro.

V Celju, rimskem mestu Celeia, je pretrpel mučeništvo sv. Maksimilijan, ki je bil tamkajšnji škof. Znano je ime tudi škofa Janeza, ki se je ob prihodu Slovanov prav tako zatekel v Istro.

Rimsko mesto Poetovium (Ptuj) je tudi imelo svojega škofa. Sv. Hieronim poroča, da je ob času Dioklecijana in Maksimijana, najbrž leta 304 pretrpel mučeništvo ptujski škof Viktorin. Bil je izobražen in plodovit pisatelj. Napisal je razlage ali komentarje k različnim knjigam svetega pisma stare in nove zaveze. Napisal je tudi knjigo »Protiv krivovercem« in druga dela. Ohranjeni so njegovi spisi v latinščini in sicer »O ustvarjenju sveta« in »Razlaga Skrivnega razodetja«. Sv. Viktorin je širil krščansko vero s svojimi spisi, predvsem pa s svojim življenjem, ki ga je daroval Kristusu.

»Sveti mučenci so prelili svojo kri za Jezusa in tako dosegli večno nagrado.« (Vstopni spev)

Kdor vedno kupuje, se kmalu sezuje.

Jutri ne bomo več to, kar smo bili in kar smo.

Čast, zakon in oko ne trpi šale.

Pravični pa žive na veke, v Gospodu je njih plačilo. (Modr 5, 15)

Če na Vse svete (1.) namaka, debel sneg nas čaka.

Kadar sveti Martin (11.) oblake preganja, nestanovitna se zima oznanja.

Če na svetega Andreja (30.) sneži, sneg sto dni obleži.

DECEMBER

GRUDEN

31 DNI

1	Četrtek	Eligij, škof; Natalija (Božena), spok.
2	Petek	Herta, dev.; Blanka, spok.; Bibijana (Viviana), muč.
3	Sobota	Frančišek Ksaver, red.; Kasijan, muč. €
4	Nedelja	2. adventna - Barbara (Barica), dev., muč.; Janez. D.
5	Ponedeljek	Saba, opat; Nikolaj Tavelić, red.
6	Torek	Nikolaj (Miklavž), škof; Apolinarij, muč.
7	Sreda	Ambrož, škof, c. uč.; Jožef Rosello, red.
8	Četrtek	Marijino brezmadežno spočetje
9	Petek	Valerija, muč.; Peter Fourier, red.
10	Sobota	Loretska Mati božja; Melkijad, papež, muč. ●
11	Nedelja	3. adventna - Damaz I., papež; Sabin, škof
12	Ponedeljek	Ivana Frančiška Chantal, red.; Amalija, muč.
13	Torek	Lucija (Luika), dev., muč.; Otilija, dev.
14	Sreda	Janez od Križa, duhovnik, c. uč.; Spiridion (Dušan)
15	Četrtek	Kristina (Krista), dev.; Marija K. de Rosa, red.
16	Petek	Albina, dev., muč.; Adelajda, cesarica
17	Sobota	Lazar, škof; Olimpija, red.; Vivina, dev. ♪
18	Nedelja	4. adventna - Teotim, muč.; Bazilijan, muč.
19	Ponedeljek	Urban V., papež; Favsta, spok.; Tea
20	Torek	Evgen, muč.; Makarij, muč.; Dominik Siloški, opat
21	Sreda	Peter Kanizij, duhov.; Severin, škof
22	Četrtek	Demetrij (Mitja), muč.; Frančiška Cabrini, red.
23	Petek	Viktorija, dev., muč.; Janez Kancij, duhovnik
24	Sobota	Sveti večer; Adam in Eva, prva starša; Hermina
25	Nedelja	Gospodovo rojstvo - božič; Anastazija, muč. ☉
26	Ponedeljek	Štefan, prvi mučenec; Zosim, papež
27	Torek	Janez, apostol in evangelist; Fabiola, spok.
28	Sreda	Nedolžni otroci, muč.; Antonij Lerinski, red.
29	Četrtek	Tomaž (Tomislav) Becket, škof, muč.; David, kralj
30	Petek	Sv. Družina; Evgen, škof; Liberij, škof
31	Sobota	Silvester, papež; Pavlina in tov.; Melanija, opatinja

4. Janez Krstnik nas kliče k spreobrnitvi (*Mt 3, 1-12*)
8. Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (*Lk 1, 26-38*)
11. Janez Krstnik vprašuje o Kristusu (*Mt 11, 2-11*)
18. Jezusova mati je iz Davidovega rodu (*Mt 1, 18-24*)
25. Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (*Jan 1, 1-8 ali 1-5, 9-14*)

SV. NIKOLAJ (MIKLAVŽ), škof (4. stoletje)

Sv. Miklavž, kakor pri nas navadno imenujemo sv. Nikolaja, je gotovo eden najbolj priljubljenih svetnikov in pomočnikov v stiski. Njegovo ime sega do nas že iz davnine krščanstva. O njem sicer malo vemo, ker je vse njegovo delovanje in življenje prepleteno z legendo. Ne »božiček« ne »dedek mrz« ga nista izpodrinila pri ljudstvu, ki ne more pozabiti nikoli tistega, ki je izkazoval usmiljenje, dobroto in ljubezen.

Sv. Nikolaj je bil škof v mestu Mire v današnji Mali Aziji. O sebi je dejal: »Če naj imajo moje besede moč, da bodo segle do srca, moram svojim ovčicam biti za zgled v vseh krepostih.« Za časa preganjanja kristjanov pod Dioklecijanom je tudi sam veliko pretrpel, toda umrl je naravne smrti okoli leta 350, ko je Cerkev dobila svobodo.

Njegovo češčenje se je najprej širilo po Vzhodu, v 6. in 7. stoletju so ga začeli častiti tudi na Zahodu. V 12. stoletju so po poročilu nekega turškega zapisa »italijanski morski razbojniki oropali grob v Miri«. Leta 1086 je na obali Mire res pristala neka ladja iz Barija (mesto v južni Italiji). Oborožena skupina mož je vdrla v cerkev sv. Nikolaja in odnesla svetnikove kosti v Bari. Tega dogodka se v Bariju vsako leto slovesno spominjajo 9. maja. Ugrabitelji so se izgovarjali, da so svetnikove relikvije odnesli zato, da so jih rešili pred neverniki (mohamedanci). Verjetno so to storili bolj za to, ker so hoteli imeti relikvije svetnika, od katerega je mesto Bari pričakovalo varstvo in blagoslov za svojo plovbo, za sijaj in moč mesta.

Kako zelo priljubljen je sv. Miklavž pri nas, se kaže tudi v številnih umetnostnih spomenikih, srednjeveških freskah in njemu posvečenih kapelah in cerkvah. Sv. Nikolaj je zavetnik Jadranskega morja.

Hišni prag je najvišja planina.

Neroda nerodi nerodno pomaga.

Sonce ne sije tako lepo kakor materino oko.

Vsa modrost je od Gospoda in je pri njem na veke. (Sirah 1, 1)

Če ta mesec grmi, za prihodnje leto vetrove budi.

Zelen božič — bela velika noč.

Ako je Rimska cesta čista in svetla, se kmet dobre letine ne nadeja.

Narodni ideali bodo na zemlji vedno prisotni

Volitve v italijanski parlament so že nekaj mesecev za nami. O njih poteku in izidu je bilo že dosti pisanja, objektivnega in neobjektivnega. Uradni zagovorniki raznih strank so vihteli pero po mili volji svoje stranke in dokazovali njeno zmago. Kot pripadnike slovenskega naroda nas seveda v prvi vrsti zanima, kako se je obnesel volivni nastop edine slovenske stranke v Italiji, to je Slovenske skupnosti. Številke so znane in jih ne bomo tu ponavljali: okrog 10.000 Slovencev se je v deželi Furlaniji-Juljski Benečiji, in to brez kakršnega koli upanja v izvolitev slovenskega kandidata v parlament, jasno, pogumno in odločno izreklo za slovensko pot tudi v političnem življenju. Po tridesetih letih »naskakovanja« slovenskih volivcev s strani italijanskih vsedržavnih strank (od komunistične do demokristjanske) in nenehna vbrižgavanja italijanskega (naprednega in

nenaprednega) mamila v slovensko zamejsko telo, je še vedno dober del slovenskih volivcev uporno na stališču samostojne poti v politiki in kljubuje z naravnost revolucionarnim zanosom, raznim in nemajhnim nevarnostim, ki so tesno povezane z vključitvijo v italijanske vsedržavne stranke. V zameno za kako izvolitev ali »uveljavitev« na listah teh strank je namreč določen del slovenskih ljudi na nevarni poti, ki pelje v asimilacijo. Rezultati takega političnega stališča so nam Slovincem v deželi Furlaniji-Juljski Benečiji že na dlani: nekdanje slovenske »veselice«, slovenski prazniki na odprtem so dejansko izginili; njih mesto so zasedle politične propagandne manifestacije, na katerih sta italijanski jezik in italijanska problematika na prvem mestu. Bojim se, da nam bo nadaljnjih trideset let v tem ritmu v nepopravljivo narodno škodo. Žal, da to pot v asimilacijo pasivno spremlja ali mu ploska celo tisti del slovenskega življa, ki bi se moral nad takim stanjem globoko zamisliti.

JUNIJSKE VOLITVE IN SLOVENSKA SKUPNOST

Volivni nastop Slovenske skupnosti na junijskih volitvah pa je dokazal, da je v slovenskem telesu še močna predanost slovenski samostojni politični poti, kar je lahko za ves slovenski narod pravzaprav razveseljivo dejstvo, posebno pa še v tem času, ko slovenski narod na lastni koži občuti zgrešenost političnega utapljanja v vsedržavne stranke. Nastop Slovenske skupnosti je bil nemajhne važnosti iz več razlogov. Nekaj jih lahko sintetično analiziramo:

1. V Italiji pa tudi v Evropi in drugod po svetu smo zbudili zanimanje in

pozornost tiska in radiotelevizije, ki so sploh prvič (seveda nekateri) »odkrili«, da živi v deželi Furlaniji-Julijški Benečiji ne samo kulturno ali folklorno zanimiva etnična skupnost, ampak pravi del slovenskega naroda, ki je v svojih težnjah in željah celovit. Rezultat tega odkritja s strani italijanskega in svetovnega tiska je že tu: na vodstvo Slovenske skupnosti prihaja vedno več pisem in vabil na sestanke in srečanja. Upamo, da bo vodstvo Slovenske skupnosti ustreglo čim več vabilom. Misliti bo nujno tudi na publikacijo, ki bi predstavila delo in program Slovenske skupnosti ter celotno problematiko Slovencev v Italiji.

2. Nastop Slovenske skupnosti na ozemlju cele dežele je bil pomemben zrelostni izpit za slovensko stranko, ki je v deželnem merilu nastala šele pred dvema letoma in je 20. junija 1976 veliko tvegala, saj bi jo že sami dve večji stranki lahko zadušili: DC prek nekaterih krogov oz. ljudi, ki so se poslužili celo slovenskih letakov in pisem, ki so »slovenske volivce« mesijansko vabili, naj rešijo Italijo komunizma in volijo DC. Zaslepljenost teh nekaternikov je seveda prišla takoj na dan. Nasedli so z neverjetno naivnostjo vabilu DC, saj je gorostasna že misel, da bi Italijo varovalo pred komunizmom nekaj tisoč glasov iz slovenskih vrst. Nastop SSk pa je bil ogrožen prav tako s strani liste PCI, ki si je v zanjo izredno ugodnem političnem trenutku hotela ustvariti popoln monopol nad slovenskimi volivci.

SSk je med Scilo (DC) in Karibdo (PCI) izšla srečno, saj ni mogel nihče zanikati njene afirmacije na Tržaškem in Goriškem in celo pridobitev glasov v videmski pokrajini, kjer ni doslej v slovenski zgodovini še nobena slovenska stranka prejela nad 1.000 glasov. Sterilna in neumna je s tem v zvezi trditev nekaterih, da niso vsi ti glasovi slovenski, češ da je marsikateri Furlan volil slovensko listo. Vsak srednje izobražen človek ve, da je po Furlaniji mnogo slovenskih (izseljeniških) ali me-

šanih družin. Zakaj bi ti ne smeli glasovati slovensko, če v njih srcu še bije slovenska kri? In potem: tudi če so za SSk volili nekateri Furlani, to ni nič negativnega, nasprotno: to lahko potrjuje samo veliko zaupanje, ki ga v Slovensko skupnost imajo celo Furlani ali drugi italijanski volivci.

3. Prvič v zgodovini naše dežele in sploh naših krajev so bili številni shodi slovenske stranke po skoro vseh vaseh in vasicah Beneške Slovenije. Prav tako povsod so bili slovenski lepaki. To ni majhna stvar, če imamo pred očmi ves razvoj Beneške Slovenije v novejšem času. Besedi SSk je prisluhnilo nad 1.000 Benečanov (vsak volivni shod je poslušalo povprečno po 20 ljudi). Isto razmerje v Kanalski dolini. Pretekle volitve so torej predstavljale, ne glede na število prejetih glasov, nov premik v javnem in političnem prostoru slovenskega prebivalstva v videmski pokrajini. Žal, da so potres in njegove posledice onemogočile močnejšo in vztrajnejšo volivno kampanjo Slovenske skupnosti, kar bi se gotovo poznalo tudi pri volivnih izidih, ki so bili kljub vsemu nad vsakim pričakovanjem.

4. Slovenska skupnost je bila pri preteklih volitvah akter in ne neka pasivna skupnost, ki bi se omejila na priporočitev svojim somišljenikom, naj se odločijo za to ali ono stranko ali pa po svoji vesti. In takšno stališče in zadržanje SSk mora biti vedno v ospredju slovenske stranke, ki mora vedno in kjer je le mogoče aktivno nastopati. Darovati glasove na desno in levo in torej ne nastopati kot subjekt tudi na volitvah, bi za SSk pomenilo pravo kopanje lastnega groba. Tega pa ne sme vodstvo SSk delati, tudi če nima izgleda za izvolitev svojega predstavnika. Važno je, da nastopa aktivno, da vzpodbuja in poživlja svoje somišljenike in opozarja široko javnost, posebej na italijansko, na nerešene probleme slovenske narodne skupnosti v Italiji. Število prejetih glasov ni vedno pomembno, pomemben pa je politični nastop.

SLOVENCİ IN NAŠA PRIHODNOST

Zdaj, ko so volitve že precej oddaljene, lahko skušamo strniti nekaj svojih misli za bodočnost.

Slovenci v deželi Furlaniji-Julijški Benečiji smo spet v delikatnem položaju reševanja naših življenjskih pravic. Italija in Jugoslavija sta se glede obmejnih problemov dokončno zmenili (in ta korak smo vsi Slovenci toplo pozdravili), toda o odprtih problemih slovenske narodne skupnosti v Italiji je v programskem 8. členu Osimskega sporazuma bore malo natančnejšega, v osnutku zakonskega predloga za ratifikacijo sporazuma v italijanskem parlamentu pa ni o naših pravicah tako rekoč ne duha ne sluha. Ne samo, da je z Osimskim sporazumom padla vrsta zaščitnih norm, ki jih je vseboval londonski sporazum, ampak bo sporazum med Italijo in Jugoslavijo prinesel na naš Kras ogromno razlastitev, ki bi utegnile povsem spremeniti etnično ravnovesje na Krasu med italijanskim prebivalstvom in slovensko narodno skupnostjo. Na to nevarnost moramo biti zavedni Slovenci izredno pozorni, ker nam sicer grozi nov asimilacijski val, ki bi znal popolnoma spremeniti naše narodno stanje na Tržaškem in sploh v celi naši deželi.

ZAHTEVA PO GLOBALNI ZAŠČITI

Po Osimskem sporazumu je naša skupna zahteva po globalni zaščiti (v italijanskem parlamentu so vloženi zakonski osnutki Slovenske skupnosti ter PCI in PSI) veliko bolj aktualna kot je npr. bila pred njim. Delegacija slovenske narodne skupnosti, ki je predsednika poslanske zbornice Ingraa med njegovim obiskom v deželi Furlaniji-Julijški Benečiji 3. avgusta 1976 opozorila na splošno slovensko zahtevo po globalni zaščiti, je napravila pravilno potezo. Predsednik poslanske zbornice Ingrao (strankarsko pripada PCI) ima sedaj, ko je bil seznanjen s slovensko problematiko, dolžnost, da takoj postavi na dnevni red osnutke, ki ležijo v predalu poslanske zbornice, kateri na-

čeluje in ima torej v tem absolutno oblast. Če to ne bo storjeno, potem bomo Slovenci v Italiji še enkrat izigrani, saj bomo z Osimskim sporazumom ostali praznih rok, ako ne bomo v svojih pravicah globalno in pravično zaščiteni, in to od Trbiža prek Matajurja do Milj.

SKUPNA POT VSEH NARODNOSTNIH MANJŠIN

Pretekle junijske volitve so bile za Slovence še v nečem drugim pozitivne. Njih okoliščine so različne narodne skupnosti v Italiji povezale med seboj kot morda še nikoli poprej. Vrstili so se sestanki med SSK, Furlanskim gibanjem, ladinsko skupnostjo, SVP itd. Do skupnega volivnega nastopa iz razumljivih razlogov ni prišlo in bo tudi v bodoče težko prišlo do njega. Toda skupni sestanki raznih manjšin v Italiji so za nadaljnji razvoj in sploh življenje narodnostnih manjšin v Italiji izredno pozitivni in nujno potrebni. Vsaka narodna skupnost sama zase, razen morda nemške južnotirolske manjšine, je šibka, v povezavi z drugimi manjšinami pa sestavlja tako skupno silo, ki bo rimskim oblastem utegnila marsikaj vsiliti v reševanju narodnih pravic. Ta skupna pot vseh narodnostnih manjšin je potrebna posebno danes, ko se z naglimi koraki bliža leto 1978, ko bodo volivci vse Evrope poklicani, da prvič izvolijo svoje predstavnike v novoustanovljeni evropski parlament. Bila bi velika krivica in napačna manjšin samih, če bi te bile odsotne na evropskih volitvah in bi se v evropskem parlamentu o problematiki narodnostnih manjšin (v Evropi je okrog 50 milijonov pripadnikov narodnostnih manjšin, priznanih in manj priznanih, zaščiteneh in zatiranih v svojih pravicah) sploh ne govorilo. Zato bi bilo nujno, da bi se v vidiku evropskih volitev narodnostne manjšine v Italiji zedinile vsaj v minimalnih zahtevah in zavzele po možnosti čim bolj skupna ali slična stališča. Tudi v tem vidiku bo SSK gotovo skušala stike med narodnostni-

mi manjšinami v Italiji poglobiti in akcijsko obogatiti.

ZAKLJUČNA MISEL

Življenje vsake manjšine, še toliko bolj naše slovenske narodne skupnosti v Italiji, je pravzaprav neneh boj: za enakopravnost, za mir, za demokracijo in pravično rešitev odprtih problemov. Narodnostni premiki v Evropi in sploh po vsem svetu nam znova dokazujejo, da je narodnost neminljiva vrednota, ki je ne more zasenčiti ali

uničiti nobeno drugo gibanje, nobena druga vrednota. Jezik, narodnostne tradicije, narodni ideali: vse to bo na zemlji prisotno, dokler bo prisoten človek. Naša dolžnost je torej, da v današnjem svetu poleg socialnih vrednot in družbenih ter človečanskih pridobitev skušamo po svojih močeh ohraniti v sebi in družbi, ki nas obdaja, svoje narodne vrednote, ki so trajne tudi danes, čeprav jih lahko nekateri posamezniki ali posamezne skupnosti hočejo pozabiti.

A. B.

Slovinci v Italiji in evropska zavest

Pred nami se iz dneva v dan bolj na široko odpira perspektiva evropske združitve, za katero se že vsa povojna leta sem borijo države zahodne Evrope. Imena Churchill, Adenauer, Spaak, Schumann, De Gasperi, Monet in druga bodo ostala gotovo z zlatimi črkami zapisana v zgodovini najnovejših prizadevanj v okviru evropskih pobud. Ideja Evrope je sicer že stara in se nam v taki ali drugačni podobi kaže skozi vso zgodovino vsaj od srednjega veka dalje. Karel Veliki si je verjetno »ante litteram«² že mislil tisto skupnost evropskih ljudstev, ki je kasneje zadobila v ideji »res publica christiana«² svoj prvi duhovni izraz. Zato ni čudno, da je še danes prav »Prix Charlemagne«, tj. nagrada Karla Velikega tisto priznanje, ki ga podeljujejo najvidnejšim zagovornikom evropeistične ideje. Srednjeveški univerzalizem je sicer za nami, toda ideja Evrope je ostala v vsej svoji zavzetosti. Evropa narodov — to je danes ideal vseh evropskih ljudstev, ki si želijo priznanja svojih značilnosti in pravic. Ne samo države, temveč narodnosti so tisti dejavniki, ki morajo odločati o svoji usodi na najbolj demokratičen način.

Slovenski narod ne sme in ne more ostati izven teh prizadevanj našega časa in našega kontinenta. V političnem

oziru seveda danes tega ne more zasledovati uradna republika Slovenija, sestavni del jugoslovanske federacije. Upamo pa, da bo lahko tudi ona enkrat predstavljala enakopraven glas med vsemi evropskimi partnerji. Danes se lahko v ta proces politično vključujemo samo zamejski Slovenci, in še to le Slovenci v Italiji. Avstrija namreč ne spada v niz držav, ki sestavljajo evropsko skupnost in so zastopane v evropskem parlamentu. Zato koroski Slovenci zaenkrat še izostajajo iz tega procesa. Ali ni zanimivo, da smo v tem okviru prav primorski Slovenci danes tudi *edini* zastopniki širšega slovenskega sveta, ki predstavlja dober del srednje in vzhodne Evrope?

Slovinci v Italiji imamo zato pred seboj zanimivo in obenem edinstveno nalogo, da se danes skušamo aktivno vključiti v proces evropske integracije. Zato so naša politična predstavništva začela s potrebnimi koraki, ki naj tudi Slovincem omogočijo pristop v to nastajajočo stvarnost. Med prvimi se je prav Slovenska skupnost v deželi zganila in začela z iskanjem potrebnih stikov. Slovenska politična stranka v Furlaniji-Juljski Benečiji se namreč zaveda, da mora s stvarnim delom pripraviti pot za doseg te ciljev.

Prav v ta okvir sodijo vsi stiki, ki

jih je v zadnjem letu podvzela Slovenska skupnost zlasti s predstavniki drugih narodnih manjšin v Italiji. Jasno je, da se akcije za vključitev v evropski proces — in konkretno udeležba na prvih volitvah za evropski parlament v Strasburgu, ki bodo spomladi leta 1978 — ne moremo lotevati sami. V skupnosti je moč — zato je tudi v teh prizadevanjih bolj kot kdajkoli prej potrebna povezava vseh sil. V Italiji je veliko narodnih manjšin, ki imajo podobne ali včasih identične probleme. Politično gre tu seveda predvsem za Slovence, Južnotirolske Nemce in Francoze v Dolini Aosta. Lahko pa bi tudi omenili Furlane in Sardince, ki se danes vedno bolj priznavajo za posebne etnične skupnosti.

Slovenska skupnost v naši deželi je zato načrtno začela z akcijo povezovanja manjšin. Sem moramo najprej šteti stike z južnotirolsko manjšino v Bocnu. Slovenska skupnost se je letos januarja prvič uradno sestala z Južnotirolsko ljudsko stranko (Südtiroler Volkspartei ali SVP) in jo seznanila z vso problematiko slovenske narodne manjšine v Italiji. Te stike je potem stalno nadaljevala. V tem smislu lahko

še zabeležimo jesensko srečanje z isto stranko ter s stranko tridentinskih Ladincev (Partito del Popolo Trentino Tirolese ali PPTT) v Veroni, kjer so vse tri stranke specifično obravnavale prav problem evropskih volitev. Pobude v tem smislu se bodo nadaljevale, saj mora priti do konkretnih korakov prav na tej ravni.

Predstavništvo Slovenske skupnosti je nadalje gojilo plodne stike tudi s Furlani. Stiki med Slovensko skupnostjo in Furlanskim gibanjem (Movimento Friuli), pa tudi z gibanjem Civiltà Mitteleuropea (Srednjeevropska kultura), so že praksa. Slovenska skupnost in Furlansko gibanje sta letos maja povzeli konkretne pobude za junijske parlamentarne volitve (skupen znak za senatne volitve), kar je preprečil strahotni potres. Naj še tu omenimo, da je za to Slovenska skupnost ponudila svojo bratsko roko Furlanom s posebnim lepakom v furlanščini, ki je visel od Vidma do Pordenone in od Karnije do izliva Tilmenta. Z geslom »Slovens e Furlàns uniz pe Europe« (Slovenci in Furlani združeni za Evropo) smo hoteli kljub hudi potresni preizkušnji pokazati življenjsko voljo obeh ljudstev za

Jesenski motiv

obstoj in novo vlogo v bodoči evropski družbi narodov.

Tu lahko omenimo še prve stike na kulturno-študijski ravni s predstavniki Sardincev. Ti so posebna etnična skupnost (šteje milijon in pol ljudi), ki hranijo svoje davne običaje in jezik. Ne gre še za popolnoma osveščeno skupnost, ki bi se v političnem oziru javljala kot ostale manjšine v alpskem loku, vendar imajo zlasti med izobraženci veliko pobudnikov za novo kulturno rast in identiteto. Tako je Slovenska skupnost na vabilo sardinskih intelektualcev letos maja sodelovala na študijskem zborovanju v Milanu, kjer je skupno s predstavniki sardinske in valdostanske manjšine pretresala nove naloge narodnih manjšin v državi. V jeseni je sodelovala še na seminarjih v Cagliariju ter v Gorici.

Slovenska skupnost je seveda gojila plodne stike tudi in predvsem s predstavništvom koroških Slovencev, z Narodnim svetom koroških Slovencev (NSKS). Na raznih skupnih srečanjih tako na Koroškem kot na našem ozemlju od Trbiža do Trsta so si predstavniki obeh manjšinskih slovenskih organizmov izmenjali poglede in izkušnje. Slovenska skupnost je zlasti solidarno podprla težko borbo koroških Slovencev proti krivičnim nameram avstrijske vlade za preštevanje. Slovenci v zamejstvu, tako ob Soči in Jadranu ter pod Matajurjem in ob Beli kot ob Vrbskem jezeru, Gospe Sveti in pod Peco smo vsi del enega samega slovenskega naroda. Vsi skupaj moramo graditi novo bodočnost. Povezani moramo graditi novo Evropo, a vedno ob spoštovanju temeljnih pravic manjšine.

LOVRO KASELJ

Koroški problemi

Če govorimo o koroških problemih, mislimo na probleme, s katerimi so trenutno soočeni koroški Slovenci na narodnopolitičnem in cerkvenem področju. O teh problemih sicer skoraj dnevno poročajo časopisi, radio in televizija. Vendar se nam zdi umestno, da jih tudi v našem koledarju prikažemo v sicer zgoščeni, a hkrati pregledni obliki. Kajti dnevnik ali tednik gre po poti vsega nevezanega papirja, poročila iz sprejemnikov so kmalu pozabljena, knjiga pa ostane kot dokument tudi še poznejšim rodovom.

Koroški Slovenci živijo na koroški zemlji že skoraj 1400 let. Krajevna imena, imena gora in dolin pričajo, da je bila nekoč cela Koroška slovenska. Danes je govora le še o nekem dvojezičnem ozemlju v južnem delu dežele. Koroški Heimatdienst pridno tiska, lepi in deli lepake in letake s kričočim geslom: »Es gibt kein Slowenisch-Kärnten!« (Slovenske Koroške ni!).

Na tem dvojezičnem ozemlju južne Koroške je pa danes moralni pritisk

s strani nemškonacionalnih organizacij pod vodstvom Heimatdiensta tako silen, da se narodna meja takorekoč premika od hiše do hiše, od človeka do človeka. Položaj se je posebno zaostрил od jeseni 1972, ko so podivjani nemškutarji in nemški nestrpneži od dobrohotni asistenci avstrijske žandarmerije potrgali vse dvojezične krajevne table, ki jih je bila vlada postavila v nekaj slovenskih vaseh in zaselkih. Od tedaj naprej spet zmagovito koraka nemški škorenj po koroški zemlji ter uspešno izvaja Hitlerjev ukaz tedanjim valptom, naj mu naredijo to deželo nemško.

Odkar je gosposvetski župnik Mucher, ki ga je koroški Heimatdienst za njegove edinstvene zasluge v gonji proti Slovincem odlikoval s kolajno, kričal v Vernbergu 29. junija 1975, oblečen v liturgična oblačila: »Ne moremo uprizoriti dovolj nemških prireditev in blagosloviti dovolj nemških zastav ter jih dvigati dovolj visoko v nebo, da vidi celi svet: Tukaj je nemška dežela,

nemški teritorij. Da vidi celi svet, tukaj ni slovenska, ampak nemška dežela...«, se vrstijo tovrstne hujskaške blagoslovitve v življenjskem prostoru Slovencev, pri katerih strupeni govorniki netijo v ljudeh t. i. prastrah domovini zvestih Korošcev. S to krilatico slepijo prebivalstvo in nasedajo ji celo nekateri sicer zavedni Slovenci. Ta prastrah se nanaša na »s krvjo začrtano mejo« proti Jugoslaviji, češ da je stalno v nevarnosti. Pri tem seveda pozabljajo, in to zavestno in namenoma, da je Jugoslavija spomladi 1941 dejansko padla prav pod njihovimi škornji in kopiti.

Spet enkrat se je torej nemški šovinizem povzpел na vrhunec ter neprestano seje mržnjo do zavednih slovenskih prebivalcev skupne domovine. Posrečilo se mu je spraviti na svojo stran in pod svoja krila vse tri v deželni in državnem zboru zastopane politične stranke ter narediti iz njih brezvoljno orodje svojih naklepov in zahtev. Dosegel je predvsem enoumni sklep deželnega in državnega zbora o preštevanju narodnih manjšin v Avstriji kot osnovi za izpolnitev sedmega člana državne pogodbe iz leta 1955, dobro vedoč, da to vodi v statistično likvidacijo obeh slovanskih narodnih manjšin v Avstriji, saj bi izkazalo le število tistih par koroških Slovencev in gradiščanskih Hrvatov, ki se po dolgoletnem raznarodovanju in neprestani gonji še vedno upajo priznati k svojemu narodu. Ta sklep je brutalen diktat, ki sploh ne upošteva pomislekov in predlogov prizadetih. Ni ga ustvaril za take sklepe neobhodno potrebni dialog med vlado in narodno manjšino, ampak monolog nemških odnosno nemškonacionalnih ukazovalcev. To potrjuje med drugim izjava socialističnega deželnega svetnika, da pač vlada more manjšinam le toliko dati, kolikor dovoli večina. Kaj je potemtakem bolj logično in dosledno, kot bojkot tako sklenjenega preštevanja ter še večja enotnost prizadetih manjšin preko vseh političnih in ideoloških razlik in nasprotij.

Samo iz te enotnosti lahko izvira

krepekjša in izdatnejša narodna samopomoč kot izraz in dokaz življenjske volje in odpornosti. Ta samopomoč je v zadnjih desetih letih dobila pri koroških Slovencih dorastek in ojačenje, ki dela nasprotnikom kar dosti preglaVIC. So to mladi slovenski izobraženci, povečini absolventi leta 1957 ustanovljene slovenske gimnazije v Celovcu. Ta zavedna in zanosna generacija je ponemčevalcem posebno boleč trn v peti. Že so mislili, da bodo z narodičem kmetov in hlapcev pač kmalu pometli, pa se jim postavi po robu izobražena mladina s prešerno samozavestjo in pogumno bojevitostjo. Ker ji drugače niso kos, je pa treba šolo, ki jim je poleg spoštovanja in ljubezni do domovine privzgojila tudi še ljubezen in zvestobo do lastnega naroda in jezika, na vse načine in pri vsaki priložnosti sumničiti, obrekovati in napadati kot »veliki strup«, ki zastruplja doslej tako čisto in mirno koroško ozračje.

S posebnim zadoščenjem je treba zabeležiti, da je upravičenost boja koroških Slovencev za najosnovnejše narodne pravice našla razumevanje in odločne zagovornike tudi med nemškimi sodeželani ter zlasti med Avstrijci izven Koroške. Med njimi se posebno odlikuje mlada generacija. Številne njene organizacije vseh svetovnih nazorov so pristopile k Solidarnostnemu komiteju za pravice koroških Slovencev ter z vnemo sodelujejo pri raznih akcijah za končno izpolnitev državne pogodbe. Ker torej ne plešejo po taktu nemškonacionalnih organizacij, jih pristaši in besedniki le-teh kumulativno zmerjajo za komuniste, zavedne Slovence pa za nacionalkomuniste. Pri tem pa jim pridno sekundira nemški koroški tisk.

Da v takem vzdušju ne more ostati neprizadeto versko življenje v deželi, je pač samoumevno. Sicer je škofijska sinoda leta 1972 izdelala in sklenila poseben Dokument o sožitju Nemcev in Slovencev v koroški Cerkvi, ki vsebuje podrobne določbe in navodila za realizacijo pravne in dejanske enakopravnosti Slovencev z Nemci na škofijski, dekanijski in župnijski ravni. Vendar

Vojvodski prestol
na Gosposvetskem
polju

pa je v praksi položaj slovenskih vernikov slabši kot prej. Zlasti od jeseni 1972, ko so sovražniki vsega slovenskega s podiranjem dvojezičnih tabel znova zantili mržnjo do Slovencev, je vzdušje v koroški Cerkvi za slovenske vernike in slovenske duhovnike čedalje bolj zastrupljeno in skorajda nezno. Po sklepih sinode ustanovljeni in od škofa potrjeni Nemško-slovenski koordinacijski odbor krške škofije z najboljšo voljo in neutrudnim prizadevanjem dela za vzpostavitev znosnih razmer ter skrbi za izdajanjem periodične brošure »Das gemeinsame Kärnten - Skupna Koroška« za temeljito ustrežno informacijo. Odmev na ves njegov trud pa je s strani nemškonacionalnih krogov, trajno ščuvanih po gosposvetskem župniku Mucherju, očitek, da je odbor enostransko naklonjen Slovcem.

Najbolj stalno izpostavljeni sumničanju in sovražnosti nemškonacionalnih organizacij ter po njih šolanih in nahujskanih narodnih odpadnikov so pa slovenski duhovniki. Kar naprej jim očitajo enostransko uslužnost slovenskim vernikom ter neupoštevanje želja »Nemcev« glede bogoslužnega jezika. Da vlada v vseh nekoč slovenskih žup-

njah, razen treh ali štirih, pri vseh cerkvenih opravilih dvojezičnost z močnim poudarkom nemščine, jim je premalo — hočejo imeti popolnoma nemško bogoslužje. In dokler ga slovenski duhovnik ne vpelje, ker mu tega vest ne dopusti, je nacionalni nestrpnež in dela krivico nemško čutečim, a slovensko govorečim vernikom. Ponovno je slišati tole oceno: »Kar prijeten človek, ko bi ne bil tako zagrizen Slovenec!« Biti zaveden Slovenec je torej za koroškega duhovnika greh in zločin. V redu so le taki, ki niso ne krop ne voda, ki nimajo lastnega prepričanja in je z njimi lahko razpolagati po mili volji v duhu gosposvetskega župnika.

Na žalost so slovenski duhovniki spričo stalnega natolcevanja na fari in pred široko javnostjo docela osamljeni. Zagovornika zanje ni. Še nihče iz pristojnega cerkvenega predstojništva se doslej ni zavzel zanje z ustrežno odločnostjo in jasnostjo. Nasprotno, celo v cerkveni škofijski list zablodi kdaj udarec po njih »zaradi njihove nacionalne nestrpnosti«.

Posebno očitna značilnost za položaj na župnijah dvojezičnega ozemlja je prežanje »domovini zvestih« na raz-

pis volitev v župnijski svet v smislu skleпов škofijske sinode. Tu namreč vidijo ugodno priložnost, da si, po temeljiti propagandi, »izglasujejo« vstop v vodstvo župnije, s tem pa možnost pritiska na dušnega pastirja glede bogoslužnega jezika. To se jim je v več župnijah že posrečilo, v škodo farnega verskega življenja. Tam so namreč odsej razkrajajoči element v doslej mirnem poteku cerkvenih praznikov in slovesnosti. Ta zloraba demokratizacije v Cerkvi je tudi vzrok, zakaj v nekaterih župnijah volitve še do danes niso bile izvedene.

Družno s ponemčevanjem župnij gre seveda nadomeščanje slovenskega cerkvenega petja z nemškim, in to večinoma na ta način, da se »tako lepim« slovenskim melodijam kratko malo podloži nemško besedilo, ki je povečini tako primitivno in pomanjkljivo, da kritičnega poznavalca nemščine hkrati grabita smeh in jeza. Tako se zdaj v cerkvi na »demokratični bazi« realizira to, kar je v letih hitlerjanske strahovlade bilo strog ukaz, kričeč s

ALEKSIJ JOZE MARKUZA

Klic koroškim bratom

*Stojte mi,
bratje,
trdno
sredi viharja
temne noči.*

*Uprite se,
bratje,
složno
z vero junaško
davnih dni.*

*Glejte zdaj,
bratje,
danes
zarja svobode
že tli.*

sleherne stene in hišnih vrat: »Kärntner, sprich deutsch - Korošec, govori nemško!«

V tem pregledu koroških problemov nikakor ne gre prezreti posebno boleče rane na telesu koroških Slovencev, namreč razmer na šolskem sektorju. Razen nekako pomotoma, kot zarodek osebne muhe tedanjega naučnega ministra ustanovljene Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu, ki so ji že ob njenem rojstvu škodoželjno bilje peli, so šolske razmere za koroške Slovence obupne in porazne. Pod vodstvom kmalu po podpisu državne pogodbe znova oživljenega koroškega Heimatdiensta organizirani šolski štrajki so leta 1958 privedli do ukinitve šolskega zakona iz leta 1945, ki je po švicarskem vzorcu predvideval obvezno učenje obeh deželnih jezikov za vse učence osnovnih šol v določenih šolskih okrajih s slovenskim in nemškim prebivalstvom. Leto po tem je dunajski parlament sklenil nov manjšinski šolski zakon, ne da bi se bil zmenil za mnenje ali želje prizadetih narodnih manjšin. Osrednja in hkrati usodna določba tega zakona je ta, da morajo starši, ki želijo za svoje otroke tudi slovenski pouk, vsakega posebej prijaviti pri vodstvu šole, ob vstopu v glavno šolo pa morajo to prijavo ponoviti. Kaj čuda, da je pod takimi pogoji padlo število udeležencev dvojezičnega pouka od tedaj 12.000 na približno 1.400. To število pa od leta do leta pada spričo neprestanega moralnega pritiska na starše, ki so povečini gospodarsko odvisni od nemškega kapitala.

Koroški problemi — problemi k steni postavljenih kozličkov, ki čakajo, kdaj jih bo volk preštel in uradno požrl? Ne! Ampak problemi narodne skupnosti, ki noče umreti in se zaradi tega ne da preštevati. Problemi narodne skupnosti, ki v zaupanju v lastne pomlajene sile, v solidarnost razumnih sodeželanov, v pomoč zvestih prijateljev in v podporo matične države nobenemu pritisku ne bo klonila, ampak čaka na lepšo bodočnost, v kateri zmaguje pravica.

Baski in Slovenci

Že nekaj desetletij beremo o uporih in bojih Baskov v severozahodni Španiji ob Biskajskem zalivu. Baski imajo precej zgodovinskih, demografskih, socialnih in drugih podobnosti z nami Slovenci. Predvsem je Baskov približno dva milijona kot nas Slovencev. V Španiji živi okoli 1.900.000 Baskov. Zamejski Baski živijo takoj onstran špansko-francoske meje v Franciji v treh obmejnih pokrajinah okoli mesta Bayonne. Teh zamejskih Baskov je okoli 110.000 in živijo na strnjem narodnostnem ozemlju skupaj z matičnim narodom v španski baskovski deželi, ki jo Baski imenujejo Euzkadi. Baski niso imeli nikdar v svoji zgodovini samostojne države, niso torej zgodovinski, historičen narod.

So pa Baski eden najstarejših narodov Evrope. Na iberijskem polotoku so se naselili že pred Iberci samimi dva do tri tisoč let pred Kristusom. Ne spadajo med indogermanske narode in so se preselili iz Kavkaza. Baskovski jezik (baskovščina - euskara) nima nobene podobnosti z drugimi evropskimi jeziki, niti ne z iberškimi, to je z jeziki prastarih prebivalcev iberškega polotoka. Baskovski znanstveniki trdijo, da ima baskovščina podobnosti z jeziki nekaterih prastarih prebivalcev Kavkaza.

Kot Slovincem so tudi Baskom vladali razni drugi narodi, a so se obdržali in so ohranili do najnovejših časov svojo posebno narodno identiteto. Za Slovence vemo le, da so jim vladali Obri, ko so se pojavili na sedanji slovenski zemlji, Baskom pa so vladali že nekaj tisoč let prej Kelti, Kartazani, Rimljani, Zahodni Goti in zadnjih tisoč let Francozi in Španci.

Baski so pravzaprav potomci evropskega Cro-Magnon prebivalstva, ki je živel pred 20.000 leti v jamah, poslikanih s stenskim slikami severne Španije in južne Francije.

Približno kot Slovence so Baske pokristjanili v 7. stoletju po Kr. Ob tem času so spadali Baski v kraljestvo Navarra, ki se je razprostiralo po južnozahodni Franciji in severni Španiji. V stoletnih bojih med vladajočimi francoskimi in španskimi monarhijami so španski kralji zlomili baskovski upor proti Španiji. V desetletnem splošnem uporu, ki je okoli leta 1522 izbruhnil, so Baski izgubili 50.000 mož, a 100.000 se jih je izselilo. Francoski kralji so bili hkrati tudi navarrski kralji do leta 1839. V baskovskem mestu Pamplona je imel svoj sedež podkralj. Baski so v navarrski kraljevini uživali široko samoupravo, ki so jo vodili izvoljeni zastopniki - *fueros*. V karlistični vojni med princem Don Carlosom in kraljico vdovo Kristino so se Baski odločili za Don Carlosa. Zmagala je Kristina in tako je bila leta 1839 zapečaten usoda baskovske samouprave.

Sestdeset let ni bilo ničesar slišati o Baskih. Šele okoli leta 1890 so se pojavili zunanji znaki, da Baski še obstajajo. Prihajale so vesti o raznih osvobodilnih gibanjih in vstajah upornih Baskov. Najprej je vzniknila Baskovska narodna stranka PNV (Partido Nacionalista Vasco). Njeno geslo je bilo »Jaungoika eta Lagi Zarrak! Bog in stara pravda!«
Bila je to demokratična meščanska stranka, ki je poudarjala katolicizem in baskovski značaj.

Po padcu španske monarhije in proglasitvi španske republike l. 1936 so tri baskovske pokrajine ob obali: Guipuzcoa (baskovsko Gipuzkoa) z glavnim mestom San Sebastian, Viskaya z glavnim mestom Bilbao (Biskaia) ter Alava z glavnim mestom Victoria z velikansko večino sprejele samostojni statut Euzkadije (baskovske zemlje). Konservativni kraji pokrajine Navarra pa so bili nasprotni socializmu in so se v svoji katoliški gorečnosti pridružili generalu Francu ter sodelovali z njegovi-

mi četami, ki so zavzele Bilbao v juniju 1937 in pokopale baskovsko republiko, ki je obstajala od 6. oktobra 1936 na podlagi republiškega Estatuto del País Vasco. Baskovska avtonomija je trajala samo devet mesecev. Voditelji PNV so morali zbežati skupaj z drugimi španskimi republikanci v politično emigracijo v Francijo. Takrat so fašistični in nacistični bombniki do tal porušili mestoce Guernica, ki je bilo zbirališče svobodnih Baskov. Zaman so pričakovali baskovski politični emigranti, zbrani okoli PNV, da bodo s pomočjo krščansko-socialnih strank na oblasti v zahodni Evropi zrušili Francov režim. Organizirali so po baskovskih okrajih velike stavke, ki jih je zadržala španska policija.

Po nekaj letih mrtvila je baskovsko gibanje leta 1952 spet oživel: nastale so tajne študentske organizacije EKIN, ki so se sprle s starejšo generacijo PNV in ustanovile novo ekstremistično organizacijo ETA (Euzkadi Ta Azkatassuna - Baskovska zemlja in svoboda). ETA je hotela z atentati proti Francovemu policijskemu aparatu opozoriti evropsko javnost na nerešeni na-

rodni baskovski problem. Španska policija je strahovito udarjala proti ilegalnemu narodnemu gibanju Baskov, posebno v avgustu 1968, ko je zaprla tisoč Baskov in 250 obsodilo na povprečno 12 let zapora. Težka mučenja zaprtih Baskov so celo prekrosila divjanja v državljanski vojni.

Po šestih letih neprestanih akcij in nemirov proti centralni španski vladi se je l. 1974 posrečilo baskovski organizaciji ETA prodreti v samo središče španske diktature in ubiti predsednika vlade Carrera Blanca. Baskovski atentatorji niso pustili nobenih sledov in ni doslej mogla policija kam udariti. Ve pa, da ves baskovski narod simpatizira z bojem ilegalne ETA, akoravno je med Baski precej struj, ki se ne strinjajo z metodami oboroženega nasilnega boja organizacije ETA. Vsi Baski zahtevajo, naj jim priznajo narodnostne pravice in stare avtonomne svoboščine, baskovski jezik euzkara in njihovo kulturo.

To se je zlasti pokazalo, ko je škof Añoveros v Bilbao potrdil okrožnico, ki jo je sestavila baskovska duhovniška komisija in jo dal prebrati po vseh du-

Zvonik cerkve sv. Ivana v Gorci, kjer se zbirajo slovenski verniki

hovnijah. V tej okrožnici, ki ni bila niti škofovsko pastirsko pismo, je rečeno le to, da so španske oblasti zapostavljale baskovski jezik in kulturo in da imajo Baski pravico do svoje kulture in jezika. Francova Španija je zahtevala, da se mora škof Añoveros umakniti iz svoje baskovske domovine. Añoveros pa ni iz baskovskih pokrajin ob obali, temveč iz Navarre, ki je stala v državljanski vojni na strani Francovega upora proti republiki. Añoveros sam se je bojeval kot prostovoljec v karlistični brigadi Francove vojske. Toda 35 let Francovega zatiranja baskovskega naroda je strnilo v enotno opozicijsko fronto vse Baske: kmete, delavce, izobražence in še zlasti duhovnike ter sploh vse, ne glede na njihove nazore in socialne položaje.

Baskovska dežela Euzkadi predstavlja sicer samo 4 % celotne španske površine. V njej je dva milijona prebivalcev (vsa Španija 35 milijonov), proizvajajo 40 % vse španske industrijske produkcije in ima v rokah tretjino celotne španske trgovine. Poleg druge velike narodne manjšine v Španiji — 4 milijonov Kataloncev okoli Barcelone — stoji baskovska dežela na samem vrhu španske gospodarske tabele: je najbolj gosto naseljena, ima najhitrejšo gospodarsko rast. Bilbao je središče velikih baskovskih gospodarskih podjetij in kreditnih ustanov. Dve baskovski banki spadata med pet najmočnejših španskih bank.

Kmetov je samo 4 %. Vendar pridelajo Baski na poljih za 50 % več kot španski kmetje v pusti španski notranjosti. Ker cvetejo v Euzkadiji industrija, rudarstvo in železarstvo, trgovina in celo kmetijstvo zaradi ugodnih klimatskih prilik, so se v zadnjem stoletju v njej naselili tudi številni Španci.

V centralistično urejeni španski državi so bili zmeraj vsi višji uradniki Španci, ki so tudi sestavljali številne vojaške posadke. Sicer pa Baski niso silili v španske državne službe, ker so bolj izhajali v industrijskih in trgovskih službah. Celu ribištvu so se predajali in nalovili letno po 150.000 ton

rib v znamenitem Biskajskem zalivu, od koder dobivajo naši kraji atlantske motnje, ki prinašajo dolgotrajno jesensko ali pomladansko deževje.

Baski so bili s svojimi 1.900.000 prebivalci v Euzkadiji v veliki večini, toda stoletna zatiralna politika strogo centralizirane španske države je preko šol, državnega aparata in privilegiranih španskih naseljencev le pripeljala do tega, da baskovskega jezika niso več govorili v središčih baskovskih mest. Španci so podobno kot Francozi in Italijani in nasploh kot romanski narodi poznani v predvojnih in povojnih časih v organizacijah evropskih narodnih manjšin kot tisti, ki ne priznavajo narodnih manjšin in istovetijo s pojmom »nazione«, »nation«, »nacion« državljansko pripadnost, državo kot nacijo — eno nacijo, eno narodnost. Izven španskega jezika ne priznavajo drugih jezikov in še manj značilnosti narodnih manjšin.

Francoski Baski so organizirani v organizaciji »Enbata«, kar pomeni v njihovi materinščini hud veter, viharnik. Glasilo »Enbata« so francoske oblasti večkrat obsodile, ker jih je obtoževalo, da uporabljajo zloglasne SS metode. Res je pa, da nimajo francoske oblasti ravno mehkega razumevanja za baskovske narodne zahteve, ker pač Francozi ne priznavajo ne Bretoncev ne Korzičanov in tudi ne Baskov za narodnosti. Pač pa so tostran Pirenejev v Franciji oblasti neprimerno bolj humane od španskih. Prav zato bežijo politični begunci iz Španije pred trdo Francovo roko najprej k svojim baskovskim zamejcem v Francijo, ki imajo svojo zakonito organizacijo. Ta se bori predvsem za priznanje narodnih in kulturnih pravic Baskov v Franciji. Sicer pa Francozi zaostrujejo nadzorstvo nad baskovskimi emigranti, ker se je njihova ilegalna organizacija spravila nad najvišje policijske in državne glave v matični baskovski zemlji in v Španiji.

Kot kaže, španski policijski režim ni kos baskovskemu gibanju ETA, ki ni samo uporniško oboroženo gibanje

poedincev, ampak široko vseljidsko baskovsko gibanje, ki ga podpirajo duhovščina in razne manjše politične skupine v visoko civilizirani baskovski skupnosti.

Slovenci smo prišli v stik z Baski ne po uradnih zvezah, pač pa zaradi naše zgodovine in po manjšinskih pobudah. Po prvi svetovni vojni sta bila v živem stiku z Baski naša manjšinska politika dr. Josip Wilfan in dr. Engelbert Besednjak, ko sta na čelu kongresa za evropske narodne manjšine sodločala za sprejem Baskov kot narodne manjšine v takratno evropsko manjšinsko organizacijo. Lani v juliju pa je nastopil v Trstu na mednarodni manjšinski konferenci ideolog baskovske revolucionarne organizacije ETA Federico Krutwig-Sagrado. Iz njegovega govora je žarel ves obup baskovskega naroda.

Zamejski Slovenci ne morejo drugače kot potrditi staro baskovsko geslo: »Jaungoika eta Lagi Zarrak - Bog in stara pravda«.

Ko ni več na španski politični pozornici Francove diktature, so se začele spet buditi razne narodne skupnosti. Katalonci se ravnajo po sklepih svoje »Skupščine Katalonije«, ki se bo s centralno špansko vlado v Madridu pogajala, kakšna naj bi bila federativna ureditev postfrankovske Španije. Že sedaj terjajo od osrednje vlade, da mora biti katalonščina drugi uradni jezik Španije. Galegi še niso izoblikovali svojih zahtev glede avtonomije v Galiciji.

Baski ne odstopajo prav nič od ustavnih določil neodvisne baskovske republike iz leta 1936 pod predsedništvom José Antonia de Aguirreja, ki je imela svojo vojsko (gudaris), svojo valuto in svojo vlado. Trenutno se opira politični in deloma tudi oboroženi odpor Baskov na štiri lastne baskovske ustanove in predvsem organizacije:

I. Baskovska narodna vlada v izgnanstvu.

II. Demokratično zedinjenje Euskadi. (V njem so levičarske skupine in komunisti.)

III. Koordinacijska komisija ba-

skovskih sindikatov. (Baski imajo svoje sindikate, ker se splošni španski sindikati ne zanimajo za baskovske avtonomne zahteve.)

IV. KAS (Komité Abertzale Socialista), kateremu pripadajo ekstremni nacionalisti ETA in sorodne skupine.

V rahlo pluralistični demokratični Španiji se pojavljajo med Baski čedalje nove skupine. Baski kot narodnostna skupine se ne nameravajo pogajati z madridsko vlado.

Številna španska opozicije in stranke v španski vladi pa ne kažejo nobenega razumevanja, da bi priznale popolno samostojnost Euskadije, dežele Baskov. Podtalni boj Baskov je bruhnil na dan s sabotajami in atentati. V miselnost španskih strank, zaenkrat tudi ilegalne komunistične stranke Španije pa še ni prodrla zavest, da je treba priznati samostojnost baskovski zemlji. In zato bo še dolg boj Baskov za popolno neodvisnost od Madrida.

Avtorja tega članka Alberta Rejca žal ni več. Gospodar življenja ga je 28. oktobra 1976 poklical v starosti 77 let k sebi. Hvaležno se ga bomo spominjali. Bil je velik Slovenec, prijeten družabnik, vedno dosleden v svojem ravnanju. Tudi Goriška Mohorjeva družba mu mnogo dolguje, saj je bil njen dolgoletni sodelavec. Naj mu bo Bog za vse obilen plačnik.

ALEKSIJ JOZE MARKUZA

Karantanija

*Karantanija,
dežela obljub
in sanj.*

*Tisoč
dvesto let
zgodovine.*

*Zemlja,
prepojena
s herojsko krvjó.*

*Karantanija,
luč iz davnine,
maternica Slovenstva.*

Zakrament sprave v današnji stvarnosti

Izhodišče in sled pričujočega zapisa je novi »Ordo paenitentiae« oziroma Obred za obhajanje pokore, ki ga je izdala Papeška kongregacija za bogoslužje 2. decembra 1973. Slovenski prevod smo dobili šele maja 1976.

Skušal bom na kratko predstaviti dokument in osvetliti nekatere njegove točke, ki se mi zdijo značilne in nove z ozirom na sedanjo krizo zakramenta sprave (spovedi), pa tudi spričo sedanjih pričakovanj.

Rad bi opozoril, da je naše razmišljanje teološko. To pomeni, da se prvenstveno naslanja na božjo besedo, vsebovano v sv. pismu in v izročilu, tolmačeno po cerkvenem učiteljstvu, ter v njej zasleduje, kaj nam je hotel Bog razodeti o skrivnosti našega greha in našega spreobrnjenja. Božjo besedo skušamo dojeti v luči »znamenja časa«, to je, v luči spoznanj, občutljivosti, potreb in teženj, ki nam jih nudi naš čas, naše okolje, naša osebna izkušnja. Teologija ni niti arheologija niti gola abstraktnost, kajti vanjo moramo vstopati s tem, kar smo. Brez življenjskih odnosov z današnjo človeško izvirnostjo in stvarnostjo bi postala nezanimiva, neživljenjska, kvčjemu intelektualna igra in kulturna navlaka. Zato brez upoštevanja teh osnov bi težko dojeli smisel in vrednost zakramenta sprave za krščansko življenje, pa tudi pomen sedanje preosnove.

OBRIS NOVEGA SPOKORNEGA OBREDA

Novi obred predstavlja eno izmed zadnjih poglavij bogoslužne preosnove, ki jo je uvedel drugi vatikanski cerkveni zbor. V 72. členu konstitucije o bogoslužju se daje zelo skopo navodilo za preosnovo zakramenta sprave. V slovenskem prevodu se glasi: »Obred in besedila spovedovanja naj se spremenijo, da bodo jasneje izražali naravo in učinek zakramenta.« Delo je pri-

čela študijska skupina v sklopu Svéta za bogoslužno preosnovo decembra 1966. Študijski predlogi in osnutki so morali skozi resen pretres raznih rimskih kongregacij, zlasti kongregacije za verski nauk. Delo je trajalo celih sedem let.

Pred objavo novega obreda je bila praktično veljavna edino zasebna oblika spovedi, ki je bila sprejeta v rimski obrednik leta 1614 po naročilu tridentinskega koncila. Primer zase, brez posebnega liturgičnega izraza, je bila splošna odveza, upravičena v zelo ozkih okoliščinah.

Novi obred povzema in preureja vso snov ter predvideva tri možnosti za obhajanje zakramenta sprave: obred sprave posameznih vernikov; obred sprave večjega števila z zasebno spovedjo in zasebno odvezo; obred sprave za skupino s splošno spovedjo in splošno odvezo.

OSNOVNE POTEZE PREOSNOVE

Kadar je govor o odpuščanju grehov, po navadi mislimo na sv. spoved, kajti ta zakrament predstavlja v krščanskem življenju poseben moment navzočnosti in dejavnosti vstalega Gospoda izrazito namenjene odpuščanju grehov. A Cerkev nas v koncilskih dokumentih in tudi v novem spokornem obredu opozarja, da je sama v vsakem izrazu svojega življenja »zakrament«, to je, znamenje in sredstvo posredovanja dobrot odrešenja in zmage nad zlom, le da nekatera njena dejanja to globlje podajajo in izražajo. Na strogo zakramentalni ravni se zmaga nad grehom in odpuščanje greha izraža in posreduje ravno tako močno v sv. krstu in v eharistični daritvi. A Cerkev nam posreduje odpuščanje grehov tudi izven strogo zakramentalne ravni, to je izven sedmih zakramentov, vsaj tistih grehov, ki nas radikalno ne ločijo od Boga in cerkvenega občestva. Pogoj je

seveda, da znova in znova težimo k »spreobrnjenju«. To se pa nazorno izraža, ko se s svojo potrpežljivostjo pridružujemo Kristusovemu trpljenju, izvršujemo dela usmiljenja in ljubezni, jemljemo zares evangeljske zahteve, postajamo za svet znamenje, kakšno je spreobrnjenje, ki je Bogu všeč. Vsa ta prizadevanja zadobijo svoj vrhunski izraz v spokornih opravilih, v poslušanju božje besede, v molitvi ter v spokornih prvinah evharističnega bogoslužja.

Dokument ne nudi daljših natančnih določil, kako dejansko vsi ti izvenzakramentalni izrazi delujejo in posredujejo spreobrnjenje in odpuščanje; naglaša pa njihov občestveni značaj, veliko vlogo molitve ter oznanjevanja in poslušanja božje besede za odpuščanje grehov. So to stvari, ki jih je treba danes ovrednotiti v sklopu krščanskega življenja.

Z ozirom na navedene uvide, lahko rečemo, da je bil spovedni zakramentalni obred v svoji dosedanji obliki precej ubog in neizrazen. Novi obredi, ki nam jih Cerkev sedaj nudi, so v svoji izrazni moči bogatejši. Ni napak, da vas opozorim na nekatere točke, ki v novem obredu izstopajo, ter jih ovrednotim v luči današnjih teženj in občutljivosti.

1. Sedanji obred lepše izraža zakramentalni značaj pokore. Znana je težnja, da bi zreducirali zakrament sprave na raven prijateljskega razgovora s poudarkom njegovega psihološkega pomena. Temu je bila kriva, vsaj deloma, tudi revna zakramentalna izraznost prejšnjega obreda, kjer je bil zakramentalni moment morda le preveč skrčen v spoved in odvezo, ki je zgedala kot nekaka pavšalna amnestija za spovedane grehe. Premalo je bil poudarjen pomen spokornosti kot izraza postopne vrnitve in zopetne vključitve v cerkveno občestvo, od katerega nas greh loči. Ne da bi bilo to naznačeno v dosedanjem obredu, je ostajalo le nekje na pragu zakramentalnega znamenja. Cerkev prvih stoletij je bila v tem oziru bolj realistična. Ustvarila je celo vrsto obredov in spokornih izra-

žanj, da bi ne pustila spokornika osamljenega pri zorenju lastne vrnitve v božje otroštvo in v občestvo božjih otrok, ki je imelo svoj vidni izraz v skupnosti krajevne Cerkve. Sledila mu je z ljubeznivo skrbjo, izvajala iz nje ga postopna spokorna dejanja ter jim dajala bogoslužni pomen. Novi obred skuša obnoviti časom primerno ta moment, ne da bi prevzel v celoti prakso prvih krščanskih stoletij. Današnji potek obreda želi nuditi vernikom pomoč, da dojamajo zakrament sprave kot postopno notranje spreobrnjenje in pa kot občestveno dejanje. Seveda poudarek občestvenosti ne sme uničiti osebne razsežnosti, ki mora biti ravno tako vključena v zakramentalno znamenje. Tu bi lahko razpravljali npr. glede »kraja« oz. »sedeža«, kjer naj se odvija to zakramentalno srečanje in o reviziji spovednice, ki naj po eni strani omogoči resnično osebno srečanje, po drugi strani pa daje možnost za primerno rezerviranost, da se ne pripoznata tisti, ki ne mara biti pripoznan. Ali še bolj potreben je poudarek na zdravi človeški toplini spovednika. Novi obred ne pozablja te razsežnosti. Glede sprejema spovedanca tako naroča spovedniku: »Ko spokornik pride, da bi se spovedal svojih grehov, ga duhovnik dobrohotno sprejme in s prijazno besedo pozdravi.« Rekel bi, da »človeškost« ter spovednikova psihološka in srčna finesa spada v samo zakramentalno znamenje, saj mora v odpuščanju ponavzočiti in razodevati »dobrotljivost in ljudomilost Boga, našega Odrešenika« (Tit 3, 4), čeprav mora biti spovednik po naročilu Cerkve tudi svojstven »sodnik« in »zdravnik«. Vloga duhovnika kot sredstva in posredovalca Kristusove milosti ne sme narediti iz njega neko anonimno sredstvo ali nekak »robot« božje milosti.

2. Vključitev božje besede v zakramentalni obred sprave. Dosedanji spovedni obred, ki je izšel iz tridentinskega koncila, vsebuje marsikatero sled tedanjega protiprotestantskega razpoloženja. Poudarek je na točni formulaciji verskega nauka in na učinkovi-

LJUBKA SORLI

KARTUZIJA

(P. Lanuinusu v spomin)

»O beata solitudo
o sola beatitudo«⁽¹⁾

*Celice tihe, kapela, vrt, križni hodniki
kartuzijancem so družba in varno zavetje,
notranja sreča, uboštvo in mir njih imetje;
dali so svetu slovo, prostovoljni jetniki.*

*Sredi noči, ko utrujeno mesto počiva,
beli menihi s svetilkami v koru zbero se.
Takrat med njimi in Bogom skrivnosti pleto se:
v srcih očiščenih božja navzočnost je živa.*

*Za samostanskim obzidjem tihota domuje,
kartuzijanec tu voljo in moč preizkuša.
V sebi nenehno za svojo svetost se bojuje,
dokler za večni počitek ne sprejme ga ruša.
V njej, kot izbrisan, Gospodov prihod pričakuje —
v zarjah nesmrtnosti pokoj uživa mu duša.*

⁽¹⁾ Napis nad vhodnimi vrati kartuzije v Calci pri Pisi, kjer je pred tremi leti nekaj časa bival p. Lanuinus.

tosti zakramenta kot takega, ki je prvenstveno odvisen od Kristusovega sklepa. Pušča pa nekoliko ob strani pomen in vlogo božje besede in je manj pozoren na dolžnost spreobrnjenja kot globalne življenjske usmeritve. Brez tedanje zaskrbljenosti moremo danes drugače gledati na moč božje besede ter ji priznavati zelo veliko vlogo pri zakramentu sprave. V novem obredniku je tako zapisano: »Božja beseda razsvetljuje vernika, da spozna svojo grešnost, vabi ga k spreobrnjenju ter mu vliva zaupanje v božje usmiljenje.«

3. Novi obred poudarja občestveno in cerkvenostno razsežnost greha in sprave. Videli smo že kako novi obred uvaja novo skupno obhajanje pokore. Gledano z dušnopastirskega vidika občestveno obhajanje pokore jasneje izraža občestveno razsežnost bodisi greha bodisi spreobrnjenja. Vendar bi ne bilo prav, da kratkomalo odpravimo »zasebno obliko«, ki tudi vsebuje občestveno razsežnost, zraven pa vsebuje značilne vrednote rezerviranosti, ki imajo nemajhen pomen za današnjega človeka. Prav je, da se daje vernikom konkretna možnost izbire med eno in drugo obliko, saj se zgodovina zakramentalnega obreda sprave ne zaključí s prvimi krščanskimi stoletji. Tudi nedavne pridobitve imajo svojo vrednost, čeprav moramo biti pozorni na nevarnost individualizma, ki jo lahko vsebujejo. Zdi se mi, da se osebnostna in družbena komponenta v krščanskem življenju ne izključujeta, temveč nujno dopolnjujeta. Treba je le izslediti pravilno razmerje.

4. Splošna spoved in splošna odveza v novem obredu. Bolj kot za novost, gre pri tej obliki za liturgizacijo in razširitev neke v določenih primerih že priznane prakse. Seveda trditev novega obrednika, da je ta oblika le »izredna« in precej strogo omejena, je razočarala marsikaterega teologa in duhovnika, ki si je želel in pričakoval, da bo novi obrednik sprejel to obliko kot »redno« prakso. Ne vem, ali bo in kdaj bo cerkveno učiteljstvo odstopilo od tega zadržanja.

Novi obrednik se sklicuje na tridentinski koncil, ko govori o potrebi spovedne vsaj »formalne« celovitosti, to je, kolikor je v konkretnih razmerah možna. Res je, da je motivacija, ki jo tridentinski koncil prinaša, vezana na pojmovanje spovedi kot nekake sodbe. Po sedanjem prepričanju cerkvenega učiteljstva je zasebna izpoved grehov — vsaj v rednih razmerah — po Kristusovi volji del zakramenta in moment sprobrnjenja in odpuščanja. V izpovedi se spokornik zave svoje grešnosti in jo prizna pred Bogom in Cerkvijo. Cerkev pa v imenu Kristusovem podarja spravo ne nekemu »splošnemu« grešniku, temveč določenemu grešniku, ki prosi usmiljenja za določene grehe. Ti mu po svoji vsebini dajejo čutiti, kakšna je njegova osnovna versko-življenjska usmeritev.

Kljub temu pa moramo priznati, da je še marsikaj teološko nejasnega glede odnosa med božjim odpuščanjem in odvezo, ki jo Cerkev daje. Zato si je pričakovati, da se bo, če ne v bližnji, vsaj v ne tako daljni bodočnosti nekaj spremenilo in razširilo v tej spokorni obliki. To se bo zgodilo bodisi vsled novih teoloških dognanj, bodisi vsled spokorne prakse, ki se bo razvijala pod vodstvom škofov v raznih deželah.

PREOSNOVA, DANAŠNJA KRIZA ZAKRAMENTA SPRAVE, DANAŠNJA PRIČAKOVANJA

Malokateri del bogoslužne preosnove, ki jo je sprožil drugi vatikanski cerkveni zbor, je bil tako željno pričakovan in potreben kot ta, ki se tiče zakramenta sprave. Razlogov za to pričakovanje je bilo več. Bolj kot drugi zakramenti, ki jih prejmemo le enkrat ali nekajkrat v življenju, bi lahko rekli da zaznamuje zakrament sprave skupaj z Evharistijo vsakdanje življenje bodisi krščanskega občestva bodisi posameznih kristjanov. Liturgična preosnova se je pričela leta 1964 še pred zaključkom koncila ter prinašala v razne dele liturgičnega izražanja neko

slogovno in miselno novost in svežost. To je dajalo še bolj čutiti predkoncilsko suhoparnost dosedanjega spovednega obreda. Pričakovanje je nadalje narekovala zelo razširjena zavest, da je treba za vsako ceno iskati rešitve za nedvomno krizo, v katero je zašel ta zakrament. Lahko rečemo, da je bila razglasitev novega spokornega obreda potrebna predpostavka in predpogoj za nove prijeme kateheze in pastoralke za zopetno ovrednotenje zakramenta sprave v krščanski eksistencialni stvarnosti.

Kadar se danes govori o zakramentu sprave, izraz, ki ga najpogosteje srečujemo, je »kriza«. To znači najprej zelo zmanjšano udeležbo pri tem zakramentu. Ne gre preveč poenostavljati vzrokov za to stanje. Delno odgovornost za krizo nosi tudi sama eksistencialna revščina dosedanje spovedne prakse. To, kar bi moralo biti izraz korenitega in zavzetega spreobrnjenja Kristusu in njegovemu občestvu, je postalo nemalokrat izraz individualne potrebe duševno šibkih ali neke rutine. Vsakdo izmed nas ima pred očmi bežne priprave, stereotipna in neprizadeta naštevavanja grehov brez sledu o kaki zavzetosti za preusmeritev lastnega življenja itd. Vse to nam ni moglo dati možnosti, da bi dojeli pravi pomen in pristno vrednost tega zakramenta.

Dobršen delež pri krizi zakramenta sprave ima nepriznanje grešnosti ali eksistencialno izginotje »čuta« za greh, ki je značilno za sekularizirano dobo, v kateri živimo. Zanimivo pa je, da ni izginila neka zavest krivde. Ta je danes v ospredju razpravljanja sociologov in psihologov. Le-ti skušajo razvozlati problem zla, ki se skriva v zavestnih in nezavestnih globinah človeške duše pod najbolj čudnimi krinkami. Zanimivo je, da se moderni človek ne boji razgaliti svoje moralne revščine pred psihologom ali psihiatrom, a zavrača vsako versko tolmačenje krivde in greha. Resnično dojetje greha je v neposredni zvezi s pojmom ali boljše izkustvom, ki ga imamo o Bogu. Neko izkrivljeno izkustvo o Bogu je lahko sad določenega

Dr. Lojze Ambrožič, sin slovenskih izseljencev, je bil 1976 posvečen v pomožnega škofa v Torontu

sloga krščanskega oznanjevanja. Žal moramo duhovniki priznati, da je nosilo naše oznanjevanje večkrat »farizejsko obleko«. Vsebovalo je preveč legalizma, formalizma, tabujev, neupoštevanja zrelosti ali nezrelosti neke osebe, neupoštevanja osebnostnega momenta, prelahko šarjenje s smrtnimi grehi. Iz takšnega oznanjevanja ni mogel človek dojeti prave podobe božje. Saj Bog ni naš konkurent, ki bi bil ljubosumen nad našo svobodo, temveč je naš Izvir, naša notranja Norma, naš končni Cilj in naša absolutna bodočnost, zaključni Ti našega življenja, vedno pripravljen, da nas sprejme, ako si želimo vrnitve.

Vsekakor onstran anket, ki nam govorijo o mrku čuta za greh, kadar nam je dan pogled v »srce« človeka, tedaj začutimo, da osnovni človeški problemi ostajajo tudi v današnji tako imenovani napredni družbi. Potreba po odpuščanju se dviga kot zadnja in najvišja prošnja. Zakrament sprave nam daje moč, da lahko zagotovimo: odpuščanje je že tu, pred teboj in tvojim grehom in te kliče in vabi.

Ne moremo trditi, da je pričujoča

preosnova izpolnila vsa pričakovanja znotraj cerkvenega občestva, niti upravičena niti manj upravičena. Saj je znano, da so bili nekateri, med njimi veliko duhovnikov, ki so si odprto pričakovali od preosnove odpravo zasebne izpovedi grehov ali vsaj njeno spremembo v poljubno prakso. Kljub temu je preosnova zakramentalnega značenja sprave važen dogodek znotraj krščanskega bivanja. Saj preosnova nekega častitljivega obreda se ne izvrši brez velikih razlogov, priprav, pričakovanj. Mislim, da je bila osnova te in drugih koncilskih reform spremenjeni družbeni in teološki kontekst, z ozirom na podobo krščanstva v polpretekli dobi. Koncil je to vzel na znanje in se je skušal temu življenjsko prilagoditi. Polpretekla doba je bila znotraj zaznamovana s precejšnjim intelektualizmom in statičnostjo, ki je imela premalo posluha za zgodovinsko razsežnost krščanskega razodetja. Povratek k izvirom (k sv. pismu, k cerkvenim očetom), doživljanje liturgije kot dejavne ponavzočitve v času odrešenja, doživljanje vsake zakramentalne geste v luči celotnega odrešenjskega načrta, so stebri koncilске liturgične preosnove. V tej perspektivi je Cerkev v vsem svojem življenju, čeprav sestavljena iz grešnikov, vendarle »zakrament« oz. dejavno znamenje, ki ponavzočuje vstalega Kristusa, ki je božji »Danes« in »Tukaj«, kjer nas Oče v Sv. Duhu rešuje, zraven pa zbira v družino vse, ki jih kliče k sebi.

Zavedati se moramo tudi, da Cerkev izpoveduje svojo vero ne samo po nauku, ki ga oznanja, temveč po vsem življenju in nazornem izražanju, ki tvori njeno »prakso«. Zato tudi njene vere o grehu in odpuščanju ne bomo izsledili samo v nauku, temveč tudi znotraj določenih izražanj, ki so Kristusova in naša. Le znotraj tega izražanja lahko kristjan doživi vsebino božjega razodetja. Zato važnost obredne preosnove. Rekel bi tudi, da ta sloni na določenem pojmovanju krščanske osebnosti, ki jo moramo še v marsičem odkriti in uresničiti. Nudi nam tudi priložnost, da izkustveno doživimo

stvarnost Cerkve kot »prostora« Kristusove dejavne navzočnosti, ki nas prav v cerkvi in po cerkvi, kot svojem skrivnostnem a stvarnem telesu, dosega in rešuje.

Kljub važnosti, ki jo iskreno pripisujemo tej preosnovi, se dobro zavedamo, da sama po sebi ne more dati novega duha. Preosnova je le priložnost, pomoč, dogodek, sicer zelo važen, a nikakor ne more nadomestiti nove duhovne in duševne miselnosti in prizadevanja, ki bosta morali postopno zati krščansko oznanjevanje, zlasti katehezo in pastoralko. Sicer se lahko zgodi, da sprejmemo le črko, ne pa duha preosnove. Tako lahko staro obredništvo odstopi svoje mesto novemu, ki ne bo nič manj naivno in prevarljivo. Nekdanjemu ozkemu individualizmu v krščanskem izražanju lahko sledi ozki »komunitarizem«, ki morda vsaj podzavestno zaduši osebnost verujočega, ki je osebnost poklican, da spremeni svoje življenje. Staremu moralizmu, ki je bil preveč pozoren na posamezna dejanja, lahko sledi nedoločeno čustvo, ki ne pripozna veljave posamezni zapovedi ali normi, ki jo je treba seveda prevzeti in jo požlahtniti z ljubeznijo.

Ne pričakujem si, da bo ta liturgična preosnova pomnožila število spokornikov. Danes je krščanska skupnost poklicana, da živi v sekulariziranem okolju, ki teži k svoji ekstremni obliki, k ateizmu. Imeti moramo pogum priznati, da smo manjšina, a brez manjvrednostnih kompleksov manjšine. Čeprav po eni strani zasmehovana s strani »neverne« večine, po drugi strani pa preroška ter izjemno vabljava za mnoge današnje ljudi. Preroštvo je novost in izvornost, pa tudi nespamet, vendar nespamet križa, ki nas v globinah naše biti zaznamuje. V sebi moramo nositi moč nemira in privlačnosti, ki ima v Kristusu svoj vir. Biti moramo tudi mi »zakrament« oz. dejavno znamenje, da Gospod rešuje tudi današnji svet z vso njegovo bogato a dvoumno vsebino s tem, da se po nas in po božjem odpuščanju manjša v svetu zlo in povečuje dobrota.

Dušno pastirstvo za Slovence v Gorici

KRATEK PREGLED

Ce hočemo razumeti sedanje stanje in ureditev dušnega pastirstva za Slovence v Gorici, je potrebno, da nekoliko poznamo tudi preteklost.

Slovinci so v Gorici živeli od davna. Najstarejše krstne knjige v stolni cerkvi iz konca 16. stoletja pričajo iz priimkov, da so v tistem času živeli Slovenci v Gorici v lepem številu poleg italijanskih meščanov in nemškega plemstva. Poleg tega je stolna župnija segala izven mestnega obzidja tudi na izrazito slovensko področje v Rožni dolini in Stari gori. Vsled tega so v stolnici zmeraj bili kaplani, oziroma vikarji, ki so znali slovensko in so imeli tudi slovenske pridige. Reči smemo, da je v goriški stolnici bilo zmeraj slovensko bogoslužje, primerno preteklim časom.

Ko so prišli v Gorici jezuiti (1615), so uvedli v svojih cerkvah tudi redno slovensko pridiganje. To so ohranili do svojega izгона iz Gorice leta 1774. Deset let nato (1785) je bila v njihovi nekdanji cerkvi sv. Ignacija ustanovljena druga mestna župnija, ki smo jo Slovenci zmeraj imenovali »na Travniku«. Ker so že jezuiti imeli v tej cerkvi slovenske pridige, je bilo naravno, da so novi župniki ohranili slovenskega kaplana in slovensko mašo, kar je ostalo do danes. Pozneje so ustanovili še druge župnije, a v nobeni niso več mislili na slovenske vernike. Trdno je ostalo, da imajo Slovenci svojo mašo ob 6. uri zjutraj v stolnici in med mašo pridigo, ob isti uri pa mašo na Travniku prav tako s pridigo.

Tako je bilo pod staro Avstrijo in tako je ostalo po letu 1918 pod Italijo. Slovencem so odkazali le prvi dve najbolj zgodnji maši, češ da sta najbolj primerni za služkinje, kmete in delavce. To je deloma tudi bilo res, saj dolgo nismo imeli slovensko zavednega meščanstva.

Fašizem je ukinil sleherno slovensko besedo v javnosti. Skušal je poseči tudi v cerkev, a na Goriškem ni uspel. Posebno sta bili večkrat v nevarnosti obe slovenski maši v Gorici. Veliko modrosti in veliko poguma je bilo potrebno v tistih letih, tako pri slovenskih kaplanih na Travniku, kot pri slovenskih vikarjih in kanonikih v stolnici, da so očuvali slovenskim vernikom obe maši v sami Gorici, ki so jo začeli nazivati »Santa Gorizia«.

Mimo teh dveh središč se je pa, rekel bi samohotno, ustvarilo še eno, in sicer podružna cerkev sv. Ivana. Ta je bila v zakotni ulici Ascoli, po starem so rekli v Getu, ker so tam nekoč bivali judje. V tej cerkvi, od vseh pozabljeni, sta med prvo in drugo svetovno vojno ustvarila svoje središče pok. Andrej Pavlica in pok. Ivan Reščič. Ta je bil voditelj bratovščine Srca Jezusovega in je v tej cerkvi imel pobožnosti prvih petkov in drugo. Ker je stala cerkev v Getu, ni vzbujalo toliko pozornosti, kar se je tam dogajalo.

Prišla je druga svetovna vojna. Vsi smo vedeli, da bo prinesla spremembe ali na boljše ali na slabše. Septembra 1943 je Italija kapitulirala in Gorico so zasedli Nemci. To priložnost so izrabili tedanji slovenski duhovniki v Gorici, da si pridobijo kaj več pravic na dušnopastirskem področju. Mislili so na pouk krščanskega nauka in na še eno bolj pozno mašo. Leta 1944 so dosegli oboje: začel se je slovenski verouk za otroke in dobili smo še eno nedeljsko mašo ob 9. uri v cerkvi sv. Ignacija. Oboje, posebno še nedeljsko mašo, si je bilo treba izbojevati s precejšnjim trudom. Ni bilo lahko dobiti soglasje župnika na Travniku in drugih italijanskih duhovnikov. Toda zadevo je podprl nadškof Margotti in podvig je uspel. Ta deveta maša je bila prva velika pridobitev za naše vernike v goriškem mestu.

Naslednje leto 1945 je prineslo konec druge svetovne vojne. Gorico so zasedli zavezniki in skupaj z mestom še cono A. Slovenski duhovniki smo nove razmere skušali izrabiti, da bi se dušnopastirsko delo za slovenske ljudi še bolj razširilo. Organizirali smo pri Sv. Ignaciju velik ljudski misijon, kar je zopet rodilo obilo težav in očitkov, češ da uganjamo nacionalizem. Za poživitev verskega življenja je služilo tudi sveto leto 1950, prenos svetogorske Matere božje (1947), slovenske šmarnice, ki smo jih od leta 1944 obhajali vsak mesec maj, Marijino romanje po vaseh in po družinah v tistih povojnih letih, nadalje evharistični kongres leta 1953, ki je za nas Slovence imel svoje središče v Štandrežu s procesijo in prireditvijo slovenskega pasijona.

Na kratko, ustvarjal se je humus, ki naj bi iz njega vstalo bolj urejeno in bolj povezano dušno pastirstvo za slovenske vernike v mestu. Toda kako in kje?

Ta problem se je čutil že vsa leta po drugi svetovni vojni. Njegovo rešitev so duhovniki videli v samostojni župniji v mestu in to predlagali leta 1948. Vendar je nadškof Margotti menil, da časi niso še primerni za to. Kot nadomestilo je ustanovil samostojen slovenski dekanat s sedežem v Štandrežu in dovolil, da so se slovenski duhovniki v mestu pridružili temu dekanatu.

Pozneje je prišel v Gorico za nadškofa msgr. Andrea Pangrazio (1962-1966). Ta je bil razgledan mož in nič

vezan na nacionalistične predsodke. Spoznal je, da bi za Slovence v mestu res bila primerna dušnopastirska rešitev samostojna župnija. Povedal je svojo namero, toda mnogi smo ga napak razumeli, kakor da misli vse dušnopastirsko življenje osredotočiti le v novi župniji in odpraviti slovenske maše in pridige v drugih mestnih župnijah. Razvila se je polemika tudi po časopisih. Ta polemika je sicer šla mimo namer nadškofa Pangrazia, je pa služila za razčiščenje pojmov in potreb. V polemiki so bili poudarjeni trije vidiki:

1. Slovenci nismo priseljenci v Gorici, temveč avtohtono prebivalstvo. Zato imamo svoje zgodovinsko pridobljene pravice posebno v stolnici in pri Sv. Ignaciju; tem se ne smemo odpovedati.

2. En sam dušnopastirski center za celo mesto in to »v Getu«, bi ne odgovaljal potrebam slovenskih vernikov, ki so raztreseni po vseh župnijah in mnogi zelo oddaljeni od Sv. Ivana. Ta cerkev je tudi majhna.

3. Mnogi slovenski ljudje so narodno premalo zavedni, da bi se hoteli priglasiti v novo slovensko župnijo, saj se čutijo povezane s svojimi župnijami, kjer živijo nekateri že več rodov.

Ti in slični pomisleki so bili izneseni v polemiki. Nadškofu Pangraziju je postalo zelo neprijetno, da so ga mnogi napak razumeli. Zaradi tega je namero umaknil z dnevnega reda. Kmalu nato je zapustil Gorico in odšel v Rim na novo službeno mesto. Za njim je pri-

VINKO BELIČIĆ

Kos v daljavi

*Tišina teh tal, ki zmorejo bore, pečine in trave,
diši po večeru — in spet bo odzvonil en dan.
A zdaj je še tu, kot vsak pričakovan,
kot vsakega bodo zastrle temnjave.*

*Ne morem s teh tal: uho se mi željno napaja
poznanih akordov skoz molk. Čigavih? Od kod?
O ptica otroštva, tvoj alt naj me spremlja še tisto pot,
ko prost vse teže odplujem na krilih smehljaja.*

Pesem mladih - Mala Cecilijanka 1975 v Katoliškem domu

šel nadškof Cocolin. Med tem časom se je začela pokoncilski doba, ki je prinesla tudi v goriško Cerkev novih idej. Goriški nadškof je ustanovil Duhovniški svet, ki naj obravnava skupne zadeve goriške Cerkve. Slovenski člani DS so na sejah kmalu iznesli tudi zadevo slovenske duhovnije v Gorici. Naši italijanski sobratje so bili iznenadeni, saj Furlani niso poznali mestnih problemov, zlasti ne slovenskih, zato so sprva predlog odklonili. Ko so pa slovenski zastopniki pri DS zelo ostro nastopili in zagrozili z odstopom, so pristali na kompromisno rešitev: Posebna paritetna komisija naj zadevo slovenske duhovnije v Gorici preštudira in stavi ustrezne predloge.

Paritetna komisija se je imenovala tako, ker so jo v enakem številu sestavljali slovenski in italijanski člani-duhovniki. Predsednik je bil Slovenec, tajnik pa Italijan. Ta komisija je začela vso zadevo študirati. Po dveh le-

tih iskanja in študiranja je predložila Duhovskemu svetu svoj predlog: V Gorici naj se ustanovi nov dušnopastirski center za slovenske vernike v mestu. Ta center naj ima svojega stalnega duhovnika z vsemi pravicami župnika. Ta center naj bo pri cerkvi sv. Ivana, kjer naj se preskrbi tudi stanovanje za župnika. Slovenski verniki v vseh mestnih župnijah se za svoje dušnopastirske potrebe lahko obrnejo na slovenskega župnika pri Sv. Ivanu ali pa na svojega domačega župnika. Ohranijo se dosedanje slovenske maše v mestu in sicer v stolnici, pri Sv. Ignaciju, na Placuti; po možnosti naj se omogoči še ena večerna maša pri kapucinih. Ta se je pozneje res vpeljala. DS je predlog sprejel.

Kot je iz tega kratkega pregleda videti, gre v našem primeru za nekaj novega v Cerkvi, saj slovenska duhovnja v Gorici ni niti teritorialna niti osebna ali personalna, je nekaj vmesnega. Re-

kli bi nekaj prostovoljnega, saj zavisi od proste odločitve posameznih slovenskih vernikov, katerega župnika in s tem tudi katerega jezika se želijo poslužiti v verskih potrebah kot so krst, poroka, pogreb, maša, birma, prvo sv. obhajilo in slično. Verouk se je že prej učil v šolah in se sedaj dopolnjuje za prvo sv. obhajilo in birmo pri Svetem Ivanu.

Slovenski dušnopastirski center je stopil v veljavo z dekretom goriškega nadškofa Cocolina v novembru 1972. Prvi slovenski mestni župnik je postal msgr. Franc Močnik, ki je kmalu dobil tudi svojega pomočnika; najprej dr. Jožka Markužo, sedaj pa mu pomaga prof. Cvetko Žbogar. Pri Sv. Ivanu smo sami gospodarji in imamo vse liturgične slovesnosti cerkvenega leta. V ostalih cerkvah, kjer je slovenski duhovnik, pa slovenske maše. Za večje liturgične ali druge potrebe se poslužujemo stolnice ali cerkve sv. Ignacija, pa lahko tudi drugih cerkva, ki so nam na razpolago ob prostem času. Z župnikom sodelujejo tudi vsi ostali duhovniki v mestu.

Kaj pa uspešnost za versko življenje Slovencev? Čudežev tudi nova ureditvev ni prinesla, to je, nismo priklivali v cerkev vseh slovenskih ljudi, vendar so se pokazali nekateri, ki jih prej ni bilo. Poleg tega je s tako ureditvijo bil odstranjen kamen spotike,

na katerega so prej nasprotniki večkrat kazali. Ustvarjen je bil tudi instrument, cerkvena struktura, ki le ima svoj pomen za slovenske vernike v Gorici: pomaga jim, da se zakramentov in cerkvenega bogoslužja z lažjim srcem poslužujejo. O tem priča dejstvo, kako se naši ljudje poslužujejo cerkve sv. Ivana. V ne še štirih letih je bilo tam 39 krstov, 12 porok, 54 pogrebov, 32 birmancev, 93 prvoobhajancev. Številgo ljudi, ki se poslužujejo slovenskega cerkvenega središča iz leta v leto raste.

To središče je pomembno še zaradi enega: Pomeni stalno prisotnost Slovencev v mestnem cerkvenem življenju. Slovenski župnik je eden izmed mestnih župnikov, zato lahko iznese svoj glas, tj. glas slovenskih vernikov na sestankih mestne duhovščine, dočim prej ni bilo nikogar, ki bi spregovoril o nas in za nas. To ima za posledico, da smo navzoči pri raznih mestnih cerkvenih slovesnostih: pri maši za sv. Rešnje Telo, pri maši za rajne na mestnem pokopališču in še kje. Sliši se slovensko petje, slovensko branje in molitev, ki bi se sicer ne slišali.

Slovensko cerkveno središče pri Sv. Ivanu je neke vrste animator našega cerkvenega, verskega, občestvenega in tudi narodnega življenja v goriškem mestu. Gotovo bo v prihodnje postalo še bolj.

VINKO BELICIC

Zernejev

*Bliščoba, suša, pekočina,
odrešil vas me je avgust z umitimi očmi:
zdaj dela čuda iz napojenih tal,
ko barve rož v nianse sadežev.*

*Na skalo oprt mižim
in zrem nazaj, na dolgo njivo,
in vem: grmičja rdeče jagode črnijo.
Se večeri? Je sonce skrtil oblak?
Od kod fazanji klic?*

*Nikamor več! I tu karmin češmina,
ko leto vzdihne, gmajno poživi
— in ni več časa ne daljav.*

41. Svetovni evharistični kongres v Filadelfiji (ZDA)

V tednu od 1. do 8. avgusta letos je bil v ameriškem mestu Filadelfiji 41. svetovni evharistični kongres, ki je pomenil tudi višek ameriških cerkvenih proslav ob 200-letnici neodvisnosti Združenih držav Amerike. Začetka slovesnosti se je udeležila velika pisana množica ameriških ljudstev, med njimi tudi Slovenci. Vodil jih je škof dr. Janez Jenko, ki je predstavljal tudi slovenske škofove in vernike. Osrednja misel te veličastne verske manifestacije je bila: Evharistija in hrepenenje človeške družine. Téma kongresa je izbral sv. oče Pavel VI., ki je želel, da bi se na njem govorilo o Evharistiji kot kruhu človeštva in lakoti sveta. Na kongresu so torej govorili o telesni lakoti, ki ubija tisoče ljudi, milijonom pa onemogoča človeka vredno življenje, in o duhovni lakoti, ker je človeštvo še vedno lačno svobode, pravičnosti in Boga.

Navajamo nekaj misli in vtisov iz poročila škofa dr. Janeza Jenka, ki se je osebno udeležil evharističnega kongresa na povabilo ameriških Slovencev.

FILADELFIJA MED KONGRESOM

Filadelfija je rojstni kraj Združenih držav Amerike, ki so en mesec poprej obhajale 200-letnico svojega obstoja. V strogem mestnem središču so glavni zgodovinskih gradbeni objekti, ki so povezani z rojstvom te države ter so letos v posebni meri obiskovani. Ko so bile že izbrane ZDA kot prireditelj in središče 41. svetovnega evharističnega kongresa, je bilo zelo primerno, da je ta čast doletela Filadelfijo, zibelko ZDA.

Mesto leži nekako na sredi med New Yorkom in Washingtonom, v vzhodnem delu države, ki ima katoliško večino. Mesto je dalje sedež nadškofije z lepo veliko cerkvijo sv. Petra in Pavla in z velikim bogoslovnim semeniščem, kjer imajo še vedno prostora za 200 bogoslovcev. Tukaj so bili rezervirani prostori za bivanje škofov, ki so se udeležili kongresa. Velemesto je seveda tudi v tednu tega kongresa po svoje utripalo, vendar je bila zaznavna prisotnost kongresistov.

Glavne slovesnosti so se opravljale v velikih cerkvah in stadionih, procesije in parade narod-

nih noš po ulicah, predavanja, konference, okrogle mize so bile večinoma v velikem mestnem razstavnem središču (Civic Centre Independence Hall), kjer je bila tudi posebna kapela s stalnim češčenjem Najsvetejšega. Tam so bile tudi mnoge cerkvene izložbe, prodajalne, okrepčevalnice in podobno. Na raznih drugih krajih so bile koncertne, gledališke, folklorne prireditve, vrtili so se filmi z versko vsebino. Posebno znamenit je bil o Tomažu Moru in sv. Frančišku Asiškem.

Na kongresu so bile močno zastopane tudi razne narodne ali etnične skupine. Med Slovani so bili najštevilneje zastopani Poljaki. To je razumljivo, saj je filadelfijski nadškof in kardinal Krol po rodu Poljak, ki se je rodil v poljski župniji v Clevelandu. Poljaki imajo še veliko svojih narodnih župnij, pa tudi iz domovine je prišlo kar 19 škofov. Morda ta prireditev ni našla dovolj odmeva v vseh ameriških škofijah in župnijah, vendar je bila katoliška Cerkev v tistih dneh v Filadelfiji močno prisotna.

KONGRESNE SLOVESNOSTI

V nedeljo 1. avgusta se je začela otvoritvena slovesnost opoldne v stolnici. Vanjo se je moglo samo s posebno vstopnico, ogromne množice ljudi so spremljale slovesnost zunaj prek televizije. Prebrano je bilo na začetku papeževno pismo, s katerim je imenoval kardinala Jamesa Knoxa za svojega legata. Pri maši, ki je trajala kar dve uri, je nekaj kardinalov in škofov koncelebriralo, drugi pa smo šli k sv. obhajilu. Vrstilo se je zborno in ljudsko petje ob mogočnih orglah. Poleg mene je šla k obhajilu tudi Mati Terezija iz Kalkute. Tedaj sem to ženo prvič videl. Po maši je bilo izpostavljeno Najsvetejše. Ob 18. uri je bila parada narodnih noš. Nastopilo je okoli 30 narodnih skupin. Vsaka je smela imeti največ 22 članov. Med temi je bila tudi naša slovenska, ki je bila deležna posebne pozornosti. Ob osmih zvečer se je začela evharistična procesija od stolnice do oltarja pred Muzejem lepih umetnosti. Ugašene so bile velike luči, ulice je razsvetljevalo morje prižganih bakel in sveč. Bilo je res nekaj veličastnega.

Med tednom so se vsak dan vrstila v zgoraj omenjenem razstavnem prostoru predavanja, konference, razgovori. V ponedeljek so obravnavali dve temi: lakota v svetu in o družini. Nastopili so mnogi odlični govorniki kot jezuitski general Peter Arrupe, Mati Terezija iz Kalkute, škof Helder Camara in kardinal Cordeiro iz Pakistana. Kasneje je Mati Terezija sprejemala darove. Slovenci so ji v košari dali dva hleba kruha. Medtem ko se je vršilo sprejemanje in blagoslavljanje darov, se je v pristanišču nakladala ladja z rižem za Bangladeš v vrednosti nad pet milijonov dolarjev. V drugi dvorani se je razpravljalo o družini. Tam je bila navzoča družina monaškega princa Ranierija in princezinje Grace. Govorilo se je o teologiji zakona.

Torek je bil posvečen temi: pravičnost in svoboda. Posebno viden govornik je bil namestnik v vatikanskem državnem tajništvu msgr. Benelli. Ob osmih zvečer pa je bila maša v Veterans Stadiumu ob navzočnosti 30-40 tisoč ljudi. Somaševanje je vodil krakovski nadškof kardinal Karel Wojtila, somaševal je kardinal Krol, asistiral pa tudi papežev legat. Od Slovencev smo somaševali štirje, trije duhovniki in jaz. Stadion so razsvetljevali silni reflektorji, da je bilo svetlo kot podnevi, čeprav je bila zunaj že temna noč. Pridiga in maša sta bili seveda v angleščini, le del pridige je bil tudi v poljskem jeziku. Ko smo stopali v stadion, je slovenski zbor »Zvon« iz Fairfielda prepeval: Presveto Srce, slavo...

Sreda je bila posvečena duhovnikom in redovnikom ter redovnicam. Razpravljalo se je o poglobljanju duhovnega življenja, karizmatikih in duhovnih poklicih. Med znamenitejšimi govorniki sta bila kardinal Suenens in m. Katerine Sullivan.

V četrtek je bil ekumenski dan. Govorili so med drugimi kardinal Willebrands, nadškof iz Utrechta, pravoslavni nadškof Iakovos in zastopnik protestantov Robert Marshall. Navzoč je bil tudi upokojeni nadškof Fulton Sheen.

Petek je bil posvečen skrbi za mladino, kar je predvsem pomembno za starše, učitelje in mladinske voditelje. Svoje misli je povedal tudi kardinal Sergio Pignedoli, predsednik Tajništva za nekristjane. Isti dan se je razpravljalo o ženi in Evharistiji ter so bile vključene teme o Mariji in krščanski emancipaciji žene. Veliko pozornost je vzbudil nastop matere Terezije, ki je zelo modro odgovorila časnikarju na vprašanje, kaj misli o tem, da bi bila žena duhovnik: Marija je bila gotovo od vseh ljudi najvrednejša, pa ji

Kristus ni dal duhovništva.

Sobota je bila rezervirana bogoslužju narodnih skupin, v nedeljo popoldne pa je bil zaključek v največjem mestnem stadionu. Najprej je udeležence kongresa pozdravil državni predsednik Ford. Med mašo se je oglasil tudi sveti oče Pavel VI., ki je iz Bolsene prek satelita spregovoril zbrani množici o evharistični skrivnosti, ki nas osebno povezuje v eno skrivnostno telo.

SLOVENSKI DELEŽ NA KONGRESU

Omejil se bom samo na našo sobotno mašo, ki smo jo imeli Slovenci v cerkvi sv. Frančiška Ksaverja v središču mesta. Zbralo se nas je okoli 600, med njimi 160 narodnih noš, večje število duhovnikov, nekaj tudi iz domovine. Z nami sta somaševala dva ameriška škofa, asistiral je škof Salatka iz Marquette, ki je za mano imel angleško pridigo, v kateri je pokazal na svetniškega kandidata Friderika Barago kot vélikega častilca sv. Rešnjega Telesa. Med mašo je bilo ubrano petje in veliko vernikov je prejelo sv. obhajilo. Po maši je bil v župnijski dvorani blizu cerkve koncert, ki sta ga priredila zbora Korotan iz Clevelanda pod vodstvom Franca Gorenjška ter oktet Zvon iz Bridgeporta. Zaradi pozne ure je bilo treba program, ki je obsegal cerkvene in deloma tudi narodne pesmi, nekoliko skrócićti. Levji delež pri organiziranju Slovencev je imela Liga iz New Yorka pod vodstvom ing. arh. Simona Kregarja in njegovih sodelavcev. Reči smem, da je kongres udeležence duhovno obogatil, naše ameriške Slovence pa tudi tesneje med seboj povezal.

SKLEP

Če primerjam ta zadnji svetovni evharistični kongres z našim narodnim, ki je bil pred 41 leti v Ljubljani — kakšna razlika! Po velikih prireditvah, številu osebnosti ter navzočnosti pripadnikov vseh narodov in kontinentov, pompoznosti in sijaju nastopov je bil ta daleč večji. Če pa primerjam vzdušje Filadelfije z vzdušjem takratne Ljubljane, sodelovanje bližnje in bolj oddaljene okolice, pobožnost, ki jo je bilo mogoče srečevati, dam prednost Ljubljani. Zame je bilo tisto doživetje globlje in silnejše od sedanjega. Brez ozira na osebna čustva evharistični Kristus je in ostane središče vsega duhovnega življenja, nujno potrebna hrana, ki more tešiti vsakovrstno lakoto človeštva. Kristusove besede: »Moje meso je resnična jed, moja kri je resnična pijača,« imajo veljavo, dokler bo svet.

Majski dež

*Z vonjem akacij opito srce mi osvobaja
duh po daljnem dežju od jugozahoda,
skoraj se skrije sonce slepečega maja,
ki mi žge uro miru v zavetju pečin.*

*Vse je sivina, vse je čakanje
— že pobliskava se, že pogrmeva.*

*Veke zaprte so, že deži nanje,
že se raztaplja strup tega dneva,
z duše odpada obroč bolečin.*

PÄR LAGERKVIST

Baraba ob praznem grobu

*Vsekakor, nekako je bil malce začuden
nad tem, da je bil to storil, da je tu
ležal.*

Ležal je sključen za tamarisko na drugi strani poti, nasproti grobu. Pri belem dnevu bi imel prost razgled na nasprotno stran. Potem bi od tu lahko dobro videl videl. Ko bi zdaj le sonce že hotelo vziti!

Da mrtvi ne bo vstal od smrti, je seveda vedel. Vendar je hotel na svoje oči videti, da bi bil čisto trden. Zato je zelo zgodaj vstal, dolgo pred sončnim vzhodom in se je tu za grmom ulegel na prežo. Vsekakor, nekako je bil malce začuden nad tem, da je bil to storil, da je tu ležal. Zakaj se je pravzaprav toliko menil za vse to tukaj? Kaj mu je bilo pravzaprav vse to mar?

Pričakoval je, da jih bo veliko prišlo semkaj, da bi bili priče velikega čudeža. Zato se je skrtil, da bi ga ne videli. Vendar tu povsem očitno ni bilo nikogar drugega razen njega. To je bilo čudno.

Pač, zdaj je bil opazil nekega človeka, ki je nekoliko dalje od njega pokleknil, verjetno na cesti sami. Kdo bi to bil in kako se je moglo to zgoditi? Saj ni nikogar slišal prihajati. Verjet-

no je bila to ženska. Sivo postavo je bilo komaj spoznati, kakršna je klečala tam v enaki barvi kakor cestni prah.

Zdaj se je jelo svitati in le trenutek pozneje je posvetil prvi sončni žarek in se vrgel proti skalni steni, v katero je bil vsekaj grob. Vse to se je dogajalo tako hitro, da ni mogel prav slediti — ravno zdaj, ko je to zares hotel. Grob je bil prazen. Kamen je bil odvaljen na stran, na tla dalje pod grobom, in vdolbina v skalni steni prazna!

Najprej je bil tako osupel, da je samo ležal na svojem mestu in strmел v odprtino groba, v katero so položili križanega, kakor je tudi sam videl in v velik kamen, ki so ga pred njegovimi očmi zavalili pred odprtino. Potem pa mu je bilo seveda jasno, kako se je vse to ujemale. V resnici se sploh nič ni zgodilo. Kamen je odvaljen na stran ves čas ležal tam, že ko je prišel semkaj. In grob je bil že takrat prazen. Kdo ga je odvalil na stran in kdo je mrtveca odnesel, pač ni bilo težko uganiti. To so seveda kdaj ponoči storili njegovi učenci. V varstvu teme so ugrabili svojega dragega in oboževanega učitelja, da so potem lahko rekli, da je

vstal, natanko tako, kakor je bil napovedal. Nobena umetnost ni bila to si preračunati. Zato jih zdaj to jutro, ob sončnem vzhodu, ko bi se čudež resnično moral zgoditi, ni bilo tukaj videti. Zdaj so bili kdove kje!

Baraba se je priplazil iz svojega skrivališča in si je hotel grob natanko ogledati. Ko je prišel mimo klečeče sive postave na poti, je za trenutek uprl pogled vanjo in v svoje začudenje opazil, da je bila to žena z zajčjo ustnico. Nenadoma se je ustavil, obstal in gledal klečečo. Njen blede, izstradani obraz je bil obrnjen k praznemu grobu in njen zamaknjeni obraz ni videl nič drugega kakor to. Ustnici je imela narazen in vendar je komaj dihala, brazgotina na zgornji ustnici, ki jo je kazila, je bila čisto bela. Ona ga ni opazila.

Bil je to nenavaden občutek in hkrati nesramen, da jo je tako gledal. In zdaj se je nečesa spomnil, nečesa, česar ni hotel spominjati — takrat je imela tudi tak obraz. In takrat ga je tudi obšel občutek nesramnosti... Skomizgnil je z rameni in se otrešel.

Naposled ga je opazila. Ona je bila bržkone prav tako začudena nad srečanjem, nad tem, da se je on znašel tukaj. Pa saj dalje to ni bilo več tako čudno — saj je bil on sam tudi začuden nad tem, da je to storil. Kaj naj bi imel on z vsem tem opraviti?

Baraba bi najraje tako storil, kot da je povsem slučajno prišel po tej poti, kot da je čisto po naključju prišel tod mimo in da sploh ne ve, kakšen kraj je tu in da je tu sploh kakšen grob. Ali je mogel tako storiti? To morja ne bi učinkovalo tako prepričljivo, ona bi mu morebiti ne verjela, a vsekakor je vprašal: Zakaj klečiš tako tu?

Žena z zajčjo ustnico ga ni pogledala in se tudi ganila ni, klečala je kar naprej in upirala pogled v odprti grob v skalni steni. Komaj da je slišal, ko je šepetala predse:

»Božji Sin je vstal!...«

Bilo mu je čudno pri srcu, ko je to slišal. Proti svoji volji je imel občutek — ne bi mogel reči, odkod. Nekaj

časa je stal tam in ni vedel, kaj naj reče in kaj naj stori. Potem pa je šel h grobu, kakor je to že prej nameral storiti, in se prepričal, da je prazen — a to je že poprej vedel in to pač nič ni pomenilo, ne to ne ono drugo. Pozneje je šel nazaj h klečeči ženi. Njen obraz je bil tako poln pobožnosti in zamaknjene sreče, da se mu je naravnost smilila. Kar je njo tu osrečevalo, sploh ni bilo resnično. Lahko bi ji pripovedoval, kako je bilo s tem vstajenjem, vsaj kakor si ga je on predstavljal — ali ji mar ni že dovolj hudega prizadejal? Ni se mogel premagati k temu, da bi ji povedal resnico. Previdno jo je vprašal, kako se je po njenem mnenju primerilo, da je Križani vstal.

Trenutek ga je začudeno pogledala. Ali on tega ni vedel? Potem pa mu je z nosljajočim glasom opisala nadrobno in v polnem zamaknjenju, kako je angel — roke je imel iztegnjene kakor konice kopja in za sabo plašč, podoben ognjenemu plamenu — priletel z nebes. Konica kopja je prodrla med skalno steno in kamen in ju ločila narazen. To se sliši preprosto kakor le kaj, in to tudi je tako, čeprav je čudež. Ali on tega ni videl?

Baraba je povsili pogled in rekel, da ni, na skrivnem pa si je mislila, da je zelo zadovoljen, da tega resnično ni videl. To mu je bilo dokaz, da so bile njegove oči zdaj v redu, da zdaj ni videl več nobenih obrazov, marveč le resničnost samo. Ta človek tu ni imel nobene moči več nad njim in on sam ni doživel nobenega vstajenja ali česa podobnega. Žena z zajčjo ustnico pa je še vedno klečala na tleh z žarečimi očmi, spominjajoč se tega, kar je bila videla.

Ko je naposled spet vstala, da bi odšla od tod, sta se znašla spet v družbi in sta šla skupaj kos poti proti mestu. Nista se dosti pogovarjala, vendar je vsekakor toliko zvedel, da je ona, odkar sta se tamkaj ločila, začela verovati v tistega, ki ga je imenovala božjega Sina, on pa ga je imel za mrtveca.

Ko pa jo je vprašal, kaj je ta človek pravzaprav učil, mu na to ni hotela odgovoriti. Gledala je proč in se izogibala, da bi se srečala z njegovim pogledom. Ko sta prišla do mesta, kjer se je pot cepila, in je bilo videti, da ona namerava iti po poti, ki je držala dol v dolino Gehene, on pa je mislil iti dalje po poti, ki se je končala pri Davidovih vratih, jo je še enkrat vprašal,

kakšen je bil ta nauk, ki ga je označeval in je ona verovala vanj — čeprav njemu za vse to sploh ni bilo mar. Tedaj je nekaj trenutkov stala in gledala v tla, potem ga je plaho pogledala in rekla z nosljajočim glasom: Ljubite drug drugega!

Potem sta se razšla. Baraba je stal dolgo tam in gledal za njo.

(Prevedel P. K.)

MARTIN JEVIČNIKAR

Naši veliki možje

KONRAD GLUŠIČ (450-letnica rojstva)

Konrad Glušič je bil 6. ljubljanski škof, po svojem rojaku Urbanu Tekstorju drugi iz kmečkega rodu. Rodil se je okr. 1527 v Komnu na Krasu, toda o njegovi mladosti in študiranju ni nič znanega. Po posredovanju škofa Tekstorja je bil najbrž kaplan na dvoru Ferdinanda I., istočasno je bil od 1555 tudi župnik v Kranju in sosednjem Smartnem, spet po škofovi naklonjenosti. In 1555 je prva znana letnica v Glušičevem življenju. Ko je dobil župnijo Komen, se je preselil v rojstni kraj in se izkazal za vnetega, krepostnega in požrtvovalnega duhovnika. Ustanovil je bolnišnico za 12 revežev in se s tem in drugimi deli tako uveljavil, da ga je 10. maja 1565 goriški glavar Vid pl. Dornberg predlagal nadvojvodu, naj mu poveri z dvema drugima vizitacijo Goriške. Ko je na božični dan 1568 umrl za kapjo ljubljanski škof Peter Seebach, je po priporočilu rojaka Janeza Kobencla, barona Proseškega in Predjamskega, cesar decembra 1570 predlagal Glušiča za njegovega naslednika. Papeževa potrditev je prišla zelo hitro, saj je bil posvečen že pred 5. aprilom 1571. Morda je spet posredoval Kobencl, ki je bil diplomat in v letih 1571-73 cesarski poslanik v Rimu.

Škof Glušič je imel v Ljubljani težko stališče. Njegov prednik Seebach je bil do protestantov zelo previden, ker so bili močni in so mu naprtili

cerkveno preiskavo, češ da živi s poročeno ženo in da odtuja je cerkveno premoženje. Čeprav se je očitkov rešil, je odslej prepustil borbo s protestanti državni oblasti. Ko je prišel Glušič v Ljubljano, so bili deželni stanovni dobro organizirani in večinoma protestantsko usmerjeni. Škofa so sprejeli z vso častjo in ga spremili v stolnico, kar jim je štel v dobro, ker je bil po naravi miroljuben. Mislil je, da se bo dalo z njimi sodelovati, zato jim je v prvem pismu 5. aprila 1571 obljubil, da bo v bodoče nastavljal v stolnici in drugod učene katoliške pridigarje, ako opustijo deželani protestantske pridige in protestantsko petje pri pogrebih v katoliških cerkvah. Bogoslovni prof. dr. Franc Lukman pripominja k temu pismu, da je stanovom »šele pod gotovimi pogoji obljubil storiti to, kar je kot škof bil v vsakem slučaju dolžan storiti«.

Spodbudo za versko disciplinske korake je dajal škofu vedno nadvojvoda. Tako je 1571 zahteval od stolnega kapitlja poročilo o župnijah, ki so mu bile vtelesene. Zato je škof nastopil proti predikantu Petru Kupljeniku, ki je v Radovljici in na Lescah pridigal tudi kmetom, pri čemer so ga podpirali plemiči, leto pozneje proti župniku Krištofu Fašangu na Bledu, ker je postal protestant. Istega leta mu je nadvojvoda naročil, naj razveljavi vse odtujitve cerkvenega premoženja po deželnih stanovih.

Toda leta 1572 je moral nadvojvoda

Karel zaradi turške nevarnosti protestantom popustiti. V graški »pacifikaciji« je plemičem obljubil, da bo pustil vsakomur njegovo vero in da ne bo preganjal pridigarjev. Šest let pozneje je v »libellu« v Brucku (1578) dovolil augsburško versko izpoved, pridržal pa si je prosto roko v cerkveni upravi po mestih in trgih, razen v Gradcu, Celovcu, Judenburgu in Ljubljani. S tem je imel tudi škof Glušič zavezane roke. V Ljubljani je bilo predikantov cela vrsta (Spindler, Dalmatin, Schweiger, Tulščak, Juričič idr.) in škof se z njimi ni prepiral. Tudi ni nastopil proti Mandelcu, ki je 1575 uredil v Ljubljani tiskarno in natisnil devet slovenskih protestantskih del.

Dr. Lukman se čudi, kako malo je mislil Glušič na uvajanje sklepov tridentinskega cerkvenega zbora. Posvetil je le nekaj klerikov, nič pa ni znanega o kakih vizitacijah, sinodah, skrbi za disciplino, slovenskih knjigah ipd. Sicer je izdal leta 1574 vetrinjski menih Lenart Pachernecker v Gradcu prvo slovensko katoliško knjigo, *Posnetek katoliškega katekizma v slovenskem jeziku*, vendar Glušič pri njej ni sodeloval. Malo pred smrtjo je kupil za škofijo graščino Rudnek pri Rečici v Savinjski dolini, umrl pa je v Gornjem gradu 1578 po 24. maju (dan ni znan).

OŽBALT GUTSMAN (250-letnica rojstva)

Pred 250 leti se je rodil v Grabštajnu blizu Celovca koroški jezikoslovec in nabožni pisatelj Ožbalt Gutsman, mož, ki je hotel ustvariti enoten slovenski literarni jezik, ki je napisal prvo dobro opisno slovnico in sestavil uporaben slovar. Po gimnaziji v Kremsu je stopil 1746 na Dunaju v jezuitski red in nato živel v Leobnu, Gradcu in Zvolenu na Slovaškem. L. 1760 je prišel v Celovec ter bil slovenski in nemški »potujoči misijonar za Koroško«. Ko so razpustili jezuitski red, ga je v istem poklicu prevzela država. Umrl je 1790 nekje na Koroškem.

Ko se je Gutsman po 22 letih vrnil

na Koroško, je imel trdno jezikovno izobrazbo in precej jasne pojme o medsebojni odvisnosti Slovanov, ker je osebno poznal Čehe, Slovake in Rusine. Tudi na Koroškem so med njegovo odsotnostjo izdali nekaj slovenskih knjig. Začel je premišljevati, kako bi izboljšal knjižni jezik, ko so mu naložili, da oskrbi nekaj slovenskih knjig. L. 1770 je izdal knjigo 15 pridig *Kristjanske resnice* in v uvodu pravi, da hoče pisati tako, »da bi ga razumeli ne le koroški Slovenci, marveč tudi štajerski in kranjski«. V nemško napisanih dodatnih *Opombah k slovenskemu in kranjskemu pravopisu*, ki jih je 1777 razširil in izdal posebej, zavrača novotarije o. Marka Pohlina. V soglasju s tistimi, ki dovolj poznajo »slavski« (cerkveno-slovanski), češki, hrvatski, kranjski in slovenski jezik«, opušča nepotrebne Pohlinove črke in druga znamenja, predlaga, naj se dosledno razlikuje med i in j, u in v, med pisavo sičnikov in šumevcev, dokončno tudi ureja slovensko sklanjatev, tako da odpravlja zvalnik in ablativ, uvaja pa mestnik. Slovničar ne sme samovoljno kovati pravil in dajati »jeziku po svoji samovolji drugi okret in drugo obliko«, ampak mora sprejeti iz vseh narečij najboljšo.

Te nazore je še bolj razvil in izpolnil v nemško napisani slovenski slovnici *Windische Sprachlehre*, 1777, ki je doživela šest izdaj. V uvodu ponosno brani svojo materinščino pred tistimi, ki imajo predsodke proti njej in hočejo, kjer je malo koristna, da se »pozabi in odpravi iz dežele«. Slovenci imajo mnogo slovanskih sorodnikov »od skrajnega Ledenega pa do Jadranskega morja«. V Avstriji je slovanska večina, zato ima tudi slovenščina tu »domovinsko pravico«. Škoda, da so Slovenci prepustili cirilico »Ilircem in Rusom«. Slovenščina ni pokvarjen jezik, čeprav se govori le med najnižjimi sloji, lahko jo je spraviti v slovniška pravila in tudi kmetje cenijo pri pridigariu in govorniku »finejši ton in pravilnejšo jezikovno tvorbo«.

V slovnici je težil za enotnim knjižnim jezikom, zato je vpeljal končnice

-ega, -em, -eh namesto kranjskih -iga, -im, -ih, kar so kmalu vsi sprejeli. V črkopisu je opustil nepotrebne črke (q, w, x, y) in akcent, uvajal etimološko pravičen izgovor (vidim nam. videm, dober nam. dobr), le pri opisnem deležniku je predlagal, da bi pisali namesto l kar u, vendar tudi tukaj etimološko: lubiu nam. lubou, gledau nam. gledou itd. K pravilom je izbral dobre in številne zglede, in sicer ljudske pregovore in rekla. Tako je Gutsman napisal prvo dobro opisno slovnico, ki pomeni tudi na teoretičnem in znanstvenem področju napredek.

L. 1789 je izdal *Deutsch-windisches Wörterbuch*, nemško-slovenski slovar, kateremu je dodal krajši slovensko-nemški del. Pri sestavljanju slovarja je uporabljal Pohlina in Megiserja, precej so mu pomagali koroški duhovniki, veliko besed je posrečeno sam skoval in so se udomačile, npr.: brezpetnik, črkovati, delavnica, dnevnik, ladjevje, ljubosumnost, novice (časopis), obljuditi, odbor, oporoka, oseben, pomilostiti, predilnica, slanik, steklar, sredstvo, sladkor, zemljemerec... Te in druge Gutsmanove besede sta prevzela Murko in Janežič in tako so se ohranile do najnovejše dobe.

Svoje jezikovne nazore je uveljavil tudi v nabožnih knjigah in v prireditvah predpisanih terezijanskih in jožefinskih šolskih knjig, ki so omogočile na Koroškem nekoliko upoštevanja slovenščine v šoli. To so bile: *Ta veliki katekizmus s prašanjami inu odgovorimi*, okr. 1778, *Mešnu petje...*, 1784, *ABC ali Bukvize teh čerk...*, ?, *Evangelie inu branje...*, 1780, *Molitoune bukvice...*, 1788. Tako je bil Gutsman prvi pomembni koroški pisec in je zavrnil raznarodovalni proces.

BOŽIDAR RAIČ (150-letnica rojstva)

Med najzanimivejšimi možmi vzhodne Štajerske je bil v prejšnjem stoletju Božidar Raič, narodni buditelj, jezikoslovec, politik in publicist. Rodil se je 9. februarja 1827 na Žvabu pri

Božidar Raič 1827 - 1886

Sv. Tomažu nad Ormožem. Gimnazijo je dovršil v Varaždinu, filozofijo v Zagrebu, bogoslovje v Gradcu. L. 1850 je postal duhovski pomočnik v Ljutomeru, nato je bil kaplan v Slivnici pri Mariboru, profesor humanističnih predmetov na mariborski gimnaziji (1853-60), na koncu župnik pri Sv. Barbari v Halozah, umrl pa je v Ljubljani 6. januarja 1886.

Ko je Raič študiral na Hrvaškem, je prišel pod vpliv Gajevega in Vrazovega ilirizma, a k temu so ga navajali tudi štajerski preroditelji. Najprej je napisal rusko slovnico *Temelj ruskega jezika* (Zagreb 1851), nato slovensko slovnico, ki se je v rokopisu izgubila. Pod vplivom Radoslava Razlaga je začel zagovarjati zlitje slovanskih jezikov v enega samega. V Zori je 1853 objavil *Uvod v slovnico vseslavenskoju*, kjer je skušal na podlagi stare cerkvene slovanščine ustvariti enoten vseslovanski jezik. Sestavil je črkopis in nakazal morfološke osnove novemu jeziku. Take jezikovne poskuse je pozneje opustil, ilirec pa je ostal do smrti. Ko je moral kot profesor misliti na slovenščino, je hotel prispevati delež k ustvarjanju enotnega vseslovenskega knjižnega jezika, vendar je šel tudi tukaj predaleč v staro cerkveno slovanščino. Sprejete pa so bile nekatere njegove jezikovne reforme, npr.: vzhod nam. izhod, varuh nam. varh., tuj nam. ptuj, pomiloščen nam. pomilosten, blagega nam. blazega idr.

Drugo področje Raičevega delovanja je bilo ljudskovzgojno in kulturno-organizatorsko. Zbiral je ljudske pravljice in jih priobčeval. Širil je knjige Mohorjeve družbe in Slovenske Matice ter veliko sodeloval v njenem Letopisu. Pomagal je pri ustanovitvi tujske in ljutomerske čitalnice in organiziral razne prireditve. Pisal je o Bolgarih, sv. Cirilu in Metodu, A. Kremplu, O. Cafu idr.

Pomemben je kot narodni buditelj. Sodeloval je pri ustanavljanju novih osnovnih šol, dosegel v prvih razredih slov. pouk, podpiral dijaštvo, ustanovil učiteljsko društvo za slovensko Štajersko in se trudil za gospodarsko povzdigo rojakov. Rad bi bil pritegnil Prekmurce k ostalim Slovincem in domače izobražence k narodnemu delu. Zato je napisal *Črtice o Prekmurcih, Prekmurski književniki pa knjige* in članek *Listi iz Haloz*.

V publicistiki se je boril za samostojno slovensko kulturo. Zavzemal se je za pravice slovenščine na vseh področjih zasebnega in družbenega življenja, zahteval je slovenske šole, cerkveno uradovanje v slovenščini, priključitev slovenskega dela Štajerske h Kranjski. Bil je pobudnik taborskega gibanja in zahteve po zedinjeni Sloveniji. L. 1884 so ga v kmečkih občinah izvolili za državnega poslanca in s svojimi nastopi v parlamentu je bil »eden najdelavnejših in resnično ljudskih poslancev na Slovenskem«. Stavil je vrsto predlogov in zahtev po enakopravnosti slovenščine v vsem življenju in veliko napravil za svoje ožje rojake in vse Slovence.

KAREL CANKAR (100-letnica rojstva)

Ob stoletnici rojstva Ivana Cankarja se je le malo govorilo o njegovem bratu Karlu, čeprav sta si bila izmed vseh bratov in sester najbližja. Ivan mu je pisal sto pisem, ki jih je Karel skrbno hranil, medtem ko je Ivan vsa njegova raztrgal. Pismeni stiki med njima niso bili samo pogosti, »temveč

Msgr. Karel Cankar (1877-1953),
brat pisatelja Ivana Cankarja

tudi globoki, za študij Ivanovega dela in življenja izredno dragoceni. Pisma kažejo, da mu je pomagal pri pripravljanju *Vinjet*, ga obveščal o ljubljanskem literarnem dogajanju, mu bil posrednik pri Andreju Kalanu.« (Cankarjevo ZD 26, 293). Toda Karel sam je bil toliko nadarjen, delaven in uspešen v življenju, da je prav, da se ga spomnimo.

Rodil se je 14. oktobra 1877 na Vrhniki kot deveti izmed dvanajstih Cankarjevih otrok. Bil je poldrugo leto mlajši od Ivana (roj. 10. maja 1876) in za Ivanom je odšel v Ljubljano na gimnazijo. Do pomladi 1895, ko je Ivan prvič padel pri maturi, sta stanovala skupaj. Ivan je želel, da bi se tudi Karel posvetil literaturi, zato ga je k temu večkrat spodbujal, tudi v pismih z Dunaja. Karel se je pridružil dijaškemu društvu Zadruga in bil njen tajnik, kot dijak je sodeloval z izvirnimi in prevedenimi črticami in gledališkimi poročili v Slovincu, Domu in svetu, Ljubljanskem listu in Zgodnji Danici. Zaradi svoje bistrosti je kmalu zaslovel kot »Cankar mlajši«. Da je mogel v gimnazijo, so mu pomagali razni dobrotniki, »sprva zlasti Luka Jeran, ki mu je plačeval hrano in stanovanje v Ljubljani« (Cankarjev album, 237), v višji gimnaziji pa se je zelo osamosvojil, podpiral pa je tudi Ivana na Dunaju in plačeval njegove ljubljanske dolgovce. Že v 6. gimnaziji ga je Ivan pro-

sil za denar, po maturi mu je poslal desetak in pozneje pogosto iz Sarajeva. Decembra 1908 mu je Karel jamčil (in pozneje sam plačal) za tisoč kron posojila pri Kmetski posojilnici na Vrhniki, češ da potrebuje denar za poroko. Karel pa je vse življenje podpiral tudi druge sorodnike.

Po maturi 1900 je stopil v ljubljansko bogoslovje, po prvem letniku pa je odšel v Sarajevo. Zakaj je odšel v Bosno, poroča Izidor Cankar naslednje: »Ko je Karlo C. končal prvi letnik bogoslovja v Ljubljani, je o počitnicah 1901 potoval z župnikom (nekdanjim vrhniškim kaplanom) P. Bohinjcem po Bosni. Tedaj je v njem dozorel sklep, da bo nadaljeval teološke študije v Sarajevu. Odločila sta ga dva motiva. Bosna se mu je zdela dežela, ki je po sebi ugodna delovanju kat. duhovnika, ker da je nekakšna misijonska zemlja. Drugi razlog se je nanašal na Ivana. Karla je že kot dijaka mikalo javno delo, in ko je stopil v semenišče, se ni odpovedal upanju, da bo tudi kot duhovnik imel kako javno, najbrž časnikarsko vlogo. A ker je pričakoval, da bo tudi Ivan posegel v politično, morda časnikarsko življenje — saj mu je 1900 (22. marca) pisal: "Še par let, pa se bomo videli v javnosti" — se je zbal, da bi se z bratom sovražno srečal v svetu.

Zato je mislil, da stori bolje, če se umakne v daljno in drugojezično Bosno.« (Pisma I, 125-6).

O tej svoji bosanski odločitvi je pisal tudi Ivanu in ta mu je 5. oktobra 1901 pisal daljše pismo in mu odločno odsvetoval ta »neumni in otročji korak«, ker »nisi koristil nikomur, sebi pa si škodoval«. Karel je vztrajal in 12. julija 1903 pel na Vrhniki novo mašo. Nato je bil katehet na dekliški šoli v Sarajevu, od 1906 do 1917 glavni urednik *Hrvatskega dnevnika*, ki je začel tega leta izhajati pod pokroviteljstvom sarajevskega nadškofa Josipa Stadlerja ter je zagovarjal katoliško in trialistično politiko. Izkazal se je za zelo spretnega in nadarjenega časnikarja in je list visoko dvignil. Zaradi pisanja je bil večkrat cenzuriran in obsojen na denarne kazni. Tudi Ivan je v listu sodeloval z nekaterimi izvirnimi črticami, ki so izšle v hrvaškem prevodu. V jeseni 1917 je Karel uredništvo odložil, ker je prišlo do nesoglasja z nadškofom, ki je majniško deklaracijo najprej pozdravil, potem nastopil proti njej, Karel pa jo je podpisal. Od 1922 je urejal nabožno *Nedeljo*.

Od 1908 do 1923 je bil Karel škofijski tajnik, od 1908 monsignor, od 1923 kanonik, a že naslednje leto je bil upokojen, ker se je sprl z vlado. Pozneje

Profesor Martin Jevnikar, predsednik komisije za literarni natečaj »Mladike«, čestita časnikarju Saši Martelancu za prvo nagrado, ki jo je prejel za novelo Hraš iz lipovine. Nagrajevanje je bilo na Prešernovi proslavi Slovenske Prosvete 9. februarja 1976

je bil župni upravitelj v Lukavcu pri Tuzli in tu je bil 1937 dokončno upokojen. Ostal je v Sarajevu z zelo skromno pokojnino, s katero se je komaj preživljal, po operaciji na očeh pa je skoraj popolnoma oslepel. Po zadnji vojni se je 1950 naselil v Ljubljani v frančiškanskem samostanu in tu je umrl 9. februarja 1953.

Ivan je Karlu pred odhodom na Dunaj izročil svojo korespondenco, nekaj rokopisov in pesmi svojih prijateljev. Pisal mu je sto pisem, v katerih mu je natančno in odkritosrčno poročal o svojem življenju, nazorih, literarnem delu, o namenu posameznih spisov, tendenci, načrtih, mnenje o sodobnikih idr. Zato so ta pisma neprecenljive vrednosti za poznavanje Cankarja. Ohranil je tudi nekaj drugih pisem, naslovljenih na Cankarja, več rokopisov pesmi in proze. Vse gradivo je 17. marca 1948 izročil Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. Pomagal je Izidorju Cankarju pri urejanju pisateljevih *Zbranih spisov* »z mnogimi biobibliografskimi podatki, ki bi brez njih marsikatera nadrobnost v pisateljevem delu in življenju nikoli ne bila razrešena. Skupaj z bratrancem Izidorjem je pripravljal ilustriran opis bratovega življenja, vendar se ta načrt ni uresničil.« (C. album, 237).

Ivanu ni pomagal samo z denarjem, ampak tudi z nasveti, posredovanji pri ljubljanskih urednikih, zlasti pri Andreju Kalanu. Novembra 1905 ga je obiskal na Dunaju, potem ga je spravil v Sarajevo, kjer je bil od 9. septembra do 10. novembra 1909 gost nadškofa Stadlerja in kjer se je spravil z Bogom. Na smrtni postelji mu je pomagal obuditi popolno kesanje, spovedal pa ga je Finžgar.

Ivan je čutil bratovo skrb, zato se mu je v pismih pogosto opravičeval, npr.: »Jaz mislim, da mi boš verjel na besedo, če Ti porečem, da nisem napravil nikoli nobenega človeka nesrečnega — kar je zame glavno! — in da nisem stopil nikoli tako globoko, da bi me bilo samega sebe sram. Toliko, upam, da je dovolj.« (18. maja 1903).

Vsa pisma so pristrčna, res bratovska. V naslovih je pisal njegovo ime kot dijaku Dragotin, v bogoslovju Karl, v Sarajevo osemkrat Karlo.

Delo Karla Cankarja še ni raziskano, zato še nimamo jasne predstave o njegovem pomenu.

UMRLI 1975-76

Andrej Čok

Po težki avtomobilski nesreči je umrl 4. oktobra 1975 inž. in prof. Andrej Čok iz znane in narodno zavedne družine pri Sv. Ivanu v Trstu. Rodil se je 17. januarja 1930, obiskoval med vojno nižjo srednjo šolo Leonardo da Vinci, maturiral pa je na Višji slovenski realni gimnaziji (zdaj licej France Prešeren) leta 1948. Na univerzo je odšel v Ljubljano in postal inženir strojništva, diplomo pa je nostrificiral v Rimu. Nekaj časa je bil zaposlen v tovarni krogličnih ležajev SKF v Goteborgu na Švedskem, pozneje pri njeni podružnici v Milanu. Ker se je želel vrniti v domače kraje, je sprejel mesto profesorja matematike in naravoslovnih ved na srednji šoli Srečko Kosovel na Opčinah.

Čok je bil zaveden Slovenec in je to pokazal že v dijaških letih, ko je s 14. letom odšel k partizanom, pa so ga Nemci po dveh mesecih ujeli, zaprli in pozneje zaradi mladoletnosti izpustili. Zanimal se je za domačo zgodovino, posebno za gradove na Primorskem, in zbral veliko snovi, toda nepričakovana smrt mu ni dopustila, da bi pokazal sadove svojega dela.

Ruda Jurčec

V Buenos Airesu v Argentini je umrl 4. novembra 1975 Ruda Jurčec, pisatelj, kulturni in politični delavec, eden najvidnejših predstavnikov povojne slovenske emigracije v tej državi. Doma je bil iz Ormoža, kjer se je rodil 1905, gimnazijo je študiral v Mariboru in Ljubljani, diplomiral pa je 1931 na politični visoki šoli v Parizu. Prepotoval je skoro vso Evropo in se seznanil s

tedanjimi vodilnimi politiki. Leta 1934 je stopil v uredništvo *Slovenca*, med vojno je napredoval do odgovornega urednika. L. 1935 je postal dopisnik francoske časnikarske agencije *Havas* in preko nje angleške *Reuter*, naslednje leto pa ravnatelj ljubljanske podružnice uradne jugosl. agencije *Avala*. Od maja 1945 do oktobra 1947 je živel v Rimu, nato v Buenos Airesu.

Jurčecova naravna nadarjenost se je v Parizu posrečeno spojila s francosko estetsko uglajenostjo, svetovljansko širino, razgledanostjo in svobodoljubnostjo. Kot tak se je v tedanji Ljubljani takoj uveljavil v poklicu in zunaj njega. Leta 1932 je z Mirkom Javornikom urejal *Besedo o sodobnih vprašanjih* in čez leto dni ostal njen edini urednik. Začel je sodelovati tudi v *Sodobnosti* in *Modri ptici*, z Javornikom pa sta prevzela urejanje *Hramovih zapiskov*. L. 1933 so vzbujali zanimanje njegovi eseji *Politika v vinjetah* (*Modra ptica*), v katerih je prvi med

Slovinci začel pisati o politiki na literaren način, da bi bravcem povedal, kar je v politiki pretresalo tudi človekov notranji svet. Sad te dobe je knjiga *Krek*, monografija o Janezu Evangelistu Kreku, napisana na prijeten esejističen način (1935).

V Argentini se je Jurčec hitro povzpел med vodilne organizatorje, kulturne in politične delavce. Pomagal je ustanoviti časopis *Svobodna Slovenija* (decembra 1947) in urejal njen oddelek za zunanjo politiko (do maja 1953). Izdelal je načrt za založbo *Svobodna Slovenija* in njen *Koledar-Zbornik*. Leta 1950 so ustanovili revijo *Vrednote* in Jurčec je bil v uredniškem odboru. Štiri leta pozneje so ga na ustanovnem občnem zboru izvolili za predsednika *Slovenske kulturne akcije* in na tem mestu je ostal do 1969, istočasno je bil sourednik njene revije *Meddobje*. Jurčec je za ta društva in revije živel in se použival, istočasno pa se je ob njih razmahnil v polno in doživel svoj ustvarjalni isvet. Če si ne moremo v teh letih misliti SKA brez Jurčeca, je na drugi strani res, da si je v njej pridobil ime, »s katerim je zanesljivo vstopil v slovensko zdomsko književnost in v slovensko kulturno zgodovino tega povojnega meddobja. Po Kulturni akciji ga pozna danes slovenski svet... Jurčecov pogled je bil zagledan v Zapad. V svetovnem merilu je primerjal slovenske moči. Instinktivno je šel po tisti poti, ki so jo pred njim premnogi ubirali: od Čopa, Barage, Prešerna, tudi Stritarja in Cankarja — s slovenstvom v svet.« (Nikolaj Jeločnik). Večkrat je poudaril: »Svet se je zmanjšal, prisotnost slovenstva v svetu se je povečala.«

Neutrudno je pisal in šele, ko bodo zbrani njegovi sestavki iz najrazličnejših časopisov in revij, si bomo mogli ustvariti pravo podobo o njem. Meddobje je ves čas zalagal z duhovitimi razgledanimi in pronicljivimi eseji *Črke*, *besede*, *misli* o najrazličnejših vprašanjih sodobnega življenja. Vzporredno pa je gojil tudi čisto leposlovje in samo v Meddobju je izšlo več njegovih svojstvenih novel. L. 1957 je iz-

dal roman *Ljubljanski triptih*, s katerim se je takoj povzpел med vodilne slovenske povojne pripovednike.

Osrednje Jurčecovo delo pa so tri knjige spominov (dve sta ostali v načrtu) *Skozi luči in sence*. V prvi je opisal čas 1914-29, v drugi 1929-35, v tretji 1935-41 na skupno 1.366 straneh. Avtor odkriva v tem delu svoj razvoj in ga organsko povezuje z utripom krajev, celotne Slovenije in Jugoslavije, v drugem delu tudi Francije, zlasti Pariza. Živo in plastično portretira vrsto nastopajočih oseb, poustvarja duh dobe, ustanov in gibanj vseh nazorov, istočasno pa z zgodovinsko natančnostjo in zanesljivostjo prikazuje dogodke doma in po svetu, seveda vse skozi lastno doživljanje, zato ne navaja virov in se mu da tu pa tam ugovarjati. Piše duhovito, zanimivo, napeto, dostikrat humoristično, dogajanje prekinja z liričnimi vložki, razmišljanji in filozofiranjem, v slogu najboljših francoskih političnih piscev. Knjige se berejo kot roman, vendar so več, ker so edinstveno delo, ki razkriva vzroke, kateri so pripeljali do današnjih razmer v svetu. Jurčec je v spominih pisatelj in intelektualec, zna izbrati prav tisto, kar je bistveno in važno. Knjige so dokument in umetnina in pisatelj Alojz Rebula je ob prvi zapisal: »Tej knjigi iščem protiutež v povojni domovinski prozi. Nikjer drugje ne morem pristati z mislijo kakor pri Kocbekovi Tovarišiji, čeprav je Kocbek hraniteljski pisatelj, Jurčec pa ne.«

V rokopisu je ostal roman *Marcelino Vasquez*, ki je dobil Velikonjevo nagrado SKA leta 1965.

Leta 1969 se je Jurčec s svojo skupino ločil od Slovenske kulturne akcije, ker je ta spremenila pravila in prešla na zdmsko in zamejsko ustanovo, »ki bo združevala vse Slovence v tujini, brez razlike strankarskih pogledov, samo da jih veže krščanski etos«. Jurčec je začel 21. aprila 1969 izdajati *Sij slovenske svobode* (po 22 številka na leto), v katerem je napisal vrsto zanimivih člankov in esejev, ki jih preveva oster protikomunizem.

Janko Kotnik

V Ljubljani je umrl 21. novembra 1975 dr. Janko Kotnik, slavist in romanist, ki se je rodil 22. decembra 1885 na Dobrih pri Guštanju na Koroskem. Gimnazijo je dovršil v Celovcu, slavistiko in romanistiko pa je študiral v Pragi, Gradcu in Parizu. Poučeval je na realki v Gorici (1912 in 1913), nato v Banjaluki, potem do konca v Mariboru. Med prvo svetovno vojno je bil ujet v Rusiji, kot prostovoljec je stopil najprej v srbsko, potem v rusko vojsko. Med jugoslovansko zasedbo Koroske je bil v Celovcu urednik *Mira*, nato član plebiscitne komisije. V *Mir* je pisal že od 1903 in v njem je priobčil nad 30 člankov in več prevodov iz češčine, ruščine in francoščine.

Kotnik je napisal vrsto znanstvenih razprav, toda njegovo ime je neločljivo povezano s slovarji. Že 1925 je izdal *Slovensko-francoski slovar*, sledili pa so: *Slovensko-italijanski*, *Slovensko-ruski* in *Slovensko-angleški slovar*. Vsi so doživeli po več izdaj in ne dokazujejo samo temeljitega znanja vrste jezikov, ampak tudi izredno pridnost in delavnost njihovega avtorja.

Venčeslav Winkler

Venčeslav Winkler, ki je umrl 11. decembra 1975 v Ljubljani, je spadal med tiste nadarjene in delavne učitelje, ki so položili temelje mladinski literaturi, jo razvili v samostojno zvrst ter jo dvignili na dostojno višino. Začelo se je v daljnem letu 1861, ko je izdal učitelj Andrej Praprotnik *Darek pridni mladosti*, prvo izvirno mladinsko knjigo. Sledili so mu Ivan in Bernard Tomšič, Josip Ribičič, France Bevk, Tone Seliškar, Jože Pahor idr.

Winkler se je rodil 1907 na Lokvah v Trnovskem gozdu, dovršil v Ljubljani učiteljskišče, nato poučeval v raznih krajih. Med vojno je bil partizan, po vojni v šolskih in upravnih službah in pri Državni založbi Slovenije. Začel je s pesmimi, pravljicami, povestmi in igrami in prvič se je uveljavil z legendo v

treh dejanjih *Romanje zatega Jezuščka* (Vrtec 1931/32), medtem ko so pravljice izšle šele 1960 v knjigi *Kolesar Matejko*. Najbolj znane povesti so: *Hribčev Gregec* (1938), zajet iz turških napadov, *Petelinje pero* (1947) o kmečkih uporih, *Drejc z višave* (1956), *Pot na Lisec* (1959) in *Šesti mora ostati* (1965) iz partizanskih bojev, *Gadje iz Šiške* (1965) o povojni predmestni mladini, ki živi razgibano in privlačno življenje, *Tisti iz zelene ulice* (1967) o partizanskih sirotah, katerim je družba obljubljala vse, a jih je hitro pozabila, *Dolgonožci in Počasni jež* (1970) o dečkih, ki se gredo Indijance in tabornike ter odkrijejo tatove zgodovinskih vrednosti iz cerkvic.

Winkler je dobro poznal duševnost doraščajoče mladine, njene probleme in teženja, zato je znal upodobiti svoje junake take, kakršni so bili v resničnem življenju. Zgodbe so napete, živahne, poučnost je tako zakrita, da jo mora bravec sam spoznati kot svojo resnico.

Ivan Šavli

Dne 13. februarja 1976 je umrl v Trstu upokojeni profesor Ivan Šavli, šolnik v pravem pomenu besede, široko razgledan in izobražen ne samo v slovenščini, ki je bila njegov učni pred-

met, ampak tudi v francoščini, zgodovini, svetovni literaturi in življenjskih vprašanjih, ki jih je neprisiljeno odkrival svojim učencem in jih pripravljajal za življenje. Njegove učne ure so bile prijetne, na šaljiv način je znal v učencih vzbujati zanimanje in ljubezen do materinščine, s posebno vneto je lovil z njimi napake in jih odpravljajal, uvajal jih je v samostojno oblikovanje misli in usmerjal v pisanje.

Rodil se je 6. maja 1907 na Selih pri Podmelcu (Tolmin), klasično gimnazijo in univerzo je dovršil v Ljubljani (1934), nato je bil eno leto štipendist francoske vlade na Sorboni v Parizu. Služboval je v Nikšiču v Črni gori (1935-39), v Ptujju (1939-41), od koder so ga pregnali Nemci. V Ljubljani je bil do decembra 1943 brez dela, nato je bil honorarno nastavljen na Trgovski akademiji. Novembra 1945 so ga poslali k PNOO v Trst, kjer je deloval v prosvetni komisiji, nato je bil upravnik Narodne in študijske knjižnice in ji pomagal postaviti temelje. Marca 1946 je nastopil službo na nižji srednji šoli Ivan Cankar pri Sv. Jakobu v Trstu, kjer je ostal do upokojitve zaradi bolezni marca 1972.

Šavli je bil vnet kulturni delavec. L. 1947 je napisal *Slovensko slovnico* z berili za tečaje in samouke, sodeloval je pri *Slovenskem berilu* za 2. razr.

»Draga 76« - V prvi vrsti (od desne) inž. Milan Sosič, inž. Boris Sancin, Ivan Princič iz Krmina, dr. Bogomil Senčar, pisatelj Andrej Kobal, kipar France Gorše, msgr. Rudi Klinec, prof. Maks Šah, prof. Arduino Cremonesi in dr. Peter Urbanc

srednje šole, sestavil turistični vodnik po Italiji, napisal razpravo *Morje v Prešernovih pesmih*, vrsto člankov, kritik in predavanj na radiu.

Največ pa je Šavli prevajal. Že med vojno sta izšla njegova prevoda *Manon Lescaut* A. Prevosta in *Hrib* Jeana Giona. Po vojni so izšli v Primorskem dnevniku kot podlistek: J. P. Stahl: *Maruška*, G. D. Benedetti: *Pogon v getu*, G. Simenon: *Maigret in Pretresljive zgodbe* (prvi seznanil Slovence s slavnim komisarjem Maigretom), J. Horvat: *Maček pod šlemom*, B. Gavela: *Igralec in njegova umetnost* in L. Madison: *Suez*.

Za Stalno slovensko gledališče v Trstu je prevedel osem iger, in sicer: P. Budak: *Metež*, U. Betti: *Zločin na Kozjem otoku*. R. Leli: *Na nočnih poteh*, M. Pagnola: *Topaze*, Dario Foà: *Dve pištoli v rokah pa z belim in črnim gleda*, Godal-Grautof: *Ninfa iz centralnega parka*.

Kar 34 iger pa je prevedel za Radijski oder Radia Trst A, največ iz francoščine, srbohrvaščine in italijanščine. Vsi njegovi prevodi se odlikujejo po lepi slovenščini.

Stano Kosovel

Istega dne kot Ivan Šavli je umrl v Ljubljani (13. februarja 1976) brat pesnika Srečka Kosovela — Stano. Rodil se je 26. septembra 1895 v Sežani, obiskoval gimnazijo v Trstu in dovršil učiteljske v Gorici. Literarno pot je začel s podlistki v *Edinosti* in s pesmimi v *Zori*. Pozneje je sodeloval v tržaških in ljubljanskih listih in revijah s pesmimi, prozo, eseji, članki, razpravami in kritikami. L. 1913 je postal poklicni časnikar pri ljubljanskem *Dnevu*, 1914 je vodil podružnico v Trstu do prve svetovne vojne, med vojno je bil vojak, nato sotrudnik *Edinosti*, od 1919 urednik *Jugoslavije* in sotrudnik *Slovenskega naroda*, od 1921 dalje eden izmed urednikov *Jutra*.

Tone Penko

Po Čoku, Turnšku, Šavliju in Peterlinu je kot peti tržaški profesor odšel v zadnjem šolskem letu Tone Pen-

ko. Rodil se je v Trstu 21. junija 1908 in tu je preživel mladost in obiskoval osnovno šolo Ciril Metodove družbe pri Sv. Jakobu. Po prvi svetovni vojni so se starši, ki so bili iz Gradca pri Pivki, preselili v Maribor in tu je dovršil klasično gimnazijo, univerzo pa v Ljubljani 1932. Najprej je poučeval v Ljubljani, od 1937 v Mariboru, od koder so ga Nemci 1941 z ženo pregnali v Srbijo. Po enem letu sta se vrnila na očetov dom v Gradec in tu je delal na kmetih, v tovarni kot delavec, od 1944 dalje sta z ženo poučevala otroke treh vasi in prejemale za to živež.

Po vojni je bil Penko najprej referent za osnovne in srednje šole v coni B, v jeseni 1945 se je vrnil v Trst za prvega ravnatelja Nižje srednje šole Ivan Cankar in ostal na tem mestu eno leto. Nato je bil poverjeni profesor prirodopisa in blagoznanstva na različnih šolah, ker so mu osporavali italijansko državljanstvo in ljubljansko diplomo. Šele 1974 je postal stalni profesor na Trgovskem zavodu Žiga Zois in na tem mestu je umrl v ljubljanski bolnišnici 29. aprila 1976.

Penko je bil velik strokovnjak v naravoslovnih vedah in blagoznanstvu in vedno na tekočem. Bil je odličen profesor, ki mu je bila šola življenje, njej je žrtvoval ves svoj čas, dijake je razumel, jih imel rad in jim skušal pomagati tudi zunaj šole. Učil jih je za življenje, za njihovo usodo se je zanimal tudi ko so odšli iz šole in se veselil njihovih uspehov v življenju.

Prva leta po vojni se je uveljavil kot predavatelj po prosvetnih domovih, vsa leta pa je sodeloval na Radiu Trst A s poljudnoznanstvenimi cikli iz svoje stroke. Njegovi nastopi na radiu so bili najbolj priljubljeni, ker je znal podajati snov kot najboljši igravec. Napisal je tudi nekaj radijskih iger: *Kraška legenda* ali pravljica o prepirljivi ženi in čudežni roži (1952), *Gregor Mendel, začetnik nauka o dednosti* (1953), *Scabiosa Trenta in Trentarski lovec Špik in medved* (1974), *Odposlanec oglejskega patriarha na Štajerskem in Pravljica o čudežni roži* (1975), *Matija*

Vertovc, prosvetitelj (1976). Sodeloval je tudi pri Primorskem dnevniku. Pripravil je strokovno knjigo *Tržaški ribji trg* (Trst 1951), za šolo pa je prevedel tri knjige Francesca Fiorentinija *Prvi koraki v naravoslovne vede* za pouk v srednji šoli (Firence 1970).

Mirko Kodrič

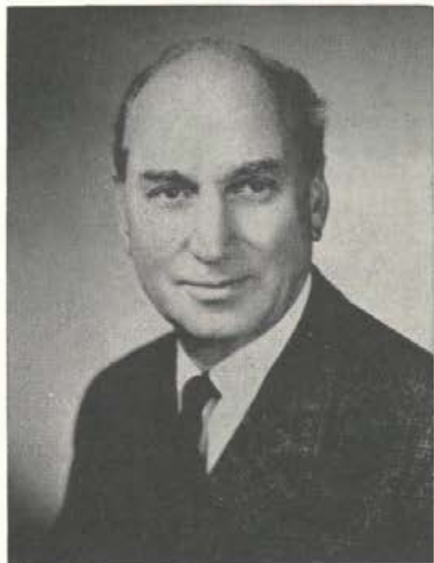
Med učitelji starega kova, ki so delovali v šoli in zunaj nje, je bil tudi Mirko Kodrič, doma od Sv. Ivana (Trst), kjer se je rodil 13. septembra 1898. Po osnovni šoli v domačem kraju in nemški nižji gimnaziji v Trstu se je vpisal na učiteljsiše v Gorici, moral pa je na vojsko in v italijansko ujetništvo. Maturiral je šele po vojni v Tolminu, nato je služboval v raznih vaseh. Po Gentilejevi reformi so ga začeli zaradi narodne zavednosti preganjati, zato je 1926 odšel v Jugoslavijo in poučeval v Kolobju na Štajerskem in na meščanski šoli v Brežicah in Kočevju. Zanimanje za naravoslovje ga je

pripeljalo v Zemun, kjer je bil nastavljen na osnovni šoli, a dodeljen Srbskemu naravoslovnemu muzeju v Beogradu. Raziskoval je polže, posebno jamske, ki jih je zbiral po kraških jamah in po celi Jugoslaviji in Balkanu. Svoje članke in razprave iz naravoslovja je priobčeval v *Proteusu*, *Jadranskem koledarju*, *Gospodarstvu* idr. Poleg tega je organiziral mladinske in odrasle pevske in tamburaške zборе.

Med drugo svetovno vojno je bil voditelj slov. OF v Zemenu skupaj s sinom Vladom. Tega so ustaši prijeli in 1945 ustrelili v taborišču Jasenovac. Po vojni se je vrnil v Trst in poučeval na Opčinah. Zaradi spora z ZVU je izgubil službo in se zaposlil pri jugosl. vojni upravi v Kopru. L. 1956 se je preselil v Piran in poučeval na ribiški šoli in gimnaziji. Več let je vodil tudi morski Akvarij. Svojo znamenito zbirko polžev je daroval postojnskemu muzeju. Umril je 10. februarja 1976 v piranski bolnišnici.

A. PALJER

Prof. Jože Peterlin

Dne 4. marca 1976 nas je za vedno zapustil prof. Jože Peterlin, človek, ki je vse svoje življenje žrtvoval sloven-

stvu v najširšem smislu besede. O njem je bilo ob tem bridkem slovesu toliko napisanega, da bi v tem zapisu težko dodali kaj bistveno novega. Naj zato za letošnji koledar vsaj na kratko povzamemo glavne postaje njegovega bogatega in plodnega življenja. Za bodoče koledarje pa bi bilo prav, če bi kdo pripravil daljšo študijo in temeljito osvetlil osebnost Slovence, ki so ga povojne razmere v Sloveniji poslale med nas, da tu žrtvuje svoje najboljše moči in svoje najlepša leta za primorske Slovence, ki nas je ljubil z vsem svojim velikim slovenskim srcem.

Rajni Jože Peterlin se je rodil na Vinjem vrhu pri Beli cerkvi na Dolnjem v samotni domačiji na Lestini 2. novembra 1911. Bil je prvorojenec osemnajstletne mame Frančiške, ki je bila poročila vdovca s petimi še nedoraslimi otroki. Sama je v tem zakonu

povila možu še drugih pet otrok. Oče, ki je odšel za kruhom v ameriške rudnike, se je iz Amerike vrnil bolan in je kmalu umrl. Od tedaj je za številno družino z desetimi otroki in za skromno posestvo skrbela mati. Morda je bila pokojnemu profesorju prav ona zgled tiste slovenske žene, ki jo je tolikokrat omenjal v svojih predavanjih na »slovenskih večerih« po naših prosvetnih dvoranh. In res! Kdor pozna družino pokojnega profesorja, razume, kaj je za svoj dom naredila ta verna in razumna slovenska mati, ki se je komaj osemnajstletna priženila na revni vdovčev dom, ker so »se ji smilili otroci«. Po očetovi smrti je za dom skrbela ona, v pomoč pa ji je bil pokojni Jože, takrat še študent na slavistiki v Ljubljani, kamor se je vpisal po dokončani gimnaziji v Novem mestu.

Največja ljubezen rajnega Jožeta je bila igra. Usposobil se je za igranje in režijo, že pred vojno je nastopal na ljubljanskem radiu in drugod. Obdarovan je bil z neverjetno lepim in globokim glasom in s tankim poslušom za lepo in blago slovenščino. Svojo veliko ljubezen do gledališča je prinesel s seboj v Trst, kjer je ustvaril ne samo igralski skupini Radijski oder in Slovenski oder, ampak je tudi rad pomagal drugim amaterskim igralskim skupinam, pisal tekste za radio in oder ter stalno spremljal vse gledališko dogajanje pri nas. Nič koliko njegovih ocen — podpisanih ali ne — je raztresenih po slovenskih časopisih in revijah, začeni z oceno prve predstave obnovljenega takratnega Slovenskega narodnega gledališča v Trstu, ki je s Cankarjevim Hlapcem Jernejem nastopilo v gledališču Rossetti. To oceno je objavil takratni Glas zaveznikov, informativni časnik, ki ga je izdajala Zavezniška vojaška anglo-ameriška uprava.

Pred prihodom v Trst je bil Jože Peterlin tajnik na teološki fakulteti v Ljubljani. Na Tržaškem pa se je ves posvetil šoli in katoliški prosveti. Bil je pobudnik nešteti zamisli, ki jih je z velikim organizacijskim talentom tudi vedno izpeljal do konca. Bil je velik

garač in ni nikoli ničesar opustil na pol poti. Takoj po vojni je vodil poskusno vpisovanje v tedaj snujoče se slovenske šole v Trstu. Slovenski šoli je tudi ostal zvest do konca. Poučeval je slovenščino in zgodovino umetnosti.

Na prosvetnem polju pa je delal tako rekoč vse. Ni ga bilo področja, ki bi mu bilo tuje in na katero ne bi aktivno posegal. Predavatelj, režiser, igralec, ustvarjalec, publicist in organizator — to je bil prof. Jože Peterlin. Bil je med ustanovitelji Slovenske prosvete na Tržaškem, ustanovitelj Društva slovenskih izobražencev in Slovenskega kulturnega kluba. Bil je pobudnik velikih taborov na Repentabru, vzdrževal je stike z goriškimi in koroškimi brati. Dal je pobudo za ustanovitev revije Mladika, potem pa še revije Skratka za Trst lahko mirne vesti rečemo, da je položil temelje za tisto katoliško ali krščansko prosvetno strukturo, ki je v liberalno-socialističnem Trstu nikoli ni bilo. Posebno skrb pa je prof. Peterlin posvečal mladini, za katero je organiziral poletna letovanja v Ukvah in s katero je ustanovil Slovenski kulturni klub. Z dijaki je večkrat pripravil nepozabne zaključne šolske akademije.

Drugo področje — poleg šole in prosvete — na katerem je prof. Peterlin delal, je bil radio, za katerega je pisal in režiral pa tudi sam igral. Radio Trst A je bil v dobri meri sad njegovega dela in skrbi, saj je vzgojil nič koliko ljudi, ki na radiu še danes nastopajo kot igralci, režiserji, časniki in napovedovalci.

Zadnjih deset let je rajni profesor posvetil veliko truda Društvu slovenskih izobražencev, katerega predsednik je bil nad deset let. To predsedovanje je bilo prava »strežba dnevu«: kot animator je namreč skrbel za stalni program ponedeljskovih sestankov, poleg tega pa je na njegovih ramenih slonel večji del organizacijskega dela za pripravo študijskih dni v Dragi. Kot zaveden Slovenec z velikim čutom za narodne potrebe in s pogledom uprtim v bodočnost je prof. Peterlin skušal

zgraditi most čez vse tri Slovenije in jih duhovno in narodno zblížati vsaj na tistem najmanjšem imenovalcu, ki se mu pravi slovenstvo. Nerazumevanje mu je grenilo uspehe, ki jih je kljub nekaterim negativnim odzivom in neutemeljenim kritikam, vsako leto beležil na tem polju.

Koliko je prof. Peterlin naredil dobrega za tržaške in goriške Slovence vemo tisti, ki smo mu stali ob tem delu ob strani. Koliko vztrajnosti, koliko poguma in optimizma, koliko volje in potrpljenja, koliko ljubezni in širine je bilo treba, da je zastavil in izpeljal vse te številne pobude na tako različnih področjih! In vse to je delal, ne da bi v zameno prejel ali pričakoval kako plačilo ali vsaj priznanje. Vse to je prof. Peterlin delal celo brez najosnovnejših državljskih pravic. Zakaj do svoje bridke smrti na asfaltu tržaškega mesta, ko se je vračal od gledališke predstave, in kljub ugledu, ki ga je užival tudi v italijanskih kulturnih krogih, je prof. Peterlin ostal brez italijanskega državljanstva: v sramoto državi, v kateri je nad trideset let živel in delal, in v sramoto stranki, ki je v tej državi prav tako dolgo dobo vladala.

Nemogoče je, kot rečeno, v enem samem kratkem zapisu obdelati vsa področja, na katerih je prof. Peterlin

delal in zapustil svoj močan osebni pečat. To delo bodo ocenili in ovrednotili mladi rodovi, ki jih je on z veliko ljubeznijo vzgajal. S tem zapisom se mu hočemo v letošnjem koledarju samo skromno oddolžiti za vse, kar je za nas storil.

Zbogom, profesor! Lepša Dolenjska vas je tisti vetrovni večer sprejela, kakor je ta z vinogradi in zidanicami nad Krko, od sonca ožarjena, kamor ste se zadnja leta tako radi vračali — domov! Naj vam bo lahka naša slovenska primorska zemlja!

NEKAJ BIBLIOGRAFIJE

O pokojnem prof. Jožetu Peterlinu so po njegovi smrti obširno pisali nekateri zamejski in zdomski listi. Spomnili pa so se ga tudi drugi, tako npr. Družina v Ljubljani, tržaški dnevnik *Il Piccolo*, ki je objavil vest po tiskovni agenciji Ansa itd. Prav je, da bralcem koledarja osvežimo spomin na te članke. Morda pa bodo ti podatki zanimali tudi vse tiste, ki bi se radi študijsko poglabili v pokojnikov lik in njegovo delo.

MLADIKA št. 2-3, Trst 1976. Druga številka je skoraj v celoti posvečena spominu pokojnega profesorja. Naj navedemo glavne članke: Uredniki: Na svidenje, profesor; Alojz Rebula: In memoriam; Saša Martelanc: Le kako je zmožeg; Zorko Harej: Odšel je v slogu svojega življenja; Tomaž Simičič: Ni bil samo profesor; Drago Štoka: Sledili smo Vašemu zgledu; Miro Opelt: Edinstveno poslanstvo na valu Trst A; Zora Tavčar: Tvoja zadnja pot.

VINKO BELIČIĆ

JASMIN

Jasmin, tvoj duh je ko čistost nekdanjih let.

*Le kdaj so potihnili vsi glasovi,
le kdaj so ugasnili obrazi, oči?
Kàj mislim, kdo pojde z mano skoz maj!
Kàj čakam in gledam! Nikogar ni...*

*Zelenje in vetrc in murni in ptice —
vse blizu in daleč, vse zdaj in nekoč.
Jasmin ti moj zvesti, božaj mi lice,
ko sonce se niža in dramì se noč.*

MLADIKA št. 4, Trst 1976. Jože Velikonja: Spomini na pokojnega prof. Peterlina; Maks Šah: Besede, ki jih ni bilo slišati.

LITERARNE VAJE, Letnik XXVII - št. 5, Trst 1976: Martin Jevnikar: Odšel je prof. Jože Peterlin.

LITERARNE VAJE, letnik XXVII - št. 6, Trst 1976. Diomira Fabjan Bajc: Nekaj spominov na dragega profesorja Peterlina.

KATOLIŠKI GLAS, leto XXVIII - št. 11 (1393), Trst-Gorica, 11. marca 1976: (Saša Martelanc): Hvala ti, veliki Slovence; Prof. Jože Peterlin je odšel k Bogu in v slovensko zgodovino.

KATOLIŠKI GLAS, leto XXVIII - št. 13 (1395), Trst-Gorica, 25. marca 1976: Na prijateljevem grobu.

NOVI LIST, letnik XXVI - št. 1075, Trst, 11. marca 1976. O. S.: Mladi profesorju Peterlinu na grob; Ob smrti prof. Jožeta Peterlina.

UTRIPI, kulturna izdaja SPM, Trst, december 1975-marec 1976. Nenadna smrt prof. Jožeta Peterlina.

PRIMORSKI DNEVNIK, leto XXXII, št. 56 (9361), Trst, 6. marca 1976. Umrl je prof. Jože Peterlin.

PRIMORSKI DNEVNIK, leto XXXII, št. 58 (9363), Trst, 9. marca 1976. Na Opčinah pogreb prof. Jožeta Peterlina.

PRIMORSKI DNEVNIK, leto XXXII, št. 57 (9362) in št. 62 (9367), Trst, 7. in 14. marca 1976. Sožalja in zahvala.

KATOLIŠKI GLAS, leto XXVIII - št. 16 (1398), Gorica-Trst, 15. aprila 1976. Ludvik Vrtačič: Hvala lepa, gospod prof. Peterlin!

GLAS SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE, leto XXIII, 4-5, april-maj 1976, Buenos Aires. Nikolaj Jeločnik: Zdravstvuj, Jože!

GLAS SKA, leto XXIII, št. 3, Buenos Aires, marec 1976. Osmrtnica.

DRUŽINA IN DOM, letnik XXVII, št. 6, Celovec 1976. Pokojni profesor...

DRUŽINA IN DOM, letnik XXVII, št. 5, Celovec 1976. J-r: Vélikemu možu v spomin.

NAS TEDNIK, leto XXVIII, št. 11, Celovec, 11. marca 1976. Profesor Jože Peterlin umrl.

GOSPODARSTVO, leto XXVIII, št. 1088, Trst, 19. marca 1976. Prof. Jože Peterlin.

DRUŽINA, leto XXV, št. 13, Ljubljana, 28. marca 1976. Odšli so: Jože Peterlin.

STEVERJANSKI VESTNIK, leto VIII, št. 2, Steverjan, februar-marec 1976. M.(arjan Terpin): V spomin profesorju Jožetu Peterlinu!

DRAGA '76, priloga Mladike št. 7, Trst, julij 1976. Graditelj in sejalec.

SVOBODNA SLOVENIJA, leto XXIX, št. 12, Buenos Aires, 25. marca 1976. Prof. Jože Peterlin — umrl.

KLIC TRIGLAVA, leto XXIX, št. 439, London, 14. marca 1976. Hud udarec za tržaške Slovence.

SLOVENSKA DRŽAVA, letnik XXVII, št. 4-5, Toronto (Canada), april-maj 1976. Dr. Lujo Leskovar: Prof. Jože Peterlin umrl v Trstu.

SMER V SLOVENSKO DRŽAVO, Buenos Aires, 15. junija 1976. Ciril Zebot: Višarsko slovenstvo Lamberta Ehrlicha.

IL PICCOLO, leto 95, št. 8960, Trst, 7. marca 1976. E' morto il regista Giuseppe Peterlin.

SLOVENI IN ITALIA, bollettino d'informazioni, leto XV, št. 6, Trst, 31. marca 1976. E' morto il prof. Jože Peterlin.

Naj poleg tega omenimo še, da je v dneh od 5. do 8. marca 1976 o pokojnem prof. Jožetu Peterlinu obširno poročal tudi tržaški radio v vseh svojih časnikarskih oddajah.

Okrogla miza o dvojezičnosti in o uporabi slovenščine v javnosti, ki jo je pripravilo DSI v Trstu. Sodelovali so: Marija Breclj, Boris Gombač, prof. Samo Pahor, dr. Drago Štoka in Bojan Brezigar

Dr. Metod Turnšek

V Celovcu je 26. januarja 1976 umrl p. dr. Metod Turnšek, pisatelj, dramatik, narodopisec, duhovnik in profesor, ki je s svojim delovanjem združil osrednjo Slovenijo s Primorsko in Koroško. Rodil se je 21. februarja 1909 v Budini pri Ptujju, odšel 1922 v Stično, kjer je obiskoval samostansko gimnazijo, po maturi na klasični gimnaziji v Ljubljani je stopil s stiškimi bogoslovci v bogoslovje in ga dovršil 1935. Nekaj let kasneje je na teološki fakulteti v Ljubljani doktoriral.

Turnšek se je najprej posvetil vzgoji samostanskih novincev, ki so živeli v Slomškovem zavodu v Ljubljani. Tukaj je urejal *Kraljestvo božje* in *Božje vrelce*, katere je sam ustanovil, prav tako je ustanovil knjižnico *Živimo s Cervkijo*. Po vojni je prišel v Trst in bil profesor slovenščine, zgodovine in zemljepisa na Državni nižji srednji šoli (zdaj Ivana Cankarja) pri Sv. Jakobu od 1946 do 1954, nato eno leto na strokovni šoli v Rojanu. Ko mu v Trstu zaradi jugoslovanskega državljanstva niso več dali službe v šoli, je odšel na Koroško, da bi delal med slovensko manjšino. Čeprav je bil doktor teologije, priznan narodopisec in pisatelj, je sprejel skromno mesto župnega upravitelja v samotni slovenski vasici Rebrca nad Železno Kaplo. In tu je zavihal rokave in vpeljal slovensko bogoslužje ne samo na fari, ampak tudi v podružnicah, da se je še bolj približal ljudem. Obnovil je župno cerkev in postavil dvorano, da se je lahko mladina v njej in ob njem zbirala in utrjevala v veri in narodni zavesti. Bil je duhovnik in narodnjak in obe ideji sta bili v njegovem delu neoločljivi. Ker pa je bil tako dober, iskren in delaven, je imel tudi med italijanskimi in nemškimi izobraženci veliko prijateljev.

Turnšek se je prvič predstavil široki javnosti leta 1936, ko je za 800-letnico ustanovitve cistercijskega samostana v Stični napisal igro v treh dejanjih *Potujoči križ*, ki so jo dvakrat z velikim uspehom igrali. Iz istega okolja je tudi literarni potopis *Stoji, stoji tam sivi samostan*, ki je izhajal v Bogoljubu 1936.

Sledile so verske, nabožne in liturgične knjige: *Leto božjih skrivnosti* (1938), ki je oris cerkvenega leta po misalu; doktorska disertacija *Krst v prvi Cerkvi* (1942); prevod *Rimskega misala*

(1944), s katerim je prehitel velike narode in sam vatikanski koncil; doživel je tri natise; *Mali misal* (dve izdaji); *Veliki teden - sveti teden* (1957); Marijansko-liturgični zbornik *Gošpa Sveta* (1959) in *S krstom v Kristusovo Cerkve*. Oris krstne ideje in krščanske iniciacije v prvi Cerkvi (1968).

Med narodopisna dela spadajo: *Pod vernim krovom*, narodopisni običaji skozi vse leto v štirih knjigah (1943, 1944, 1946); narodopisni album *Slovenija* in narodopisni zbornik skupaj s prof. R. Lenčkom *Ob Jadranu* (1947); dve knjigi narodopisja *Od morja do Triglava* (1952, 1954); zgodovinska in socialna podoba Beneške Slovenije in Rezije *Rod za mejo* (1954 pod psevdonimom Hektor Špekonja).

Na leposlovnem področju je najprej nadaljeval dramatiko. V Trstu je napisal dramo v 5 dejanjih *Država med gorani* (1948), ki obravnava izgubo svobode v Karantani sredi VIII. stoletja. Zgodovinsko dogajanje je prepletel z dvema idejama: prva je razširitev »države med gorami« — Karantanije — v nekako zedinjeno Slovenijo, druga je pokristjanjenje Slovencev. Dejanje je razgibano, poživljajo ga nekateri narodopisni prizori, zgradba je klasična, verz enajsterec.

V enakih verzih je drama v petih dejanjih *Kralj Samo in naš prvi vek* (1959), godi se pa v letih 623-631. Vsako dejanje se godi v drugem kraju, Slovani so preveč idealizirani v dobroti in bojevitosti. Avtor je dodal knjigi zgodovinski uvod, na koncu pa prikaz tedanjega zgodovinskega dogajanja.

Dramski scenarij v 21 nastopih *Zvezdi našega neba* (1966) prikazuje delovanje sv. bratov Cirila in Metoda med Slovani. Igra je mogočna, napisana v enajstercih. Knjigi je dodal Turnšek 80 strani dolgo razpravo o solunskih bratih ter razpravo kardinala Hermenegilda Pellegrinettija Ciril in Metod sta oznanjala Kristusa.

Ponovno se je Turnšek vrnil v karantansko zgodovino z igro v 14 prizorih *Krst karantanskih knezov* (1968). Godi se 747-8 v samostanu na otoku Awa na Chiemskem jezeru, kjer se dasta v talstvu krstiti karantanska kneza Gorazd in Hotimir. Igra je napisana v enajstercih, dodano pa ji je zgodovinsko ozadje pokristjanjenja.

Vzporedno z dramatiko je Turnšek uspešno gojil pripovedništvo. Kakor v igrah se je tudi v prozi najrajši zatekal v zgodovino, katero je prepletal z narodopisjem in širokim krajevnim razmahom, po katerem se gibljejo njegovi dobri ljudje z nekako lahkoto in brez večjih duševnih pretresov. Nikamor se jim ne mudi, saj je pokrajina tako lepa, srečujejo zanimive običaje, ki si jih je vredno zapomniti, treba je le prisluhniti ljudski govorici in se je poslužiti, poudariti je treba ljubezen do slovenskega naroda, za vse to pa je najprimernejša idilika. Turnšek je preprost in topel, sočen ljudski pripovednik. Prikazoval je osrednjo Slovenijo, Primorsko in Koroško.

Prva pripovedna knjiga je *Z rodne grude* (1951), ki obsega tri idile in zgodbe. Prvi dve sta nekaka planinska potopisa, v zadnji je nekaj avtobiografskih potez ob osrednji postavi koroškega župnika in narodnega borca Vinka Poljanca.

Sledil je roman *In hrumela je Drava* (1955) o nemški zasedbi Štajerske med zadnjo vojno in o trpljenju slovenskih ljudi po domovih, vaseh in mestih.

Božja planina (1965) je »zgodovinska višar-

ska povest«, v kateri je oživil legendo, zakaj in kako je nastala božja pot na Sv. Višarjah. V romanu *Na Višarjah zvoni* (1969) je v središču spet ta božja pot junija 1941, ko se že čutijo posledice vojne, le v Višarski državi, kakor jo imenuje pisatelj, še vlada idilčni mir.

Stoji na rebri grad (1965) in *Črni Hanej* (1972) sta zgodovinski povesti, prva iz leta 1334, druga iz 1452-64. V prvi je razgrnil lepoto Koroške, Kanalske doline do Ogleja, kamor romajo Korošci, v drugi se godi dejanje med plemiči in menihi v Dobrli vesi. V obeh je polno narodopisnih običajev, zgodovinskih dogodkov in najrazličnejših ljudi.

Med koroškimi brati (1973) je najdaljši pisatelj roman in prikazuje koroške ljudi med zadnjo drugo svetovno vojno, med katerimi živijo tudi deportiranci iz Poljske in Ukrajine. Roman je najboljšo Turnškovo delo, zgodba je prepričljiva in dovolj napeta, pripovedovanje sveže in prizadeto, ljudje poglobljeni in živijo tudi notranje življenje, nekatere usode so naravnost baladne. Mnogo povedni in pesniško privignjeni so opisi koroške zemlje in krajev.

Zadnja Turnškova knjiga je zbirka zamejskih novel *Naš rod v krčih* (1975), kjer je spet združil Primorsko in Koroško. Zgodbe so sočne mesta humoristične.

Nekatere povesti so izšle prej v koroški reviji Vera in dom ali v ljubljanski Družini. Da je mogel vse te knjige izdati, je ustanovil 14. februarja 1964 v Celovcu Slomškovo založbo, ki jo je sam vzdrževal in kjer je izšla večina njegovih del. Sodeloval je v različnih revijah in listih, izdajal je mednarodno revijo *Mater Ecclesia - Presveta Bogorodica*, več let je poučeval slovenščino in zgodovino na kmetijski šoli v Tinjah.

Kot človek je bil srčno dober, preprost, skromen, darežljiv, optimist in navdušen Slovenec.

LJUBKA SORLI

Pomlad

*Drevo cvetoče, stvarstva belo čudo!
Pod njim se rad ustavlja mi korak.
Ko gledam ga, mi je, da bi molila...
Moj angel, vem, izkuša me, ves blag.*

*Ko dete k materi se v gaj zatekam,
da mislim in tegobam ubežim.
Od vrveža, nemira in hitenja
se tu, v prelesti cvetnih sanj, sprostim.*

Ivanu Omersi v spomin

Znano je, da je tržaška škofija že od nekdanj kronično bolehal na pomanjkanju svojih duhovnikov. Zlasti je to veljalo za slovenske in hrvaške župnije v Istri, ki so bile tudi vedno najbolj številne. Kar se tiče preteklosti, je bil glavni vzrok vsekakor v tem, da so zlasti v notranjosti dežele močno primanjkoval domače šole, ki naj bi pomenile vsaj skromen uvod v širšo kulturo ljudskih množic. Razumljivo, da iz takih neobgljenih krajev niso mogli zrasti prosti poklici, kaj šele duhovni.

Zato so si škofje pomagali tako, da so v naše kraje vabili duhovnike in bogoslovce iz drugih škofij. Do konca preteklega stoletja naj bi prišlo na Primorsko skoraj 200 duhovnikov iz drugih pokrajin, zlasti iz Kranjske in Štajerske. Škof Glavina je v Trst povabil celo češke duhovnike in bogoslovce, ki so se tudi radi odzvali. Šematizmi jih naštevajo do 40. Ker so po večini prišli zelo mladi med naše ljudi, so se neverjetno dobro ukoreninili in si pridobili velike zasluge za sam obstoj ter za verski in kulturni napredek našega ljudstva na tržaškem Krasu ter zlasti v Istri. Brez njihove pomoči bi bila slika naše Primorske veliko skromnejša kot je. Saj so bili ti duhovniki dolga desetletja skoraj edini izobraženci na deželi. Seveda je bilo to doseljevanje tujih duhovnikov k nam v tistih časih veliko lažje, ker so imele vse naše dežele istega gospodarja, avstrijsko vladavino.

Ponovno je prišlo do krize v duhovniških vrstah med prvo svetovno vojno, ko so morali mnogi duhovniki zapustiti svojo župnijo in obleči vojaško suknjo kot vojni kurati. Marsikateri se tudi ni več vrnil z bojišča. Zato je škof Karlin ponovno vabil slovenske fante v Trst. Kljub vojni se jih je nekaj odzvalo. Med njimi tudi bogoslovca Andrej Gabrovšek iz Rovt nad Logatcem in Ivan Omersa iz Tržiča na Gorenjskem. Oba sta do smrti vztrajala na Tržaškem in sta zelo zaslužna za tržaške Slovence. Andrej Gabrovšek je umrl kot župnik v Boljuncu 19. januarja 1955 in je tam tudi pokopan. Ivan Omersa pa je omahnil skoraj 84-leten v Trstu 28. februarja 1976 in je v Trstu našel tudi svoj zadnji počitek.

ZIVLJENJSKA POT

Ivan Omersa se je rodil v Tržiču na Gorenjskem 22. avgusta 1892. V šolskem letu 1914-15 je

že v Trstu kot bogoslovec 3. letnika. Zaradi vojnih razmer je bil še istega leta posvečen v duhovnika (29. junija 1915), vendar je še nadaljeval bogoslovne študije, dokler ni bil naslednje leto (1916) imenovan za kaplana v mestni župniji sv. Jakoba v Trstu.

In tu je tudi ostal do svoje smrti, torej skoraj 60 let. Celih deset let je vodil župnijo kot župnijski upravitelj (1926-36). Župnik pa le ni mogel nikoli postati, morda prav zato, ker je bil Slovenec. Sam je pripovedoval, kako ga je škof Karlin ob svojem slovesu iz Trsta, ko je bil izgnan v Jugoslavijo in je kmalu nato postal škof v Mariboru, povabil, naj se zateče k njemu, če bi tudi njemu grozila podobna nevarnost v novih političnih razmerah. Res, veliko duhovnikov je moralo čez mejo ali v internacijo. Ivan Omersa pa je kot trden in neuklonljiv Gorenjec vztrajal kljub nenehnemu nasilju in poniževanjem.

Pod fašizmom je moral pogostokrat romati na policijsko postajo »na povabilo«, da je zagovarjal in branil slovensko službo božjo ali slovensko petje v cerkvi. Na belo nedeljo 1936 pa je doživel pravcati napad, ko so črnosrajčniki vdrli med slovensko pridigo v cerkev in ga hoteli s silo spraviti s prižnice. Mirno in odločno je nastopil ter nepovabljen in nasilne goste spodil iz cerkve. Kmalu po tem dogodku je bil slovenski jezik prepovedan tudi v cerkvi sv. Jakoba v Trstu, kjer so imeli slovenski verniki še svoje zadnje zatočišče v mestu. Vendar je cerkveni pevski zbor po nekajmesečnem premoru spet lepo vabil v cerkvenih prostorih in gojil celo narodno pesem in se tako pripravljal na nove čase, ki so se bližali z novo svetovno vojno in po njej, ko so bile tudi naše cerkve deležne večje narodne strpnosti.

DUHOVNIK IN VZGOJITELJ

Pokojni Ivan Omersa je bil predvsem duhovnik, ki je nadvse vestno opravljal svojo službo. Zaradi točnosti, resnosti in poštenosti so ga spoštovali ne le slovenski verniki, ampak tudi italijanski. Saj je za vse skrbel in bil vsem vedno na razpolago. Bogoslužje je opravljal res dostojanstveno, kar je bilo zlasti našim ljudem v tistih hudih časih med obema vojnama in pozneje v nemajhno duhovno in moralno oporo.

Bil je človek mirnega značaja, ustrežljiv in

Ivan Omersa s svojim pevskim zborom pri Sv. Jakobu v Trstu

radodaren. Živel je skromno in rad delil s potrebnimi. Zlasti je rad obiskoval revne delavske družine in jim tudi gmotno pomagal.

Izkazal se je tudi kot pevovodja in je bil njegov številni cerkveni pevski zbor deležen velike pozornosti pri naših ljudeh v mestu, ki so zlasti med obema vojnama radi napolnili cerkev sv. Jakoba v Trstu tudi zaradi ubranega petja in je bila nedeljska sv. maša ob 9. uri vedno dobro obiskovana.

Vendar se ga bodo mnogi spominjali zlasti kot kateheta v Cirilmetodovi šoli pri Sv. Jakobu vse do ukinitve. Po drugi svetovni vojni pa je spet stopil v šolske učilnice kot katehet na obnovljeni slovenski šoli pri Sv. Jakobu. Lahko rečemo, da je sam vzgojil cele generacije mladih kristjanov v mestu in okolici.

Nekaj let pred drugo svetovno vojno je hodil tudi v Koper poučevati slovenščino naše semeniščnike, ki so se morali tja preseliti iz Gorice. Njegovi tedanji učenci se še danes spominjajo, kako so ga z veseljem pričakovali ob sredah popoldne in kako so trepetali, kadar parnik — zaradi slabega vremena — ni mogel odpluti iz Trsta. Ni bil sicer po poklicu profesor, vendar smo ga radi poslušali, ker nam je pomenil

edino zvezo med zaprtim semeniščem in domačim rododom. Zlasti smo bili veseli slovenskih knjig, katere nam je prinašal, da bi tako fantje krepili svoje skromno znanje materinega jezika. Prav to je bilo tudi usodno zanj in za nas, ker je bil prav zaradi teh knjig, ki nam jih je bil prinesel, odstavljen od službe učitelja, mi pa prikrajšani še za tisto skromno uro domačega jezika.

Naj še omenim, da je bil celih trideset let voditelj mestne Marijine družbe (1937-67). Torej v času, ko je ta ustanova štela največje število vpisanih deklet in žena: 924 članic. Tudi to službo je nadvse vestno opravljal in si pridobil veliko zaslug za versko, moralno in kulturno življenje slovenskih deklet in žena v mestu. In ko je bil tudi v Marijinem domu v ul. Risorta prepovedan slovenski jezik, je rad za Marijine družbenke, kakor tudi za svoje pevce in župljane, prirejal romanja in izlete, da so tako iz mesta ponesli tudi na deželo našo pesem in besedo.

* * *

Z Ivanom Omersa odhaja stara garda tudi iz duhovniških vrst. Njih mesta ostajajo prazna in nezasedena. Pri tem pa se nam vsiljuje vprašanje: Ali bodo še prihajali k nam iz notranjosti

domovine mladi fantje, bogoslovci in duhovniki, da nam pomagajo ohraniti in posredovati bodočim rodovom to, kar so nam izročile prejšnje generacije duhovnikov, ki so tudi od daleč prihajali na delo k nam? Je slovenska mladina še zmožna razmišljati danes o svojem duhovnem poslanstvu, ki naj v to našo potrošniško družbo vnese novih življenjskih kali duha in vrednot, ki bodo kljubovale časom in trenutnim muham ter plemenitile življenje naroda, ki bo še jutri živel tu ob našem Jadranu? Vam pa, pionirji stare garde, ki ste nam dali vse in ste izkrjaveli za nas, kot Kristusovi misijonarji na tujih tleh, bodi večna slava in zahvala!

MIRKO ZORN

Ob 70-letnici smrti Simona Gregorčiča

CVETJE IZ GREGORCICEVEGA VRTA

Kmalu po smrti sv. Frančiška Asiškega so začeli njegovi častilci pisati svetnikov življenjepis, obenem pa tudi lepe zgodbe iz njegovega življenja. Tako imamo danes nič koliko tako imenovanih cvetk iz vrtov sv. Frančiška. Nekatere so resnične, druge pa se pripisujejo svetniku, čeravno niso zgodovinske, a so vendar lepe in Frančiška slikajo, kakršen je res bil. V tem smislu naj bodo vzete tudi te cvetke iz življenja našega goriškega slavčka Simona Gregorčiča, o katerem nam je slavist profesor Anton Breznik rekel: »Gregorčič je bil skoz in skoz čustvenik, ne veleum. Čustvenost pa zelo zavisi od okoliščin. Domišljija pri čustveniku pojema, npr. pri Mieczkiewiču, razumniku pa domišljija raste.«

Starejši se še spominjamo tega, kar je povedal pok. Ignacij Leban, poznejši župnik v Batujah, kjer je tudi umrl. Ko je spremljal nekoč pesnika iz Prvačine na Gradišče, ga je Simon kar naenkrat ustavil, potegnil brevir iz žepa in odprl berilo iz Jobove knjige. Prebral je nekaj latinskih stavkov in vprašal mladega bogoslovca Lebana, kako bi on to prestavil v slovenščino. Leban seveda ni imel takoj pripravljenega odgovora. Pesnik pa je začel kar v vezani besedi prevajati, kakor je pozneje objavil v pesnitvi Job.

Nekoč je mlad mož lahkih nog spremljal pesnika k sosednjemu župniku, ki ga je povabil k

sebi. Navzdol grede je Simon zaostajal, ker pač ni imel več tako prožnega koraka. Od zadaj opazuje spremljevalca, kako hitro hodi, potem zakliče: »Stoj! Zdaj ti bom nekaj povedal. Ko sem te gledal, kako nalahno hodiš, sem se spomnil, da se tako vračajo naša dekleta s Krnske planine v Vrsno, mojo rojstno vas. Kar sámo jih nese in nobene utrujenosti ne čutijo niti pod precejšnjim bremenom. Veš, ko sem po več letih zopet šel na Krn, so mi nazaj grede kolena kar klecala od trudnosti. Srečal me je star mož, kateremu sem potožil, da me kolena komaj še nesejo. Pomisli, kakšen nauk mi je dal! "Jutri," mi reče, "pojdlite spet na Krn, pa spravite kolena k pameti!" Ubogal sem ga, šel na goro, nazaj dol me pa kolena niso več bolela. Tvoj lahki korak bom porabil za pesem Soči: njen tek naj bo lahan, kot hód deklet s planine!«

Gregorčič je hodil pogosto obiskovat prvaškega župnika. Z Gradišča je rabil na stara leta tričetrt ure. Neredko sta se z župnikom zagovorila, da ju je zalotila noč. Da se ne bo vračal sam preko polja in mostu nad Vipavo mimo edinih hiš »pri mlinu«, kjer je zdaj centrala in v bivšem »gradu« Dom onemoglih, ter navzgor po ovinkih v gozdu, mu je dal župnik zanesljivega spremljevalca, cerkovnika. Za to pot je mežnar vselej dobil od pesnika celo krono, ki jo je še isti večer, ko se je vrnil, tudi pošteno zapil v družbi pivcev in pevcev, katerih eden je na skrivnosten način vselej izvohal, da bo nocoj na razpolago »pesnikova krona«. Po cesti od mlina navzgor se je Simon pogosto ustavljal, mežnar pa ga je počakal, da ga dohiti. To se je le preveč ponavljalo. Zato mu reče mežnar: »Gospod, ali ne morejo naprej?« — »Tiho bodi! Prav zdaj mi je prišla v glavo neka misel za novo pesmico.« Tudi po poti je torej pesnil.

Nekega večera, ko je bil pesnik prav dobre volje in nenavadno zgovoren, mu je cerkovnik zastavil naravnost pogumno vprašanje: »Gospod, naj mi ne zamerijo, če jih vprašam, ali so res oni napisali tisto zadnjo kitico pesmi "Sinoči je pela"?« — »Katero misliš?« vpraša Simon. »Tisto šesto: Zakaj bi ne vriskal, zakaj bi ne pel...« Odgovor: »Ne! Tiste nisem jaz naredil, mojih kitic je le pet. Šesta se je rodila v glavah vaških prvaških liberalcev v Malnarjevi gostilni. Mojo pesem so si razlagali pač po svoji glavi in izobrazbi, pa naj bodo še tako imenitni visokošolci.«

Naj bodo te vrstice cvetje na grob za 70-letnico pesnikove smrti.

Dr. Anton Gregorčič v aleji velikih mož

Daritev bodi ti življenje celo.

Dva znamenita Gregorčiča z Vrsna sta prišla v slovensko zgodovino, Pomočev Simon v literaturo, Podkletnikov Anton v politiko, dva izredna rojaka, ki smo jima v bron na spomenikih vtisnili vidno znamenje priznanja in hvaležnosti. V vrste teh spomenikov je znani Klub starih goriških študentov postavil in 20. junija 1976 slovesno odkril v Novi Gorici, na Erjavčevem drevovedu doprsni kip tudi politiku dr. Antonu Gregorčiču.

Spominjamo se torej Antona Gregorčiča, ki je bil sicer prvi sosed Simonu, a ne v sorodu. Rojen osem let za Simonom, 2. januarja 1852 na Vrsnem, se je v domači ljudski šoli na Libušnjah izkazal bistrega šolarja, da so Vrsenci rekli: »Oj, pobič ti, tako čokat, / sl' pojdeš v planine rož'ce brat? / Oj, pobič ti — glej, kakšna čast, / al' pojdeš kravee, ovce past? / Ne pojdeš ovce, kravee past, ne rož'ce brat, / ti pojdeš knjige brat.«

In so nadarjenega Tončeta 1859 dali v goriške šole. Dopržil je klasično nemško gimnazijo, maturo z odliko (1863-71), bogoslovje (1971-75) in posvetivši se višjemu znanstvu je visoki teolog v Avguštinaju na vseučilišču na Dunaju (1875-79) dosegel profesuro in doktorat. Predaval je dogmatiko in modroslovje v centralnem semenišču v Gorici.

TREZEN POLITIK

Leta 1880 je Anton Gregorčič stopil na goriško politično pozornico. Več kot bogoslovnim predavanjem je posvečal svoje sposobnosti javnemu političnemu udejstvovanju. Bil je dober poznavalec ljudstva, ki je poznal podrejeni položaj zapostavljenih, gospodarsko odvisnih, politično odrinjenih goriških Slovencev, prepuščenih italijanskemu in nemškemu samozvanstvu. Tedaj so na Goriškem prevladovala tri glavne politične stranke: slovenska ljudska, ki ji je bil predstavnik dr. Anton Gregorčič, narodno-napredna, ki ji je bil ustanovitelj dr. Karel Lavrič in njen glavni prvoboritelj tiskarnar Andrej Gabršček, socialno-demokratska, ki jo je obujal dr. Henrik Tuma. Od 1885 je glavni ljudski zastopnik Gregorčič že kot deželni poslanec branil v goriškem deželnem zboru pravice in obče koristi Slovencev

ob Soči, v Brdih, na Vipavskem in na Krasu, a od leta 1891 tudi še kot državni poslanec v du-najski državni zbornici.

Ti trije, štirje politični vodilni veljaki so se večkrat srečali na političnem bojnem polju, se združevali, a kmalu spet šli narazen, poravnali spore in udarili na nož z ne preveč dostojnim izrazoslovjem in besednega zaklada, in se spet zbližali, ko so v enotnem, krepkem, čistem jeziku zagovarjali kulturne, politične, gospodarske dobrine, pridobitve in s skupnim nastopom pobijali krivice svojih osveščenih rojakov. Posebej je omeniti bojevitega, nekompromisnega dr. Henrika Tuma, takrat deželnega poslanca, glavnega Gregorčičevega sobojevnika v goriškem deželnem zboru. Tudi revolucionarni časnikar Andrej Gabršček je v svoji »Soči« vihtel bridki meč nad laškimi prenapeteži v deželnem zboru in na županstvu. Gregorčič je v splošnem mirno, pristo-dušno prešel vse politična nasprotstva, prek vseh ovir dosegel svoj vrh ter se je vrgel v razburkana politične valove na klic svojega sovaščana, pe-snika Šimna: »Naš čolnič pogube otmimo...«

OČE SLOVENSKEGA SOLSTVA NA GORIškEM

Poleg mnogih gospodarskih pridobitev, da je ustanavljal prve posojilnice (Goriška ljudska po-sojilnica, Centralna posojilnica), obrtne zadruga, Zadruga zveze, tiskarne (Narodno tiskarno), ča-sopisna podjetja (Gorica, Primorski list), knjigar-ne, kulturna društva (Goriška Matica), katerim je bil predsednik ali glavni njih predstavnik, se je njegovo — lahko rečemo življenjsko — narodno-politično delo osredotočilo na šolskem polju. Odprl je prvi slovenski otroški vrtec v Gorici, stalno interpeliral za večrazredne ljudske šole v mestu, predvsem pa, da je leta 1987 ustanovil društvo Šolski dom, po katerem so v nekaj letih zrasli: Šolski dom (1898), Mali dom (1902), Novi dom (1926), Simon Gregorčičev dom (1908).

Simon Gregorčič ga je poveličeval s temi verzi: »Naš Šolski dom — Tvoj zlat je vzor / Bog daj mu blagoslov odzgor! / Bog srečo vsa-kemu daj tudi, / ki zanj žrtvuje se in trudi! / Med prvimi si prvi — Ti! / Bog večni naj vas živi.«

Vse sposobnosti prekaljenega poslanca pa je zastavil v to, da se je leta 1911-12 odprla samo-

stojna slovenska gimnazija v Gorici. Pomagali so mu pri tem mnogi goriški rodoljubi. Andrej Gabršček, ki ga je Gregorčič sam poklical iz Kobarida v Gorico (in postal tu njegov politični nasprotnik), je o njem zapisal, da »je bil marljiva čebelica, ki je nosila narodu medu in voska«.

Ob prvi vojni leta 1914 se je deželni odbornik Gregorčič preselil z goriškim deželnim odborom na Dunaj, leta 1918 v Celje, leta 1919 spet v Gorico. Deželni poslanec je ostal še po vojni do fašizma, do ukinitve deželne avtonomije, a državni poslanec na Dunaju do razsula Avstrije leta 1918. Tudi dr. Anton Gregorčič je podpisal Majniško deklaracijo.

NJEGOVEMU SPOMINU

Solski mecen, voditelj goriških Slovencev, veliki dr. Anton Gregorčič se je 7. marca 1925 poslovil od ljubljenskih rojakov. Zaključil je bogato politično in kulturno poslanstvo ter odšel k zasluženemu počitku na pokopališču v Štandrežu pri Gorici, a njegovo kulturno dediščino uživajo danes naši zamejci.

Prva svetovna vojna je pomirila sprte politične duhove, usoda goriških Slovencev jih je streznila. Ko to premišljujemo, stopa pred nas goriški rod ob Soči in pod Sveto goro v času fašistične strahovlade, vendar moramo izpovedati, da je ta prekaljeni rod ob treh političnih strankah le dozoreval, se narodno osveščal, gospodarsko osamosvajal, politično in kulturno dvigal. Na slovenskem drevesu je goriška veja še dalje zelenela.

Klub starih goriških študentov se je kmalu v začetku svojega obstoja spomnil dr. Antona Gregorčiča in mu 12. septembra 1965 postavil in odkril spominsko ploščo na njegovi rojstni hiši pri Podkletnikovih, kjer sedaj stanujeta Franc in Milka Gregorčič, pranečaka, ki varjeta to kulturno obeležje, ponosna na svojega velikega sorodnika.

LUDVIK CEGLAR

Janez Madon - slava Goriške

Med najbolj znanimi brazilskimi misijonarji kapucinskega reda je pater Serafim Goriški (frei Serafim de Gorizia), ki se je pred vstopom v samostan imenoval Janez Madon. Ta Goričan je prišel v Rio de Janeiro 7. aprila 1872. Tako je gotovo, da je prvi Slovenec stopil že pred več ko sto leti na brazilska tla.

Toda še ni mogoče dokončno trditi, da je bil p. Serafim prvi slovenski misijonar v sedanji Braziliji. Še v času portugalske nadoblasti je prišel v Rio kapucin p. Kamil Goriški (Camillo de Gorizia). Poročilo pove o njem, da je bil iz istrske province. Morda gre za zamenjavo imen »Istria« s »Stiria«, kar pomeni štajersko provinco, ki je takrat obsegala tudi slovensko ozemlje. P. Kamil je bil v Rio osem let kot pridigar, 17. marca 1872 pa je odšel v Lizbono, kjer je

Moški zbor »Cirila Siliča« iz Vrtojbe pod vodstvom prof. Alenke Saksida poje ob odkritju spomenika dr. Antona Gregorčiča.

ostal do smrti. Enako kot p. Serafim je bil verjetno tudi on slovenskega rodu.

Se pred njim je že 2. junija 1780 prišel v Rio p. Marcel Gradiščanski (Marcello de Gradisca), prav tako iz »istrske« province. Pridigal je misijone v provinci Espirito Santo. Po osmih letih je 12. aprila 1788 odšel v Lizbono, od tam pa na Vzhod. Tudi ta bi utegnil biti slovenskega rodu.

Pri ugotavljanju rodu kakega kapucina iz jezikovno mešanega ali obmejnega ozemlja je težava v tem, da so kapucini v preteklosti ob vstopu v noviciat dobili novo redovniško ime z dodatnim imenom mesta ali province, odkoder so izšli. P. Serafim je bil pomemben misijonar, zato njegovi življenjepisci izjemoma navajajo tudi krstno ime in priimek. Vedno tudi dodajajo, da je bil Avstrijec, rojen v Gorici. Neki avtor navaja celo imeni staršev in trdi, da je bil plemenitega rodu, inženir in visok uradnik na Dunaju ter cesarjev prijatelj. Na Dunaju naj bi bil tudi vzgojen.

V resnici je bil Janez Madon sin preprostih staršev, študiral je v Bergamu in Gorici, bil davčni uradnik v Bergamu in nekaj časa tudi na Dunaju, kjer se je seznanil s cesarjem.

Janez Madon se je rodil 29. maja 1829 pri Spodnjem Madonu v Podlaki, ki je tedaj spadala v župnijo Solkan. Bil je osmi otrok očeta Antona iz stare Madonove rodbine in matere Ane Gomišček, ki je bila iz vasice Zagomila v župniji Deskle. Poročila sta se v Batah in imela osem otrok.

Najmanj trije Janezovi sorodniki so bili že pred njim duhovniki. Matija Madon se je rodil v isti hiši leta 1726. Bil je kaplan in župnik na Vogrskem. V pokoju je živel v Podlaki, v svoji rojstni hiši, kjer je umrl leta 1820. Drugi Matija Madon se je rodil v Batah leta 1785. Bil je župnik v Prvačini, kjer je tudi umrl leta 1851. Verjetno je bil bratranec Janezovega očeta. Tretji duhovnik pa je bil Janezov brat Blaž, ki se je rodil leta 1816. Služboval je kot kaplan pri Matiju v Prvačini, nato je bil vojaški kurat pri Lombardijskem pehotnem polku do 20. maja 1848, po Matijevi smrti pa župnik v Prvačini in nato dekan v Sempasu (1864-1892), do svoje smrti leta 1904 pa v pokoju v Gorici. Sedem let prej pa je v Gorici umrl drugi Janezov brat c. k. finančni svetnik Matej Madon (1820-1897).

Janez je v Bergamu opravil peti in šesti razred srednje šole, morda tudi prve štiri. Njegov odhod v Bergamo je verjetno v zvezi z bratovo službo pri 43. Lombardijskem pehotnem polku.

V letu revolucije je Blaž odšel za vikarja v Lokavec (1848-1851), Janez pa je sprejel službo pri davčnem uradu, ker pač ni bilo več bratove denarne pomoči. Med službovanjem je zbolel, a je dopust porabil za to, da je leta 1851 kot privatist opravil v Gorici izpite iz predmetov 7. in 8. razreda ter maturo.

Leta 1858 je v Milanu stopil v kapucinski red. Po novi maši je bil leta 1861 poslan v Trst, da bi pridigal v slovenskem, nemškem in italijanskem jeziku. V Trstu je ostal sedem let. Verjetno je pridigal tudi po okoliških vaseh in morda bi bilo mogoče zaslediti njegovo ime v župnijskih knjigah. Leta 1868 so ga poslali v »Ilirijo«, štajersko provinco. Ni še dognano, kje je deloval zadnja svoja štiri leta v Evropi, dokler ni leta 1872 prispel v Brazilijo.

Na prošnjo tedanje brazilske vlade je v provinci Minas, sredi pragozda ustanovil misijonsko postajo za Indijance in jih vabil v novo naselje iz kolib Itambacuri. Kljub smrtnim nevarnostim je hodil v pragozd za najbolj divjim plemenom. Nekoč si je le z begom rešil življenje. Sčasoma pa si je pridobil njihovo zaupanje in dosegel, da so mu sledili. Ko je tako na čelu divjakov prišel v Itambacuri, so se jih že udomačeni Indijanci bali in jih je moral naseliti daleč izven naselja.

P. Serafim je dobil priznanje od države, da ga je imenovala za vodjo naselja. Bil je tudi goreč misijonar in je zgradil veliko cerkev. Zelo je častil Mater božjo. Ko so ga leta 1893 nahujskani Indijanci z namenom, da bi uničili misijon, močno ranili, se je na poti mimo cerkve ustavil in vzkliknil: »Moja presveta Mati, doslej sem jaz delal za tvojo čast, sedaj se pa ti zavzemi zame!« Po več mesecih je okreval.

Kaj je p. Serafim pomenil za misijon in kapucinski red nam priča priznanje, ki mu ga je takrat izrazil kardinal in prefekt rimske Kongregacije za širjenje vere. Vrhovni predstojnik kapucinskega reda pa mu je zaradi apostolske gorečnosti dal privilegije, ki so jih uživali bivši provinciali. Janez Madon je umrl 3. dec. 1918.

Njegova naselbina se je danes razvila v lepo mesto. Nedaleč od mesta so v spomin na ustanovitelja misijona poimenovali neki kraj Frei Serafim. Ob 20-letnici njegove smrti je »L'Observatore Romano« objavil o njem članek s sliko.

Zvest sodelavec p. Serafima je bil italijanski kapucin p. Angelo de Sassoferrata (1846-1926). V mestu Itambacuri imata spomenik. Neki škof

ju je imenoval »dve plemeniti podobi naše zgodovinske dediščine«.

Med Slovenci je p. Serafim skoro nepoznan. V italijanskem in portugalskem jeziku pa je o njem veliko zapisanega; o njegovem rojstnem kraju in narodnostnem izvoru pa ni nikjer nič povedanega.

Navajam imena oseb, ki so mi pomagale ugotoviti slovenski izvor p. Serafima: dr. Enij Alojzi Fonda mi je poskrbel življenjepis s krst-

nim imenom in priimkom ter ime kraja, kjer je opravil noviciat. Izidor Doljak mi je povedal, da so priimki Madon doma v hribih nad Grgarjem. Dr. Janez Božič mi je po obisku v domovini to potrdil in navedel ime kraja Bate. Salezijanec Karel Ceglar je v matičnih knjigah župnije Bate in v arhivu kapucinskega samostana v Milanu našel in zbral veliko podatkov in dokumentov, ki dokazujejo, da je bil p. Serafim slovenskega rodu. O tem pomembnem in zaslužnem misijonarju se pripravlja življenjepis.

L. z. Fervidus

Anton Rutac

1.

*Dobro jutro — O, kam, gospod
po Korsu sami, zgodaj rano
pod platanami, naprej še na poljano
zravnani, čvrsti greste na sprehod?
Računov poln? Kaj Vas še spremljajo skrbi?
Ne! Nič več nikamor Vam se ne mudi.
Tja gor ozrite se. Vrh zasnežen, srebrn!
Vaš Krn,
pod njim v planini vas,
»cin cin cin Dreženca« ...
Kar se čez noč nekoč je utrgal plaz:
so modre Rojenice
Vas s prerokbami navdale,
na pot študenta Vas speljale
do Gorice.
Zaprte knjige! Zravnali ste račune.
Življenja še visoko pesem
Vam brenkam zdaj na rajске strune,
Kaj niste prehodili že devetdeset postaj?
In zadnja?
Procedamus — bo že kdaj.*

2.

*Ste radi čez Judrijo šli v Benečijo,
čez Staro goró, v Marijin, v Slovenj sveti dvor,
v Trčmun še, kjer Vas je sprejel Profešór,
kjer Trinkovi danes spomine budijo.
Beseda z besedo je iskre kresala:
naš rod, da, naš rod bo ostal večnoživ.
V Trčmuncu vzkipeł je vseh čustev preliv.
Ste našli sobrata, v Vas luč se je vžgala.
Na pragu slovó. Ej, kako
vsem žarela so lica.
Na vzhod ste pokazali smer:
onstran tam za Sočo je naša Gorica.*

ostal do smrti. Enako kot p. Serafim je bil verjetno tudi on slovenskega rodu.

Se pred njim je že 2. junija 1780 prišel v Rio p. Marcel Gradiščanski (Marcello de Gradisca), prav tako iz »istrske« province. Pridigal je misijone v provinci Espirito Santo. Po osmih letih je 12. aprila 1788 odšel v Lizbono, od tam pa na Vzhod. Tudi ta bi utegnil biti slovenskega rodu.

Pri ugotavljanju rodu kakega kapucina iz zezikovno mešanega ali obmejnega ozemlja je težava v tem, da so kapucini v preteklosti ob vstopu v noviciat dobili novo redovniško ime z dodatnim imenom mesta ali province, odkoder so izšli. P. Serafim je bil pomemben misijonar, zato njegovi življenjepisci izjemoma navajajo tudi krstno ime in priimek. Vedno tudi dodajajo, da je bil Avstrijec, rojen v Gorici. Neki avtor navaja celo imeni staršev in trdi, da je bil plemenitega rodu, inženir in visok uradnik na Dunaju ter cesarjev prijatelj. Na Dunaju naj bi bil tudi vzgojen.

V resnici je bil Janez Madon sin preprostih staršev, študiral je v Bergamu in Gorici, bil davčni uradnik v Bergamu in nekaj časa tudi na Dunaju, kjer se je seznanil s cesarjem.

Janez Madon se je rodil 29. maja 1829 pri Spodnjem Madonu v Podlaki, ki je tedaj spadala v župnijo Solkan. Bil je osmi otrok očeta Antona iz stare Madonove rodbine in matere Ane Gomišček, ki je bila iz vasiце Zagomila v župniji Deskle. Poročila sta se v Batah in imela osem otrok.

Najmanj trije Janezovi sorodniki so bili že pred njim duhovniki. Matija Madon se je rodil v isti hiši leta 1726. Bil je kaplan in župnik na Vogrskem. V pokoju je živel v Podlaki, v svoji rojstni hiši, kjer je umrl leta 1820. Drugi Matija Madon se je rodil v Batah leta 1785. Bil je župnik v Prvačini, kjer je tudi umrl leta 1851. Verjetno je bil bratranec Janezovega očeta. Tretji duhovnik pa je bil Janezov brat Blaž, ki se je rodil leta 1816. Služboval je kot kaplan pri Matiju v Prvačini, nato je bil vojaški kurat pri Lombardijskem pehotnem polku do 20. maja 1848, po Matijevi smrti pa župnik v Prvačini in nato dekan v Šempasu (1864-1892), do svoje smrti leta 1904 pa v pokoju v Gorici. Sedem let prej pa je v Gorici umrl drugi Janezov brat c. k. finančni svetnik Matej Madon (1820-1897).

Janez je v Bergamu opravil peti in šesti razred srednje šole, morda tudi prve štiri. Njegov odhod v Bergamo je verjetno v zvezi z bratovo službo pri 43. Lombardijskem pehotnem polku.

V letu revolucije je Blaž odšel za vikarja v Lokavec (1848-1851), Janez pa je sprejel službo pri davčnem uradu, ker pač ni bilo več bratove denarne pomoči. Med službovanjem je zbolel, a je dopust porabil za to, da je leta 1851 kot privatist opravil v Gorici izpite iz predmetov 7. in 8. razreda ter maturo.

Leta 1858 je v Milanu stopil v kapucinski red. Po novi maši je bil leta 1861 poslan v Trst, da bi pridigal v slovenskem, nemškem in italijanskem jeziku. V Trstu je ostal sedem let. Verjetno je pridigal tudi po okoliških vaseh in morda bi bilo mogoče zaslediti njegovo ime v župnijskih knjigah. Leta 1868 so ga poslali v »Ilirijo«, štajersko provinco. Ni še dognano, kje je deloval zadnja svoja štiri leta v Evropi, dokler ni leta 1872 prispel v Brazilijo.

Na prošnjo tedanje brazilske vlade je v provinci Minas, sredi pragozda ustanovil misijonsko postajo za Indijance in jih vabil v novo naselje iz kolib Itambacuri. Kljub smrtnim nevarnostim je hodil in pragozd za najbolj divjim plemenom. Nekoč si je le z begom rešil življenje. Sčasoma pa si je pridobil njihovo zaupanje in dosegel, da so mu sledili. Ko je tako na čelu divjakov prišel v Itambacuri, so se jih že udomačeni Indijanci bali in jih je moral naseliti daleč izven naselja.

P. Serafim je dobil priznanje od države, da ga je imenovala za vodjo naselja. Bil je tudi goreč misijonar in je zgradil veliko cerkev. Zelo je častil Mater božjo. Ko so ga leta 1893 nahujskani Indijanci z namenom, da bi uničili misijon, močno ranili, se je na poti mimo cerkve ustavil in vzkliknil: »Moja presveta Mati, doslej sem jaz delal za tvojo čast, sedaj se pa ti zavzemi zame!« Po več mesecih je okreval.

Kaj je p. Serafim pomenil za misijon in kapucinski red nam priča priznanje, ki mu ga je takrat izrazil kardinal in prefekt rimske Kongregacije za širjenje vere. Vrhovni predstojnik kapucinskega reda pa mu je zaradi apostolske gorečnosti dal privilegije, ki so jih uživali bivši provinciali. Janez Madon je umrl 3. dec. 1918.

Njegova naselbina se je danes razvila v lepo mesto. Nedaleč od mesta so v spomin na ustanovitelja misijona poimenovali neki kraj Frei Serafim. Ob 20-letnici njegove smrti je »L'Observatore Romano« objavil o njem članek s sliko.

Zvest sodelavec p. Serafima je bil italijanski kapucin p. Angelo de Sassoferrata (1846-1926). V mestu Itambacuri imata spomenik. Neki škof

ju je imenoval »dve plemeniti podobi naše zgodovinske dediščine«.

Med Slovenci je p. Serafim skoro nepoznan. V italijanskem in portugalskem jeziku pa je o njem veliko zapisanega; o njegovem rojstnem kraju in narodnostnem izvoru pa ni nikjer nič povedanega.

Navajam imena oseb, ki so mi pomagale ugotoviti slovenski izvor p. Serafima: dr. Enij Alojzi Fonda mi je poskrbel življenjepis s krst-

nim imenom in priimkom ter ime kraja, kjer je opravil noviciat. Izidor Doljak mi je povedal, da so priimki Madon doma v hribih nad Grgarjem. Dr. Janez Božič mi je po obisku v domovini to potrdil in navedel ime kraja Bate. Salezijanec Karel Ceglar je v matičnih knjigah župnije Bate in v arhivu kapucinskega samostana v Milanu našel in zbral veliko podatkov in dokumentov, ki dokazujejo, da je bil p. Serafim slovenskega rodu. O tem pomembnem in zaslužnem misijonarju se pripravlja življenjepis.

L. z. Fervidus

Anton Rutar

1.

*Dobro jutro — O, kam, gospod
po Korsu sami, zgodaj rano
pod platanami, naprej še na poljano
zravnani, čvrsti greste na sprehod?
Računov poln? Kaj Vas še spremljajo skrbi?
Ne! Nič več nikamor Vam se ne mudi.
Tja gor ozrite se. Vrh zasnežen, srebrn!
Vaš Krn,
pod njim v planini vas,
»cin cin cin Dreženca« ...
Kar se čez noč nekoč je utrgal plaz:
so modre Rojenice
Vas s prerokbami navdale,
na pot študenta Vas speljale
do Gorice.
Zaprte knjige! Zravnali ste račune.
Življenja še visoko pesem
Vam brenkam zdaj na rajske strune,
Kaj niste prehodili že devetdeset postaj?
In zadnja?
Procedamus — bo že kdaj.*

2.

*Ste radi čez Judrijo šli v Benečijo,
čez Staro goró, v Marijin, v Slovenj sveti dvor,
v Trčmun še, kjer Vas je sprejel Profešór,
kjer Trinkovi danes spomine budijo.
Beseda z besedo je iskre kresala:
naš rod, da, naš rod bo ostal večnoživ.
V Trčmuncu vzkipele je vseh čustev preliv.
Ste našli sobrata, v Vas luč se je vžgala.
Na pragu slovô. Ej, kako
vsem žarela so lica.
Na vzhod ste pokazali smer:
onstran tam za Sočo je naša Gorica.*

Ubald Vrabec, glasbenik in javni delavec

Ubald Vrabec je vidna in izrazita osebnost v slovenskem javnem življenju. Zato je prav, da skušamo njegov lik in pomen strnjeno prikazati tudi v koledarju Goriške Mohorjeve družbe še posebno, ker je lani — rodil se je 11. decembra 1905 — praznoval sedemdesetletnico.

Ko mislimo na Vrabca, nam misel nehotе pohiti na njegovo zborovodsko in skladateljsko dejavnost. Toda tudi teh poznamo samo del, ker smo slišali o Vrabčevih dirigentskih sposobnostih in smo ga morda kdaj videli dirigirati; verjetno smo tudi slišali po radiu ali v dvoranah izvedbo njegovih skladb. Za marsikoga pa bo novo, da vzporedno z glavno, glasbeno dejavnostjo, gre-

do njegova prizadevanja na publicističnem in, delno, na političnem in so šla tudi na organizacijskem polju. V tem spominskem članku bom spregovoril o Vrabcu zborovodju, skladatelju, publicistu in sploh javnem delavcu.

ZBOROVODJA

Vrabčeva zborovodska dejavnost se začne in raste, bi rekel, po zakonih naravnega razvoja. Začne kot pevec, najprej v zboru Glasbene matice, ki ga vodi Viktor Šonc (1923-24), nekaj mesecev, do razpusta v avgustu 1926, v učiteljskem zboru Srečka Kumarja, v domačem zboru Vasilija Mirka, ki ga je zbiral na svojem stanovanju, in v zboru srbske pravoslavne. Prvi poskus dirigiranja je Vrabec opravil pri cerkvenem zboru na Proseku, kamor ga je na prošnjo tamkajšnjega župnika Aleksandra Martelanca poslal Vrabčev učitelj glasbe Mirk. Večje skušnje v zborovodstvu si je pridobil na svojem stanovanju, kjer mu je Anton Hreščak, stric zdanjega tržaškega občinskega svetovalca Dušana Hreščaka, organiziral moški zbor. Petja so se učili iz ljubezni do slovenske pesmi, ker so svoje znanje mogli pokazati le v kaki odročni vasi. Bil je to čas Mussolinijeve strahovlade, ko je bilo slovensko petje strogo prepovedano. Do pravega zbora je Vrabec prišel leta 1924, ko se je zaradi političnih razmer moral Fran Venturini, ki je vodil zbor Kolo, zateči v Jugoslavijo. Imel je komaj 19 let. V času, ko je učil moški in mešani zbor Kolo, je še vedno pel v pravoslavnem cerkvenem zboru, ki ga je vodil, kakor sem rekel, Viktor Šonc in, ko se je ta izselil v Jugoslavijo, Vasilij Mirk.

Po razpustu slovenskih zborov v Italiji 1928 je ostal samo pravoslavni zbor, ki je gojil tudi slovensko petje. V zboru so namreč peli sami Slovenci, pevovodja je bil Slovenec in slovenski je bil občevalni jezik; poleg tega je

Ivan Trinko-Zamejski v pogovoru z msgr. Antonom Rutarjem (na levi)

zbor za jugoslovanske državne praznike pel na jugoslovanskem konzulatu slovenske narodne in umetne pesmi. Leta 1929 se je odselil v Jugoslavijo tudi V. Mirk. Pravoslavni zbor je prevzel najprej Stane Malič in nato Vrabc, a samo za nekaj mesecev, ker se je že jeseni 1929 izselil v Argentino. V Buenos Airesu je vodil moški zbor kulturnega društva Ljudski oder. Ker mu težke razmere naših izseljencev niso dopuščale rednih vaj, je že po enem letu odšel v Córdoba, kjer je z večjim uspehom učil zbor tamkajšnjega Slovenskega društva. Že po dveh letih se je vrnil v Evropo in se nastanil v Mariboru, kjer mu je prijatelj Mirk, ki ga je bil Vrabc obvestil o svojem prihodu, priskrbel mesto pevovodja pri zboru Grafika, ki je prav tedaj ostal brez dirigenta. Ko je leta 1933 zaradi starosti zapustil zbor primorskih emigrantov »Jadran« Jože Lah, je Vrabc sprejel vodstvo še tega zbora. Z vnemo in vztrajnostjo se je »Jadran« umetniško toliko dvignil, da se je s svojimi dosežki približal osrednjemu slovenskemu zboru, mešanemu zboru Glasbene matice v Ljubljani. Zaradi zboljšanja odnosov med Italijo in Jugoslavijo po podpisu prijateljskega pakta, ki ga je 1937 opravil v Beogradu italijanski zunanji minister Ciano, so morali zbor razpustiti, a so iz istih pevcev takoj ustanovili novo pevsko društvo, Kolo, po vzoru tržaškega Kola. Dne 2. aprila 1941 je zbor zadnjič nastopil v veliki dvorani hotela »Union« v Ljubljani. 6. aprila je bil namreč siloviti bombni napad na Beograd. Konec maja 1941 je Vrabc spet v Trstu. Najbolj stalno njegovo pevovodsko mesto med vojno je bilo pri mladinskem zboru v Gropadi. Kljub težkim razmeram je bilo v vasi več prireditev, ki so jih organizirali kar v gostilni, kjer je navadno poleg recitatorjev nastopal tudi zbor. Ko se je v vretju slovenskega povojnega navdušenja izredno razmahnilo slovensko kulturno življenje, je Vrabc vodil barkovljanski, rojanski, tržaški Komorni, za kratek čas tudi zборе v Nabrežini, pri Sv. Ivanu in v Bazovici.

Del udeležencev pevskega tečaja, ki ga je Zveza cerkvenih pevskih zborov s Tržaškega priredila v Dolenjskih Toplicah. Posnetek z izleta v Kostanjevico na Krki. Na skrajni levi je avtor članka dr. Z. Harej, na skrajni desni pa prof. U. Vrabc

Trajnejše sledove v tržaškem kulturnem življenju je pustil Komorni zbor. Nastal je na pobudo dr. Gojmira Demšarja, vodja glasbenega oddelka na tržaški radijski postaji, ki je za pogoste in različne glasbene oddaje rabil gibek in priročen zbor. Do 1952 je imel zbor vsak dan vaje. Najprej je nastopal na radiu, potem tudi zunaj, v Italiji in v Jugoslaviji. Zbor se je toliko povzpел, da je marca 1951 priredil med prvimi, če ne prvi v Sloveniji, stilni koncert s sporedom samih renesančnih avtorjev. Po ustanovitvi koprškega radia, 25. maja 1949, je zbor nastopal vsak teden na koprski radijski postaji, dokler ni bila meja med državama zaprta. Zbor je končal z rednim delom v septembru 1953 po koncertu v Solkanu in po nastopu na množični manifestaciji na Okroglici.

Od 1955 do 1959 je Vrabc vodil

ženski kvartet Večernica, v glavnem za potrebe tržaškega radia. Ker je imel kvartet izjemno velik obseg, je mnogo pesmi priredil za to zasedbo.

Spomladi 1959 je bil tržaški Komorni zbor obnovljen. Povod je dala Slovenska prosvetna zveza, ki je razpisala tekmovanje pevskih zborov. Po želji organizatorke je zbor nastopil izven konkurence. Leto kasneje, 29. maja, je bilo v Vidmu tekmovanje deželnih pevskih zborov »A. Illersberg«, ki ga je priredila italijanska radiotelevizija. Nastopil je en sam slovenski zbor, Vrabčev, ki si je v skladu s pravilnikom natečaja nadel ime po slovenskem skladatelju Jakobu Gallusu. Odnesele je prvo nagrado. Leta 1963 se je zbor udeležil mednarodnega zborovskega tekmovanja »C. A. Seghizzi« v Gorici in prejel tretjo nagrado; potem je nekaj let prejemal na istem tekmovanju drugo nagrado. Leta 1970 je na tekmovanju pevskih zborov Slovenije v Mariboru prejel zlato plaketo. Zbor je sklenil svoje delovanje spomladi 1972 po nastopu v Sevnici, kjer je imel tudi samostojen koncert.

SKLADATELJ

Ubaldo Vrabec izhaja iz družine, kjer sta oče in mati bila pevca. V družini se je veliko pelo in govorilo o petju. Pri njih je stanoval tudi stric, ki je igral na mandolino. Mali Ubaldo se je kmalu oprijel instrumenta in že pri sedmih letih znal zaigrati marsikatero pesmico. Včasih sta s stricem igrala dvoglasno. Po večerji so v družini pogosto skupaj peli, včasih petje spremljali z igranjem mandoline. Med vojno je Ubaldo ostal sam z materjo. Ko se je njegov oče vrnil iz ruskega ujetništva in ostal zaradi bolezni dalj časa doma, je večkrat peljal sina v Narodni dom. Nekoč je tam igral ansambel, ki so ga sestavljali pianist, violinist in čelist. Violina je Ubalda tako prevzela, da je zaprosil očeta, da bi se je smel učiti. Želja se mu je izpolnila, ko se je vpisal na Glasbeno matico. Na začetku, v mesecih pred koncem vojne, je na šoli

učil Karel Mahkota. Po vojni so Vrabca učili Avgust Ivančič, Vasilij Mirk in Viktor Šonc. Ko je Vrabec že nekoliko znal violino, mu je prof. Ivančič dajal za dodatno nalogo igranje v duetu s sošolcem. Vrabcu je prišlo na misel, da bi tudi sam pisal take duete. Tu se je začela Vrabčeva skladateljska pot. Svoj izdelek je pokazal prof. Ivančiču, ki je odločil, da se bo nadarjeni dijak učil tudi klavirja, da si bo laže pomagati pri učenju kompozicije. Poslal ga je zato k prof. Mirku. Ko so 13. julija 1920 italijanski fašisti zažgali Narodni dom, je Glasbena matica izgubila učne prostore in mnogo inventarja. Glasbeni pouk je tedaj organizirala v stavbi pri S. Jakobu, ki so jo imenovali »Stara policija«, v društveni gostilni v Rojanu in v nekem zasebnem prostoru v Škednju. V Rojanu je imel sedež zbor Glasbene matice, kamor je zborovodja Šonc vključil tudi sedemnajstletnega Vrabca. Fašisti so zažgali tudi to gostilno. Zbor se je preselil na Staro policijo, kjer je vadil tudi moški zbor Kolo. Na nasprotni strani je bila društvena gostilna s telovadnico, kjer so bile kulturne prireditve. V njej je bil sedež mešanega zbora Ilirija, ki ga je vodil Milan Pertot. Občasno je na Stari policiji imel vaje tudi učiteljski zbor Srečka Kumarja. Po požigu Narodnega doma je Vrabec hodil v šolo na dom k prof. Ivančiču in prof. Mirku.

Ko so začeli prihajati dekreti o razpustu slovenskih društev, je uprava Glasbene matice prehitela oblast in se razpustila, da je med drugim rešila tudi del inventarja. Vrabec se je vpisal na konservatorij Verdi. V Trstu sta bila tedaj konservatorija Verdi in Tartini; tam je bila tudi ugledna privatna glasbena šola Wram, kjer je poučeval prof. Ivančič. Na priporočilo tega znanege violinista in pedagoga je Vrabec nekaj časa igral v amaterskem orkestru »Filarmonica Triestina«, ki ga je vodil violinski virtuoz Avgust Jankovič, ded operne pevke Nore Jankovič. Na konservatoriju se je Vrabec učil violine pri prof. Bediniju, kompozicijo pa pri prof. Leviju. 1926 je diplomiral iz violine in

nadaljeval študij kompozicije, toda selitveni val je leta 1929 odnesel v Argentino tudi Ubalda Vrabca.

Kakor sem napisal, je Ivančič dal nadarjenega Vrabca študirati klavir, da bi bil pripravljen za študij kompozicije. In res je harmonijo začel študirati pri prof. Mirku. Na konservatoriju je nadaljeval s študijem tega predmeta pri prof. Vitu Leviju. Kompozicijsko tehniko je pri tem učenem in zahtevnem profesorju prav dobro predelal; ohranila sta prijateljske odnose. Še ob dodelitvi nagrade Ubaldu Vrabcu po natečaju Premio Trieste 1967 je prof. Levi izjavil, da se z nagrado čuti tudi sam počaščenega. Svoje znanje je začel Vrabec uresničevati leta 1931, ko je uglasbil Kresno jutro po besedilu Cvetka Golarja. V Mariboru je še napisal zборе: Mi kujemo, Za kruhom, Naša zemlja, Kralj Matjaž ter daljšo vokalno kompozicijo Punt po Gradnikovem besedilu; vokalu je po vojni dodal še simfonični orkester. Delo je bilo prvič izvedeno 5. decembra 1964 ob odprtju tržaškega Kulturnega doma. V Mariboru je napisal tudi simfonično suito Štiri dobe (Detinstvo, Mladost, Zrelost, Starost), za katero je dobil 1939 drugo nagrado mariborskega Umetniškega kluba. (Prvo je dobil Karol Pahor, drugo pa sta si delila Ubaldo Vrabec in Dragotin Cvetko.) Štiridelno kompozicijo je po vojni predelal in strnil v Tri dobe. Suito je 1959 predložil na mednarodnem natečaju za simfonična dela Premio Trieste in zanj dobil častno priznanje.

V Mariboru in pozneje v Trstu se je Vrabec poklicno bavil s poučevanjem violine. V Mariboru je priredil vrsto narodnih pesmi za violino in klavir, kar mu je služilo kot dopolnilo violinškega pouka in so njegovi učenci koristno uporabljali pri nastopih.

Skladateljsko dejavnost je po vojni nadaljeval in obogatil. Že takoj po koncu vojne je za potrebe tržaškega radia zložil Kajuhovo Slovensko pesem, Kosovelov Veter in harmoniziral Gregorčičevi Njega ni in Ne tožim. Iz povojnega časa so tudi priredbe Potrkan

ples, Bratci veseli vsi in Bilečanka, ki spadajo v železni repertoar boljših zborovskih nastopov. L. 1947 je dobil v Beogradu nagrado Prosvetnog Veća Jugoslavije za pesem Udar na udar, v Sarajevu nagrado za mešan zbor Maoče, v Nišu na Mokranjčevi proslavi nagrado za moški zbor s klavirjem Robijaši, 1967 tretjo nagrado za Kratko simfonijo na natečaju Premio Trieste.

Prav je, da na tem mestu na kratko prikažem tudi Vrabčevo cerkveno glasbo, ki sicer izhaja iz istega lepotevna vira, kakor svetna, zasleduje isti namen, ganjenje človeškega srca, a se obrača na verski čut, zato uporablja posebna besedila, se izvaja v cerkvi in ima večidel za izvajalni instrument orgle ter človeški glas. Vrabčevo cerkvenoglasbena dejavnost obsega skoraj izključno vokal. Že 1943 je napisal dva moteta Oro simplex in Confitemini Domino. Leta 1948 je napisal mašo po nekoliko prirejenem besedilu mašnih stalnih delov za poroko Mirjane Pertot, sopranistke Komornega zbora. Ko je po vojni vodil pravoslavni cerkveni zbor, je zanj napisal skladbo Otče naš. Od cerkvenih pesmi je omembe vredna Bila je noč na besedilo Vinka Beličiča, ki je dobila drugo nagrado na natečaju za izvorno božično pesem, ki ga je 1967 razpisala Zveza cerkvenih pevskih zborov v Trstu. Vrabčevo cerkvenoglasbena dejavnost se je posebno razmahnila po zadnjem koncilu (1963-65), ki je uvedel v liturgijo narodne jezike. Tako so nastale še tri maše na liturgična besedila, ena na prost tekst Zore Saksida, ki je bila napisana v smislu širše akcije pravkar omenjene Zveze cerkvenih pevskih zborov v Trstu, ki si prizadeva dobiti nov besedni in glasbeni izraz cerkveni vokalni glasbi v duhu zadnjega koncila ter v skladu z zahtevami sedanjega človeka in slovenske glasbene tradicije.

Vrabčev glasbeni opus obsega: 8 simfoničnih del (Tri dobe, Škocjanske jame, Vesela simfonija, Le vkup, uboga gmajna, Kratka simfonija, Koncert za orkester, Divertimento, Scherzo) in Simfonija; 4 komorna dela (Mala sui-

ta za flavto in čembalo, Suita za godala, Preludij za violino, čelo in klavir, Ostinato za orgle); 3 kantate (Punt, Dve sestre, Kastavska balada); 28 umetnih za mešan, 14 za moški in 18 za otroški zbor; 34 priredb ljudskih za mešan, 8 za moški, 27 za ženski zbor in 20 za ženski zbor s klavirjem. Veliko je tudi priredb ljudskih nabožnih. Izbor teh (47) je 1947 izdala Zveza cerkvenih pevskih zborov v Trstu pod naslovom Ljudske nabožne. Dodati je treba še 5 maš in nekaj cerkvenih pesmi.

ZNACILNOSTI VOKALNE GLASBE

Kakor smo videli, je Vrabčeva skladateljska dejavnost namenjena v glavnem vokalni glasbi, to je glasbi, ki ima besedni in glasbeni del. Dobra vokalna skladba enako vrednoti obe sestavini. V nasprotju s skladatelji, ki uporabljajo kakršno koli besedilo, ki jim služi le za ritmično in menzuralno osnovo, včasih še za to ne, se Vrabčeva glasba tesno usklaja z jezikom, vsebino in slogom besedila. Kot Vrabec so ravnali in ravnajo boljši skladatelji, kot on je ravnal suvereni slovenski zborovski pisec Jakob Petelin-Gallus, po katerem se je v drugem obdobju imenoval tržaški Komorni zbor, ki ga je vsa leta vodil prav prof. Vrabec.

Vrabčevo zborovsko produkcijo moramo razdeliti v naslednja poglavja, ki pa ne morejo biti strogo deljena, ker so tudi med njimi pesmi, ki spadajo delno sem ali tja ali so izven kategorij.

A - Pesmi o lepota stvarstva in življenja. Take so npr. Golarjeve Pesem o gozdnem viru, Pomladni pozdrav, Kresno jutro, Rdeča tulpa, priredbi ljudskih Potrkan ples ter Bratci veseli vsi.

B - Pesmi o slovenskih krajih, o slovenski junaški in trpki zgodovini. Sem sodijo Gradnikove Naša zemlja, Tolmin, Komen, Prihod.

C - Pesmi vojnega in povojnega vzdušja o sužnosti, ponižanju, trpljenju naših ljudi, o maščevanju, o odrešujočem delu, o svobodi. Take so Ka-

juhova Slovenska pesem, Klopčičeva Udar na udar, Kaznjenci, Bilečanka, Maoče, Vstajenje Primorske; delno sodi sem tudi pesem o legendarnem slovenskem junaku kralju Matjažu.

Č - Meditativna lirika. V ta okvir se uvrščajo Stanka Kosovela V spomin Ivanu Cankarju, Naše življenje Franja Roša in Veter Srečka Kosovela.

D - Satirične pesmi. Sem spadata Rada Bordona Umetnost, proti pacarjem v slikarstvu, ter Vsakdo ima svoj posel, o tistih, ki hočejo deliti sodbe o vsem, čeprav nič ne razumejo.

Če gledamo Vrabčeve zборе v luči slovenske zborovske literature, zlasti romantične, kjer je žetev bogatejša, je zanimiva ugotovitev, da med njegovimi izvirnimi skladbami skoraj ni pesmi z ljubezensko vsebino. Nič mehkobnega ni v njih, vse je trdno, kamnito, obrnjeno v junaško plat življenja. Tudi izbira tekstov je neobičajna. Če listamo po njegovih zborih, naletimo na imena, kakor je Gradnik, poet naših krajev, ljudi in njih usode, ki so ga naši skladatelji malo komponirali; Karel Destovnik-Kajuh, avtor socialne tematike in klicar socialne revolucije; Rado Bordon, piker osvetljevalec današnje družbe; a tudi na Cvetka Golarja, pesnika domače zemlje in njenih lepote.

POGLED NA UMETNIŠKO USTVARJANJE

Zanimivo je Vrabčevo gledanje na umetnost komponiranja, ki predpostavlja poznanje kompozicijske tehnike, tj. akordov, modulacij, izpeljave melodije in glasbil. Poznanje tehnike zahteva veliko vztrajnega dela. Pa tudi ko poznano obrtno stran skladateljskega dela zahteva komponiranje koncentracije in napor, kajti skladati pomeni premišljati, preizkušati in piliti. Vrabec priznava, da komponira v potu svojega obraza: en sam takt, včasih ena sama nota mu dela preglavice; včasih izloči celo periodo, ki ni koristna njegovi stvariteljski zamisli. Skladatelj meni, da so zgrešene trditve tistih, ki

vidijo v umetnikih nadzemska bitja in mislijo, da umetniki ustvarjajo pod navdihom ali v nekem transu, kjer duh iz onstranstva vodi umetnikovo roko in mu narekuje nesmrtno melodije. Navdihov da ima lahko človek veliko; težko je navdih uresničiti, mu dati primerno obliko, razsežnost in ga prepoznati z ganjenostjo. Marsikateri glasbenik trdi o sebi, da je napreden, da ubira nova pota, da je našel nova izrazna sredstva. Nevarno je, da se za temi trditvami skriva neznanje kompozicijske tehnike. Ti lažni naprednjaki branijo svojo nevednost s prezirom pravil, ki uravnavajo skladanje. Podobni so tistim pesnikom, ki ne znajo uporabljati ločil in jih zato kar izločajo iz svojih verzifikatorskih del, češ da je raba teh nekaj zastarelega. Vrabec je tudi proti tistim lažnim naprednjakom, ki svojo naprednost dokazujejo s tem, da skušajo poslušalce šokirati z nepričakovanimi udarci, z nasilnimi zvoki, z nizanjem zvočnih efektov, ki nimajo medsebojne zveze. Res se da vse uporabiti: konsonantne in disonantne akorde, diatonske in kromatične lestvice, le da imajo svojo funkcijo v avtorjevi stvariteljski zamisli.

PUBLICIST IN JAVNI DELAVEC

Vrabca so na glasbeno pot privedle posebne razmere. Lahko bi postal tudi slikar ali pisatelj. Že v osnovni šoli je namreč vzorno pisal in risal. Potem se je, kakor smo videli, usmeril v glasbo, vendar je publicistiki po malem ostal zvest vse življenje. Že v Buenos Airesu je ustanovil humoristični list Čuk na palici, po podobnem listu, ki je izhajal v letih 1922-26 v Gorici. Pomagala sta mu dva prijatelja: premožnejši je list finansiral, drugi, uslužbenec tiskarne, ga je tiskal. Vrabec je pisal šaljive in zbadljive članke o razmerah med slovenskimi izseljenci v Argentini ter dovtipe, povzete iz argentinskih časopisov. Ko je tiskarna nehala obratovati, je nehaj izhajati tudi Čuk na palici. S pisanjem je Vrabec nadaljeval po vojni v Trstu. Pisal je poročila o prire-

ditvah v tukajšnje časopisje ter zlasti v dobi kominforma satirične članke v Primorski dnevnik. V letih 1952-54-55-57-69 je skupaj s prijateljskoma I. Šavljem in T. Penkom izdajal, po enkrat na leto, humoristični in satirični list Prvi april. List je bil res duhovito napisan, kar je med Slovenci kaj redka čednost, in je zato škoda, da trojica ni nadaljevala z delom. V desetletju 1958-68 je v četrtkovih številkah Primorskega dnevnika priobčeval šaljivo in satirično rubriko Mihec in Jakec. Isto rubriko je v letih 1972-75 pisal za Novi list.

Za popolnejši prikaz osebnosti Ubalda Vrabca je treba omeniti še njegovo kulturnoorganizacijsko in politično dejavnost. Leta 1963 je bil izvoljen v Trstu za predsednika Slovenske prosvetne zveze in na tem mestu ostal tri poslov-

Duo Pahor flavta in klavičembalo; nastop je bil v Samatorci ob deželni razstavi in v Zgoniku

ne dobe. Za njegovega predsedovanja sta bili združeni prosveti iz Trsta in Gorice.

Tudi za politiko se je Vrabec vedno zanimal, zlasti v zvezi s slovensko narodno skupnostjo v Italiji. Leta 1967 se je pridružil Slovenski levici, to je stranki, ki je tudi ubrala samostojno slovensko pot. Ko so bile 1968 druge volitve v deželi Furlanija-Juljska krajina, je SL nastopila v koaliciji s Slovensko skupnostjo in prof. Vrabec je

bil drugi na volivni listi za nosilcem liste dr. Dragom Štoko. Imel je volivne shode, kjer je zablestel kot govornik in dobil veliko preferenčnih glasov.

Ko torej srečate Ubalda Vrabca, vedite, da imate pred seboj domiselnega in tehtnega skladatelja, izvedenega in prefinjenega dirigenta, duhovitega družabnika, občutljivega in prizadetega spremljevalca slovenske in še posebno naše zamejske politike, prijaznega človeka in velikega Slovenca.

JOZKO KRAGELJ

VINKO VODOPIVEC

Ob 25. obletnici smrti

Dne 29. julija bo preteklo že 25 let, odkar nas je zapustil kromberški župnik Vinko Vodopivec, ki je do pičice izpolnil Gregorčičevo geslo: Ne le to, kar veleva mu stan, kar more, to mož je storiti dolžan! Ob njegovi petdesetletnici je dr. Josip Mantuani v reviji »Zbori« takole zapisal o njem: »G. Vinko je na glasbenem poprišču "self-made man" v pravem pomenu besede... S svojo nadarjenostjo in neumornim vežbanjem je postal to, kar je danes za svojo ožjo domovino: sredotočje glasbenega udejstvovanja, najpopularnejši komponist in splošno priljubljen ter avtoritativni organizator in pevovodja, čigar pesmi se proizvajajo v mestu in na vasi, v cerkvi, v pevski dvorani in zasebni hiši — ker so melodične, preprosto harmonizirane in imajo bistvo zajeto iz duše ljudstva, iz katerega je izšel on sam.«

Vodopivec je živel v obdobju, ko je bil duhovnik edina opora ljudstvu, ki je ječalo pod fašističnim bičem, zato je hotel ostati z ljudstvom, ki je trpeło, da bi ga tolažil in duhovno dvigal. Nič ni mislil na to, da bi se sam povzpел med vrhove slovenskih glasbenikov, ni iskal zapletenosti in vzvišenosti v harmoniji, ker je čutil, da bo s preprosto pesmijo in lepo melodijo prdril v duše trpečega ljudstva, ki ni imelo več slovenskih šol in zato ne bi moglo sprejemati in razumeti težkih stvaritev.

S tem je g. Vinko ubral pravo pot in zadel pravo struno ljudske duše. Zato so njegove pesmi še danes žive, nekatere celo ponarodele in bodo gotovo ostale med ljudstvom, dokler bo to ljudstvo pelo.

Kako je g. Vinko ustvarjal, smo že pretekla leta videli iz njegovih beležnic, v katerih pa niso le beležke o glasbi, pač pa o vsem verskem dogajanju v župniji, prava kronika v malem. Beležnica iz leta 1941, ki jo letos objavljamo, nam pove, kako je pridno delal tudi po svojem šestdesetem letu.

Bliža se stoletnica njegovega rojstva (rodil se je 16. 1. 1878), zato je naša dolžnost, da se dostojno pripravimo na ta jubilej. Meseca avgusta bo v Ročinju, kjer je bil rojen, razstava njegovih del. Študentka Slavica Kovač iz Podbrda, ki študira v Ljubljani muzikologijo pripravlja diplomsko nalogo o Vodopivčevih delih. Pevovodje pa morajo misliti na to, da zberejo njegove najlepše pesmi — svetne in cerkvene — za koncert. Vse to naj bo izraz hvaležnosti za veliko delo, ki ga je Vodopivec opravil za naš narod, zlasti še za primorsko ljudstvo.

BELEŽNICA ZA LETO 1941

1. *Pisal sem razglednico Mutaku, naj mi pošlje rekom. zopet partituro II. suite. Pisal s. Dolorosi in s. Ceciliji, naj molijo 13. t. m. Postal Gregorcu dve božični — in gambissima.*

5. 1. Popoldne gostje: Pepi, Polde, Rado, Podgornik.
10. 1. Komel mi prinesel suito »Veselica«. Dobro aranžirano. Ave Marijo vzel zopet s seboj.
16. 1. Danes sem dopolnil 63 let. Bog daj vsaj še en par zdravih in mirnih.
17. 1. Dobil H. T. (op. Hrvatska Tamburica) in suito »Radni dan«. Izpuščen je brač II. in čelone — po ekspoziciji fuge. En izvod poslal Karmelju. Pisal Mutaku.
18. 1. Mi pisal Cerar, da naj popravim Mejnik. Poslal Karmelju suito »Radni dan«.
19. 1. Pepius. Mu dal Mejnik, da ga popravi in zdaljša Komel, priložil 50 lir. Naj popravi tudi orgelski stavek samospevov. Mi poslal Pahor »Troje veselih prizorov« za dvoglasni ženski zbor in 3 Cerkvene glasbenike.
20. 1. Bral Cerkveni glasbenik. Odpisal Cerarju in Pahorju.
21. 1. Ruminiram dva članka za Cerkveni glasbenik: Glasbene zanimivosti in Tamburaški zbori.
22. 1. God. Zaradi dežja so prišli šele zvečer z avtom Rustja, Juvančič in Černic.
23. 1. Komel prinesel popravljen Mejnik in Ave Marija — pa vzel oboje domov, da izpopolni.
25. 1. Grafika na ploščah tisti dve pesmi.
27. 1. Juvančič in Komel. Komel prinesel izborni popravek Mejnika in Ave Marija. Juvančič mi prinesel dve nemški knjigi.
28. 1. Prepisal začetek in konec Mejnika. Paketiral in oddal rekom. poštarju.
31. 1. Spisal koncept za Cerkveni glasbenik: Tamburaški zbori in Glasbene zanimivosti.
2. 2. Slišal zvečer »Po travnikih sprehajam se«.
3. 2. Slišal opoldne Jutranjo zarjo. Marš kot gigerl. Popoldne ob 5.30 »Na planincih lušno je«.
4. 2. Spisal Glasbeni pomenki: tamburice — za Cerkveni glasbenik na čisto.
5. 2. Spisal Glasbeni pomenki za Cerkveni glasbenik: Violinske šole. Oboje danes, oziroma bo šlo jutri na pošto v Gorici. Podpisal se le Ambrozij Sraka brez vsake pripombe. Jutri pojde z glavne pošte naprej pred poldnem.
6. 2. Marš iz Kov. študenta za orkester.
9. 2. ... Zvečer Kovačev študent z orkestrom — izvleček, Akadem. kvintet je pel.
10. 2. Polovica »Obiska« na radiu.
15. 2. Na radiu orkester ob 6^h en moj marš.
22. 2. Paketiral »Ave Marias«.
24. 2. Pepi nesel na pošto rek. Ave Maria za Dolinarja.
26. 2. Popoldne šel peš v Gorico k sinodi. Spal pri Jelenju.
27. 2. Po fruštiku šel k sinodi. Petje v mešanem zboru ostane kot do sedaj. Dr. Toroš je silno udrihal in Rejec Ivan tudi. Kosil pri Mirkotu, nato v Grgar.
3. 3. Mi odpisal Premrl, da je oba članka sprejel in jih objavil pod V. V. in ne pod Ambrozij Sraka. Mi povedal poštar, da buklet ozir. štampati ne gredo več čez.

Vodopivčev nagrobni spomenik

16. 3. Na radiu peli ljub. policaji »Na poljanis« z dvema kiticama.
17. 3. Dobil H. T. in odpisal Mutaku, da sem dobil.
19. 3. Samo dren že cvete, drugega nič.
22. 3. Zvečer na radiu »Veseli fantje«.
23. 3. Na radiu »O večerni uri«, klasična gimnazija — Danilo Cerar.
24. 3. Na radiu popoldne ob 1^h »Že cvete roža gartroža«.
25. 3. Jugoslavija inii pactum tripartitum.
27. 3. Novus rex. Quid nunc cum pacto?
31. 3. En marš na radiu. Zložil 2 mašni.
1. 4. Zložil eno mašno.
3. 4. Zelo diši po vojski.
4. 4. Pepius reclusus cum viginti aliis, sed post 4 horas remissus est.
6. 4. Initium belli davi ob 3^h — quando erit finis? Baba je šla — Adis Abeba.
30. 4. Spisal škico Graduale in festo Pentecoste.
2. 5. Spisal na čisto Grad. Pentecostes za Rojan, tudi vse tri glasove in orgle, paketiral in nesel Mirko rekom. na pošto.
3. 5. Zložil Off. Ascensionis za Cubija.
5. 5. Poslal Off. Ascensionis v Trst.
11. 5. Mi pisal Cubi, da mu dopade Grad. za Binkošti — immensamente!
15. 5. Srečko mi izročil več pesmi (medtem ko sem se mariral po poti). Bom vse uredil, ko se odpočijem.

16. 5. Mirko pisal iz Ljubljane 9. t. m., da so Lojzeta in župnika pred par dnevi zaprli.
17. 5. Lojze pisal, da je zopet prost, da so ga pa Nemci oravbali. Radio etc. poravbali.
22. 5. Spisal na čisto 7 pesmic za Srečkota in jih postal po Pepiju v KTD.
1. 6. Polde, Janko, Pepi in še 3 žurnalisti iz Ljubljane, Krenžar etc., prof. Kacin. Mi pravili o Hitlerju.
4. 6. Dobil Piccolo — Off. in Graduale za Binkošti (op. Ocena). In tudi odpisal Cubiju.
9. 6. Angleži gredo v Sirijo.
14. 6. Zložil pesem za nove orgle za Pliskovico.
16. 6. Spisal na čisto pesem za Pliskovico.
17. 6. Dal na pošto ono pesem.
22. 6. Hitler in Duce napovedala vojno sovjetom ob 5.30. Vedno na nedeljo!
25. 6. Spisal na novo testament.
2. 7. Lojze pisal, da je izgnan iz Dolskega — 3 kovčke in 2 culi, to je vse, kar je smel odnesti.
14. 7. Obletnica moje konsekracije. Pisal Boženi zaradi Lojzeta in Branke. Pisal Lojzetu in mu dal pooblastilo, da dvigne ves moj denar iz Gosp. Zadr. banke...
21. 7. Jubilej nove maše: 1901 - 1941 - 21. 7. (Opomba: V mesecu juliju je večina beležk o pripravah na sveto birmo, ki je bila 3. avgusta.)
9. 8. Titi (op. Pahor) prinesel Cerkevni glasbenik. Omenjen sem v obeh zvezkih.
11. 8. Poslal v Mirnik pesem sv. Helene - F Dur.
12. 8. Spisal Ave Verum za Marija Celje.
18. 8. Berem Salvaneschijev roman »Anticristo« - spisani 1938 - pa se je mož precej blamiral.
21. 8. Bral Dostojevskega Dom mrtvih.
22. 8. Končal Dostojevskega Dom mrtvih.
23. 8. Uredil za Orehovlje stante pede pesem za god sv. Avguštna.
26. 8. Komel in Pepi prinesla Komelov Requiem v pregled. Pregledali tudi Rože nebeške moje za tisk.
2. 9. Dal Pepiju rožni venec — vse tri popravljene in Poldetu fotografijo od gradu.
3. 9. Preigral par zvezkov mojih cerkvenih skladb... Nekateri so prav lepe — druge srednje in brez poleta. Vendar je nekaj šlagerjev.
4. 9. Pregledoval naše tri cerkvene zbirke — je pa le nekaj dobrih vmes in tudi mojih.
5. 9. Spisal pismo Krenu in Filipiču radi misijonarke s. Marije Cerne, sedaj v Paragvaju...
14. 9. Pevci šli v Marijino Celje. Zjutraj rožni venec in otroci peli. Popoldne pevci iz Renč.
16. 9. Popravljaj mašne in 4 dobro uredil. Zložil na novo pesem sv. Vincencija za Renče.
17. 9. Dve stari mašni popravil in 2 zložil na novo. Začel pisati na čisto.
18. 9. Prepisal na čisto vse mašne in jih takoj oddal Pahorju, da jih pokaže še Komelu in Pepiju in jih potem nese v soboto v Ljubljano. tiskat. Popravil in prepisal pesem sv. Vincenca za Renče. Privedil Volaričeve litanijske za moški zbor (NB! iz mešanega) v 2 izdajah.
27. 10. Spisal s svinčnikom A. Dvorak.
28. 10. Spisal oba spisa za Cerkevni glasbenik na čisto: a) Dvorak in b) Družina goriških lutnarjev (oboje tiskano).
30. 10. Spisal »Glasbeni pomenki: Verdi in Putti.
5. 11. Poslal po Stojanu Premrlu: A. Dvorak, Gor. lutnarje in Glasb. pomenke IV.
10. 11. Stojan je oddal spise za C. Gl. Premrlu v četrtek 6. 11.
11. 11. Grgar — sv. Martin. Pri maši stabinist, pri žegnju organist.
12. 11. Zložil Grad. in Offert. sv. Petra za Sempeter.
14. 11. Pisal Pepiju in Komelu — natečaj Glasbene Maticе — pravilnik natečaja.
15. 11. Dobil karto od Mutaka in Cubija.
17. 11. Composui Graduale III. Missae Nativitatis pro Tergeste.
20. 11. Zložil Graduale za tenor solo za Rojan. Spisal na čisto in tudi Graduale in Offert. za Sempeter.
21. 11. Poslal rekomand. v Trst Graduale za tenor. Pisal Mutaku in Cubiju. Jutri bo nesla Matilda Graduale 2 in Offert.
27. 11. Zložil 2 T. E. enega predvčerajšnjim.
29. 11. Zložil dve himni iz brevirja. Numismatis et S. Spineae Coronae.
1. 12. Bral v Slovencu od včeraj zelo lepo kritiko o moji maši St. Catharinae.
3. 12. Zložil, napisal in oddal Srečkotu... naš sveti! Zložil Brezmadežni za Srečkota, zbor, sopran in bas, nato zopet zbor.
4. 12. Zložil 10 pesmic za Srečkota za neko igrico. Privedil iz »Brezmadežne« Iam lucis orto sidere za Rojan.
5. 12. Komel. Izročil sem mu Mejnik, da napravi uvod za mešani zbor.
6. 12. Popravil Iam lucis orto sidere: za Rojan.
8. 12. Amerika v vojni z Japonsko.
9. 12. Paketiral in poslal v Rojan A solis ortus cardine namesto Iam lucis orto sidere ex Gregorčeve »Brezmadežni«.
10. 12. Poslal Srečkotu Katoliki vsi sveti — rekomand.
11. 12. Spisal danes in včeraj vse glasove za Katoliki in Krasna vseh devic Devica.
12. 12. Mi poslal Komel Mejnik uvod za mešani zbor.
16. 12. Začel Mejnik za mešani zbor.
17. 12. Končal Mejnik na debelo.
18. 12. Začel pisati Mejnik (za mešani zbor) na čisto.
19. 12. Končal prepis Mejnika.
20. 12. Popravil še konec Mejnika... Paketiral in poslal na ime Vike v Ljubljano. Pozneje ga je odkupila Glasbena atica za 250 Lir.
22. 12. Mejnik je šel že v soboto naprej.
24. 12. Spisal še Katoliki za Filipiča in Butkoviča.
27. 12. Titi prinesel Cerkevne glasbenike — Dvorak tiskan in dobro popravljene (Premrl) mašne pesmi.
30. 12. Zložil Graduale in Orret. za Corpus Domini za Sempeter.
31. 12. Prepisal na čisto in popravil Grad. et Offert. Corp. Domini za Sempeter.

Drobci iz življenja

J. Abrama Trentarja

Leta 1892 je bil v Ljubljani prvi slovenski katoliški shod, za katerega je dal pobudo goriški bogoslovni profesor dr. Anton Mahnič. Shod je zbudil ne navadno živahno javno delo zlasti po zaslugi dr. Janez Ev. Kreka, ki je bil prav tisto leto nastopil svojo prvo duhovniško službo. Za ideje shoda so se navdušili tudi dijaki. Mahnič je dobival zaupnice iz vseh slovenskih dežel in tudi od dijakov. Objavljal jih je v svoji borbeni reviji Rimski katolik.

V petem letniku te revije (1893) bremo na strani 368 med drugim naslednjo zaupnico, napisano v obliki soneta z akrostihom DR. ANTONU MAHNIČU.

Veleučnemu gospodu msgr.
DR. ANTONU MAHNIČU
profesorju bogoslovja v Gorici.

Divjal je boj v deželi bratomoren,
Razdjati hitel je vrug kraljestvo pravo,
A ljudstvo, kralju zvesto, v boj z zastavo
Nad vruga vodil je vodnik uzoren.

Takoj premagan je sovrag uporen,
Ovenča z vencem kralj zmagalcu glavo,
Navdušen kliče ljud vodniku slavo,
Možu, ki kralju vedno je pokoren.

A Vas, ki branite resnico sveto,
Hrabro zavračate temino kletu,
Nakitil Lev je sam s častjo in slavo.

In mi, pod prapor Vaš hoteč dospeti.
Častitamo Vam, za resnico vneti,
Uzor naj Vaš na pot nas vodi pravo!

Ljubljana, dne 28. vel. travna 1893.

Sledi dvajset podpisov ljubljanskih višegimnazijcev.

Uredništvo ni objavilo nobenega imena, ker bi objava utegnila imeti za

Jože Abram in dr. J. Kugy

dijake neprijetne posledice. Kljub previdnosti so zaradi te zaupnice in zaradi sestankov pri Kreku nekateri dijaki imeli v šoli hude sitnosti. Profesorski zbor ljubljanske gimnazije je v novembru 1893 začel disciplinarno preiskavo proti štirinajstim dijakom; med njimi je bil tudi Joža Abram. Dolžili so ga, da je nabiral podpise za zaupnico Mahničju, da je širil Rimski katolik in da se je udeleževal dijaških sestankov pri Kreku (¹). Preiskava se je vlekla dolgo. Sele 10. februarja 1894 je profesorski zbor razglasil razsodbo. Abrama so smatrali za glavnega krivca. Dali so mu osem ur karcerja; nekateri dijaki so dobili opomin, drugi, med njimi Oton Župančič, slabo ocenno — »manj primerno« — iz vednja (²). Iz tega bi se dalo sklepati, da je tisto zaupnico Mahničju podpisal tudi takrat petnajstletni Oton Župančič.

Kot rečeno, ni pod zaupnico nobenega imena. V izvodu Rimskega katolika, katerega mi je kako leto pred smrtjo dal Joža Abram sam, je zraven soneta s svinčnikom napisano J. Abram. Pisava je nedvomno Abramo-va. Avtor tistega soneta je torej on.

Tedanji ljubljanski dijaki, ki so se

zanimali za lepo slovstvo, so se zbirali v dveh krožkih, v dijaški Zadrugi, ustanovljeni 1891, in pri Janezu Ev. Kreku, pri katerem so se začeli shajati v začetku 1893. Člani tega krožka, katere mu so dali ime Liga, so pisali prispevke za dijaško prilogo Rimskega katolika. Izdali so tudi dve ali tri številke lista Slovenska vila, ki se niso ohranile. Pozdravno pesem ji je napisal Oton Župančič. Krekov krožek je živel le eno leto. Zadruga pa je znamenita, ker so bili nekaj let njeni člani Ivan Cankar, Dragotin Kette, Josip Murn in po prenehanju Lige tudi Oton Župančič. Zadruga je imela še druge člane. Po svetovnem nazoru so bili neenotni,

različni. Člani obeh krožkov so se med seboj seveda poznali. Ko je bil Abram že v bogoslovju v Gorici, mu je Dragotin Kette 25. septembra 1897 pisal iz Novega mesta, naj mu pošlje »pana Mickiewicza z vokalabularjem«⁽¹⁾. Jože Abram se je po nasvetu Janeza Kreka mnogo bavil s slovanskimi slovstvi, zlasti z ukrajinsko poezijo.

(1) Trentar, O stikih dr. Mahničiča in dr. Kreka s srednješolskim dijaštvom. Mentor 1929/30, str. 17-22; 56-68.

(2) Janez Ev. Krek, Izbrani spisi, II. zv. Prvih pet let javnega dela (1892-1897). Uredil Ivan Dolenc. Prevalje 1927. Uvod str. 20.

(3) Dragotin Kette, Zbrano delo II. 1949, str. 140; pan = gospod; Mickiewicz Adam (1798-1855), poljski pesnik.

HANS MATSCHER

Krčmar »Pri mavrici«

(Vesela legenda)

V gostilno »Pri mavrici« — tako imenovano, ker je imel krčmar v kleti vedno po sedem različnih vin — je vstopil postaven gost, kateremu se je že na obrazu poznalo, da je vesele narave. Sveže zdravo obličje so mu obkrožali rjavi, seveda že močno osiveli bujni lasje; siva, dobro negovana polna brada mu je segala do pol prsi; rahla rdečica na nosu, ki je prehajala tudi čez lica, je razodevala, da se možakar ne izogiblje trtnim sokovom in se je tudi kmalu izkazal, da zna kot izvrsten poznavalec vseh domačih vin skoraj s papeško nezmotljivostjo presojati njihovo kakovost.

Vendar je postalo krčmarju nekam tesno pri srcu ob njegovem obisku. Na skrivaj se mu je ozrl v obraz, ki se mu je zdel od nekod že znan, toda ni se mogel domisliti, kje naj bi ga bil že videl.

»O ljubi vinski boter, Bog vas živi, ki nas je letos zopet obdaroval s tako slastnim vincem!« s tem pozdravom je stopil znani neznanec v pivsko sobo, obesil svoj staromodni klobuk s širokimi krajci na klin in zraven modrosivi, že nekoliko ponošeni plašč, izvabil

iz poleg viseče kitare nekaj glasov in se usedel potem prav po domače udobno k mizi na verandi, odkoder je bil krasen razgled po dolini, ki se je kazala v vsem svojem poznojesenskem čaru.

Gost se je zazrl za nekaj trenutkov v to pisano sliko ugašajočega življenja, ki je pa še dalo slutiti vso bujno rodovitnost tekočega leta, nato se je veselo obrnil na krčmarja:

»No, kakšno kapljico ste spravili letos, sedmerobarvni vinski bratec? Pač gotovo zopet pri vas običajno mavrico? Kaj ne, vijoličastega traminca, modrikastega burgundca, zelenkastega rizlinga, rumenkastega vipavca, pomarančastega brica, rdečkastega merlota in rubinastega terana? Saperlot, ljubi vinski boter, danes žeja moj jezik po vašem studenčku v kleti, kakor koprni znani jelen po bistri studenčnici, pri čemer si pa ne drznem nikakega namigavanja! Ali smem iti z vami dol v temno kraljestvo vaših domačih duhov? Tako me mika, da bi preskusil vaše sedmere vinske sokove. Ali pa bi mi raje postregli tu gori na soncu, pod katerim je vince dozorelo?«

»Ah, kaj bi se trudili, gospod, dol v

klet! So tako vegaste stopnice in tudi svetloba je slaba,« se je naglo branil krčmar. V klet ni pustil nikogar, odkar je dal tja napeljati tajni vodovod. Kljub vsej telesni obilnosti je raje postregel zgoraj: »Tu na soncu se da vendar veliko bolj prijetno piti in še pri tako lepem razgledu, kot ga imate!«

»Prav imate, ljubi vinski boter, in končno — gostje morajo pač tu gori srkatati vaša vinca in za to mi je danes.«

Z neprijetnim pogledom od strani na čudnega obiskovalca je izginil krčmar in tujec je gledal medtem dol po pokrajini pred njim. Iz oči mu je posijal topel blesk ljubezni, ki mu je splaval čez brajde zlato orumenelih trt in po tratih zelenega sadnega drevja v dolini, kjer so bile posejane tu in tam prijazne vasice in po hribčkih so kipele v nebo ljube cerkvice in na strmih gričih so se dvigali v višave drzni gradiči. Pogled se je ustavil šele ob okviru visokih gora, ki je vso to naravno lepoto obdajal.

Rahlo brnenje zvončka je zopet priklicalo gosta iz višav nazaj h gostilniški mizi.

Točajka je prinesla na pladnju v sedmih kozarcih »mavrico« vinskega botra, krčmar pa je prišel za njo, malo v zadregi mencial z rokami in zaželel: »Torej na zdravje, gospod! Upam, da vam bo všeč!«

»Aha, tu je kar cela baterija! Bomo takoj začeli streljati!« je veselo zaklical tujec. »Kar sem se usedite, vinski boter, na svojo od zunaj tako dobro podloženo blazino in znotraj imate pač tudi mirno vest. Zato lahko brez strahu pogledate v oči moji skromni presoji.«

Gost je vzel iz žepa kos kruha, za tem pa še jabolko, po čemer je spoznal krčmar izbornega vinskega strokovnjaka, kar ga pa ni spravilo v nič boljšo voljo.

»Vinski pokuševalec je vzel zdaj resno v roko en kozarec za drugim, ga držal proti soncu, pomolil čez rob rdeč-

Svetokriški, nabrežinski in zgoniški zbori v Sv. Križu po božičnem koncertu na Štefanovo 1975

kasti nos in poduhal, vzel požirek v usta, ga stisnil med jezikom in nebom in ga počasi spustil po grlu, srknil še en požirek in potem krepko potegnil še en srkljaj, nato pa odložil kozarec na stran in pojedel potem vsakokrat kos jabolka ali grižljaj kruha, da je okus zaužitega vina zabrisal in pripravil tako grlo za novo »nepristransko« pokušnjo, kot je pivec z nasmehom priznal.

Na grozo krčmarja pa je izrekel gost za vsakim kozarcem svoje mnenje in sodbo: imenoval sorto, kraj trte in kakovost ravnokar zaužite pijače ter povedal — sumljivo zmajajoč s svojo lastno kodrasto glavo — krčmarju na njegovo plešasto glavo in v brk, koliko vode je primešal vinu v skrivnostnih globinah kleti. Do kapljice natančno!

Vinski boter se je nemirno presedal na klopi sem in tja in mu je bilo salamsko nerodno. Za vruga, kdo je vendar ta neznanec, ki ga pa le pozna? Kdo je vendar, ki mu je prišel zdaj do živega pri njegovem početju? Morda kdo od oblasti?

Ko je skrivnostni človek preskusil celo »baterijo«, se je namuznil: »Predvsem sem zdaj ugotovil, katerega vinski boter sam rad pije: brica! Ta je namreč ostal neponarejen! Pri tem ostanemo! Točajka, pol litra tega, in gospa krčmarica, bodite tako prijazni in mi prinesite zraven precejšnjo porcijo na tanko narezanega pršuta. Na obilno vodo v vinu si človek poželi nekaj pristno domačega.«

Bobnal je nekaj časa s prsti po mizi in gledal pri tem zopet po deželi. Potem se je obrnil k zasačenemu brozgarju vina. »Kaj je pač najhujši greh, vinski boter?«

»Bo pač kateri izmed sedmih glavnih grehov.«

»Ne, najtežji grehi so tisti, če hočeš popravljati in ponarejati dela božjih rok, torej Bogu ne zaupaš, zlasti če hočeš popravljati vino, ki je posebno ljub dar božji, na katerem počiva njegov blagoslov. Ne pozabite tudi, koliko vode so morali že ljudje potočiti s svo-

jim potom, predno je pritekla iz suhih trt žlahтна vinska kapljica. Zato je vnebovpijoči greh vsako potvarjanje živil in tudi vina, ki zahteva najhujšo kazen. Zapomnite si to, vinski boter!«

Tedaj je planila na verando točajka z bledim obrazom in vihrajočim krikom:

»Gospodar, v kleti je počila vodovodna cev! Ze do polovice je vse na vodi! Sodi kar plavajo po njej kot čolni v pristanišču! Pipe in zamaški so izdrti in vse vino, pogledjte sem...« — dekle je pokazalo svoje z vinom premočene in pobarvane nogavice — »teče v vodo!«

»Vedno boljše tako kot narobe, da bi tekla voda v vino, ljubi vinski boter,« se je pošalil gost.

Krčmar je planil z dekletom na kraj nesreče in zaslišal že pred kletnimi vrati šumenje vode, ki je preplavila že skoraj polovico stopnic. Samo eden edini sod mu je plaval nasproti nepoškodovan na tem z vodo in vinom pomešanem vesoljnem potopu: bil je to sod z nedotaknjenim bricem.

Resnično, tu je delovala stroga kazenska sodba!

Ko je stopila točajka zopet na verando, da postreže s pršutom, ni bilo tujca nikjer.

Le majhen listek, načechkan z nekam staromodnimi črkami, je ležal na mizi: račun za sedem kozarcev vina, odštevši odstotke umetno pridejane vode in zraven so se bleščali novci za to.

V spominski knjigi za tujce pa je bilo zapisano:

*Pomni, ljubi moj krčmar,
da je vince božji dar,
zato ne mešaj z vodo ga nikdar!*

Krčmar »Pri mavrici« si je vzel k srcu za vsa prihodnje čase opomin sumljivega neznanca. Velika nesreča ga je izmodrila in poleg tega je bil tudi vedno nekam v strahu, da bi se utegnil ta skrivnostni gost kdaj vrniti.

Najbolj je grizlo vinskega botra to, da se kljub vsemu razglabljanju ni mogel nikdar domisliti, kdo naj bi bil ta vinski strokovnjak, katerega je moral že kdaj prej videti.

Nekoč, ko si je župnik na prižnici prizadeval, da bi natočil svojim pobožnim faranom vina božjih nauk iz starega meha v novih besedah, je krčmar obračal oči po cerkvi in pogled mu je obstal na zatemneli sliki. Ko jo je bolj natančno pogledal, je spoznal nekoga, ki ga je že bil nekje videl.

»Pri moji veri, glej ga no, saj to je oni presneti vinski strokovnjak v svojem staromodnem, nekoliko ponošenem plašču!«

Toda danes gleda dobrega znanca:

tam gori na stranskem oltarju sedi, celo na tronu, s papeško tiaro na rjavi kodrasti glavi, toda že močno osiveli, z grozdom v roki: vinski patron, sveti Urban! Milostno in dobrohotno gleda dol na spreobrnjenega točaja nekrščene vina, ki si upa zdaj z mirno vestjo in z nasmeškom pogledati tja gor proti njemu in mu šepniti:

»Sakramiš, zdaj pa že lahko zopet prideš na kozarček rujnega vinca h krčmarju "Pri mavrici"!«

(Prevedel Franc Premrl)

RUDOLF KLINEC

Duhovni svet snovanja in stvaritev dr. Metoda Turnška

Z dr. Metodom Turnškom sva se spoznala brž po zadnji vojni. Prihajal je v Gorico na nadškofijski ordinariat, da smo mu izdajali spovedno jurisdikcijo in druga dovoljenja za izvrševanje duhovniške službe v goriški škofiji. Prijateljski stiki so se ojačili leta 1952-53, ko se je nastanil v Gorici in si skušal dobiti tu stalno zaposlitev. Užival je velik ugled kot pospeševatelj liturgične obnove, urednik Kraljestva božjega in Božjih vrelcev in še zlasti kot prireditelj prvega slovenskega Rimskega misala.

Leta 1956 se je preselil v Avstrijo, od koder mi je 22. februarja 1958 pisal, da se je nastanil na Rebrci (Rechberg) pri Železni Kapli in da je po 15 mesecih čakanja končno dobil od avstrijske oblasti dovoljenje za stalno bivanje v Avstriji. »Na Koroškem sem se prav udomačil,« je pisal, »in našel ugoden in hvaležen teren za delovanje. Rebrca ima nadmorske višine 680, ali je na tem gričku kot na planini. Torej vabljeni v koroški svet!« In še je dostavil, da pripravlja za tisk prevod Lukmanovih cerkvenih himen. »Dr. Lukman je naš najboljši patrolog in mi je poslal prevod cerkvenih himen. Govoril sem z ravnateljem Mohorjeve dr. Hornböckom. Pravi, da bo šlo...«

Ni moj namen, da bi govoril o Turnškovem liturgičnem, narodopisnem ali leposlovnem delu. Pač pa bi rad osvetlil njegov notranji svet duhovnega ustvarjanja, svet idealov, snovanja, načrtov in zamisli, pobud in prizadevanj zlasti ekumenskega značaja, ki pa jih ni vedno uspel uresničiti zaradi skromnih razmer in šibkega

zdravja, saj je vrsto let trpel na sladkorni boleznici. Iz številnih razgovorov, ki sva jih imela pozno v noč, ko je na obiskih v Gorici bil moj gost in iz bogatega dopisovanja mi je bilo dano prodrati v idejni svet njegovega snovanja in ustvarjanja.

OBNOVITEV PANONSKE NADŠKOFIJE

Leta 1969 so slovanski narodi praznovali 1100-letnico smrti sv. Cirila v Rimu in posvetitve sv. Metoda za panonsko-moravskega nadškofa. Turnšek, ki je sveta brata občudoval kot genialna apostola Slovanov in vneto širil njuno češčenje, se je močno prizadeval za razne slavnostne proslave sv. Cirila in Metoda, npr. za proslavo, ki jo je poskrbela Krščanska kulturna zveza 30. novembra 1969 v veliki dvorani Doma glasbe v Celovcu. Za slavnostnega govornika je bil povabljen regensburški škof Rudolf Graber, velik častilec sv. Cirila in Metoda ter Turnškov prijatelj in dobrotnik.

Še z večjo vnemo se je dr. Turnšek leta 1970 zavzemal za poravnavo zgodovinskih krivic, prizadetih sv. bratoma Cirilu in Metodu. Potekala je 1100-letnica, ko je papež Hadrijan II. ustanovil panonsko-moravsko Metodovo nadškofijo, poživljal tako staro rimsko škofijo v Sirmiju. Nemški škofje pa so prav pred 1100 leti, leta 870, sv. Metoda zaprli, na zboru v Regensburgu obsodili in vtaknili v samostan Ellwangen na Bavarskem. Ko ga je papež Janez VIII. osvobodil, se je sicer vrnil v Panonijo h knezu Koclju, toda Nemci so kneza uničili, Metoda dejansko onemogočili in

tako je njegova nadškofija v Panoniji — prva slovenska škofija — propadla.

V svojem nepopustljivem idealizmu je dr. Turnšek spočel zamisel, naj bi katoliška Cerkev dala neko zgodovinsko priznanje in zadoščenje sv. Metodu, tako da bi papež »idealno«, moralno obnovil »panonsko nadškofijo« in imenoval posebnega »titularnega panonskega nadškofa« s sedežem v Ptuj, ki je nekdanj pripadal slovenski Kocljevi Panoniji, kjer sta sv. Metod in Kocelj skupno gradila novo cerkev, ki pa je Metod ni mogel več posvetiti, ker so Nemci Koclja odstranili, njega pa pregnali na Moravsko.

Panonski nadškof, tako je sanjal Turnšek, naj bi imel vzvišeno nalogo širiti v Slomškovem duhu ekumensko misel cerkvene edinosti med katoličani in pravoslavni, povezujoč katoliški episkopat v Srednji Evropi s pravoslavni Cerkvami na slovanskem jugu. V pismu 15. julija 1969 je takole začrtal ekumenične naloge panonskega nadškofa:

»Prva bi bila ta, da bo na vsem ozemlju, koder je škof Slomšek razpredel ekumenično bratovščino sv. Cirila in Metoda, panonski nadškof vse veje bratovščine po naših škofijah od Trsta, Gorice, Vidma, Celovca, Gradca do Burgenlanda (Železno) vezal in poživljal z ekumenično dejavnostjo, molitveno akcijo, kar je prvotni namen bratovščine.

Drugi namen bi bil v tem, da v okviru te bratovščine izhajajo ekumenična dela, znanstveno-bogoslovna (»Bogoslovni prispevki k edinosti Cerkve«) in poljudna, ekumenična revija z marijansko noto v našem zamejstvu, v slovenščini in deloma tudi v nemščini in italijanščini.

Tretje poslanstvo pa bi bilo to, da bi panonski nadškof, naslednik sv. Metoda, povezoval katoliški episkopat na tem območju: Trst, Gorica, Videm, Celovec, Gradec, Burgenland in škofo v Sloveniji ter na Hrvaškem, in iskal ter vzdrževal stike vsaj s tremi balkanskimi vzhodnimi Cerkvami: s srbsko, bolgarsko in makedonsko. Sv. Metod, so mi rekli na bogoslovni pravoslavni fakulteti v Beogradu, je srečen most, ki veže Vzhodno in Zahodno Cerkev. Pisma, ki sem jih doslej prejel od patriarha Germana in patriarha Kirila, kažejo veliko prijaznost in dostopnost.«

Kazalo bi, je dostavljaj, da bi panonski nadškof bival v tujini, v nevtraln Avstriji, da bi nemoteno vzdrževal stike s pravoslavni patriarhi, in sicer pri Gospe Sveti, kjer je bil sedež prvega slovenskega škofa sv. Modesta. Glede osebe bodočega panonskega nadškofa naj odloči

sv. oče. Sam bi predlagal velikega ekumenskega delavca dr. T. K., orientalista. Če pa bi izbira padla nanj, naj bi sv. oče imenoval dr. T. K. za nekakega »pomožnega« škofa; titularni panonski nadškof bi nosil naslov »titularni ptujski-poetoviensis«, pomožni ali karantanski škof pa »titularni podjunski-jevennensis« (Juenna). Če bi se njuno škofovsko posvečenje izvršilo v Regensburgu, kjer je bil obsojen sv. Metod, bi bilo to veliko dejanje sprave za krivico, storjeno sv. Metodu, in za uničenje panonske nadškofije, kar moramo prištevati med najbolj porazne zgodovinske nesreče, ki so zadele slovenski narod.

Zdaj pa gre za vprašanje: kdo naj sv. očeta naprosi, da imenuje titularnega panonskega nadškofa? »Ko to razmišljam, prihajam do sklepa, da bi najbolj prišla v poštev osebnost goriškega nadškofa, ki ima pod sabo tudi slovenske vernike... Sedanjji goriški nadškof je povsem nevtralna osebnost med Slovani in Germani, njega bo sv. oče tudi najbolj upošteval, ker ne bo nihče mogel reči, da govori "pro domo sua", da ga priganjajo kakšni "slovanski šovinistični razlogi".«

Ob priliki sem pojasnil nadškofu P. Cocolinu Turnškovo zamisel. Poslušal me je z velikim zanimanjem, menil pa je, da bo stvar težko izvedljiva, ker sodobne zahteve postavljajo množstvo nadvse perečih zadev, ob katerih bledijo še tako bolesterne krivice preteklosti.

Zadevo je dr. Turnšek predložil tudi regensburškemu škofu Graberju. In tako mi je 16. decembra 1969 pisal: »Kar zadeva obnove panonske nadškofije in naslovnega nadškofa, je škof Graber dejal, da bodo štirje nemški škofje odn. nadškofje, nasledniki onih iz leta 870, ki so v Regensburgu obsodili sv. Metoda, sedaj sv. očetu poslali prošnjo, da vsaj imaginarno obnovi panonsko nadškofijo in titul po svoji uvidevnosti podeli, komur bo prav.«

Kardinalu Königu na Dunaj je dr. Turnšek poslal obširen članek o sv. Cirilu in Metodu, ki ga je 2. julija 1969 objavila v celoti dunajska Kath-Press.

Medtem je Turnškova bujna domiselnost zajela nove razsežnosti. Kot je v koncilskem duhu prišlo do priznanja zgodovinskih krivic, lastne krivde in prošnje za odpuščanje med katoliško in pravoslavno Cerkvijo, med papežem Pavlom VI. in patriarhom Atenagoro, tako naj bi tudi nemški episkopat, pa tudi civilna oblast, nudili zadoščenja sv. Metodu.

Oltar
sv. Cirila
in Metoda
na Vejni

ZADOSTILNA PROSLAVA V ELLWANGENU

Ob tisočletnici prve slovenske panonske metropolije, leta 1970, so bile številne proslave na čast sv. Metodu: 15. februarja je bila v Gorici slavnostna akademija na čast sv. bratoma s prikazom pomembnejših dogodkov iz njunega življenja »Hoja za pradednimi častmi«; prve dni julija je bil tretji mednarodni kongres slavistov v Salzburgu in Regensburgu; 23. avgusta je v Mariboru škof M. Držečnik blagoslovil temeljni kamen nove cerkve sv. Cirila in Metoda. Izrednega zgodovinskega pomena pa je bila zadostilna proslava sv. Metodu v mestu Ellwangen na Bavarskem, za katero je dal pobudo prav dr. Turnšek in ki jo zatorej moramo prištevati med njerove najbolj uspele zasnove.

Pisatelj Turnšek je slučajno srečal na Koroškem, kamor je prišel na letovanje, dr. Pavla Macha, notarja v Ellwangu, in po njem je prišel v stik tudi z županom dr. Karlom Wöhrom. Predlagal jima je, naj bi se mesto Ellwangen primerno oddolžilo spominu sv. Metoda, ki je tamkaj prestal poltretje leto ječe in pregnanstva. Mestne oblasti so predlog sprejele. Sklenile so, da priredijo posebno zadostilno proslavo in pri tem odkrijejo sv. Metodu na čast pomemben spomenik, delo kiparja Hansa Schelbeja.

Turnšek pa ni ostal samo pri pobudi te zamisli. Dejavno je sodeloval pri pripravi na pro-

slavo. »V marcu sem bil v Ellwangu,« piše 16. aprila, »zaradi organiziranja romanja tja na Metodovo proslavo. Tam bo mestna občina odkrila sv. Metodu krasno skulpturo. Župan pričakuje našo slovensko udeležbo, naše romanje.« Meseca junija sta prišla na Rebrco župan in notar iz Ellwangu, da sta se s Turnškom dobila o poteku proslave.

Ob spomeniku zadoščenja in priznanja sv. Metodu v Ellwangu naj bi se po svojih predstavnikih zbrali vsi Slovenci iz domovine, zamejstva in zdomstva, tako da bi ves slovenski narod enotno proslavil tisočletni jubilej ustanovitve prve slovenske metropolije v Kocljevi Panoniji. »Če se bo proslava vršila prve dni julija,« je sporočil 1. junija, »se bo romanja udeležil tudi mariborski škof dr. Držečnik. Povabil sem tudi dekana ljubljanske bogoslovne fakultete dr. Fajdiga. Danes pa vabim tudi Vas. Iz Trsta se bodo udeležili zastopniki skavtov, akademikov. Vožnja bo s slovenskim prevoznikom Sienčnikom iz Dobrle vasi. Prenočišče nam bo poskrbel g. župan. Nastopili bodo pevci in pevke iz Sel. Tudi rajevci (plesalci) v narodnih nošah.« Kasneje je pisal: »Pridružil se nam bo tudi kanonik Zechner iz Celovca. Selske pevce bo vodil kaplan. V Nemčiji se nam pridruži Ciril Turk.« A 6. julija je ves zaskrbljen za predstavnike iz Jugoslavije javil: »Ljubljanski Putnik je v prejšnji številki Družine imel oglas za potovanje v Ellwangen, v zadnji številki pa ni bilo glasu, da nič ne vem,

ali bo kdo prišel... Rojaki v Nemčiji so pa tudi po duhovnikih obveščeni o uri slovesnosti.«

Program je bil sestavljen z nemško temeljitostjo. »Gospod župan v Ellwangenu nam je duhovnikom že poskrbel za prenočišče v domu duhovnih vaj na Schönebergu, laiki pa bodo spravljani v gradu (Jugendherberge). Ob 9. uri bomo imeli slovensko koncelebrirano sv. mašo in cerkev na razpolago do 11. ure. Tudi zunaj cerkve nam bo dan na voljo prostor za kak pevski nastop. Ob 11. uri bo odkritje spomenika sv. Metodu. Pozdravili bomo kot zastopniki Panonije, Koroške, Primorske in Goriške z nekaj besedami v slovenščini in svobodno še v kakem drugem jeziku (nemški, hrvaški, italijanski)... Iz Trsta bodo prišli trije dijaki in bodo prenočili pri meni. Če bi Vi prišli k meni, bi skupno potovali do Celovca, kjer se pridružimo ostalim.«

Slovesnost v Ellwangenu je potekala po načrtu. Zares mogočno in ganljivo zgodovinsko dejanje zadostitve sv. Metodu za nasilno prekinitvev njegovega poslanstva med Slovenci v Panoniji in za prestano gorje v Ellwangenu. Uradni govornik zgodovinar msgr. Zierlein je naglasil: »Tu sredi mesta je zdaj postavljen spomenik zadoščenja in priznanja sv. Metodu, ki je bil po nedolžnem obsojen in zaprt.« Dr. Turnšek pa je v svojem govoru pribil: »Do sem je dospel naš prvi slovenski panonski nadškof sv. Metod. Tu je skoraj tri leta čakal na rešitev. Tukaj je živel, trpel in molil, veliko molil, naš nadškof sv. Metod... To mesto, ki za Metodovo obsodbo in ječo ne nosi nobene krivde, pa je po tisoč in sto letih prvo, ki sv. Metodu daje zadoščenje in čast, javno in očito, tudi za pozne rodove z odkritjem spomenika na tako častnem prostoru.« (O poteku proslave glej članek: Rudolf Klinec, Zadostilna proslava sv. Metoda v Ellwangenu, KolGMD 1971, str. 84-89.)

Kasneje mi je dr. Turnšek pisal: »Gospod župan se pristrčno zahvaljuje za našo lepo udeležbo in sodelovanje. Jaz pa bom slovenskim škofom predlagal, na pri sv. očetu dosežejo za g. župana in notarja cerkveno odlikovanje... ki ga bo potem kak slovenski dostojanstvenik ponese! v Ellwangen in ga tam javno in slovesno izročil s pohvalo...«

Z uspelo zadostilno proslavo in postavitvijo spomenika sv. Metodu v Ellwangenu, s svojimi stiki z nemškimi škofi in kardinali ter pravoslavni patriarhi, s svojo mednarodno revijo »Mater Dei - Sv. Bogorodica« se je dr. Turnšek visoko dvignil nad naše ozke provincialne zadeve

in se vključil v mednarodno problematiko pomiritve zgodovinskih sporov in bratstva med narodi. V tej luči njegova zamisel »titularnega panonskega nadškofa« ni le sanjarska fantastika, temveč zgovoren dokaz slovenske ekumenske širine, ki hoče odpraviti vzroke sporov, popraviti težje zgodovinske krivice in s tem prispevati k pomirjenju in razumevanju med narodi.

CERKVENO ZADOŠČENJE SV. METODU

Tretji mednarodni kongres slavistov, ki je bil prve dni julija 1970 v Salzburgu v Avstriji in ki se je nadaljeval v Regensburgu v Nemčiji, je dr. Turnška razočaral. Čeprav so razpravljali o ustanovitvi panonske nadškofije s sv. Metodom na čelu, o njegovi krivični obsodbi v Regensburgu ter ječi v Ellwangenu, dejansko ni prišlo do »sprave« med zastopniki nemških in slovansko-grških škofov in do »zadoščenja« sv. Metodu, tako kot je prišlo na višji ravni do »sprave« med papežem Pavlom VI. in carigrajskim patriarhom Atenagoro.

V pismu 7. septembra 1970 je Turnšek izpovedal vse svoje razočaranje. Na obeh krajih, v Salzburgu in Regensburgu, je maševal v staroslovenščini kardinal Franjo Šeper, pridigala pa sta v Salzburgu nadškof Macheiner in v Regensburgu škof Graber. Salzburški nadškof ni jasno in javno priznal krivične obsodbe sv. Metoda, ker je v pridigi zgolj pogojno dejal: »Če je moj prednik kaj zagrešil, jaz prvi obžalujem in prosim za oproščenje.« Turnšek v pismu dostavlja: »Seveda je zagrešil, sicer bi sv. Metod ne sedel skoro tri leta v Ellwangenu!«

Pa niti do poljuba sprave med sv. mašo ni prišlo. Kardinal Šeper je med sv. obredom dal poljub miru pravoslavnemu metropolitu v Avstriji Krizostomu Tsiterju. »Nemci pa,« prideva Trunšek, »se niso nič ponižali in se niso s Slovanom Šeperjem in Grkom Tsiterjem poljubili.«

»Zdaj razumem, čemu ni bilo nikogar iz Regensburga in Salzburga v Ellwangenu, ko je svetna oblast odkrila spomenik zadoščenja.« V Salzburgu bi moral celovski škof Köstner prebrati neko izjavo zadoščenja sv. Metodu, tudi zaradi Mucherjevih klevet, pa je predčasno zapustil kongres. »Tudi niso nemško škofje izkoristili priložnosti, da bi šli k patriarhu Atenagoru, ko se je osem dni mudil na Dunaju, da bi ga kot predstavnika vrhovne pravoslavne Cerkve prosili za odpuščanje zaradi krivice nad sv. Metodom.«

Samo zares ekumenski škof, posebno Slovence, vzgojen v Slomškovem duhu, zmore dojeti

in občutiti zgodovinske krivice, prizadete svetima bratoma in nastajajoči slovenski Cerkvi, in biti pobudnik iskrene sprave, zares »most med Vzhodom in Zahodom«.

»Sedaj pa neka aktualna zadeva!« pravi v pismu 3. septembra 1970. »Pravično bi bilo, da bi ob 1100-letnici ustanovitve Metodove panonske nadškofije in 1100-letnici Metodove obsodbe na nek način v Cerkvi to poudarili, sv. Metodu dali zadoščenje, kakor smo to od civilnih oblasti doživeli v Ellwangenu. Zadoščenje naj bi se zgodilo z imenovanjem panonskega titularnega nadškofa, s sedežem ali v Ptujju ali v Sirmiju. Msgr. Turk v Beogradu sicer pravi, da so Hrvatje strašno ljubosumni na Sirmij, zato bi kazalo predlagati Ptuj, ki je bil v Panoniji in kjer je sv. Metod s knezom Kocljem gradil novo panonsko prestolnico.«

Naprositi bi morali, predlaga dr. Turnšek, nadškofa Casarollija, naj izposluje od Pavla VI. to imenovanje. Casarolli je žel v Jugoslaviji lepe uspehe, zlasti obisk Tita pri papežu. »Tito pa dobro ve za sv. Metoda, ker sem mu pred leti jaz pisal, ali bi dovolil obnovitev Metodove panonske nadškofije. Odgovoril mi je prek generalnega konzula v Celovcu, da pozdravlja to misel, vendar ker je v Jugoslaviji Cerkev ločena od države, ni to njegova zadeva, marveč Vatikana.« Toda kdo naj zadevo priporoči nadškofu Casarolliju? »Po moji sodbi bi najlažje to storili Vi, ki ste bili v Ellwangenu in ste bili priča, kaj je storila tam civilna oblast. Vi tudi poznate zgodovino in slovenske želje po afirmaciji... Jaz sem sprevidel, da si moramo Slovenci sami pomagati. Sami moramo pisati na pristojna mesta, kajti drugi neradi kaj storijo... Napišite pismo v Vatikan na nadškofa Casarollija. Sedaj pred Titovim obiskom je zelo ugoden čas... Za akcijo o obnovi ve samo mariborski škof dr. Grmič ter kardinal Beno Gut, ki je benediktinec in bo sobrate cistercijane podprl...«

Zadeva mu je bila tako pri srcu, da mi je naslednjega dne spet pisal: »K svojemu včerajšnjemu pismu v zadevi nekake obnove panonske titularne nadškofije bi bilo koristno nadškofu Casarolliju omeniti, da bi kreacija tega naslova v sedanjem položaju zelo ugodno odjeknila pri pravoslavnih Srbih in Bolgarih, zlasti pri obeh patriarhah Germanu in Kirilu. Jaz sem z njima v pismenih stikih in oba sta mi poudarila željo po ekumeničnem edinstvu med Slovani. Zato sem novi bogoslovni knjigi dr. Kurenta tudi naslov za zbirko spremenil v "Collationes theolo-

gicae ad unitatem oecumenicam (inter Slavos) redintegrandam". Naslednja knjiga naše zbirke bo dr. Kosmačevu delo o srbskem meništvu v srednjem veku. Ker je pa sv. Metod bil tudi nadškof Moravanom, bi obnova Metodove nadškofije, čeprav samo po titularnem nadškofu, zelo razveselila Čehe in Slovake, kajpak predvsem katoliške, a tudi vladni krogi, ki so še vedno nacionalno zavedni, bi vzeli to kot dobro gesto Vatikana.«

Posvečenje nadškofa, tako je modroval dr. Turnšek, če naj bi prišlo do resnične zadostitve sv. Metodu in dokončne sprave z nemškim episkopatom, bi se moralo izvršiti ali v Regensburgu, kraju obsodbe, ali v Ellwangenu, kjer je bil sv. Metod v ječi. Posvečenje naj bi izvršil kardinal Beno Gut, ki je tudi Nmec, to pa zato, da bi ne bili nemški škofje preveč ponižani. K posvečenju bi papež lahko poslal svojega zastopnika, morda kar nadškofa Casarollija, ki bi prebral kratko papeževu poslanico s pohvalo sv. Metodu za zvestobo Petrovemu sedežu. »Kakor je papež Janez VIII. poslal iz Italije ankonskega škofa Pavla, da je rešil sv. Metoda iz ječe, tako bi zdaj papež Pavel poslal Casarollija, po katerem bi sv. Metodu izrekel zahvalo za njegovo mučeništvo.«

V odgovoru sem predvsem pohvalil »ekumensko vnemo in požrtvovalno delo«, ki ga dr. Turnšek vrši. Naj se opusti misel na sedež v Sirmiju, da ne bo težav s Hrvati, pa tudi drugače naj bo skromen in naj se varuje napačnih korakov. Zadeva bi utegnila imeti uspešno rešitev, če bi jo vzel v roke mariborski škof Držečnik, kajti »pri Apostolskem sedežu ne bo uspel nihče, ki ni škof. Z goriškim nadškofom sem že pred meseci govoril, videl pa sem, da se ne čuti pristojnega. Ne bo prevzel iniciative. Brez dovoljenja svojega nadškofa pa jaz ne smem nastopiti kot kancler. Kot zasebna oseba ali kot kanonik goriškega stolnega kapitlja bi pa le malo zalegel.« Predvsem je treba zaupno naprositi kako vidnejšo osebnost pri državnem tajništvu v Vatikanu, naj poizve, če je zamisel uresničljiva in nasvetuje ustrezne postopke.

Iz Vatikana je prišel odgovor, da je misel »sama na sebi zelo lepa in vsega upoštevanja vredna, v praktični izvedbi pa neprimerna in malo koristna za bistveno dobro slovenskega katolicizma, v kolikor ga ne bi umevali sentimentalno.« Vsekakor ne kaže, da bi pobudo prevzela mariborski ali ljubljanski škof. Tudi je vprašljivi-

vo, če bi v Rimu sprejeli stvar z navdušenjem. A poskusi se lahko.

V bistvu negativni odgovor je Turnška potrli. Toda nove dejavnosti so ga tako zavzemale in njegov idealizem je bil tako neizčrpen, da ga udarec ni strl.

EKUMENSKO POSLANSTVO SLOVENSKEGA NARODA

Kot goreč ekumenski delavec je dr. Turnšek razmišljal, kakšna naj bi bila v božjih načrtih vloga slovenskega naroda v svetovnem ekumenskem gibanju za cerkveno edinstvo. Odgovor mu je narekovalo dvojno dejstvo: zemljepisni prostor slovenske domovine in značilnost vstopa slovenskega naroda v zgodovinska dogajanja. Slovenska domovina je zemljepisno postavljena na najbolj zapadno mejo slovanstva, tako da meji in je povezana z italijanskim, nemškim in ogrskim narodnim ozemljem. Zgodovinsko poslanstvo slovenskega naroda je torej vloga mostu, posrednika. Vstop slovenskega naroda v krog kulturnih narodov se je izvršil v zarji krščanstva. Slovenski rodovi, ki so živeli v Kocljevi Panoniji in v Borutovi Karantaniji, so se povezali v narodno enoto in se zlili v zgodovinski narod s sprejetjem krščanske vere, ki sta jo oznanjala v Panoniji sv. Metod in v Karantaniji sv. Modest. Zgodovinska vloga slovenskega naroda, skromnega po številu, a velikega po kulturi in doživeti vernosti, more biti predvsem duhovnega, verskega značaja: biti most med krščanskim Zapadom in pravoslavnim Vzhodom,

posrednik med romansko-germanskim in med slovansko-grškim svetom.

Ekumensko poslanstvo slovenskega naroda, ki ga je tako posrečeno nakazal tudi svetniški škof A. M. Slomšek z družbo sv. Cirila in Metoda, mora kajpak s koreninami segati v apostolsko dejavnost samega sv. Metoda. Potrebno je zato vsaj idejno, moralno, simbolično obnoviti Metodovo panonsko nadškofijo z imenovanjem titularnega panonskega nadškofa. In kdo naj bo ta dostojanstvenik? Ni morda v božjih načrtih, da je to iskren ekumenski delavec, sin nekdanje Kocljeve Panonije, kakor on sam, ki se je rodil v Budini pri Ptujju, bivajoč v nekdanji Borutovi Karantaniji, kot on sam, ki živi na Koroškem? Ni vse to kakor znamenje od zgoraj?

Dasi je dr. Turnšek kot zgleden in izredno nadarjen duhovnik visoko dvigal luč krščanske poduhovljene kulture, je bil otroško preprost in iskreno ponižen človek, ki ni niti sanjal o kaki osebni uveljavitvi; predan kot je bil ekumenski ideji, je zavzeto iskal vsako možnost, kako bi čim več dobrega storil v službi svojega ljudstva in Cerkve. Misel, da bi sam postal titularni panonski nadškof, mu ni bila vzmet za kako osebno stremljenje, pač pa nova možnost za zares učinkovit ekumenski apostolat. Take časti ni iskal, na pritisk prijateljev pa jo je bil pripravljen sprejeti. Ko je državno tajništvo v Vatikanu zahtevalo njegove osebne podatke, je s tem tudi računal.

29. marca 1971 mi je pisal, da se je v Rimu najbrž zelo zavzel zanj p. Anton Legiša, general-

Slovesnost poimenovanja slovenske ljudske šole v Ricmanjih po Ivanu Trinku-Zamejskem 26. junija 1976. Obred blagoslovitve je izvršil domači župnik dr. Angel Kosmač

ni predstojnik kletincev. »V začetku novembra — je poročal — sem moral poslati v Rim "curriculum vitae"; 17. decembra pa sem iz državnega tajništva prejel v nemščini pismo zelo naklonjene vsebine. Jaz kot tak nisem ničesar podvzel, pač pa prelat Zechner v pismu na kardinala Slipyja.« Zatem je dodal, da če bo kaj iz tega, se bo potegnil za Vetrinj, ki je bil do leta 1786, ko ga je Jožef II. podržavil, last cistercijancev. Dunajska vlada naj ga vrne cistercijanskemu redu, da bo v njem uredil, poleg lastnega stanovanja, mednarodni interdiocezanski ekumenski inštitut svetih Modesta, Cirila in Metoda. Vanj bi se lahko vselili cistercijani raznih narodnosti in osnovali mednarodni medškofijski ekumenski centrum.

Ob misli, da bi nekdanja cistercijanska opatija v Vetrinju utegnila preiti v cerkvene roke, so se mu kot v prebliskih porajali novi domisleki in načrti. Vetrinj naj bi juridično prevzel Stams na Tirolskem, kjer je administrator dr. p. Bernard Slovša, Slovenec, in tu napravil podružnico Matura Schule za zapoznele poklice med koroškimi in gradiščanskimi Slovenci in Hrvati. V Vetrinju bi izdajali revijo »Mater Ecclesiae«, »Bogoslovne prispevke k edinstvu Cerkev«, imeli simpozije in dialoge, morda s časom tudi medškofijsko ekumensko fakulteto za Slovane.

»Morda je bolj kot kdaj koli ura — je zaključil pismo — da avtohtoni Slovenci v Avstriji le dobijo vsaj titularnega škofa, neodvisnega od celovškega in graškega, da se ne bo reklo, da je njun hlapec, njuno orodje.«

»Iz Rima sem prejel poročilo — pravi v pismu s dne 7. aprila — da je moja zadeva na dobri poti. Le nekaj škofovskih priporočil bo še treba. Na žalost pa slovenski škofje za zamejske zadeve nimajo zanimanja in ne moremo računati nanje. Ker imajo svojo ekumensko komisijo v slovenskem in jugoslovanskem episkopatu, naš "ekumenizem" v zamejstvu jih ne vleče, čeprav je za pravoslavne Srbe in Bolgare bolj privlačna nevtralna Avstrija. Prej bo možen ekumenični simpozij pri nas kot v Jugoslaviji, kjer je nasprotstvo med Srbi in Hrvati preveliko. Tako bo možen dialog le na slovenskih tleh in s slovenskimi teologi v našem zamejstvu. Naš novi interdiocezanski ekumenični inštitut sv. Modesta, Cirila in Metoda ima bodočnost. Sevé, potrebna je tudi cerkvena avtoriteta, ker pravoslavci veliko dajo na cerkveno avtoriteto, več na cerkveno kot na akademsko (profesorsko). Ime-

novanje titularnega panonskega nadškofa, katerega titul bi bil oprt na zgodovinsko dejstvo, bi bilo oportuno in za pravoslavne privlačno. Saj je sv. Metod imel vezi s srbskim knezom Mutimrom in mu pomagal pri pokristjanjevanju.

Ali ne bi mogel goriški nadškof P. Cocolin poslati na Sv. sedež primerno priporočilo? Lahko bi me priporočil kot stiškega konventuala, zdaj delujočega na Koroškem po nalogu opata tiste Stične, ki je v prvi vojni sprejela pod streho tako goriškega nadškofa kot centralno semenišče s profesorji vred.«

Medtem so se zadeve na Koroškem težje zapletale. Pri škofijski sinodi v Celovcu so v teoriji sicer izglasovali načela o sožitju med obema narodnostima, a praktično Slovenci niso čutili nikakega olajšanja. Župnik Mucher pri Gospe Sveti je obsodil sinodalne sklepe o sožitju in nadaljeval s klevetanjem svetih bratov ter s sovražno propagando zoper slovensko ljudstvo. Vse to je duhove razburjalo in ustvarilo tak položaj, da je postalo imenovanje panonskega nadškofa nemogoče. Pa tudi zdravje dr. Turnška je šibelo.

Turnškova zamisel o titularnem panonskem nadškofu se ni uresničila. Ostaja pa zgodovinsko dejstvo, da je slovenska Cerkev, ki po svojih koreninah sega v Metodovo panonsko nadškofijo, poklicana, da se odlikuje v ekumenskem poslanstvu graditve duhovnega mostu sprave in verske edinosti med katoliškim in pravoslavnim svetom.

KLEVETNIK SVETIH BRATOV PRI GOSPE SVETI

Dr. Turnšek je kot malokdo poznal veličino sv. Cirila in Metoda. S svojimi spisi ju je proslavljal, zanju je zahteval zadoščenja za zgodovinske krivice, pod njuno nebeško zaščito je hotel postaviti ekumensko delo za cerkveno edinstvo s pravoslavniimi. Pri Gospe Sveti na Koroškem pa je vstal človek, ki je s posvečeno roko udaril proti sv. bratoma, župnik Wilhelm Mucher. V odgovor na članek dr. Maksa Miklavčiča »O svetništvu slovanskih apostolov Cirila in Metoda«, ki je izšel v reviji »Nova pot« marca 1969, je izdal knjigo »Die Sprache des Religionsunterrichtes in Südkärnten, Cyrill unt Method«. V pamfletu na zloben način razpravlja o panonski nadškofiji, o »veleizdajalcu« Koclju, o Koroški, ki je bila vedno nemška, o sv. Cirilu in Metodu, ki sta bila »prej nacionalistična kot verska propagatorja« in hotela odcepiti Panonijo in

Karantanijo od frankovske, tj. nemške države. Metod je bil po pravici zaprt, zato so bila brezpredmetna opravičila v Salzburgu in zadostilna proslava v Ellwangenu.

Poleg zlobnega napada na sv. Cirila in Metoda je bil to neposreden napad na dr. Turnška in na njegova prizadevanja, in to prav v trenutku, ko je šlo za imenovanje titularnega panonskega nadškofa. Dr. Turnšek mi je hudo razburjen 8. marca 1971 pisal: »Na Koroškem je Mucher pri Gospe Sveti izdal nov napad na sv. brata Cirila in Metoda. Zavaroval se je tako, da se knjiga, tiskana kot rokopis, samo pri njem dobi za 100 šilingov. Nekaj izvodov sem že izvlekel in jih poslal na jugoslovanski konzulat, nadškofu Pogačniku, dr. Kurentu v Švico. Danes nesem v Maribor škofu Držečniku, da škofje nastopijo. Tega Mucherjevega strupa pa je že dovolj!« In še je dodal, da se na Koroškem nadaljujejo napadi na zavedne Slovence. »Kanonik Zechner je za novo leto prejel grozilno pismo, napisano v slovenščini: »Horuck, Čuš, črez Loibl! Nesrečno leto in smrt tebe in tvoj komite!«

Dr. Turnšek se ni smel osebno spustiti v protinapad. Iskal je, da bi kdo drug dvignil glas. »Zaradi Mucherja — mi je poročal 29. marca — sem skočil v Ljubljano k metropolitu in mu izročil Mucherjevo knjigo in tudi v Maribor sem se napotil k obema škofoma in jima izročil Mucherjev pamflet. Bodo kaj podvzeli? Nadškof me je nagovarjal, naj se obrnem ali na kardinala na Dunaju ali na ap. nuncijsa. Sem se že odpravil, a sem se v Leobnu ustavil in se vrnil v prepričanju, da ne bom ničesar dosegel, kvečjemu le sebi škodoval...«

Da bi Mucher prepričal koroško javnost o svojih trditvah, je julija razposlal svojo knjigo vsem župnikom v škofiji in še drugim osebnostim v Avstriji. Slovenski duhovniki, mi je dr. Turnšek pisal 20. julija, so se zelo hudovali. »Dragi g. doktor! — me je nazival. — Napišite s svojim podpisom oster članek v Katoliški glas! Jaz tukaj na Koroškem ne morem, ker ne smem priti z našim škofom, ki bo 25. septembra imel na Rebrci birmo, navzkriž. Obljubil je zame priporočilo v Rimu, ki bi ga nedvomno odrekel, čim bi se kakorkoli z Mucherjem spustil v polemiko. Vi pa ste doli svobodni. Pa tudi jaz bom poslej, po birmi, dvignil glas, če Bog da!... Da bo ljubi Bog Mucherja še ponižal, sem prepričan. V knjigi sem napaden tudi jaz zaradi tistih nekaj besed, ki sem jih spregovoril v Ellwangenu o trpljenju sv. Metoda. Po Mucherju

bi sv. Metod v zasluženih ječi še moliti ne smel. Čudim se, da slovenski episkopat v Rimu ničesar ne ukrene in ne doseže. Tako se zdaj g. Mucher iz tega že norčuje, češ da mu nihče ne more blizu in da ima on vso resnico.«

Prijateljev krik s Koroškega me je ganil. Brž sem mu odgovoril, da mi iz načelnega članka raste razpravica, ki ne bo »zgodovinska, ker nisem strokovnjak, pač pa moralnega značaja, ker mislim postaviti avtorja pred sodbo njegove vesti.« saj hlepi po tem, da bi ugasnil koroškem Slovence še zadnjo iskro »narodne zavesti in narodnega ponosa«. Takoj sem tudi pisal v Rim dr. Francetu Dolinarju, naj bi kot strokovnjak z zgodovinskimi dokazi pobil Mucherjeve trditve in rešil čast slovanskih blagovestnikov in kneza Kocljaja. In tako je v avgustu in septembru 1971 izhajala v Katoliškem glasu vrsta mojih člankov »Rušenje temeljev slovenske vernosti in narodnosti na Koroškem«, ki so bili ponatisnjeni na Koroškem in imeli precejšen odjek tudi v zdomstvu, zlasti v Argentini.

»Kaiser Karl Gebetsliga für Weltfrieden«, ki vodi delo za proglašenje blaženim cesarja Karla, je prve dni septembra 1971 priredila svoje vsakoletno srečanje pod kritjem »molitvenega romanja za mir v svetu« h Gospe Sveti in k sklepni proslavi v Celovcu. Pri tej bi moral govoriti goriški nadškof P. Cocolin. Koroški Slovenci se niso mogli načuditi, da so si izbrali za cilj »molitvenega značaja romanja za mir v svetu« prav Gospo sveto, kjer župnikuje Mucher, strasten sovražnik Slovencev in vse kaj drugega kot apostol miru in sloge med narodi. Naprosili so me, naj bi nadškofa Cocolina obvestil, da bi udeležbo odpovedal. Ker pa ni bilo modro zaustavljati nezaustavljivega, sem predložil pred odhodom nadškofu obširno spomenico o žalostnem položaju koroških Slovencev in o strupenih izpadih gosposvetskega župnika, proseč ga, naj na pristojnem mestu spregovori jasno besedo. Prepis spomenice je bil dostavljen tudi škofu Janezu Jenku, ki je bil tedaj na škofovski sinodi v Rimu, s prošnjo, naj v Vatikanu posreduje za koroške Slovence.

Prelat Zechner in dr. Turnšek sta zaman iskala priložnosti, da bi se razgovorila z nadškofom Cocolinom in ga povabila »na slovensko srečanje« pri g. Vošnjaku v Južni Koroški, ki je nekdanj spadala pod oglejske patriarhe in goriške nadškofe, ker so ga nenehno »obkrožali« zvesti ljudje.

Glede Mucherja mi je dr. Turnšek v pismu

25. januarja 1972 omenil, da ni sodeloval na škofijski sinodi. »Pač pa je bilo govora o njem na 3. koroških kulturnih dnevih. Omenjal ga je prvi referent, dr. Bogo Grafenauer, v svoji temi "Mitologija koroške zgodovine". Tudi v diskusiji je Mucher prišel na vrsto z vprašanjem, kako je slovenska javnost reagirala na njegovo zadnje delo. Dr. Vospernik je omenil vrsto vaših članov kot odgovor. Pač pa mi je zaupno dr. Grafenauer povedal, da bo on odgovoril na drugo knjigo Mucherju kot je na prvo dr. Miklavčič.«

Maja 1972 se je sešla slovenska duhovniška sodaliteta (nad 60 duhovnikov) v Tinjah. »Prebrali smo — tako piše dr. Turnšek 29. maja — vlogo na škofa zaradi Mucherja, ki se znaša nad slovenskimi romarji, naj ga škof odstrani in Gospo Sveto izroči redovnikom. Predlagani so kapucini, jaz zase bi predlagal cistercijane iz Stamsa... Menim, da vloga ne bo uspešna, ker je škof boječ (boji se Mucherja in Heimdienst). Tukaj bi moral poseči vmes Vatikan! Na Vatikan naj pritisne nadškof Žabkar, ki je titularni nadškof gosposvetski... Nekdo bi ga moral s problemom seznaniti in navdušiti, da bi spregovoril o "boleči točki" Gospe Svete pri sv. očetu. Nemški duhovniki pravijo, da je sedaj, ko je Mucher napadel sinodo, prišla ura, da se odstrani. In to naravnost iz Vatikana.«

Toda Mucher ni odšel. Ščiti ga Heimdienst, pa tudi škofijska oblast, ki meni, da bi utegnil »razčistiti zgodovinsko resnico« o Slovencih na Koroškem, seveda v protislovenskem smislu. Celovski škof je srčno dober, ni pa no-

ben sv. Atanzij, v pogledu slovenske manjšine sledi svojemu okolju. Često toži, da ga hkrati napadajo Slovenci in Nemci, prvi, da drži z Nemci, nacionalno-nemški krogi pa ga imajo za prijatelja Slovencev in mu očitajo, da »poslovenjuje« Koroško, ker je leta 1945 sprejel nekaj duhovnikov iz Jugoslavije. Škof sam pa trdi: »Škof sem vseh Korošcev!« Vzvišen hoče biti nad narodnostnimi boji. A to ni v duhu Cerkve. Cerkev danes javno in jasno proglašča, da je njeno mesto na strani zapostavljenih, ubogih, zatiranih. Njegovo mesto bi danes bilo na strani slovenske manjšine, ki jo s preštevanjem hočejo ozemelsko še bolj omejiti in čimbolj skržiti obseg narodnih pravic. Proglašati se za nevtralnega ali za vzvišenega, ko gre za neenak boj med šibko narodno manjšino in narodno nestrpno večino, ki ji celo sama državna oblast nudi vso pomoč, biti na strani nasilnika, ker se mu dopušča, da uniči slabotnejšega. To pa ni ne pravično in ne krščansko.

Mucherjeva prisotnost pri Gospe Sveti je in ostane težka žalitev sv. bratov Cirila in Metoda in vsega slovenskega naroda.

NEUTRUDLJIV EKUMENSKI DELAVEC

Dr. Turnšek je bil velik ekumenski delavec. V mladih letih je oral nove in napredne ekumenske brazde. Razvoj, ki je v zadnjih desetletjih v temeljih prenovil vse življenje, je tudi v ekumenskem gibanju privedel do korenitih premikov in celo do drugačnega pojmovanja današnjega ekumenizma. Ekumensko prizadevanje

Nabrežinska srednja šola je priredila nastop v korist gobavskega naselja v Manikrò (Slonokošč, obala), ki ga podpira goriška nadškofija. Prireditve se je udeležil tudi goriški nadškof msgr. P. Cocolin

je nekdanj pojmovalo versko edinost kot »vrnitev« ločenih bratov v objem katoliške Cerkve, danes se pa zavzema za srečanje vseh kristjanov v Kristusu in v resnici njegovega razodetja.

Turnškova ekumenska dejavnost je bila v kasnejših letih pogojena po številnih dejavnostih. Ze po naravi je bil prej teoretik kot praktik, vse bolj mož misli in načrtovanja kot zunanje dejavnosti. Življenje ga je pognalo v zamejstvo. Da bi se preživljal, je sprva sprejel profesuro v Trstu in zatem dušno pastirstvo na Koroškem. To pa ga je časovno hudo zaposlovalo in vezalo. Če bi živel v redovni skupnosti prost skrbi za življenjski obstoj, bi se bil nedvomno uveljavil kot zgodovinar krščanskih početkov med Slovenci, kot ekumenski teolog in kot književnik. Laže bi si zbral krog sodelavcev in imel stike s stebri ekumenske dejavnosti doma in v svetu, tako pa je ostal osamljen sredi neplodnih tal. V njegovi ustvarjalni domišljiji so se porajale izvirne zamisli in začenjal je z nešetimi pobudami, a šibkost poedinca v tako zahtevnih nalogah in sovražne okoliščine so mu morile začetno delo.

Zasnoval je izdajanje mednarodne ekumensko-marijanske revije »Mater Ecclesiae« (imenovano tudi »Mater Dei - Sveta Bogorodica). O njej mi je 16. decembra 1969 pisal: »Marijansko-ekumenski reviji je bilo potrebno izdati iz več nujnih razlogov: zaradi spomina na sv. Cirila in Metoda in njunih jubilejev. Slovenski narod ni v tem jubilejnem letu kaj več doprinesel proslavam; zaradi najnovejših napadov na sv. brata od strani Mucherja in potvarjanja zgodovine njegovega delovanja v Panoniji, kar si je dovolil nemški cerkveni list na Koroškem (Kärntner Kirchenblatt v februarju) in dunajski Kathpress. ... Zavedam se, da bo za ekumensko delo v reviji potrebnih mnogo strokovnjakov tudi iz drugih narodov... Tudi drugo leto se bodo nadaljevale ciril-metodijske proslave pred mednarodnim forumom. Slovenci smo tokrat morali na plan, tudi če lastno suktnjo prodamo in stroške za revijo krijemo... Škof Graber se je ob reviji kar zavzel. Obljubil je pokroviteljstvo. Koroški krogi so pa osupnili. Revije sem dal natisniti 1.500 izvodov in stane 20.000 šilingov.«

Aprila 1970 mi je sporočil, da pripravlja drugo številko revije, a da je v zadregi zaradi stroškov. »Vzhodna ideja nima mecenov ne pri izobražencih in ne pri ljudstvu. Tudi je hudo, da na Koroškem ne moremo spraviti na noge Apostolstva sv. Cirila in Metoda; ko bi to imeli, bi

tudi revija gladko stekla, tako moram zalagati sam vse stroške.« Decembra je spet tožil, da mu pomanjkanje sredstev preprečuje izdajo druge številke revije. Ker pa Slovenci s tiskom ne dvigajo glasu, jih povsod zatajujejo. Tako ni revija »V Edinosti« niti omenila proslave v Ellwangenu. »Tako so nas hoteli zatajiti pred kardinalom Slipyjem. A jaz sem to preprečil, ko sem se peljal na Dunaj kardinalu naproti z dobrodošlico. Tudi v Celovcu mi je uspelo, da je kardinal prišel med nas in maševal za Slovence.«

»Pri meni sta bila — je pisal 17. decembra 1970 — dr. Premrov, bivši urednik Družine v Ljubljani in njegova sestra, višja bančna uradnica. Domenili smo se, da bi revijo "Presveta Bogorodica" izdajali v Ljubljani zaradi bodočega mednarodnega marijanskega kongresa v Zagrebu. Revija naj bi bila v manjšem obsegu, a redna, vsaj dvomesečna, če ne mesečna... Glede izdajatelja pa ne vem, ali naj bo Slomškova založba ali stiška opatija ali uredniški konzorcij. Vsekakor bomo imeli širši uredniški konzorcij z zastopniki vseh naših škofij. Vas najprej vabim v uredniški konzorcij, da boste zastopali goriško nadškofijo... Vas tudi prosim za sodelovanje s člankom "Oglejski patriarhat širi Marijino čedeženje med Slovenci".«

Odgovoril sem mu, naj trezno premisli o prenosu revije v Ljubljano. »Kdo bo skrbel za njeno življenje? Vi s Koroškega ne boste mogli. Imate osebo, kateri bi mirne duše izročili tega Vašega otroka? V uredniški konzorcij vstopam, članka pa v nevedenem roku ne bi utegnil izdelati.«

Misel na prenos revije v Ljubljano je opustil. »Upam, da bo druga številka revije — tako je pisal 8. marca 1971 — izšla sredi maja. Zavisi veliko od financ, kajpak mojih...«

* * *

Da bi pospešil izdajanje izvirne slovenske krščanske literature bodi leposlovne bodi ekumenske vsebine, je leta 1964 ustvaril posebno književno založbo, »Slomškovo založbo«, ki je finančno zavisela le od njegovih skromnih sredstev.

Pri Slomškovi založbi v Celovcu je izšlo več njegovih del, npr. Božja planina (1964), Krst karantanskih knezov (1968); v Gorici pa Stoji na rebri grad (1965) ter kot sedma knjiga Slomškove založbe povest Na Višarjah zvoni (1969).

Zbirko ekumenskih spisov je objavljala pod naslovom »Bogoslovni prispevki k edinosti Cer-

»ve«. Pod tem naslovom je prevzel več sto izvodov Ukmarjeve Mariologije in jih daroval srbski, bolgarski in makedonski Cerkvi. Slomškovo založbo je tedaj podprl škof Graber. V Slomškovi založbi je izdal latinsko disertacijo dr. Tomaža Kurenta »Doctrina Ss. Cyrilli et Methodii de primatu«, le da je ekumenski zbirki spremenil naslov »Bogoslovni prispevki k ekumeničnemu edinstvu (med Slovani)«.

21. septembra 1970 mi je pisal: »Ob bogoslovni knjigi dr. Kurenta sem naslov za zbirko spremenil v "Collationes theologicae ad unitatem oecumenicam (inter Slavos) redintegrandam". Naslednja knjiga v tej zbirki bo dr. Kosmačevo delo o srbskem meništvu v srednjem veku in dr. Škerla "Sveti Sava"«.

* * *

Dr. Turnšek je hotel osnovati tudi poseben znanstveni inštitut, ki bi zbiral ekumensko gradivo, družil ekumenske delavce in vodil ekumensko dejavnost. Ob izdaji Kurentove latinske disertacije mi je prvič omenil, da je delo izdal »Institutum Ss. episcoporum Modesti, Cyrilli et Methodii oecumenicum in Carinthia«.

»Glede ekumeničnega inštituta sv. Modesta, Cirila in Metoda — mi je pisal 26. septembra 1970 — se odpirajo lepe perspektive. Duhovska zveza v Celovcu ponuja za sedež svojo hišo pri Božjem grobu pri Pliberku, ker bi ta božjepotna cerkev mogla služiti kot ekumenična cerkev. Na razpolago mi je tudi novi Dom duhovnih vaj v Šmarjeti pri Rožu, ker zadošča Dom duhovnih vaj v Tinjah. Gospod župnik, ki je dom sezidal, ga je pripravljen dati za ekumenski inštitut... Sedaj išče slovenske redovnice, da bi prevzele oskrbovanje doma in delovale hkrati v župniji kot cerkveničarke in organistinje. Odkod sestre? Iz Slovenije ni izgledov. Ali bi sestre čudodelne svetinje v Gorici odstopile kako sestro in dve gojenki?... V letošnjem jubilejnem letu sv. Metoda in sv. Heme (1000-letnica rojstva) spravimo na noge še kakšno ustanovo molitve in znanstvenega dela, kar zlasti priporoča nadškof Bukatko. Šmarjeta bi bila le prva stopnja, naslednja pa bi bila Božji grob pri Pliberku, kjer je krasna točka s cerkvijo... S to točko sem seznanil nadškofa Bukatka že pred devetimi leti...«

Sestra Justa Dolhar, predstojnica Marijinih sester v Gorici, je opozorila, da imajo Marijine sestre svoje specifično delovno polje pri strežbi bolnikov po domovih. Težko bi sprejelo Dom v Šmarjeti. Naj se dr. Turnšek obrne do vrhovne voditeljice na Dobrovi pri Ljubljani.

Zaradi pomanjkanja sredstev in sodelavcev, ki bi njegove presenetljive zamisli uresničevali, ni prišlo do ustanovitve ekumenskega znanstvenega inštituta. Toda dr. Turnšek je v svojem skrajnem idealizmu vztrajal pri načrtu. Marca 1971 mi je spet omenjal, da bi namestil v Vetrinju svoj inštitut, ako se njegove sanje uresničijo. In 7. aprila mi je pisal: »Naš novi interdiocezanski ekumenični inštitut sv. Modesta, sv. Cirila in sv. Metoda ima, po moji sodbi, bodočnost... Dr. Avguštin Kostelec, opat stiški, me je poslal na Koroško, da obnovim v Avstriji stiško cirilmetodijsko in ekumenično poslanstvo. Zdaj sem v 15 letih položil temelj za novo delovanje (Slomškova založba, ekumenična revija "Mater Ecclesiae", bogoslovne edicije z najnovejšim naslovom "Collationes theologicae"). Sedež ekumenskega delovanja bomo po vsej verjetnosti imeli v Stamsu na Tirolskem (ne na Koroškem, ker so tukaj vedno bolj vroča in nevarna tla). Tudi ne bomo nič posegali v slovenske in jugoslovanske ekumenične zadeve, marveč se bomo omejili le bolj na mednarodno dejavnost.«

* * *

Dr. Turnšek je z veseljem zasledoval dejavnost Apostolstva sv. Cirila in Metoda v Trstu in Gorici. Kot izredno pomembna je imel vsakoletna ekumenska potovanja v tujino in iskanje živih stikov s predstavniki drugih veroizpovedi.

Ko je goriško ACM izvajalo nabirko za novo cerkev v Stojakovem v Makedoniji, je pobudo podprl tudi na Koroškem. Objavil je oglas v »Nedelji«, zbiral prispevke in tudi poslal lep znesek.

* * *

9. septembra 1971 mi je pisal, da so v Ljubljani po smrti dr. Maksa Miklavčiča v zadregi, kdo naj prevzame na fakulteti cerkveno zgodovino in patrologijo. Priglasil se je. Toda obiskal ga je Nande Babnik s Salzburškega, ki mu je nadškof Macheiner naročil, naj reorganizira dejavnost pri »Catholica Unio«. »Jaz naj bi postal predstavnik za Koroško. Bila bi možnost, da bi v okviru te Zveze izdajal štirikrat na leto svojo revijo "Mater Ecclesiae". Preseliti bi se pa moral v Salzburg. Verjetno bi na tamkajšnji teološki fakulteti dobil profesuro ekumenske teologije in tudi slovenskim koroškim bogoslovcem, ki pojejo tja, bi nudil narodno oporo. Tako sem v precepu, kaj naj sprejemem. Koroški duhovniki menijo, da je več, če iz Salzburga razvijam ekumenično dejavnost in kot avstrijski teolog na stopam v javnosti. Kaj mi svetujete Vi?«

Moj odgovor je bil kategoričen: »Raje v Salzburg! Sodim, da v Ljubljani bi najraje poskrbeli s svojimi... Pa še nekaj. Iz Salzburga so prišli misijonarji med Slovence. Nekdaj ste mi pravili o važni listini o sv. bratih, ki se menda tamkaj hrani. Kaj, ko bi v Salzburgu izsledili še drugo dokumentacijo, ki govori o sv. bratih in o Slovencih sploh?«

»Iz Ljubljane — tako mi je sporočil 12. oktobra 1971 — mi sploh niso nič odgovorili. Nastavljeni so novi profesorji (dr. Strlè in dr. Perko). Kar všeč mi je, da ni nič. Sem vsaj bolj prost za pisateljstvo. Tudi v Salzburgu ne bom silil med Nemce. Ko sem škofu omenil, da bi tam predaval slovenskim bogoslovcem homiletično in stilistiko, je rekel, da je za slovenske bogoslovce že poskrbljeno in da bo dr. Wischitz pol tedna v Salzburgu. Meni bolj kaže bližati se Gorici kot pa Salzburgu in se lotiti povesti o Sv. gori, kakor sem obljubil. Pa več o tem ustno!«

PRESELITEV NA GORIŠKO IN POVEST O SVETI GORI

Pisatelj dr. Turnšek je zelo vzljubil Primorsko in o njej veliko pisal. Vsi kraji od miljskih gričev do Zabnic in Trbiža, Gorica in Oglej, Beneška Slovenija, Rezija in Kanalska dolina s Sv. Višarjami so mu bile kot književniku in narodopiscu posebno pri srcu in izkoristil je vsako priložnost, da je izpovedal svojo ljubezen do tukajšnjih ljudi in narave. Kakor je slikar Tone Kralj postal »umetnik sončne Primorske«, ker je s svojimi umetninami obogatil prenekatero primorsko cerkev, tako je dr. Turnšek zaslovel po svoji nežni ljubezni in s svojim leposlovnim, narodopisnim in liturgičnem ustvarjanjem kot izreden ljubitelj Primorske. Navezan ni bil samo na Trst, kjer je bil celo desetletje (1946-56) profesor na slovenski nižji srednji šoli, temveč tudi na Gorico, kjer je izdal več svojih del in imel širok krog častilcev in prijateljev.

Že v letih 1952-53, ko se je začasno nastanil v Gorici, je tu iskal stalne zaposlitve. Tudi pozneje te misli ni opustil. Večkrat mi je pravil, da se preseli na Goriško, brž ko stopi v pokoj na Koroškem, saj se bo tu lažje posvetil ekumenskemu in leposlovnemu delu.

V poznih večernih urah sva se često razgovarjala o Sveti gori in o Marijinih prikazovanjih grgarski pastirici Urški Ferligojnici in se strinjala v sodbi, da je Marijino prikazovanje slovenski deklici Urški na Sveti gori, in še zlasti v

slovenskem jeziku izraženo Marijino naročilo, nekaj edinstvenega na Slovenskem. Na mojo pripombo, da še ni bilo zgodovinarja, ki bi pozorneje raziskal zgodovinske početke svetogorske božje poti, in ne književnika, ki bi primerno izkoristil poročilo, kot ga podaja goriški zgodovinar Martin Bavčer o teh prikazovanjih, je vzkliknil: »Jaz bom raziskal te zgodovinske vire in tudi spisal zgodovinsko povest o Sveti gori! Preseliti se moram na Goriško!«

3. avgusta 1970 me je pismeno opozoril, da je po smrti župnika Jožka Štante izpraznjena duhovnija Jamlje in Dol. »Nekdo mi je rekel, naj bi jaz šel tja, ker je tam novo in udobno župnišče. Čez čas bi se od tam preselil v Gorico... Zdi se mi, da so za ekumenizem pri vas boljše tla. Tudi mednarodno marijansko revijo bi lažje izdajal v Gorici kot na Koroškem. Tam bi lažje izvedel svojo obljubo, da napišem povest o Sv. gori, ker bi živel na Krasu in med Kraševci.« Odgovoril sem mu, da je mesto zasedel tukajšnji duhovnik. »Vaš prihod na Goriško bi z veseljem pozdravil, le da še ne vidim konkretne rešitve. Če ne bo drugače z Vami, ohranite misel na Goriško, Bog pa bo pokazal pot uresničitve, če je taka božja volja.«

V pismu 25. januarja 1972 mi je sporočil, da je na praznik Sv. Treh kraljev padel na poledenelih stopnicah in se težje udaril v rebra, tako da se je moral zateči v zdravilišče Maria Hilf v Celovcu. Zdaj je spet doma pri delu. In dostavil je:

»Dovršil sem veliko zgodovinsko povest "Crni Hanej" v 15 poglavjih. Izide že konec februarja. Nekaj poglavij je bilo že priobčenih v reviji "Družina in dom" in zdaj vse delo izide v knjigi. Se mi je zelo posrečilo in bo zares pravo krščansko čtivo. Dovršiti še moram konec drugega dela "Na Višarjah zvoni", potem bi utegnila priti na vrsto Sveta gora, kot sem obljubil... Verjetno se bom zaradi pisanja o Sveti gori kakšen čas približal Gorici, da zberem podatke in tudi obiščem vse važne kraje, zlasti domovino Urške. Pa več o tem o priliki ustno.«

Obljuba o svetogorski povesti mu je stala vedno pred očmi. 27. avgusta 1973 mi je pisal, da mi je poslal svoje najvažnejše delo »Med koroškimi brati«. In je nadaljeval:

»Moje dopisovanje je sicer obtičato, vendarle pogosto mislim na Vas in si želim snidenja in razgovora z Vami, saj se je marsikaj aktualnega nabralo... Odločil sem se za izdajo dveh svojih del o sv. Cirilu in Metodu v nemščini. Obe knjigi

že stavijo v Mariboru. Prva (življenjepis) se glasi: "Zwei Sterne am hohen Himmel" in druga "Licht und Wort im Morgengrauen". Je to moj dramski scenarij... Tako vidite, sem vedno vprežen. Čaka pa me še drugi del romana "Na Višarjah zvoni". Zbiram in porabljam dokumentarno gradivo. Zavedam se, da sem obljubil povest o Sveti gori. Vendar se bom moral bliže naseliti (vsaj za čas), da bom mogel dojeti goriški element...»

Tudi sam mu bom na škofiji posređoval obilje zgodovinske snovi, sem mu odpisal, v stik bo moral stopiti tudi s Petrom Flanderjem v Trstu, ki ima na stotine dokumentov o Sv. gori. Glede nastavitve v Gorici — januarja 1972 se je bil odpovedal župniji Rebrci, a smel je ostati še naprej v župnišču — sem mu javil: »Kot sem Vam pravil že pred leti, zdaj je končan v Gorici novi Zavod sv. Družine, ki ima precej sob. Zato menim, da ne bo težko dobiti v njem sobo in mirno delati.«

Pot na Goriško mu je bila odprta. Na to pi-

smo mi ni več odgovoril. Bolezen in kasneje smrt sta mu preprečila prihod na Goriško in mu iztrgala iz roke pero, ki je že bilo nastavljeno, da napiše zgodovinsko povest o Sv. gori.

* * *

O sv. Pavlu je napisano, da je imel »srce široko ko svet«. O Turnšku lahko trdimo, da je žareče ljubil slovensko zgodovino in slovensko zemljo, zlasti še Primorsko in Koroško, slovensko besedo in slovenskega človeka, zlasti tistega, ki ga je želel rešiti pred potujčenjem. Od tu njegovo leposlovno ustvarjanje. Kot od Boga navdahnjen karizmatik in svetosten duhovnik je pa svojo domovino in rod vključeval v božje odrešilne načrte, v službi ciril-metodijske ideje in ekumenskega poslanstva Cerkve. Od tu njegov uvid in razglas, da je Slovencem dodeljena zgodovinska vloga biti most med narodi, ter delo za versko edinost med katoličani in pravoslavnimi. V vsem tem pa je njegova preroška pomembnost in veljavnost.

LJUBKA SORLI

Po Nadiški in Terski dolini

*Beneška Slovenija, dobrih ljudi domovina!
Zamejski, njen veliki sin, tu ledino oral je;
ob njem Čedermaci so črpali silo in zdravje,
da bratom bi materin jezik oteli pogina.*

*Nadiža in Ter med bregovi se s soncem igrata.
Na gričih so cerkvice, vernega ljudstva zavetje;
po njivah za kruh svoj vsakdanji potijo se kmetje —
njih zemljica revna je, revna, a zanje kot zlata.*

*Na hišah razpoke zijajo. Podprte s tramovi
potresa strahotnega mimoidočim so priče.
Popotnik ob njih si v spomin noč usodno priklječe.
ko mnogim, premnogim so hiše postale — grobovi.*

*Beneška Slovenija, Rezija in Furlanija
so bratsko s Posočjem obnove sklenile zavezo,
da prej pozabili prirode zbesnele bi jezo.
Pomagaj jim v to s Stare gore in Mengor Marija!*

Potresno področje in prebivalstvo

To je ostalo od zvonika v gorski vasi Subid v Beneški Sloveniji

V toplem majskem večeru, ko je vsa narava v največjem zagonu življenja, je neusmiljeno zamahnila smrtna kosa. Na dan 6. maja 1976 od 20.59 se je zemlja stresla po vsej deželi Furlaniji-Julijski krajini; takoj za prvim sunkom je prišel drugi še močnejši in dosegel devoto stopnjo Mercallijeve lestvice. Trajalo je 51 sekund: v tistem trenutku so se zdele dolge, a kako so bile v resnici kratke v primeri z delom, ki so ga človeške roke opravile za dograditev tega, kar je bilo zdaj v slabi minuti porušeno. Epicenter potresa je bil pod hribom San Simeone, ki se dviga nasproti Pušji vesi (Venzone) onkraj Tilmenta. Najbolj prizadete občine so bile Forgaria, Trasaghis, Bordano, Cavazzo Carnico, Amaro, Buj, Majano, Humin (Gemona), Pušja ves (Venzone), Možec (Moggio Udinese), Na Bili (Resiutta), Rezija, Ratenj (Artegna), Magnano in Riviera, Čenta

(Tarčento), Bardo (Lusevera), Tipana (Taipana), Neme (Nimis), Ahten (Attimis), in Fojda (Faedis). Potres pa je objel še veliko večji prostor in čutiti ga je bilo v vsej Srednji Evropi. Človeške žrtve je zahteval samo v naši deželi in sicer blizu tisoč. Petnajst tisoč hiš je bilo porušeni ali hudo poškodovanih in skoraj dvesto tisoč ljudi je ostalo brez strehe. Na Tolminskem in Kobariškem so bile hudo prizadete vasi Breginj, Podbela, Borjana, Kred, Staro Sedlo, Kobarid, Ladra, Smast, Žaga in Srpenica. Smrtnih žrtev na srečo ni bilo, pač pa je nad dva tisoč ljudi ostalo brez strehe.

Na vsem potresnem področju je materialne škode toliko, da je nihče ne more niti približno oceniti. Naj omenimo samo porušene tovarne, ki so dajale zaslužka tisočem delavcev ali neprecenljivo vrednost porušeni spomenikov, kakor so bili samostan v Možcu, stolnici v Pušji vesi in v Huminu, grad Colloredo in dolga vrsta drugih.

V naši deželi je potres prizadel prav tisto področje, kjer ob robu gora živi najbolj preizkušen in klen furlanski narod, v gorskih dolinah in na pobočjih pa so naselja naših bratov, ki so tu skozi stoletja ohranili slovensko govorico in navade. Ljudi v teh krajih so prekalile že vse mogoče preizkušnje, tudi če gledamo samo na bližnjo preteklost. Vihra prve in druge svetovne vojne je bila na tem področju posebno silna in si je vzela iz vseh vasi obilno žetev človeških življenj. Ukoreninjeno siromaštvo je trlo ljudi že stoletja in prisililo številne, da so šli iskat kruha v tujino. Preizkušnje so ljudi tako utrdile, da znajo z neverjetno silo vstati po vsakem padcu. Tudi po tej nesreči je vsakogar presenetila žilavost, s katero so se ljudje lotili reševanja in popraviljanja. Zelo redki so bili pojavi obupa in so ljudje odklanjali vsako izseljevanje iz hribovskih predelov in ne-

varnih krajev. Njihova največja želja je bila, da bi čimprej dobili na razpolago dovolj sredstev in predvsem gradbenega materiala ter se lotili popravil.

Dober del sveta se je v tistih strašnih dneh ozrl na našo deželo in tudi doprinesel prvo pomoč. Marsikdo je z občudovanjem gledal na ta košček zemlje, ki pa je drugače večkrat pozabljen od osrednjih oblasti in to morda prav zaradi marljivosti in preizkušene zanesljivosti tu živečih furlanskega in slovenskega naroda. Upati je, da bo zanimanje za našo deželo ob tej nesreči pripomoglo vsaj k civilni izobrazbi večine Italijanov, ki v glavnem ne vedo, da živita tu dva naroda s svojim jezikom, literaturo in vsemi drugimi značilnostmi vsakega naroda.

PRVA POMOČ

Solidarnost z žrtvami potresa je dosegla izredno mero tako v državi sami kakor tudi izven nje. Med tujimi državami so bile v prvi vrsti Nemčija, Avstrija in Švica. Tudi Jugoslavija je nudila veliko pomoči, čeprav je doživela potres tudi na svojem ozemlju. Povsod so se začele takoj nabirke za prizadeto prebivalstvo. Na področju samem so bili s pomočjo vojaških oddelkov in prostovoljcev kmalu vzpostavljeni najnujnejši pogoji za življenje. Postavljeni so bili šotori in zasilne kuhinje, poskrbljeno je bilo za pitno vodo in kmalu tudi za elektriko. Nabirke za prvo pomoč so bile odprte skoraj pri vseh zamejskih društvih in časnikih. Pomoč je bila namenjena predvsem slovenskim rojakom v Benečiji, Terski dolini in Reziji. V prvem človekoljubnem zanosu so ljudje zbrali veliko denarja. V poletnih mesecih so bili organizirani na potresnem področju delovni tabori za prostovoljce, v katerih je pomagal marsikateri mlad človek iz Gorice in Trsta.

DELO ZA OBNOVO

Pretekkel je prvi mesec po potresu in komaj zdaj se je dalo jasno razumeti, kako veliko katastrofo je povzro-

čil. Po enem mesecu dela je bilo v porušeni krajih komaj opaziti kako spremembo, čeprav so v teh tednih buldožerji premikali dan in noč noč gore ruševin in je na tisoče tovornjakov odvažalo podrtijo. Bil pa je tudi skrajni čas, začeti dela za obnovo. Ljudje so bili pripravljeni, a možnosti je bilo le malo. Popravitl so se lotili na svojo roko in brez potrebnega dovoljenja samo nekateri neustrašeni. Številne komisije so pregledovale stavbe in ocenjevale škodo, a nihče ni dokončno odločil, kaj se mora ukreniti. Politiki so počasi kovali nove zakone, s katerimi naj bi se omogočilo nakazanim finančnim sredstvom, da po starih preizkušenih vijugah birokracije pridejo do nesrečnežev. Ljudje so začeli najprej po tihem godrnjati, protest pa je dosegel višek 16. julija na dveh velikih manifestacijah v Trstu in Vidmu, ki so ju uprizorili ljudje iz vsega potresnega področja. Dejstva so namreč postavila na laž razne obljube izrečene takoj po potresu, poletje je šlo h kraju in bivanje pod šotori je začelo postajati neznosno

ALEKSIJ JOŽE MARKUZA

POTRES

*V tihl noči
majskega večera,
ko se misli
strnejo
v območja
ozvezdij —
je zagrmelo
iz globin zemlje,
divje streslo,
vse sesulo
v prah
in praznino.*

*Ostal je jok
nad mrtvim domovjem
in opustela narava.*

Zadružna mlekarina v Teru (Pradielis), ki jo je zrušil zadnji potresni sunek dne 15. septembra 1976

za marsikoga. Zasilne barake, ki so jih v začetku vsi odklanjali, so postajale vedno bolj neizogibne.

NOVI POTRESNI SUNKI

Po tistem tragičnem šestem maju so začeli potresni sunki počasi pojemati in se vedno bolj redčiti. Do močnejšega sunka, ki je dosegel šesto stopnjo Mercallijeve lestvice, je prišlo 17. maja ob 17.13. Bil je že šestinsedemdeseti po vrsti. V poletnih mesecih se

je potresna dejavnost popolnoma izčrpala in vsi so bili prepričani, da je nevarnost mimo. V soboto 11. septembra pa se je zemlja ob 18.32 ponovno stresla z epicentrom vedno na istem področju. Ob 18.36 je drugi sunek dosegel osmo stopnjo Mercallijeve lestvice ter ponovno rušil, kar je še ostalo pokonci po majskem opustošenju. Ljudje so bili tokrat skoraj vsi na varnem in po dveh dneh se je že spet govorilo o obnovi. Ljudi se tudi zdaj še ni lotil

Po potresu rastejo nove montažne hišice

Hrib Sv. Simeona, kjer je bilo središče katastrofalnega potresa

obup. Proti vsakemu predvidevanju pa je 15. septembra ob 3.30 zemlja zopet rahlo zavalovila, ob 5.15 je silen sunek dosegel osmo stopnjo in pol, ob 11.21 pa razdiralno deveto stopnjo. Središče potresa je bilo vedno isto. Od 6. maja do polovice oktobra so seizmografi zabeležili že 350 potresnih sunkov. V ljudeh se je zlomil odpor, strah je prekipel v obup. Na Tolminskem in Kobariškem je zadnji potres prizadel še večjo škodo kakor meseca maja. V porušenih krajih na italijanski strani se je položaj zelo spremenil, ker je mnogo prebivalstva zaradi obupa zapustilo svoje vasi in se preselilo v letoviške kraje ob morju, ki so varnejši pred sunki in nudijo po končani poletni sezoni mnogo stanovanjskih prostorov. Tisti ki so ostali, so se lotili vsajčasne priprave stanovanj za svoje družine. Nihče se več ne pohujšuje nad tesnimi prikolicami in preprostimi lesenimi barakami. Mnogo ljudi se je izselilo tudi v tujino: govori se o desetih tisočih. Naši rojaki v Beneški Sloveniji so se znašli pred drugo nevarnostjo. Posebno zaradi preseljevanja je tkivo njihove narodne zavesti, narečne govorice in ljubezni do svojega pristnega okolja, že ranjeno od dolgoletnega raznarodovanja, na novo izpostavljeno nepričakovani preizkušnji.

SPOMIN NA ŽRTVE IN BODOČNOST PREŽIVELIH

Ob stiski in skrbi preživelih, da si ustvarijo osnovne pogoje za življenje, ob polemikah, ki spremljajo načrte za obnovitev in v večnem strahu pred novimi sunki, smo skoraj pozabili, na tisti tisoč ljudi, ki jih je doletela nenadna smrt. Na stotine ljudi je bilo razbitih in rane, ki so nastale zaradi izgube svojcev se še dolgo ne bodo zacelile. Smrt je zahtevala posebno visoko število otroških življenj. Mnogi so namreč ob uri majskega potresa že spali in niso niti slutili, kaj se dogaja. Živi naj se večkrat spominjajo na duše, ki so neprevidene odšle v večnost.

Potres v naši deželi je tudi pokazal, da ne poznamo nobene dovolj resne priprave na take katastrofe. To je nedopustno posebno v državi, kjer je bilo v dvajsetih letih, tj. od 1952 do 1971 zabeleženih 4.443 potresnih sunkov. Potresna področja bi morala biti natančno preučena, razvoj človeških naselbin ter graditev in trdnost vsake zgradbe bi morala odgovarjati strogim predpisom. Poleg tega je nujna tudi primerena vzgoja, na podlagi katere bi vsak vedel, kako se mora ob potresu obnašati. Škode in še posebno človeških žrtev bi bilo v takem primeru veliko manj.

25 let skavtizma: važna obletnica

»Zamejski skavtizem je ves mlad in ima pred sabo pomembne naloge.« Tako je nekdo izjavil o našem zamejskem skavtizmu. Lepa ugotovitev ob 25-letnici, ki jo letos slavimo. Na slovenskem zamejskem jamboreeju so se zbrali skavti in skavtinje iz Koroške, Goriške in Tržaške, da bi skupaj, na ogromnem travniku, preživeli deset nepozabnih dni. Tako so na edinstven način obhajali to obletnico. Bilo nas je več kot dvesto. Dogodek je bil tako čudovit, da so bili mnogi ob zaključni slovesnosti vidno ganjeni: marsikatero oko je bilo solzno.

Predolgo bi bilo opisati, kako je potekalo življenje na taboru, oz. kaj smo doživeli. Gotovo je pa to bil eden najlepših dogodkov, ki smo jih kdaj doživeli. Za dekleta in fante iz Gorice in Trsta, ki jih združuje Slovenska zamejska skavtska organizacija (SZSO) je bila ta predstavitev 25-letnice obstoja slovenskih skavtov na Tržaškem prva velika skupna akcija.

Kakšen odmev je pa imel dogodek v slovenski javnosti priča število obiskov do 1. avgusta za zaključni taborni ogenj. Od 500 do 600 obiskovalcev

si je štel v čast prisostvovati slavnostni manifestaciji organizacije, ki je več kot polnoletna.

Leta 1951 je na pobudo g. Lojzeta Zupančiča nastala prva skavtska skupina na Tržaškem. Organizacija je rastla v precejšnjih težavah. Na čelu ji je bil skoraj od vsega začetka prof. Ivan Theuerschuh, ki je trenutno naš starešina.

Namen organizacije je vzgoja mladine. Zato se voditelji po svojih močeh posvečajo prav vzgoji, začeniši od najmlajših, volčičev in veveric. Ti so imeli letos svoj prvi skupni tabor v bližini Gradeža.

A to ni vse. Skavti in skavtinje smo priskočili na pomoč od potresa prizadetim Slovincem v Benečiji. Organizirali smo dva delovna tabora: enega v občini Tipana (trajal je pet tednov) in drugega v Padričah pri Trstu, kjer smo pripravljali barake za potresence.

Slovenska zamejska skavtska organizacija je v 25 letih obstoja skavtizma v zamejstvu krepko posegla v življenje naše skupnosti in dala še večji smisel in poudarek svojemu delovanju.

Skavtska skupina igra in poje na »Pustovanju 76« v Katol. domu v Gorici

125-letnica Apostolstva sv. Cirila in Metoda

Med raznimi prosvetnimi in verskimi obletnicami na slovenskem kulturnem prostoru, doma in v zamejstvu, je bila za 125-letnico Apostolstva sv. Cirila in Metoda edina ekumenska proslava v Gorici, na kateri so se spomnili tega pomembnega narodnega in ekumenskega dogodka.

V nedeljo 15. februarja 1976 je imel v dvorani Katoliškega doma v Gorici dr. Jože Rajhman iz Maribora slavnostni govor ob 125-letnici ustanovitve Bratovščine sv. Cirila in Metoda. V govoru je prikazal delovanje svetniškega škofa A. M. Slomška za krščansko edinost in njegovo prizadevanje za razvoj slovenskega jezika.

A. M. Slomšek je ob preučevanju in premišljevanju apostolske dejavnosti svetih bratov Cirila in Metoda odkril njuno dediščino in jo želel posredovati svojim slovenskim bratom in sestram ter vsej veliki slovenski družini. Njegova gorečnost za cerkveno edinost in pa zgodovinski dogodki ob »pomladi narodov« leta 1848 so ga spodbudili, da je septembra 1851 ustanovil Bratovščino sv. Cirila in Metoda. Najbolj odločilna pa je bila zanj enciklika Pija IX. »In Suprema Apostoli Sede« leta 1848, v kateri papež izraža vso svojo vnetost za zблиžanje vzhodne in zahodne Cerkve. Posebno ga je moralo ganiti, ko je v papeževi encikliki bral tudi tole: »Po apostolski dobi so tudi med vzhodnimi narodi živeli še mnoga stoletja škofje, mučenci in drugi možje, ki so se proslavili s svetostjo, tako sv. Bazilij, sv. Janez Zlatousti... in med njimi tudi slovanska apostola Ciril in Metod.« Gotovo, da je bilo za Slomška razveseljivo, ko je prebral odstavek, v katerem Pij IX. imenuje Cirila in Metoda sveta apostola Slovanov. V encikliki isti papež hvali dejavnost Krščanskega društva za vzhodne kristjane in priporoča tudi drugim nje-dova sredstva za doseg visokega cilja, namreč zedinjenja vseh kristjanov. Ta sredstva naj bi bila: vsakdanja molitev, prostovoljni prispevki in druga dobra dela v pomoč vzhodnim kristjanom.

Bratovščino sv. Cirila in Metoda je Apostolski sedež potrdil in obdaril z odpustki že 1. julija 1852. Za sedež je bila določena cerkev sv. Jožefa nad Celjem. Bratovščina se je hitro ši-

rila ne le po lavantinski škofiji, marveč tudi po čeških škofijah, med Slovaki, med Ruteni v Galiciji ter celo med Madžari in Nemci. Leta 1860 je štela okrog 35.000 članov. Slomšek je ob prazniku družbe (takrat 9. marca) leto za letom poročal o njenem delovanju v Zgodnji Danici in raznih nemških listih.

Vzhodni apostol A. M. Slomšek je umrl v duhu svetosti 24. septembra 1862, ni dočkal velikih proslav ob tisočletnici (1863) prihoda svetih bratov med Slovane, ko je njegova ustanova imela že 75.000 članov.

Ob tisočletnici smrti sv. Metoda (1885) so nekateri moravski duhovniki skupno z bodočim olomuškim nadškofom Stojanom sklenili obnoviti in modernizirati Slomškovo bratovščino. Leta 1891 je bila preosnovana v Apostolstvo sv. Cirila in Metoda pod varstvom preblažene Device Marije s sedežem na Velehradu. Leta 1924 so Apostolstvo reorganizirali na bolj široki mednarodni podlagi. Papež Pij XI. je ob tisočletnici (1927) rojstva sv. Cirila izdal posebno apostolsko pismo, v katerem hvali slovanska apostola kot velika predstavnika katoliške vesoljnosti: »Sveta brata Ciril in Metod smemo po pravici imenovati sinova Vzhoda, po domovini Bizantinca, po narodnosti Grka, po misijonski nalogi Rimljana, po apostolskih sadovih pa Slovana. Postala sta vsem vse, da bi vse zedinila s katoliško Cerkvijo.«

Velika zasluga Bratovščine oz. Apostolstva sv. Cirila in Metoda (ACM) je v dejavnosti ekumenske razsežnosti, ki je zajela tedanje katoliške Slovane in pritegnila pozornost vsega krščanskega sveta. Dovolj je, da pomislimo na velehradske kongrese (1907-1947), na objavljanje znanstvenih razprav, izdajanje mesečnih revij in ustanavljanje posameznih škofijskih svetov ACM.

Ob stoletnici Slomškove bratovščine je papež Pij XII. napisal posebno pismo, v katerem spodbuja vse člane družbe k bolj vneti molitvi, da bi težko preizkušani slovanski narodi ohranili vero svojih pradedov, ki sta jim jo nekoč dala sv. Ciril in Metod, ali pa da bi se vrnili k njej čimprej in s čim večjo ljubeznijo, če so se ji mogoče žalostno izneverili.

Papež Janez XXIII. je leta 1963 ob začetku slovesnosti za 1100-letnico prihoda svetih bratov med Slovane izrazil željo, da bi tudi sedanji slovanski narodi predajali drug drugemu baklo vere, ki sta jo vžgala sv. Ciril in Metod, in tako ohranjali njuno dediščino verskih in нравnih čednosti. Svetniški škof A. M. Slomšek je to papežovo željo izpolnil že pred več kot sto leti z ustanovitvijo svoje Bratovščine. Z njo je hotel posredovati slovenskim rojakom in drugim slovanskim bratom dediščino sv. Cirila in Metoda. Sveta brata sta namreč pred tisoč sto leti dala

slovanskim bratom podlago za njihov verski, kulturni in socialni razvoj v okviru evropske in svetovne civilizacije. Škof Slomšek pa je kot vzgojitelj in učitelj ter novi apostol Slovencev pokazal na bogato in dragoceno dediščino, tj. na duhovne vrednote, slovenski književni jezik, narodno kulturo in krščansko omiko.

Zato bi nas morala 125-letnica ACM spodbuditi k zavestnemu ohranjanju naše narodne biti v zamejstvu in po svetu ter k večjemu in plodnejšemu ekumenskemu sodelovanju za krščansko edinost.

ALOJZ TUL

Taborišče Rižarna pri Sv. Soboti v Trstu

(Od začetka njegovega delovanja 1943 do procesa za pokol 1976)

Po naših vaseh in mestih so postavljeni številni spomeniki v spomin padlim v zadnji vojni. Vsak izmed njih, od najskromnejšega pa do najbolj mogočnega in umetniško dovršenega nam otipljivo priča o številnih žrtvah za zmago svobode posameznikov in tukajšnjih ljudstev pod okrutnim jarmom fašizma in nacizma.

Mesto Trst s svojim celotnim zaledjem od Furlanije do Karnije preko Slovenskega Primorja pa do Reke in Istre je v sorazmerju s svojim prebivalstvom imelo izredno število žrtev v odporiškem boju proti nacifašizmu v najširšem pomenu besede. Zato ni brez zveze s tem dejstvo, da je prav v Trstu delovalo edino nacistično uničevalno taborišče s krematorijsko pečjo v Italiji.

Kako in zakaj je prišlo do ustanovitve taborišča pri Sv. Soboti v Trstu? Nemške vojaške in politične oblasti, ki so po italijanski kapitulaciji dne 8. septembra 1943 zasedle Italijo, so dobro poznale zemljepisni in vojaško-strateški pomen Trsta in njegovega zaledja, saj so se tu stekale prometne zveze proti Balkanu in vzhodu ter iz nemškega Reicha proti Jadranskemu morju. Zato so ga izključili iz območja novoustanovljene fašistične republike s se-

dežem v Salòju pri Gardskem jezeru (La Repubblica di Salò) ter si ga pridržali popolnoma zase kot nekaj protektorat. Obsegalo je področje Furlanije, Goriško, Tržaško, Kras, del Slovenije in Istro. Imenovali so ga »Adriatisches Küstenland« (Jadransko Primorje) in ga podredili direktno nemški vladi v Berlinu. Upravno in politično središče tega obsežnega ozemlja je bil Trst.

Vrhovno vojaško in upravno poveljstvo nad tem »Jadranskim Primorjem« je Hitler poveril koroškemu Gajlajterju Friedrichu Rainerju. Ta je s 1. oktobrom 1943 prevzel vso politično in upravno oblast ter v kratkem času tu ustvaril oporišča za izvajanje svoje dejanske neomejene oblasti. Od samega Hitlerja je namreč dobil nalogo, da to področje tako rekoč očisti vseh političnih in dejanskih nasprotnikov nemškega okupatorja od Judov pa do partizanov in drugih ljudi, ki bi utegnili ovirati njegove načrte. V ta namen je imel na razpolago posebne oddelke esesovcev, policijo, redno vojsko, obveščevalne agente in druge vohune.

Tako so v službo Nemcev prešli razni oddelki policije in fašistične milice, imenovane »Milica za pokrajinsko obrambo« (Milizia Difesa Territoriale), ter zloglasni »Posebni inšpektorat javne varnosti za Julijsko krajino«, ki so ga

bile ustanovile že fašistične oblasti junija 1942 s specifično nalogo, da zatira partizansko gibanje. Ta policijski oddelek je bolj znan kot »tolpa Collotti«, po imenu komisarja Gaetana Collottija, ki je prevzel njegovo poveljstvo. Svoj sedež je imel v »Villa Triste« v ulici Bellosguardo v Trstu, kjer so mučili pripornike. (Glej pričevanje Ljuboslave Šorli-Bratuževe ob koncu sestavka!) Nemcem je nudil dragoceno pomoč proti antifašistom in pri preganjanju Judov.

Esesovskim oddelkom je bilo zaupano policijsko, politično, rasno in protipartizansko zatiranje. Njihov poveljnik je bil general Odilo Globocnik (rojen v Trstu, odtod njegov slovenski priimek), ki se je bil pred tem proslavil s pokolom preko dveh milijonov in pol Judov (»Aktion Reinhard«). Z njim je prišla v Trst številna skupina poklicnih rabljev, ki so se bili izkazali v najbolj znanih nemških lagerjih (Belsen, Sobibor, Majdanek, Treblinka in drugi) ter 92 pripadnikov »posebnih oddelkov« (»Einsatzkommandos« ali »Sonderkommandos«), ki so bili ustanovljeni z namenom, da izvajajo posebno zahtevne naloge za uresničitev okupacijske, zatiralne in uničevalne politike Tretjega rajha na zasedenih ozemljih.

ZACETKI RIŽARNE

Ob podpori vseh teh oddelkov se je začelo načrtno preganjanje političnih nasprotnikov in zlasti še organizatorjev raznih oblik odpora, ki se je na tem ozemlju v zaledju Trsta posebno žilavo javljal ne samo v obliki ilegalne konspiracije, temveč tudi v zunanjih akcijah. Kajti po propadu fašizma v Italiji se je silno razmahnilo narodno-osvobodilno gibanje med slovenskim in hrvaškim prebivalstvom na Primorskem in v Istri, med Italijani in Furlani pa odporiško gibanje.

»Einsatzkommando Reinhard« je ustanovila več krajevnih uradov, označenih s črko R. Tržaška skupina je imela oznako R 1, videmska R 2 in reška R 3. Oznaka R 1 je vtisnjena na dokumentih in na celicah v Rižarni.

Prvi poveljnik skupine R 1 v Trstu je bil Christian Wirth; po njegovi smrti v partizanski zasedi pri Herpeljah (Kozina) 26. maja 1944 mu je nasledil August Dietrich Allers. Njegova desna roka in poveljnik Rižarne je postal Joseph Oberhauser.

Posebna skupina »Einsatzkommando Reinhard« v Trstu se je brž spravila na delo. Proti koncu oktobra 1943 so Nemci zasegli veliko skupino stavb opuščene tovarne za luščenje riža v predmestju pri Sv. Soboti — zgrajena je bila leta 1913 — ter jo spremenili v zapor, zbirno taborišče za odvažanje deportirancev v Nemčijo in skladišče naropanega blaga. V ta namen so zelo zmotno razporedili in prikrojili razne zgradbe in prostore v njih. Vidi se, da so že drugod imeli izkušnje.

Ob vhodu na levi strani v manjši stavbi so bili prostori za stražarje in stanovanje poveljnika, v zgradbi na desni strani pa stanovanja za esesovske podčastnike. Pri preureditvenih delih pred nekaj leti so to stavbo podrli in prostor uredili v zelen park. Nekdanjo garažo in delavnico za vozila pa so sedaj preuredili v kapelo.

V šestnadstropni zgradbi pred obokanim vhodom na drugo dvorišče so bili nameščeni razni uradi, skladišča za živila in drugi prostori za razno osebje. Pod vhodom na levi strani je še vedno ohranjena večja soba brez oken, imenovana tudi »soba smrti«, kamor so zapirali iz jetnišnic prepeljane deportirance, namenjene smrti v krematorijski peči. Ta je namreč stala na drugem notranjem dvorišču in je bila naslonjena na osrednjo stavbo, na kateri so še vidni nekateri znaki. Z dimnikom nekoliko naprej v smeri proti morju je bila povezana z podzemskim kanalom. Na njegovem mestu stoji danes jeklen drog. Peč in dimnik so nacisti razstrelili v noči med 28. in 29. aprilom 1945.

Zajete ljudi so zapirali v prostore na drugem dvorišču na levi strani. V pritličju te stavbe so uredili zloglasne celice mučenja, v katere so navadno zaprli ujetnike pred pokolom in uniče-

4) POMOZI BOG!
A. LICHTENSTERN 27/II 44

272) KLARIĆ MARIJA
PASIJK BR. 5

273) ZIDARIČ
MARIA STARADA JA
F

274) SURINA IVANKA
PASJAK
BR. 32 RICORDO
PERENNE

KO SMRTNA C ROZA ME OBJAME
TAKRAT MARIA PROSI ZA ME
OTEBE MATI IN KRAJLICA
BODI MI RESNICA

DIO NON ABANDONARMI
FINO ULTIMO MOMENTO

275) MARIJA POMAGA NAM V VO PIKI NI ZAS
NA TEKE ZIRA SE USAK IZ MED NAS
MARIJA USE G. PUSTVO
MARIJA POMAGAJ NAM TI

276) MARIA PENSI A ME ?

MARIA VIDIS DA MI BO
{ SADNI .. ONAZ NE POROBI SAME

44) FAE AN OLGA
VRTOVLJE
REPENTABON

Napisi jetnikov v Rižarni na stenah celic in drugih prostorov, ki jih je takoj po končani vojni potrpežljivo prepisal prof. Diego de Henriquez, marljivi zbiralec vojnih spominov. Tako so se po njegovi zaslugi ohranila ta ganljiva pričevanja o trpljenju zapornikov

njem v krematorijski peči. Teh 17 tsnih celic je še danes ohranjenih in predstavljajo najbolj občuten simbol Rižarne. V slutnji smrti so mnogi zapisali svoja imena in naslove ter zadnje misli na stene in vrata. Mnogo takšnih zapisov je izgubljenih, le malo se jih je ohranilo na svojem prvotnem mestu. Ohranili so se le prepisi po za-

slugi neutrudnega zbiratelja Diega de Henriqueza, ki jih je prepisal.

Ta po svoje čudaški mož španskega porekla, ki se je udomačil v Trstu, je v zbiranje starega vojaškega materiala in dokumentov vložil vse svoje moči in imetje. Zgorel je med požarom svojega skladišča leta 1974 v skrivnostnih okoliščinah, ki še danes niso povsem pojasnjene. Mnogi, ki so poznali njega in njegovo bogato zbirko spominov raznih vojaških osebnosti, menijo, da je bil požar namerno podtaknjen, da bi se uničili njegovi dokumenti. Dejstvo je, da so prav Henriquezove pisane informacije, nanašajoče se na nemške vojaške osebnosti v Trstu in njihove italijanske kolaboracioniste, med požarom izginile ter jih do danes niso še izsledili. Zato mnogi povezujejo njegovo smrt z napovedanim procesom o delovanju Rižarne, na katerem bi on lahko iz svojega arhiva potegnil na dan stvari in imena oseb, ki so bile povezane z nacističnimi okupatorji v Trstu.

Takrat je Rižarna še bila s tračnicami povezana s pristaniškim železniškim omrežjem, tako da so jetnike v zapečatenih vozovih direktno pošiljali v Dachau, Auschwitz in Mauthausen, odkoder so se le redki vrnili domov po končani vojni.

DELOVANJE RIŽARNE

Kot omenjeno, je Rižarna kot zapor in zbirno taborišče začela delovati proti koncu oktobra 1943. Semkaj so zapirali v raznih krajih dežele zajete osebe, predvsem partizanske aktiviste in druge protifašiste ter Jude. Junija 1944 je začel redno delovati krematorij in je redno deloval do konca aprila 1945. Prvič pa je bila peč preskušana 4. aprila 1944, ko so sežgali 70 trupel talcev, ki so jih bili prejšnji dan postrelili na strelišču na Opčinah.

Koliko je bilo vseh žrtev Rižarne? Po previdnostnem računu je bilo v Rižarni usmrčenih od tri do pet tisoč oseb. (Delni seznam žrtev objavljen v Primorskem dnevniku 20. 4. 1975.) Veliko večje pa je bilo število ujetnikov

in med raznimi čistkami ter represalijami prijetih oseb, ki so šle preko Rižarne v druga nemška taborišča ali na prisilno delo. Računajo, da je skozi Rižarno šlo okrog 20.000 oseb. O tem pričajo tisoči osebnih izkaznic, ki so jih ob koncu vojne našli v Rižarni in katerih prepis hranijo v arhivu Zavoda za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. Zadevni seznam je objavil Primorski dnevnik 16. 5. 1965.

Kdo so bili deportiranci, ki so šli skozi zapore Rižarne in mnogi bili tam uničeni? Bili so to ljudje iz raznih krajev Furlanije, s Tolminskega, z Goriškega, z Vipavskega, s Krasa, z Notranjskega, iz Istre, Trsta in okolice. Po narodnosti so bili Slovenci, Hrvatje, Italijani in Judje, ki so sodelovali bodisi v italijanskih odporiških organizacijah bodisi v narodnoosvobodilnem gibanju Slovencev in Hrvatov. Večina so jih Nemci zajeli na svojih očičevalnih pohodih po deželi.

Nemci so držali Rižarno v svojih rokah do zadnjega. Pred umikom so uničili vse važnejše dokumente in druge sledove svojega sramotnega početja. Nazadnje so v noči 29. aprila 1945 z razstrelivom pognali v zrak krematorijsko peč z dimnikom vred. Toda kljub temu obstajajo dokazi in priče zločinskega početja nacistov in njihovih tržaških kolaboracionistov. O tem pričajo ljudje, ki so prvi po odhodu Nemcev stopili v Rižarno, ohranjeni pretresljivi napisi na stenah celic, ostanke ožganih kosti s pepelom, ki so jih našli pri odstranjevanju ruševin krematorijske peči leta 1945 ter lani na morskem dnu ob pomolu čistilnice Esso. Slednje ostanke so položili v tlak na dvorišču, kjer je stala krematorijska peč.

PROCES O POKOLIH V RIŽARNI

Najbolj obremenilno pričevanje o zločinih nemških nacistov in sodelovanja krajevnih tržaških kolaboracionistov pa je prišlo do izraza na zadevnem procesu, ki je od februarja do aprila 1976 potekal na porotnem sodišču v Trstu. Proces za zločine v tržaški Ri-

žarni bi se bil moral vršiti pred tridesetimi leti, da bi lahko vsaj delno zadostil človeški pravici. Angloameriška zasedba Trsta ter zaostreno mednarodno ozračje ter osebni in politični interes tistih visokih mestnih krogov, ki so se udinjali najprej fašističnemu režimu in nato nacističnemu okupatorju, so zaviralno vplivali, da bi se sodne oblasti lotile raziskovanja o delovanju Rižarne med vojno.

Preiskava o zločinih v Rižarni se je pričela šele leta 1966, ko so nemški sodniki prispeli v Trst, da bi preverili dokumentacijo in pričevanja v zvezi s procesom proti nekaterim esesovskim častnikom zaradi zločinov v Nemčiji in na Poljskem. To so bili isti častniki, ki so po 8. septembru 1943 organizirali kruto zatiranje partizanov, Židov in drugih prebivalcev v »Jadranskem Primorju« in ki so tudi vodili »lager« Rižarno pri Sv. Soboti v Trstu. Na tržaško dokumentacijo je nemško sodno oblast opozoril Deželni inštitut za zgodovino osvobodilnega gibanja v Furlaniji-Julijski krajini, ki jo je bil zbral v dolgoletnih raziskovanjih s pomočjo Židovske skupnosti in Organizacije političnih deportirancev v nacistična taborišča.

Marca 1970 se je zganila tržaška prokura in odredila preiskavo o posameznih odgovornostih za nacistične zločine. Preiskava se je nato zataknila ob sporu o pristojnosti tega kazenskega postopka, ki ga je načelo državno tožilstvo v Trstu. Šele ko je kasacijsko sodišče odločilo, da je za zločine v Rižarni pristojno civilno sodstvo in ne vojaško, se je zadevna preiskava lahko nadaljevala in zaključila.

Obtožnica tržaškega preiskovalnega sodnika obtožuje skupino nacističnih vojaških častnikov (Allers August Dietrich, Oberhauser Joseph, Hering Gottlieb, Wirth Christian, Stangl Franz in drugi), »da so brez vsake možnosti uveljavljanja vojnih zakonov, brez vsakršnih sodnih postopkov, brez vsakega razloga in vsake vojaške nujnosti ubili nedoločeno število oseb, katere so jim nemške vojaške in civilne zasedbene

oblasti v pokrajinah Trst, Pulj, Reka, Gorica in Videm izročali v varstvo ali katere so sami zajeli v okviru sistematičnih ukrepov zatiranja in političnega ali rasnega preganjanja, ki so jim bili delno poverjeni (ukrepi) za izvedbo. Ti umori so bili izvršeni v ta namen ustanovljenem zaporu v Trstu, v podjetju imenovanem "Rižarna pri Sv. Soboti".

Obtožnica nato navaja deset primerov tako umorjenih oseb na osnovi osebnih pričevanj drugih zapornikov. Iz takšnega pravnega nastavka obtožnice, ki omejuje postopek na usmrtitve samo tistih oseb, »ki se ne morejo podvreči vojnim zakonom«, so ostali izključeni umori drugih približno dva tisoč slovenskih, hrvaških in italijanskih deportirancev, pripadnikov odporiškega gibanja, ki so bili ubiti v Rižarni!

Proces je potekal po tirnicah te omejitve, ki so jo sicer skušali branilci civilnih strank (žrtev) izpodbiti, toda brez posebnega uspeha, čeprav so številne priče podprle njihova stališča. Kljub temu pa je na procesu prišlo do izraza dejstvo, da je med zaporniki v Rižarni bilo največ Slovencev, nato Hrvatov in Italijanov. Dalje, da so z nemškim okupatorjem sodelovali številni meščani iz določenih krogov in da ti ljudje še danes nočejo govoriti o tistem obdobju...

Proces se je zaključil z obsodbo na dosmrtno ječo edinega preživelega obtoženca Josepha Oberhauserja iz Münchena. S tem je bilo po tridesetih letih vsaj moralno zadoščeno zahtevi človeške pravice.

POMEN RIŽARNE

Leta 1965 je bila tržaška Rižarna z državnim zakonom proglašena za vsenarodni spomenik odporištvu proti nacifašizmu in v naslednjih letih ustrezno preurejena v muzej-spomenik. Nanjo so se iz razumljivih razlogov navezali posebno Slovenci vseh slojev in prepričani, ki jo ob raznih priložnostih obiščejo v velikem številu. Slovenske župnijske skupnosti na Tržaškem so

doslej organizirale že dve izredno uspešni proslavi na dvorišču Rižarne.

Rižarna nas druži ne kot kraj ali priložnost, da bi gojili maščevalnost, temveč želja, da bi se zločini tega in drugih taborišč nikdar več in nikjer ne ponovili.

Ali bo človeštvo v teh naporih uspešno? Upati moramo in na tem delati!

Pretresljivo pričevanje na procesu o rižarni

V dvorani tržaškega porotnega sodišča je bila 22. marca letos izredno zanimiva razprava, ki je globoko odjeknila v slovenskem in italijanskem tisku. V okviru sodnijskih obravnav o ubojih, ki so jih izvedli naci-fašistični zločinci in njihovi tržaški kolaboracionisti med drugo svetovno vojno v Trstu in njegovi okolici, je predsednik sodišča odv. Maltese prebral — na zahtevo odv. Draga Stoke — osebno pričevanje gospe Sorli-Bratuževe. Pričevanje, ki ga v celoti objavljamo, je pretresljiv dokument o trpljenju slovenske žene in z njo slovenske družine in vsega našega primorskega ljudstva.

Gorica, 8. marca 1976

Spoštovani g. odvetnik!

Veliko sem zadnje čase brala o poteku sedanjega tržaškega procesa, ki po 30 letih odkriva zločine nacističnih in fašističnih krvnikov v uničevalnem taborišču pri Sv. Soboti v Trstu.

Obračam se na Vas, ker vem, da na tem procesu zastopate naše ljudi, žrtve fašističnega nasilja.

V zvezi s tem je večkrat omenjen komisar Posebnega policijskega inšpektorata (Ispettorato speciale di Polizia) v Trstu, Gaetano Collotti. Pričevanja, ki ga obremenjujejo, se v glavnem nanašajo na leti 1944/45. Zgodovinarji pa so se na procesu dotaknili tudi dobe pred 8. septembrom 1943 in pripisali odgovornost za takratna grozodejstva predvsem fašistični oblasti. In ker je to oblast predstavljal tudi Collotti, bi rada v ta žalostni mozaik, ki ga sestavljajo številna pričevanja, dodala tudi drobček tega, kar sem sama doživela, drobček, ki naj bi še bolj osvetlil podobo človeka, pred katerim so vrsto let v grozi trepetali naši ljudje na Primorskem.

Urednik »Mladike« Marij Maver in pesnica Ljubka Sorli na večeru, ki ga je DSI posvetilo srečanju z gorliško pesnico

Dovolite mi zato samo nekaj osebnih spominov na Collottija, enega najkrutejših tiranov v ul. Bellosguardo v Trstu.

Bilo je leta 1943. Prvega aprila ob 2^h ponoči zaslišim, da se pred hišo ustavi kamion. Prestrašena skočim pokonci, saj slutim, kaj to pomeni. Minil je namreč komaj dober mesec, odkar so v Tolminu aretirali in odpeljali v internacijo v Alatri (Frosinone) mojo mamo in sestro. Vedela sem: zdaj sem na vrsti jaz. Za silo sem se oblekla, medtem pa so že poskakali čez ograjo Collotti in njegovi pajdaši ter vdrli v stanovanje z brzostrelkami v rokah. Ni morem popisati groze, ki sta jo ob tem pogledu občutila moja otroka, stara 7 odnosno 9 let. Preiskali so vse kote in rekli, da moram z njimi. Jok in prošnje otrok, naj me pustijo, so bile fašistom samo v posmeh. Eni so ostali z njima doma, Collotti in drugi pa so mene odgnali v Trst. Z njimi je morala tudi naša gospodinjstva pomočnica, Cecilija Kovač, ki so jo v »Villi triste« prav tako pretepali in mučili.

V ul. Bellosguardo smo dospeli, ko se je komaj danilo. Ves dan me nihče po nič ni vprašal. Ob 21^h pa me je Collotti dal poklicati v svojo pisarno za prvo zaslišanje. O grozotah, ki so se tam dogajale, do takrat še nisem slišala, zato sem

bila precej mirna. Od mene je zahteval, da priznam stvari, za katere nisem vedela. Zato jih nisem mogla priznati. V divji jezi me je začel vleči za lase in suvati s pestmi, da se mi je pred očmi kar meglilo. Udarci so me zadeli največkrat v glavo. Ko je videl, da omagujem, je poklical svoje pomagače, vame pa zavpil: »Ora ti faranno cantare, vedrai!« Med Collottijevimi pomagači sem si zapomnila samo enega s priimkom Bussetti. Zapomnila sem si ga, ker mi je on, za Collottijem, prizadel največ trpljenja.

Odgnali so me v mučilnico v II. nadstropje. Tam so me popolnoma slekli, mi opljuvali obraz in me potisnili na tako imenovano »kišto« (casseta). Pod to je bila še ena, nekoliko daljša, da se je lahko stopilo nanjo. Zgornja »kišta« je bila krajša od telesa, tako da so noge in roke visele navzdol, ko sem ležala na njej. Navzdol je visela tudi glava. Noge in roke so mi privezali k spodnji »kišti«, in sicer roki odzadaj, drugo k drugi, pod glavo, tako da je bilo telo napeto kot lok in se nisem mogla ganiti. Nato so me začeli dušiti z vodo, vrč za vrčem; polnili so mi z njo usta, oči, ušesa, zraven pa me pretepali z bikovko, po golem telesu. Od časa do časa so mučenje prekinili; odvezali so mi roke in me dvignili, da bi izsilili iz mene priznanje. Ker tega ni

bilo, se je začelo znova. Ko so videli, da mi zavest pohaja, so prenehali. Dali so mi nekaj, da sem prišla k sebi. Kaj je bilo, ne vem. Vem samo, da rok nisem mogla obrniti, niti jih dvigniti. Kako sem se oblekla, tudi ne vem. Iz mučilnice so me odvedli na hodnik, podoben veži, kjer sem vsa pretepena in onemogla bruhala.

Pustili pa so me tu samo nekaj ur. Še isto noč so me, s silo, drugič odgnali v mučilnico. Takrat sem vedela, kaj me čaka, zato sem se od strahu vsa tresla. Ponovilo se je vse, kot prvič. Proti jutru sem se znašla na stolici sredi velike sobe, v prvem nadstropju. Od časa do časa so se odprla vrata in v sobo je pogledal ta ali oni naših ljudi, ki je ob pogledu name naglas zavzdihnil. Za njim pa je rohnel Collotti: »Vedi cosa ti aspetta, se non parlerai!«

Takrat sem razumela, da me kažejo drugim v opomin in ustrahovanje. Videla nisem, le čutila sem, da človeku nisem bila več podobna.

V tej sobi sem ostala osem dni. Zjutraj so me pustili na podstrežje, kjer je bilo nekakšno korito, da sem si malo umila obraz. Kar sem tam gori videla, se ne da popisati. Okrog in okrog so ležali ubogi partizani, do smrti izmučeni. Govoriti niso mogli, ker so imeli jezike otekle kot kepe. Kako so jih mučili, ne vem, ker tega niso mogli povedati. Ali se je kdo od njih vrnil domov? Bogve.

V tistem tednu me je Collotti večkrat zasljal. Tokrat je poskusil z duševnim mučenjem. Zaklinjal se je, da bo poslal po moja dva otroka in da ju bodo pred mojimi očmi mučili, kakor so mene. V moji navzočnosti je telefoniral na kvesturo v Gorico in vprašal, če so otroka že odpeljali v Trst. Nato je odložil slušalko in rekel, da niso mogli še na pot, ker da je fantek hudo zbolel. Meni je bilo, kot da so mi v srce zasadili meč, saj je sinek pred kratkim zares prebolel težko pljučnico. Morilo me je vprašanje, kaj je z njim, kaj s hčerko, kje sta. Moje duševno stanje je bilo strašno. Mislila sem, da zblaznim od skrbi in utrujenosti. Vseh osem dni nisem legla. Samo glavo sem lahko naslonila na mizo, ki so jo postavili predme, za noč. Kvesturin, ki me je stražil, pa je udobno spal na mehki blazini.

Osmega dne zvečer me je Collotti spet zasljal v svoji pisarni. In spet sem morala v mučilnico, to pot v tretje. Bilo je strašno. Po prestanem mučenju spet bruhanje in občutek smrtne slabosti.

Naslednji dan me je čakalo zadnje zaslišje-

vanje. Tokrat je imel Collotti drug načrt. Ko ni dosegel priznanja, je vstal od mize in si nataknil rokavice. Nisem vedela, zakaj.

»Nočem si pokvariti rok,« je izjavil in vzel bikovko. Zdaj mi je bilo jasno, kaj namerava. Po meni so začeli padati udarci, težka bikovka je bila v Collottijevih rokah kakor smrtno orožje. Takrat sem imela eno samo željo: da bi bil en udarec tako močan, da bi padla na tla in zaspala za vedno. Misliti nisem mogla več, niti na otroka ne. Odbijala sem se od stene do stene, kamor me je pač pehala Collottijeva bikovka, celo uro. Ko sem obležala na tleh, je Collotti še stopil name, da bi mi tako pokazal ves svoj prezir. Potem nisem čutila ničesar več.

Ko so me spravili k sebi, sem z veliko težavo vstala, a me je po nekaj korakih obšla slabost, da nisem mogla naprej. Zgrudila sem se na stol. V atriju, pod stopnicami, so mi pripravili zasilno ležišče, kamor sem se zavlekla z največjo muko. Rok nisem mogla niti premakniti, tako so bile otečene. In krvave. Ležala sem pod stopnicami in trpela silne bolečine, saj mi je bil Collotti s pretepanjem nalomil več reber. Moje zdravje, ki je bilo že zaradi trikratnega mučenja na »kišti« do skrajnosti preizkušano, je bilo zdaj popolnoma uničeno. Prosila sem, da bi me poslali v bolnico, a mi prošnje niso uslišali. K meni je prišel vojaški zdravnik, vendar me ni mogel pregledati, ker se zaradi bolečin, ki so mi jih povzročale notranje poškodbe, nisem mogla sleči. Vse zdravljenje je obstajalo v tem, da sem negibno ležala.

Ko sem se po treh tednih malo opomogla, so me poslali v jezuitske zapore. Tu so me čisto slučajno pahnili v celico, kjer je bila moja sestra Marija Šorli, zdaj že pokojna. Njo so namreč iz taborišča v Alatri, skozi vse fašistične zapore, prepeljali v Trst. Od jezuitov so jo vozili na zasliševanja v »Villo triste«, kjer je tudi njo Collotti kruto mučil.

Nekaj dni sva bili skupaj v celici, nato so sestro poslali v taborišče na Kostanjevici pri Gorici, mene pa v Zdravščino, kjer sem ostala do 8. septembra 1943.

Collottija pozneje nisem več srečala. A če ga danes, po 33 letih, samo na sliki zagledam, me strese mraz ob spominu na grozote, ki jih je prizadel meni in tisočem naših slovenskih ljudi.

Gospod odvetnik, oprostite moji izpovedi, toda mimo tega skoraj nisem mogla.

Lepo Vas pozdravljam

LJUBOSLAVA SORLI-BRATUŽ

Mešani zakoni

VPRAŠNJE POROK MED PRIPADNIKI RAZLIČNIH NARODNOSTNIH SKUPIN

Med problemi, ki nastajajo med etničnimi ali narodnostnimi skupinami, naletimo tudi na mešane zakone, ko se pripadnik ene skupine poroči s pripadnikom druge, bolj ali manj različne narodnostne skupine. Nedvomno ima psihološki moment veliko važnost že pri prvih srečanjih med bodočima zakoncema, ki imata drugačne kulturne, jezikovne in splošno etnične prvine. Pozneje pa je ta psihološka razsežnost ena bistvenih komponent v razumevanju odnosov med možem in ženo ter pri razumevanju njunega odnosa do otrok. Tu se bomo predvsem omejili na kratko analizo družbenih, oziroma psiho-socialnih razsežnosti tega pojava, čeprav se zavedamo, da bi bilo treba ta problem osvetliti tudi iz drugih zornih kotov.

Kjerkoli se srečujejo različne kulture, kjer se stikajo razne narodnosti, naletimo na mešane zakone. Danes imamo v Evropi, če nekoliko posplošimo, tri območja, kjer se pojavljajo mešani zakoni: na obmejnih narodnostno mešanih ozemljih (npr. v naši deželi, na Koroškem, na Južnem Tirolskem), na pretežno industrializiranih in urbaniziranih območjih, ki privlačujejo emigrantske tokove (npr. nekatera področja Nemčije, Francije itd.) in v večnacionalnih državah (npr. v Jugoslaviji, Švici itd.).

Na mešane zakone moramo gledati v okviru širše problematike medetničnih stikov, oziroma tistih kompleksnih odnosov, ki se razvijajo med dvema ali več narodnostnimi skupnostmi. Na splošno se moramo torej soočiti z odnosi med podrejenimi, zapostavljenimi manjšinami in nadrejenimi, gospodujočimi večinami; računati moramo z medetničnimi odnosi, ki so lahko od-

krito ali prikrito raznarodovalnega značaja ali pa s tistimi odnosi, ki so prežeti z narodnostno-kulturno strpnostjo in pluralizmom.

NEKAJ SPLOŠNIH UGOTOVITEV

Na podlagi raziskav, ki so jih nekateri znanstveniki opravili o mešanih zakonih med pripadniki različnih etničnih skupin (pa tudi med rasnimi in religioznimi skupinami), lahko izluščimo nekaj splošnih ugotovitev.

Manjšina in večina imata na splošno različne poglede na mešane zakone. Ti pogledi vplivajo na obseg tega pojava. Največkrat se manjšina upira takim zvezam, ker se na splošno zakonci pripadniki te skupine, asimilirajo večini in tako preti manjšini nevarnost, da v krajši ali daljši dobi utone v večinskem narodu. Temu se manjšina zoperstavlja z raznimi družbenimi sankcijami, se pravi, da na neki način kaznuje tiste člane, ki se podajajo v mešane zakone. Imamo tako primere, ko take člane ne priznavajo več za pripadnike lastne narodnostne skupine, ko jih emarginirajo, se jih izogibajo, jih ožigosajo z odpadništvom, jim odvzamejo, kolikor je niso že sami izgubili, njihovo identiteto. V nekaterih primerih se mešanim porokam protivi tudi večina, s tem, da vzpostavi družbene sankcije ali pa se poslužuje juridičnih sredstev z uzakonitvijo take prepovedi.

To se dogaja na drugih celinah (v Afriki, v Ameriki), kjer se večina poslužuje tudi tega sredstva (prepoved mešanih zakonov), da zabrani podrejenim manjšinskim pripadnikom katerikoli vzpon na družbeni lestvici, da jih lahko še naprej izkorišča in da potrdi lastno kompaktno nadrejenost. V Evropi pa se ne protivijo, razen redkih izjem, večinski narodi mešanim zakonom s pripadniki manjšin, s kateri-

Slovenci na romanju v Aylesfordu (Anglija) 1975

mi so v stiku; številčno, politično in družbeno so močnejši in zato jim ne grozi nobena nevarnost. Obratno, to jih še bolj utrjuje, ker generacija, ki sledi mešanim zakonom, po navadi pripada že večinskemu narodu.

Izjemno majhno število mešanih zakonov med pripadniki dveh narodnosti, ki živita na istem ozemlju, je lahko znamenje precej hudega konflikta ali globokega diskriminacijskega odnosa med tema skupinama. Veliko število mešanih zakonov pa je nedvomno znamenje amalgamacije ali asimilacije, ko se iz dveh kultur postopoma prehaja na eno samo, ki je lahko kultura večinskega naroda, lahko pa je tudi kultura večinskega naroda z različnimi primesmi kulture manjšine ali pa se celo poraja neka tretja samobitna kultura.

PRIMER NASE DEŽELE

Znano je, da je naša dežela Furlanija-Juljska krajina narodnostno mešana; bila je in je še vedno stičišče kultur, sistemov, ljudstev. Torej je povsem umevno, da tudi pri nas naletimo na mešane zakone, tako v preteklosti (dovolj je, da si priključimo v spomin čudne mešanice priimkov), kot tudi v sedanosti (vsakdo izmed nas pozna take primere). Kljub temu nam niso znane študije ali razprave⁽¹⁾, ki bi se

(1) Tu pa tam naletimo na kakšne fragmentarne podatke ali misli o tem problemu; verjetno obstaja kakšna diplomatska naloga na univerzi.

tega problema na našem ozemlju lotile in ga tudi z določenega zornega kota osvetlile. Zato se nam zdi še bolj umestno, da nanizamo vsaj nekaj ugotovitev o tem problemu, ki še ni bil predmet samostojne raziskave. Te ugotovitve slonijo na vrsti posrednih podatkov, ki jih je zbral Inštitut za mednarodno sociologijo ob raziskavi etničnih stereotipov. Ne bomo se spuščali v opisovanje te raziskave, pač pa bomo samo na kratko in le delno osvetlili nekatere ugotovitve glede mešanih zakonov v obliki možnih interpretacij. To slednje je treba izrecno poudariti, ker podatki niso bili zbrani za problem, o katerem tukaj razpravljamo.

Podatke — anketiranih je bilo 1100 slušajno izbranih oseb na ozemlju naše dežele, ki se vije ob jugoslovansko-italijanski meji — smo najprej tako uredili, da smo lahko ugotovili na podlagi izjav, kolikšno je število mešanih zakonov med anketiranimi Slovenci in Italijani ter Furlani (pri tem smo opustili analizo furlansko-italijanskih zakonov). Našteli smo 42 oseb, ki so poročene s pripadniki druge narodnostne skupine, 24 anketirancev pa se je rodilo v mešanih družinah.

Ti dve skupini ljudi — ki so se izrecno opredelili tudi kot pripadniki neke narodnostne skupine — je zanimivo analizirati glede na njihov odnos do drugih skupin. Med osebami, ki so poročene s pripadniki druge narodnosti, jih več smatra narodnostno skupino partnerja kot »prijateljsko skupino«, kljub temu, da so tudi taki, ki smatrajo narodnostno skupino lastnega zakonca kot »sovražno«. Številčna razlika med enimi in drugimi ni sicer velika, a nakazano usmerjenost lahko tako sintetiziramo: mešani zakoni so v nekem smislu pozitivni glede na drugo etnično skupino ali ljudje, ki so poročeni s pripadnikom druge etnične skupine. Imajo tendenčno nekoliko pozitivnejši odnos do te skupine. Seveda bi bilo treba izvesti posebno raziskavo, če bi hoteli ugotoviti, ali so mešani zakoni povod pozitivnejšemu ocenjevanju med narodnostnimi skupinami ali obratno,

če zaradi zблиževanja med skupinami pride do mešanih zakonov. Verjetno sta pravilni obe ugotovitvi.

Pri anketirancih, ki so se rodili v mešanih zakonih, pa opazimo različno situacijo: čeprav za malenkost, je nekoliko več takih, ki smatrajo drugo narodnostno skupino, torej narodnostno skupino enega izmed staršev (roditeljev), kot »sovražno«. Očividno se je za te osebe asimilacija začela že pri starših, to se pravi, da se je že eden roditeljev vključil v drugo narodnostno skupino. Dvomimo namreč, da se je v tistih družinah vzgoja, ali splošneje socializacija, razvijala po tirnicah obeh narodnostnih skupin. Menimo, da ni bilo, razen tega, da so otroci vedeli, da sta oče in mati pripadnika različne narodnostne skupine, drugih dejavnikov kot so pogovorni jezik, šola, časopisi in revije, radio, družinski in osebni prijatelji itd., s pomočjo katerih bi se otroci identificirali z drugo narodnostno skupino. Možno je še, da so ti faktorji bili prisotni, a v zelo šibki obliki, ker niso privedli posameznikov niti do tega, da bi imeli pozitivnejše odnose do druge narodnostne skupine in ublažili njihove predsodke.

SKLEPNE MISLI

Glede na podatke te raziskave, ob upoštevanju vseh omejitev, ki smo jih prej omenili, lahko zaključimo z nekaterimi hipotetičnimi ugotovitvami. Mešan zakon med Slovenci in Italijani pospešuje integracijo med narodnostnima skupinama. Integracija pa je tu mišljena v smislu kulturnega sožitja, ko v okviru določene kulturne (v širšem smislu) amalgamacije, vsaka skupina doprinese svoje delež v dinamični proces skupnega življenja, ne da bi pri tem izgubila lastno etnično identiteto in samostojnost. Problem nastane, ko se ta integracija spremeni v asimilacijo na škodo manjšine. To se v večini primerov dogaja pri raznih manjšinah in slovenska narodnostna skupnost ni izjema, kot so nam sintetično prikazali tudi skopi podatki raziskave.

Po našem mnenju rešitev tega vprašanja ni v tem, da se šibkejša narodnostna skupnost zapre sama vase, tako da ne pride več do mešanih zakonov. To se nam zdi v današnjem času, ob vse večjem odpiranju družbe navzven, ob dejstvu, da so večkrat medsebojni odnosi in stiki neobhodno potrebni in na ozemlju z narodnostno mešanim prebivalstvom tudi neizogibni, precej vprašljiva rešitev. Boljša, čeprav v danih pogojih težko izvedljiva, se nam zdi rešitev, ki bi dopuščala mešane zakone med pripadniki različnih narodnosti, a bi pri tem isti ohranjevali lastno narodnostno identiteto ali pripadnost, in bi se še njihovi potomci v enakem številu čimbolj prosto odločali za eno ali drugo skupino. To bi bilo nedvoumno znamenje, da imata manjšina in večina enako »pritegovalno moč«, oziroma da manjšina ni več v šibkejšem položaju. To pa bi pomenilo, da se je odnos večine do manjšine popolnoma spremenil.

Skavtski tabor

Slovensko šolstvo na Tržaškem v zadnjem desetletju

Kaj nam povedo spodnje številke? Povsod vidimo porast, razen na klasični gimnaziji-liceju, ker pač študij klasike več ne vleče in se absolventi znanstvenega liceja prav tako lahko vpišejo na univerzo za študij literarnih predmetov. Porast je na nekaterih šolah naravnost pohvalen, zlasti v vrtcih, kjer smo prekoračili prag 800 vpisanih, dasi se v vrtce ne vpišejo vsi otroci, ker je obisk neobvezen. Če bi bil obisk vrtcev obvezen, bi se število še dvignilo. Prav tako smo lahko v številkah zadovoljni z vpisom v osnovne šole, kjer kaže porast v desetih letih kar 300 otrok več. Isto velja za srednje šole, kjer je v letošnjem šolskem letu nad 800 učencev, medtem ko jih je bilo v šolskem letu 1967/68 le 658. To velja za obvezno osnovno in srednjo šolo, ki zajameta leta obveznega šolanja. So nam te številke dovolj zgovorne? Vedno več otrok najde pot v slovensko šolo. Imamo pa še vedno nerazumljive primere, da otrok slovenskih staršev, takih ki so sami obiskovali slovenske šole, ne sme v slovensko šolo. Potem so tu mešani zakoni, kjer prav tako otroci v mnogih primerih ne morejo v slovensko šolo. Najbolj žalostni pa so seveda primeri, ko je eden od staršev celo slovenski šolnik, svojega otroka pa isti šoli ne zaupa.

Tako vidimo, da slovenska šola živi in raste le od zavednih slovenskih družin. Pa število otrok v slovenskih šolah odgovarja številu Slovencev

na Tržaškem? Pri tem se nam nehote vsiljuje primerjava v vsedržavnem merilu z italijansko šolo. Na italijanskih osnovnih, srednjih in višjih srednjih šolah je v letošnjem letu vpisanih okoli 12 milijonov šolarjev. Če vzamemo primerjavo, da je vsega prebivalstva v Italiji 56 milijonov in odpade na šole obiskujočih kar 12 milijonov, to pomeni 4,6 prebivalcev od celotnih 56 milijonov. Če bi ta količnik veljal za Slovence na Tržaškem, potem nas je vseh skupaj le borih 13.255, kar je odločno premalo. Če vzamemo v poštev volivne podatke, vemo, da pripada samo Slovenski skupnosti okoli 7.800 glasov, od 18. leta navzgor; KPI pravijo, da voli drugih 15.000 Slovencev in potem je še PSI, ki prav tako vključuje določeno število slovenskih volivcev. Po količniku 4,6 še veliko otrok ni našlo poti v slovensko šolo.

UREJANJE SLOVENSKEGA ŠOLSTVA

Ob številčnem porastu učencev z zadovoljstvom ugotavljamo rahel premik, a prepočasen, pri pravnem urejanju osebja, tako učnega kot upravnega. Po več letih intenzivnih prizadevanj političnih, kulturnih in sindikalnih organizacij smo končno 19. julija 1961 dobili okvirni zakon za slovensko šolo šte. 1012, ki pa velja le za tržaško in goriško pokrajino. Kljub prizadevanju

PREGLJEDNICA ŠTEVILA UČENCEV NA SLOVENSKEŠI ŠOLAH NA TRŽASKEM
V ZADNJEM DESETLETJU

VRSTA ŠOLE	šolska leta									
	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77
Osnovne šole	1054	1071	1117	1179	1250	1293	1313	1336	1329	1348
Srednje šole	658	679	635	630	634	653	703	736	782	816
Učiteljišče	45	47	42	48	45	55	79	107	125	128
Vzgojiteljska šola	—	—	—	—	—	—	—	19	43	57
Za V. letnik učiteljišča	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
Trgovska akademija	157	161	161	169	185	192	200	186	206	220
Strokovna šola	—	—	—	5	20	36	44	46	58	68
Znanstveni licej	106	107	106	129	155	163	175	188	182	192
Višja gimnazija-										
klasični licej	67	69	81	89	75	66	69	65	50	46
Otroški vrtci	706	762	791	758	760	776	800	827	798	832

Na taboru ob Cankarjevi stoletnici 9. maja 1976 je v Finžgarjevem domu nastopil tudi otroški pevski zbor »Slovenski šopek« iz Mačkolj. Med igralci, ki so brali iz del Ivana Cankarja, pa sta nastopili tudi Maja Lapornik in Marija Besednjak

ni bilo mogoče raztegniti veljavnosti zakona tudi na Slovensko Benečijo. Ko smo imeli zakon, so bile potrebne še pravne norme za njegovo praktično izvajanje. Počasnost so občutili najbolj šolniki. Celo dekret števil. 47 z dne 26. oktobra 1959 vladnega generalnega komisarja je že z veliko zamudo raztegnil zakon števil. 248 z dne 13. marca 1958 na slovenske šolnike. Le manjše število učiteljev in nekaj profesorjev je dobilo posebni prehodni stalež, ker ni bilo za to danih pogojev, da bi se lahko poslužili te ugodnosti. Za osnovne šole je nato sledila vključitev 60 učiteljev v redni stalež po zakonu števil. 1012, in sicer leta 1968. Od tedaj dalje se vrše redno natečaji vsaki dve leti. Težja pa je s profesorji. Šele 12. decembra 1970 so bili razpisani didaktični usposobljenostni izpiti (Uradni list 24. 12. 1970, števil. 325), ki so se zaključili v jeseni 1971. Z istim datumom 12. 12. 1970 je izšel še drug ministrski dekret, objavljen v Uradnem listu 24. 8. 1971, števil. 73, ki je razpisal natečaj za 88 stolic na Tržaškem in Goriškem. Toda tega natečaja so se lahko udeležili le kandidati, ki so že imeli usposobljenostni izpit. Po uspešnih natečajih v Rimu junija 1971 so sledila imenovanja 1. oktobra 1972 oziroma 1. oktobra 1973. Z ministrskim dekretom 31. marca 1971 so bile tudi na slovenske šolnike raztegnjene ugodnosti nekaterih zakonov, ki so bili izdani za italijanske šole. Tako so tudi te olajšave omogočile ureditev osebnega položaja profesorjem, ki niso imeli stalnosti, a so imeli za to pogoje.

Vsodržavni zakon števil. 1074 z dne 6. decem-

bra 1971 je uvedel decentralizirane usposobljenostne tečaje. Ti so se vršili tudi za slovenske šolnike, ki so potem bili v veliki večini deležni člena 17 zakona števil. 477 z dne 3. julija 1973 in s 1. oktobrom 1974 dosegli stalnost. Nato so se vršili ponovno redni in izredni usposobljenostni tečaji tudi za slovenske šolnike. Tako je sedaj večina starejših šolnikov sistemirana, mlajši pa so prav tako usposobljeni, a še morajo čakati na stalnost. 22. decembra 1973 je bil izdan poseben dopolnilni zakon za slovenske šole števil. 932, ki dopolnjuje osnovni zakon iz leta 1961.

Ta zakon ustanavlja na Tržaškem pet didaktičnih okrožij, natečaj za ta mesta, ureditev položaja šolnikov, ki so poučevali že v letih 1954/55 oziroma 1961/62 (seveda so to le aplikacije splošnih ugodnosti, ki so že veljale za italijanske šolnike), ustanavlja pri deželnem šolskem uradu posebno posvetovalno komisijo iz vrst izvoljenih slovenskih šolnikov, zastopnikov pokrajine in šolskih skrbnikov. Na žalost je ta komisija le posvetovalnega značaja in ne odločujočega. Najpomembnejše delo te komisije je skrb za učne knjige, za katere isti zakon daje na voljo potrebna finančna sredstva. Težave so le s pripravljanjem tekstov. Isti zakon urejuje tudi razpis za mesta didaktičnih ravnateljev. Ti izpiti so se že vršili in so prav s 1. oktobrom 1976 kandidati stopili na svoja mesta.

Prav tako se je pred leti vršil v Rimu natečaj za ravnateljska mesta liceja in učiteljišča, kakor tudi za srednje šole. Počasnost pa je v tem, da kandidati še niso prejeli imenovanj. No-

Pokojni profesor Jože Peterlin v razgovoru z ljubljanskim nadškofom dr. J. Pogačnikom

vost tega zakona je tudi v tem, da predvideva zastopstvo slovenskih šolnikov na šolskem skrbništvu in še pet upravnih mest, ne določa pa nobenih kompetenc temu osebju. Tako je tak profesor ali ravnatelj skrbništvu le dodeljen za zadeve slovenskih šol s posvetovalno in informativno vlogo in ne z odločujočo funkcijo. Zakon bi moral točno določiti funkcije slovenskemu delegatu na šolskem skrbništvu, prav tako bi moral biti na deželnem šolskem uradu kompetenten funkcionar za zadeve slovenskega šolstva v deželi. Tako pa na žalost šole niti ne morejo slovensko dopisovati s šolsko upravo. Na Južnem Tirolskem je bil prej podskrbnik nemške narodnosti in imel za nemške šole iste pravice kot jih je imel skrbnik za italijanske. Od 1975 pa imajo nemške šole na Južnem Tirolskem lastno šolsko upravo, prav tako tudi Ladinci, čeprav jih je le okoli 15.000. Tu še čaka politike veliko dela. Uspeh pa bo, če bodo šole živele, če bo dovolj otrok.

UVELJAVITEV DEMOKRATICNEGA UPRAVLJANJA SOL

Pooblaščen odloki (zakon števil. 477 z dne 30. julija 1973) so poklicali k šolskemu upravljanju tudi slovenske starše. Od vseh petero pooblaščenih odlokov je prvi najpomembnejši, ker vabi k aktivnemu sodelovanju v šolsko življenje tudi starše. Šola se mora tesneje srečati z družinami in z družbo. Doslej smo bili vajeni, da so se trije neposredni zainteresiranci: šolniki, učenci

in starši srečavali na nasprotnih si stališčih. Starši so se soočili s šolniki le enkrat, dvakrat na leto in razgovor je bil le o tem, če bo učenec izdelal ali ne. Drugega razgovora ni bilo. Odslej pa mora biti drugače. Šola se danes mora odpreti razgovoru. Družine so poklicane, da aktivno, zavestno in razumsko sodelujejo s šolo kot družbeno ustanovo. Današnja šola je treba posodobiti, toda brez pretresov, čeprav ne bo šlo vse gladko. Nastopila bodo nasprotstva, odpor, bojkot.

Učiteljstvo se ogiba dialogu, da ne bi izgubilo na ugledu; študentovska gibanja nasprotujejo volitvam svojih zastopnikov in hočejo razpravljati na širši osnovi, ob večji prisotnosti. Starši, ki niso zavzeti, se ogibajo mešanih srečanj. Toda šola in vzgoja nista zadeva, ob kateri bi starši lahko skomigali z rameni rekoč: saj so tu učitelji in profesorji, ki so za to plačani. Je pa preveč vprašanj in težav, pred katerimi je današnja družba na kolenih. Današnja šola kliče staršem: ne bodite brezbrizni in odsotni, gre za bodočnost vaših otrok in družbe, gre za nove generacije. Didaktična okrožja, srednje in višje srednje šole so si že izvolile svoja predstavništva. Na višjih srednjih šolah so poklicani k sodelovanju tudi dijaki. Dosedanje izkušnje še niso rodile sadov, premalo je sodelovanja. Največ je zanimanja za prostore, za druge dejavnosti pa ni sredstev. Morda jih bo v bodoče več, vsaj objubljena so.

Doslej smo volili le šolske organe. Pred nami pa so še volitve v šolske okraje, pokrajinski, deželni in vsedrjavni svet. Kot Slovenci smo najbolj zainteresirani za lastni šolski okraj, tako na Tržaškem kot na Goriškem. V lastnem šolskem okraju bomo programirali svojo šolsko in izvenšolsko dejavnost. Oblasti so doslej gluhe ob zahtevi po lastnem slovenskem šolskem okraju, toda odnehati ne smemo.

REFORMA ŠOLE

Ze dolgo se govori o šolski reformi, zlasti višjih srednjih šol. Zaenkrat vemo le to, da bodo ukinili razne praznike, da se bo šola začela s 15. septembrom, da bodo v nižji srednji šoli vsi predmeti obvezni, da ne bo več popravnih izpitov. Nato pride na vrsto višja srednja šola. Predlogov, zakonskih osnutkov je menda kar osem. Treba bo najti kompromis med osnutki. Spričo vsega tega, kar stoji pred nami, ne more nihče več ostati brezbrizen ob strani. Politiki, kulturniki, šolniki, starši in dijaki sami morajo aktivno slediti vsej problematiki.

Kultura na Goriškem v letu 1975-76

Italijanski katoličani so se v zadnjem času znašli pred neljubim spoznanjem, da so jih laične sile na kulturnem področju povsem odrinile iz javnega življenja. To je ugotovitev, ki jo je bilo brati v reviji *Civiltà Cattolica* in tudi v drugih publikacijah in časopisih. Katoliški dnevnik *Avvenire* piše v tem oziru: »Mi katoličani smo napravili velikanske neumnosti, vrgli smo skozi okno ne samo lupine, temveč tudi jajca. Ker je koncil naročil prenovitev tolikih reči začevši z liturgijo, smo si mislili, da moramo odvreči tudi vse ostalo brez ozira na vrednost, izvor in korist; namesto da bi izbirali in obnovili, smo enostavno odstranili.

Tako smo odločili, da je gregorijansko petje za v muzej, dočim so drugi objavljali gregorijansko glasbo v zbirkah folklornih popevk. Odpravili smo praznovanje cerkvenih shodov, češ da ne odgovarjajo več potrebam sedanjega časa, drugi so pa začeli prirejati festivale. Odpravili

smo litanije (vsaj molimo jih ne več), ker so se nam zdele dolgočasna lajna, drugi pa so odkrili slogane, ki jih ponavljajo v rimu in ritmu. Odpravili smo procesije, češ da motijo promet in ne pomagajo k pobožnosti, drugi so odkrili sprevide, ki omrtvijo promet po celih mestih in pomagajo k propagandi. Odpravili smo amaterske odre, češ da preveč dišijo po župniščih, drugi so odkrili ljudske odre, eksperimentalna gledališča in še toliko drugega.

Znova moramo odkriti ali vsaj sprašiti nekatere oblike ljudske in množične kulture, ki izhaja iz krščanskih korenin in ki bi bilo nespametno, da jo gojijo samo drugi, potem ko so si jo osvojili. To sicer ne reši vsega, toda zakaj bi dopuščali, da nam očitajo, kako smo kristjani trpke, vase zaprte in tudi zavrte osebnosti, polne kompleksov. Saj to ni res. Naj tudi drugi spoznajo, da nismo takšni, sicer bo evangelij končal kje pod mernikom, da ga morda odkrijejo čez

Zbor »Lojze Bratuž« je imel 30. aprila 1976 v Katoliškem domu samostojen koncert

sto let in bodo rekli, da je to marksistično oziroma laično odkritje ali da so oni rešili evangelij iz rok kristjanov.«

Nekoliko trpka in ironična je ta beseda italijanskega časnikarja, vendar ima v sebi veliko resnice. Množična kultura postaja zmeraj bolj ekskluzivna last laičnih ali bolje marksističnih krogov. To se je izkazalo posebno v preteklem poletju, ko so po celi Italiji obhajali festivale dnevnika L'Unità. Ti so postali nekake ljudske veselice, kot so včasih bili cerkveni shodi oziroma šagre po vaseh.

Tudi po naših krajih so bili taki festivali prav povsod, po vseh večjih in manjših vaseh. Vendar se mi slovenski katoličani nismo nikoli odpovedali ljudski kulturi, ne v preteklosti ne sedaj. V Sloveniji je vse tako prepovedano, ker tam mora vse izhajati iz »ljubezni ene«, kot bi dejal Prešeren.

To mora spodbujati nas katoličane, da bomo delali še bolj kot do sedaj. Ne smemo prepustiti monopola nikomur, ker monopol pomeni diktaturo, pomeni totalitarizem. Kristjan pa mora biti proti vsakemu totalitarizmu za svobodo božjih otrok, ker smo rojeni za svobodo. Kulturni totalitarizem pa je najhujši, ker sega na področje duha in vzgoje in prek te tudi na strogo versko ozemlje vesti in dogme. Starejši smo to izkusili v času fašizma. Zaradi tega si prav nič ne želimo, da bi se povrnili časi novega totalitarizma, ki te vklene ne samo v kletko politične diktature, ampak ti zasušnji tudi duha. Iz te zavesti je zraslo kulturno prizadevanje slovenskih katoličanov v preteklosti in mora rasti tudi naprej.

SEZONA 1975-76

Kulturna sezona 1975-76 je na Goriškem bila še dokaj živahna. Svoja središča je poleg Gorice imela v Štandrežu, Doberdobo in Števerjanu, manj po drugih vaseh. V omenjenih štirih centrih imajo svoje prosvetne domove, ki so nujen pogoj za delovanje prosvetnih društev in pevskih zborov. Brez primernih prostorov je vsa dobra volja zaman. Zato bi morala biti skrb vseh župnijskih občestev, kjer nimajo prostorov za izven cerkveno zbiranje, da bi na kak način do takih prostorov prišli. Pokoncilaska Cerkev predvideva tesno in aktivno sodelovanje laikov pri celotnem delu evangelizacije. Če hočemo do tega priti, je nujen pogoj prostor izven cerkvenega svetišča.

Poleg običajnega prosvetnega dela naj omenimo nekaj manifestacij večjega obsega.

V Gorici smo v Katoliškem domu imeli dve ljudski manifestaciji: vsakoletno cecilijanko, ki je bila posvečena spominu pokojnega skladatelja Emila Komela ob 100-letnici rojstva. Priklicala je k sodelovanju 16 zborov iz naše dežele, eden je bil iz Slovenije (Drežnica). Za odraslimi so 8. decembra nastopili mlajši. Mladinska revija pevskih zborov je zbrala na odru osem zborov, ki so bili vsi iz Gorice in njene okolice. Lepo je uspel tudi božični koncert v goriški stolnici v nedeljo 28. decembra. Nastopili so združeni mladinski zbori pod vodstvom I. Bolčine, moški zbori pod vodstvom Zdravka Klanjščka in mešani, ki jih je vodil Mirko Spacapan. Te tri zborovske manifestacije so postale že tradicionalne in bi v Gorici čutili veliko praznino, če bi katera odpadla.

Ob koncu maja je Združenje cerkvenih pevskih zborov priredilo v goriški stolnici tudi koncert Marijinih pesmi. Združeni mešani zbori so se vnovič predstavili občinstvu z izbranim programom. Kar je dala cerkvena nabirka ob tisti priložnosti, je šlo za pomoč potresencem.

Glasbena dejavnost je sploh bila zelo razgibana. Saj moremo omenjenim nastopom dodati še dejavnost pevskih zborov, ki se vrši vse leto s številnimi nastopi manjšega obsega, npr. v Rupi ob prazniku frtalje, v Pevmi ob prazniku sv. Ane, v Štandrežu za njihov praznik špargljev, v Doberdobo ob spomladanskem in jesenskem prazniku. Lepo se je razvilo tudi gostovanje zborov tostran in onstran državne meje. Če nas ta loči, nas zborovsko petje in glasba družita, da še bolj čutimo, kako smo en narod. K temu prispeva svoj delež tudi revija pevskih zborov Primorska poje. Letos je bil eden izmed večerov te zborovske revije tudi v Gorici in sicer v Verdijevi dvorani.

Tej dejavnosti daje svoj lep prispevek tudi glasbena sezona, ki jo sedaj pripravljajo skupno ZSKP in SPZ iz Gorice ter Glasbena Matica iz Trsta. V okviru tega sodelovanja smo doživeli imeniten nastop zbora in orkestra Consortium musicum iz Ljubljane, ki je v Katoliškem domu izvajal 16. novembra 1975 Haydnov oratorij Letni časi, Slovenski oktet pa je nastopil v veliko premajhni dvorani palače Attems.

Omeniti velja posebej dejavnost dveh naših zborov: mešanega Lojze Bratuž, ki je nastopil ob raznih priložnostih sam in z drugimi skupinami, ob koncu sezone pa pripravil samostojen koncert, ter moškega zbora Mirko Filej. Ta je požel največje zadoščenje na mednarodnem tekmova-

Člani PD »Hrast« v Doberdobi v veselem razpoloženju na društveni večerji

nju Seghizzi v Gorici v septembru, ko je edini zastopal goriško mesto na tem srečanju in se prepričljivo uveljavil. Med delavne skupine spadajo tudi števerjanci, ki s svojim glasbenim ansamblom Lojzeta Hledeta leto za letom pripravljajo festival slovenske popevke; tudi lani so ga. Zelo dobro jim je uspel, saj jim je bilo tudi vreme naklonjeno.

S samostojnim pevskim koncertom v domači dvorani se je predstavil tudi mešani zbor iz Doberdoba. Nastop so povezali s Cankarjevo proslavo in je oboje lepo uspelo.

Med našimi amaterskimi dramskimi skupinami ima še zmeraj prvo mesto dramska dru-

žina iz Standreža. Ta nas vsako leto razveseli s kakim samostojnim nastopom in tako je bilo tudi lani. Na oder so postavili Nušičevo komedijo Sumljiva oseba. Prav dostojno so se predstavili in jo večkrat ponovili.

Težo dramske dejavnosti so pa nosila gostovanja. Predvsem je potrebno poudariti dramsko sezono, ki jo Stalno slovensko gledališče iz Trsta pripravlja v sodelovanju s SPZ, ZSKP in ustanovo EMAC iz Gorice. V okviru tega sodelovanja pride tudi do kvalitetnih gostovanj iz Slovenije. V Katoliškem domu in tudi na podeželskih odrih so se poleg tega predstavile še druge skupine, posebno so naši stalni gostje Korošci.

Igralska skupina iz Slov. Benečije je z velikim uspehom podala v Katoliškem domu v Gorici »Beneško ojcet«

Na pustni torek so se v mali dvorani Katol. doma zabavali tudi najmlajši in njihovi starši

Omeniti moramo tudi glasbeno šolo, ki vzgaja mlajši rod v tej umetnosti. Sadovi se že kažejo in so zares konkretni. Vsako leto ob koncu pouka mladina pokaže, kaj se je naučila in tako smo imeli pomembne nastope gojencev glasbene šole v Gorici, Štandrežu, Doberdobo in v Števerjanu.

Leto 1976 je bilo Cankarjevo leto. Tudi društva, včlanjena v ZSKP, so se oddolžila spominu tega največjega našega pisatelja in dramatika. Cankarjeve proslave so bile v večjem ali manjšem obsegu po vseh vaseh in na vseh odrih.

Z zborovsko, glasbeno in dramsko dejavnostjo ter s kulturnimi večeri skušamo med našim ljudstvom gojiti smisel za kulturne in verske vrednote, pa tudi spodbujati zavzetost mladine

za organizirano delo. Zato naj omenimo še športno dejavnost, ki je tista, za katero je mladina danes najbolj navdušena. Tudi ta dejavnost se goji po naših vaseh in v Gorici. Gre predvsem za lahko atletiko, za odbojko, nogomet, košarko ter smučanje. Pobudnik v Gorici je Š. Z. Olympia, na vaseh pa domača društva, ki poleg prosvete podpirajo tudi športno dejavnost.

Zveza slovenske katoliške prosvete ima vsako leto občni zbor, na katerem včlanjena društva, zbori in kulturne skupine podajo svoj obračun. Iz poročil, ki so bila objavljena v Katoliškem glasu v četrtek 25. marca 1975, je še bolj kot iz tega skromnega pregleda razvidna kulturna prisotnost slovenskih katoličanov na Goriškem. Potrebno je, da ta prisotnost ostane živa še naprej; odpovedati se ji ne smemo.

M. M. **Prosvetna dejavnost na Tržaškem**

Pisati na splošno o vsem prosvetnem delovanju, ki se odvija na Tržaškem, ni lahko. Zgodovinar ali znanstvenik, ki bo hotel to problematiko nadrobno preštudirati, bo moral pobrskati po današnjih časnikih in revijah. V koledarju žal ne moremo vsega zabeležiti, ker za tako delo nimamo ne moči ne sredstev. V teh bežnih vsakoletnih zapisih, ki niso popolna kronika dogodkov, želimo spomniti bralce koledar-

ja vsaj na najvažnejše kulturne pobude in dogodke preteklega leta. Dogodkov in dejavnosti pa je za tako majhno skupnost, kot je naša, veliko preveč. Ali je je res preveč? S stališča kvalitete morda, čeprav smo prepričani, da le v široko angažiranih množicah rastejo novi talenti, raste tudi kvaliteta. Poleg tega predstavlja široko angažiranje naših ljudi zelo močan jez proti asimilaciji, proti odtujenosti.

Dr. Vladimir Truhlar je v Trstu in v Gorici predaval o duhovnosti pri pisatelju Ivanu Cankarju ob njegovi stoletnici. Predavanji sta pripravila DSI iz Trsta in SKAD iz Gorice

SLOVENSKA PROSVETA

Leto 1976 je bilo Cankarjevo leto. Stoletnice pisateljevega rojstva so se spomnila vsa slovenska društva na Tržaškem. Osrednja proslava je bila v Finžgarjevem domu na Opčinah, kjer je Slovenska prosveta priredila »Tabor ob Cankarjevi stoletnici«. Na prireditvi, ki je bila v nedeljo 9. maja popoldne, so sodelovali otroški zbor »Slovenski šopek« iz Mačkolj pod vodstvom Ljube Smotlak, združeni zbori od Sv. Ivana, iz Rojana in Opčin pod vodstvom Humberta Mamola ter igralci Slovenskega odra. Slavnostni govor je imel časnikar Saša Martelanc.

Skupaj s Prosvetno zvezo je Slovenska prosveta pripravila v nedeljo 8. februarja osrednjo Prešernovo proslavo v Kulturnem domu, pri kateri je sodeloval združeni mešani pevski zbor iz Škednja in Mačkolj pod vodstvom Dušana Jakomina.

Svojo osrednjo proslavo ob Prešernovem dnevu pa je Slovenska prosveta imela v ponedeljek 9. februarja v društvenih prostorih. Govoril je prof. Vinko Beličič, pri sporedu pa so v glavnem sodelovali člani Slovenskega kulturnega kluba. Na proslavi je bil, kot je že tradicija, razglašen izid natečaja za novele, ki ga je že tretjič razpisala revija Mladika. Prvo nagrado je prejel Saša Martelanc za novelo Hrast iz lipovine, drugo nagrado je prejel Pavle Zidar za novelo Mama, mamica, mami, tretjo pa Milena Merlak za novelo Otrok in vojna.

Omeniti moramo še prvo nagrajevanje »Mladi oder«, natečaja, ki ga Slovenska prosveta raz-

pisuje skupaj z Zvezo slovenske katoliške prosvete v Gorici. Nagrajevanje je bilo v prostorih SP v Trstu 15. decembra 1975. Izid natečaja in zapisnik komisije je prebral predsednik SP Marij Maver. Serigrafije, ki so jih ob tej priložnosti razdelili nagrajencem, je izdelal slikar Edi Žerjal.

DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV

DSI, ki deluje na sedežu Slovenske prosvete v ulici Donizetti 3, je imelo v sezoni 1975/76 zelo pestro in razgibano dejavnost. Naj za kroniko navedemo vsaj glavne teme: srečanje s publicistom Nikolajem Jeločnikom iz Argentine (9. okt. 1975); Ob tridesetletnici obnove slovenskih šol na Primorskem (dr. A. Kacin, prof. Jože Peterlin in M. Sah), 20. okt.; o 29. oktobru v slovenski zgodovini (F. Jeza, 27. okt.); cerkvene slikarije Toneta Kralja (Sergij Pahor in Milko Bambič, 10. nov.); o potovanju po Španiji (prof. Tone Požar, 17. nov.); predstavitev romana Borisa Pahorja Zatemnitev (prof. Zora Tavčar, 24. nov.); dr. Egidij Vršaj o svoji zadnji knjigi Gospodarsko sodelovanje Alpe-Adria (1. dec.); o slovenščini na univerzah v Italiji (prof. Martin Jevnikar, 12. januarja 1976); skioptično predavanje Po Baragovih stopinjah (prof. Alojz Rebula, 19. jan.); ob 70-letnici šentviške gimnazije (dr. Bogo Senčar, 26. jan.); skioptično predavanje s poti po Himalaji (dr. France Andlovic, 2. febr.); okrogla miza o dvojezičnosti na Tržaškem (dr. D. Štoka, B. Brezigar, Samo Pahor, B. Gombač in Marija Breclj, 16. febr.); ob smrti dr. Metoda Turnška (prof. M. Jevnikar, 23. febr.); olimpijada v Inns-

Župnik Emil Cenčič iz G. Tarbija se zahvaljuje za nagrado iz Cernetovega sklada, ki je bila prvič podeljena beneškemu glasilu »Dom«

brucku (Saša Rudolf, 1. marca); žalna seja za pok. prof. Jožetom Peterlinom (6. marca); prof. Salvatore Venosi in župnik Mario Garjup o slovenskem tečaju v Ukvah (22. marca); podelitev nagrade iz Cernetovega sklada beneško-slovenskemu glasilu »Dom« (29. marca); srečanje s pesnico Ljubko Sorli (5. aprila); predstavitev knjige Josepha Ratzingerja Uvod v krščanstvo (prof. Alojz Rebula, 12. aprila); podelitev nagrade Vstajenje pisatelju Andreju Kobalu za knjigo spominov Svetovni popotnik pripoveduje (26. aprila); predstavitev knjige Milana Lipovca Leseno jadro (prof. M. Jevnikar, 3. maja); o življenju in delu jezuita Franceta Tomšiča (prof. M. Jevnikar, 10. maja); dr. Vladimir Truhlar: Duhovnost pri Ivanu Cankarju (17. maja); okrogla miza o potresu v Beneški Sloveniji (Sergij Pahor, Saša Rudolf, Vinko Ozbič in Marjan Jevnikar, 24. maja); vloga narodnih skupnosti v bodoči Združeni Evropi (Drago Štoka in Andrej Bratuž, 31. maja).

DRAGA 76

V priredbi DSI so bili lani 4. in 5. septembra enajsti študijski dnevi, znani pod imenom »Draga«. Lani so se ti dnevi prvič preselili iz Drage pri Bazovici v novo okolje, v park Finžgarjevega doma na Opčinah. Po desetletju posrečenih in za naš slovenski prostor pomembnih kulturnih srečanj se je izkazala izbira nove lokacije več kot utemeljena. Obisk študijskih dni je bil lani rekorden.

Program XI. študijskih dni je bil najavljen

s posebnim biltenom, ki je izšel kot priloga Mladike. Teme simpozija pa so bile sledeče: Svoboda in marksizem (predavatelj Franček Križnik); Dileme svobodnega tiska (dr. Kazimir Humar); Troje velikih sporočil: Kette, Cankar, Kosovel (prof. Boris Pahor). Za simpozij so prireditelji izdali zbornik Draga 75.

MLADIKA

Revija Mladika je z lanskim letom stopila v dvajseto leto in je tako najstarejša revija v slovenskem zamejstvu. Vsak mesec je reden gost slovenskih družin na Tržaškem in Goriškem. Razpošiljajo pa jo tudi v Slovenijo in med izseljence po svetu. Zal tarejo zadnja leta Mladiko — kot ves slovenski demokratični tisk v zamejstvu — hude finančne skrbi. Ali bo ta revija vzdržala pod pritiskom gospodarske krize? To je vprašanje, ki bi moralo zaskrbeti ves slovenski demokratični življenj in ne samo tiste, ki so odgovorni in zadolženi za redno izhajanje te krščanske svobodne revije. Lani je Mladika izšla v osmih številkah, izšli pa so prejšnja leta že popolni letniki z dvanajstimi številkami. Ob tem bi se morali zamisliti tisti, ki bi Mladiki tako ali drugače lahko pomagali.

V založbi Mladike je lani izšla v italijanščini strokovna knjiga dr. Egidija Vršaja »Gospodarsko sodelovanje Alpe-Adria«.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Slovenski kulturni klub je praznoval oktobra lani svojo dvajsetletnico. Tega izpolnjenega

Prof. Salvatore Venosi in župnik Mario Garjup iz Ukev na večeru DSL, posvečenem tečaju pouka slovenščine v Ukvah v Kanalski dolini

drugega desetletja plodnega življenja njegov ustanovitelj prof. Jože Peterlin ni dočakal. Koliko dobrega je ta organizacija nudila slovenskim povojnim mladim generacijam, vemo tisti, ki smo v Peterlinovem klubu rasli in dorasli.

Kaj pa lanska sezona? Nepogrešljivi sobotni sestanki, na katerih se mladina spoznava, zabava in vzgaja, so se odvijali redno vsak teden. Za kroniko zabeležimo vsaj nekaj najpomembnejših: predavanje o Baskih (prof. Samo Pahor, 8. novembra 1975); o slovenskih delovnih ljudeh v Italiji (Boris Gombač, 29. nov.); Slovenski znan-

stveniki (dr. D. Bajc, 17. jan. 1976); o ekumenizmu (dr. Stanko Janežič, 24. jan.); Prešernova proslava (7. febr.); o moderni psihiatriji (dr. Bernard Špacapan, 24. febr.); film o Taizéju (T. Bedenčič in Marjan Jevnikar, 20. marca); predstavitev knjige Borisa Pangerca Beg pod Daglo (3. aprila); srečanje z glavnim tajnikom FUENS-a Olavom Meinhardtom (24. aprila); proces o Rižarni (dr. D. Štoka, 15. maja); koncert seksteta glasbene šole, ki jo vodi Majda Herzog in komornega zbora Glasbene matice pod vodstvom Janka Bana (5. junija).

Mladinski ansambel z Opčin igra v Saležu

»MINI DRAGA«

Slovenski kulturni klub prireja že nekaj let pred nastopom jesenske sezone in pred začetkom šolskega leta večdnevni mladinski tečaj v Dragi. Letošnji seminar so posvetili problematiki, ki so jo polemično naslovili z vprašalnico: Dol s kulturo? Srečanje je trajalo kar polne tri dni. Predavali so častnikar Sergij Pahor, pisatelj Alojz Rebula in psiholog Danilo Sedmak.

SLOVENSKI ODER

Ta amaterska igralska skupina lani žal ni naštudirala večjega novega dela. Nastopila je le z igro Skupno stanovanje, ki jo je igrala v prejšnji sezoni. Njeni igralci pa so sodelovali na taboru ob Cankarjevi stoletnici na Opčinah, na Prešernovi proslavi in ob nekaterih drugih priložnostih.

ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV

ZCPZ s sedežem v Trstu združuje cerkvene zborove na Tržaškem. Ta organizacija skrbi za povezavo in koordinacijo dela med včlanjenimi zbori. Sama pa prireja tudi nekatere večje nastope, seminarje in podobno.

Vsakoletna revija pevskih zborov s Tržaškega, ki jo prireja ZCPZ, je bila v Kulturnem domu v Trstu 30. novembra lani. Nastop mladinskih zborov pod naslovom Pesem mladih, ki ga prav tako prireja zveza vsako pomlad, pa je bil 28. marca letos.

Tudi lani je Zveza priredila tečaj za svoje pevce in pevovodje. Ta seminar, ki ga je Zveza pripravila s posredovanjem ZKPO Slovenije, je bil letos v Dolenjskih Toplicah in je trajal teden dni, od 25. do 31. julija. Tečaj so vodili prof. Jože Trošt iz Ljubljane, prof. Ubald Vrabec in dr. Zorko Harej.

Božični koncert je postal že tradicionalen in bi v Trstu o božiču nekaj manjkalo, če ga ne bi bilo. Lanski božični koncert je zbor Zveze pod vodstvom Dušana Jakomina ponovil tudi v Kamniku in Mengšu.

Naj na koncu zabeležimo še delo s področja založniške dejavnosti ZCPZ. Maja letos je Zveza v sozaložbi z mladinskim listom Pastirček izdala »Pastirčkovo pesmarico«, zbirko skladb za otroke, katerih avtorja sta Zorko Harej in Pavle Merku.

SLOVENSKA GLÁSBENA ŠOLA

Delo te ustanove je izrazito šolskega značaja in se v glavnem odvija po podružnicah v mestu in okolici. Lanska skupna produkcija glasbenih šol je bila maja v Finžgarjevem domu na Opčinah.

VINKO MIRT **O hišnih, klesarskih in drugih znamenjih na Slovenskem**

Že mnogo narodnih šeg in navad, pa verskih in kulturnih praznovanj je med slovenskim narodom umrlo in utonilo v pozabo. Pa tudi mnogo tistih zunanjih znamenj, ki služijo spoznavanju ljudskega prava in narodnih tradicij. Vendar eden teh spomenikov, ki spada k slovenski socialni ali občestveni kulturi, in to so hišna znamenja, je še vedno mogoče tu in tam odkriti.

Hišna in domačijska znamenja spadajo po svojem pomenu in uporabi v slovensko pravno narodopisje. Čeprav so v svojem bistvu le neka preprosta znamenja, ki so namenjena, da zaznamujejo lastnino posameznika ali družinsko imetje, imajo prav za to svoj pravni pomen. Uvrščamo jih med pravne starine.

Nekaj teh starodavnih, večini nepoznanih znamenj, ki izvirajo iz preteklih stoletij bomo

v naslednjem opisali. Poleg hišnih in domačijskih znamenj imamo še: kamnoseška ali klesarska, obrtniška in cehovska, živinska in lesna znamenja. Vsako od teh naštetih znamenj bomo na kratko opisali in razložili.

Ustavimo se najprej pri hišnih in domačijskih znamenjih. Kakšna so in kaj pomeni beseda znamenja? Na to odgovorjam kar z besedami umetnostnega zgodovinarja Marjana Zadnikarja, ki v svoji lepi, strokovni knjigi »Znamenja na Slovenskem« takole pove: »Beseda "znamenje" ima v slovenščini več pomenov. Kadarkoli jo označimo, vedno označuje to, kar nas nečesa spominja ali na nekaj opozarja, kar ostaja dlje časa in se tako razlikuje od kratkotrajnega, bežnega, manj pomembnega in hitreje minljivega. Tako poznamo nebesna znamenja, po katerih se

najdemo v veselju in časovnih menjavah, potem kamnoseška, ki jih je posamezni kamnosek vklešal v svoj kamniti izdelek, za katera je dobil potem plačilo, nadalje dobra in slaba znamenja, ki obetajo dobre ali slabe dogodke v življenju — in še v več drugih pomenih uporabljamo to besedo⁽¹⁾.

In kaj so hišna znamenja? To so čisto preproste, navadno pokončne črte, prekrizane poševno ali vodoravno z drugo, krajšo črto. Včasih imajo ta znamenja obliko, podobno križu, kateremu so pritraknjene daljše ali krajše črte. Imajo pa ta znamenja tudi druge oblike. Črte rastejo iz trikotnika ali kroga. Včasih pa so spodaj lepo zaokrožena, da imajo obliko majhnega sîdra. Kratek pogled na priobčeno sliko (št. 1) z

nekaterimi značilnimi oblikami teh znamenj, na hitro pove, kaj in kakšna so ta znamenja.

Seveda ta hišna znamenja niso neka slovenska posebnost. Najdemo jih v tisočerihih oblikah po vsej zahodni Evropi, zlasti v Skandinaviji.

Ta znamenja ne predstavljajo nikakršnega umetnostnega sloga, čeprav so nastajala v različnih stoletjih. Nikdar niso barvana, razen kadar so v grbih. V Slovenski Istri in Primorju jih najdemo ponavadi vklesana v kamnita hišna vrata, prav sredi kamnitega loka nad vhodom, drugod so vžgana ali vrezana v les (na podbojih in hišnih tramovih). Vedno tako in tam, kjer je bilo potrebno, da lastnik zaznamuje svojo ali družinsko lastnino.

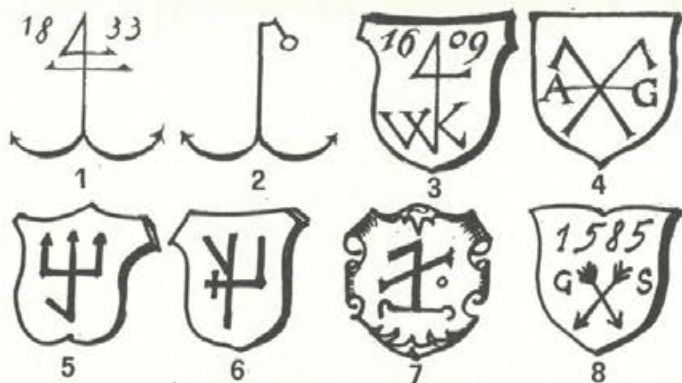
Hišna znamenja so uporabljali tudi na gospodarskih poslopih, kakor na kaščah, hlevih, skednjih, kozolcih, zidanicah, kapelicah, morda tudi na mejnikih. Ta znamenja najdemo tudi na premičninah kakor so: različno kmetijsko orodje, vozila, vinski sodi, skrinje, kolovrati, pa tudi na nadrobnih orodjih, nožih, sekiricah in pripravah za lov. To nam potrjuje slovenski pisatelj

Janez Mencinger (1838-1912). V svoji izvirni povesti »Moja pot na Triglav«, v kateri je združil pripovedne, potopisne in memoarske motive, je med drugim opisal smrt kmeta Trinososa. Le-tega je našel berač Cvajarček na Sveti dan, zmraznjena na poti. Vzel mu je plašč, klobuk in pa nož z nožnico in hitel v Nomenj, da bi »tam ljudje po obleki, in morebiti po hišnem znamenju, ki je bilo po lepi stari šegi vdeleno v nožev ročnik« spoznali ime in dom ponesrečenca. In res: »gospodar spozna, da je v nožu vdeleno starodavno znamenje Trinosovega doma«⁽²⁾.

Po tem natančnem opisu pisatelja Mencingerja moremo sklepati, da so bila hišna znamenja na Bohinjskem, v dolinah in planinah, splošno razširjena. Da bi se našel kdo, ki bi z živim zanimanjem in z ljubeznijo do slovenskih starožitnosti šel tja in zapisal, narisal in priobčal kar bi še morda našel in kar še ni za vedno izgubljeno!

V času zadnje vojne je med okupacijo izšla v Ljubljani odlična knjiga »Narodopisje Slovencev«, prvi sistematični pregled slovenskega narodopisja, oziroma slovenske ljudske kulture. V njej je pravni zgodovinar Sergij Vilfan obdelal »Očrt slovenskega pravnega narodopisja« in tam zapisal: »Podatkov o hišnih znakih pri Slovencih nisem dobil«⁽³⁾. Ni čudno, saj o teh starodavnih znamenjih še nihče ni pisal. Niti fragmentarnih opisov o tem predmetu nimamo. Nihče se še ni potrudil, da bi jih iskal, odkril, narisal in opisal. Toda na zahodu in v nemških deželah, pa tudi na severu v Skandinaviji, imajo o tem že veliko zbranega in obdelanega. Že pred več kot 120 leti je univerzitetni profesor in pravnik Karl Gustav Homeyer (1795-1874) začel sistematično nabirati in preučevati ta znamenja. Kasneje je izdal obširno knjigo (427 strani) z več kot 3.000 slikami. Takrat se je tudi obrnil na Kranjsko zgodovinsko društvo s prošnjo, naj mu pomagajo nabirati in zbirati po naših deželah⁽⁴⁾.

Prav temeljito so opisana in preštudirana hišna znamenja v nekaterih švicarskih kantonih. Stevilne razprave in njim priložene risbe opisujejo hišna znamenja celih vasi. Nekatere domačije so opisane kar za nekaj stoletij nazaj. Hišna znamenja teh domačij so se spreminjala z rodovi, vendar so vedno ohranjala nek prvotni znak ali koren⁽⁵⁾. Znamenje, ki si ga je omislil in upodobil praded, je ded nekoliko spremenil, npr. dodal še eno zarezo, oče že spet drugo zarezo, nato sin prav tako. Seveda takih znamenj na Slovenskem verjetno ni. Če pomislimo, koli-

kemu uničevanju so bile ravno slovenske dežele vedno izpostavljene. Večstoletna turška divjanja in požiganje slovenskih vasi. V prvi svetovni vojni so bile številne slovenske vasi na Primorskem zrvnane z zemljo. V zadnji vojni pa se je spet požigalo in uničevalo križem po vsej slovenski zemlji, — komu v korist, — to je drugo vprašanje. S tistimi požganimi domovi je bilo poleg dragocenih življenj uničenega mnogo tistega, kar je bilo slovensko, kar je zrastle v stoletjih iz slovenskih rodov, kar je bilo njih življenje in trpljenje, kar se je izražalo in ohranilo v šegah, navadah in tradicijah slovenskega ljudstva.

Hišnim znamenjem so najbolj podobna *kamnoseška ali klesarska znamenja*. V številnih slovenskih farnih cerkvah pa tudi po podružnicah, po vseh slovenskih krajih, jih lahko odkrijemo. To so prav posebno stara znamenja. Segajo v gotsko dobo in še dalj; poznana so bila v podobni obliki Rimljanom, Grkom in Egipčanom. Nastajala so tako, da so kamnoseki v obdelane sklade kamnov vklesavali svoja znamenja. Bila so to jamstva za narejeno delo in izdelek, za plačilni obračun pa so olajševala odmeriti zaslužek. Vendar poznavalci teh znamenj razločujejo med pomočniškimi in mojstrovim znamenjem. Prvi so le preprosto vsekani v kamnito ploskev, medtem ko je mojstrski znak postavljen v grb in reliefno izdolben. Vsa kamnoseška znamenja so narejena po nekem posebnem ključu; nekateri so nam poznani, večina pa ne⁽⁶⁾. Umetnostne zgodovinarje bi utegnilo zanimati odkritje, da so na različnih krajih Slovenije v farnih cerkvah enaka kamnoseška znamenja. Tako npr. je znamenje v št. Vidu pod Nanosom (Podnanos) enako znamenju, ki je na rebrastem svodu župnijske cerkve sv. Jakoba v Škofji Loki. In spet drugo znamenje, ki je prav tako v omenjeni cerkvi,

lahko opazimo v župnijski cerkvi v Mengšu. (Prim. podobo št. 3 in moj spis v Koledarju MD za leto 1973, str. 73.)

Ker smo ravno pri klesarskih znamenjih, naj mimogrede omenimo, da v PSBL, I. snopič, str. 13, pri biografiji poznogotskega stavbarja Andreja iz Loke priobčeni klišé, ni klesarski znak kakor piše, temveč letnica 1477 vklesana v gotski maniri.

Prav veliko število teh kamnoseških znamenj je odkril in priobčil v svojem delu umetnostni zgodovinar dr. A. Stegenšek. Največ teh znamenj je iz nekdanje žičke kartuzije (?).

Hišna znamenja so se uporabljala (in se deloma še danes) za zaznamovanje živine in drobnice (ovce, koze). Zaznamovali so jo, ko so jo v začetku poletja gnali v planine. Z oblikovanim znamenjem v železo so konjem vžigali znamenje v kopita, govedu na kožo, drobnici pa vrezovali v ušesa. Ta živinska znamenja uporabljajo tudi zunaj Evrope, zlasti v obeh Amerikah. To so lastniška znamenja latifundistov ali trgovskih družb.

Ko sta v drugi polovici 16. stol. španska konkvistadorja Hernan Cortez in Francisco Pizarro ustanovila imperij, ki je segal od Mehike do Perúja, so iz Španije pripeljali živino. Ko se je razmnožila, je postala temelj blaginje in bogatije na novi zemlji. Seveda je imela vsa živina vžgana znamenja lastnikov. To niso bile samo navadne črte, temveč že lepo oblikovane figure rogovja, stremena, cvetov, jarmov in podobnih znakov. Iz teh znakov se je kasneje razvila ameriška heraldika⁽⁶⁾.

Na koncu še nekaj o *lesnih znamenjih ali znakih, ki se vrežejo v les*. V alpskih deželah so splošno znani rovaši. Rovaš je lesena palica, na katero so včasih zarezovali, npr. pri glaso-

vanju, število glasov, pro et contra, kakor nam o tem poroča Valvasor⁽⁶⁾. Dvodelni rovaši so služili kakor neke vrste zadolžnice. Na njem so z zarezami zaznamovali dolžno vsoto. Namesto imena je bilo vrezano hišno znamenje. Nato so rovaš razdelili po dolgem na dvoje. En del je vzel upnik, drugega dolžnik. To so bila kmečka dolžna pisma. Tudi o teh beremo, da so bila v uporabi v švicarskih kantonih. Prav do danes se še uporabljajo lesni znaki, s katerimi zaznamujejo drevje v gozdu kakor tudi posekan les in debla.

Nekaj teh lesenih znamenj, ki so v jedru tudi hišna znamenja in ki so še danes v navadi in uporabi na Tolminskem in sicer v Zatoľminu, moremo po zaslugi dr. J. Šavlija opisati in priobčiti⁽¹⁾ (Prim. podoba št. 4). Vsak dom ima poleg domačega imena tudi svoj hišni znak, oziroma lesni znak, ki ga uporabljajo, za posekan les, ki ostane v gozdu. Kadar ima kdo čas, ga odpelje v dolino. Ker je ves les zaznamovan po hišnih znamenjih, ni nevarnosti, da bi kdo kaj tujega odpeljal. Tako imamo zdaj, verjetno prvič v slovenščini obdelan konkreten primer hišnih znamenj na Slovenskem. Teh znamenj je verjetno še veliko po raznih krajih slovenskih dežel. Upamo, da bo še kdo zbral vsa ta drobna znamenja in jih opisal. Marsikaj se bo dalo še zapisati in s tem rešiti pozabljenja. Toda če je Simon Gregorčič pred sto leti, v svoji znameniti odi Kmetiski hiši, med drugim zapel:

*Pomnik le redek se še dviga,
ki davnih nam je dni glasnik,*

toliko bolj velja pesnikov opomin za nas vse, ki živimo v tej dobi surovega materializma, ko vedno bolj zgineva smisel in delo za duhovne in kulturne dobrine.

(1) Marjan Zadnikar: Znamenja na Slovenskem. Ljubljana 1970.

(2) Janez Mencinger, Zbrano delo, III. knjiga, Ljubljana 1963, str. 98.

(3) Dr. Rajko Ložar: Narodopisje Slovencev, I. del, Ljubljana 1944, str. 249.

(4) C. G. Homeyer: Die Haus u. Hofmarken, str. 28/29, MHVK, 1853.

Mladinski krožek iz Zgonika na izletu v Dalmaciji

(5) G. Gambin: Le marche di casa nella regione di Davos, Archives Heraldiques Suisses, Annuaire LXXXI.

(6) A. Zappe: Steinmetzzeichen, ihre Geschichte. Entwicklung, str. 22-27, Neustadt/Aisch.

(7) A. Stegenšek: Konjiška dekanija, Maribor 1909, str. 199.

(8) E. Lehner, Swbols, Signs & Signets, New York 1970, str. 207-212.

(9) Valvasor: Die Ehre d. Hzgts. Krain, VI., str. 328.

(10) Ko sem predlanskim na Dunaju slučajno spoznal dr. J. Šavlija, mi je v pogovoru povedal, da je bral moj spis o hišnih znamenjih. Povedal je tudi, da taka znamenja še obstajajo na Tolminskem. Obljubil mi je, da jih bo zbral in poslal za ta spis. Za uslugo se mu najlepše zahvalim. Upam, da bodo še drugi opisali ta drobna znamenja.

Vsa znamenja je po izvornikih in skicah narisal pisec.

Viking 1 in 2 na Marsu

V zadnjih 15 letih je bil dosežen izreden uspeh v znanstvenem raziskovanju planetov. To dolgujemo skoraj izključno radijsko vodenim vsemirskim poletom. Tako smo izvedeli za kopicico zelo zanimivih in večkrat nepričakovanih podatkov o Veneri, Merkurju, Jupitru, Saturnu in Marsu.

Dne 24. julija letos je bil dosežen pomemben nov uspeh s pristankom medplanetne ladje Viking 1 na Marsu. Že dve uri po pristanku ladje so na Zemlji dobili po radijskih valovih dve izredno ostri sliki Marsove površine. Radijski signali (kakor tudi svetloba) rabijo za pot od Zemlje do Marsa 20 minut. Na Vikingu je poleg dveh fotografskih aparatov tudi več merilnih naprav. Tako so poleg že predvidenih ogljikovih spojin v atmosferi namerili nekaj dušika, argona, kisika, kriptona in ksenona, temperaturo od -86°C do -30°C , veter okrog 24 km na uro in pritisk 7,7 milibarov (torej manj kot stotinka pritiska v naši atmosferi).

Fotografije kažejo ne le bližnjo okolico pristanka, kjer so vidni predmeti veliki le 1 mm, ampak tudi pokrajino, ki se razteza približno 3 km daleč okrog Vikinga. Na kamnitih tleh deloma pokritih s peskom prevladuje rdečkasta barva. To je verjetno tako zaradi prisotnosti železovega oksida (limonit). Tla vsebujejo še silicij (kremen), kalcij, aluminij ter titanij. Atmosfera je rožnate barve, to barvo dajejo drobna peščena zrna, ki jih dviga veter. Vsekakor je nebo bolj »jasno« kot so pričakovali. Po mnenju nekaterih strokovnjakov je bila nekoč na Marsu atmosfera gostejša, torej podobno kot sedaj na Zemlji.

Veliko pričakovanja je bilo tudi glede izidov poizkusov, ki bi morali po sodbi znanstvenikov biologov odgovoriti na vprašanje: ali je življenje na Marsu. Seveda ni nihče pričakoval, da bo Viking odposlal na Zemljo fotografijo družine Marsovcov. Problem je, ali živijo na Marsu kakšna zelo preprosto zgrajena živa bitja verjetno nevidna prostemu očesu. Poizkusi so dali nepričakovane izide tako, da se znanstveniki še ne morejo izreči o tem problemu. Pravijo, da so potrebni še drugačni poizkusi.

Vsemirska ladja, ki je skupaj z Vikingom prispela z Zemlje a je ostala v krožnici okoli Marsa, je posnela slike, ki kažejo na Marsovem

površju posledice tekočih voda, vetrov, vulkanov, padcev meteoritov, usadov in morda tudi ledenih tvorbo. Vidni so znaki strug, kjer se je verjetno včasih pretakala voda. Morda je bila tam nekoč tekoča voda zaradi višje temperature (zdi se, da je sedaj voda večinoma v obliki ledu) ter morebitnih padavin. Viking 2, ki je pristal bližje severnemu Marsovem tečaju, je potrdil prisotnost ledu na tistem področju.

S kupom dragocenih podatkov, ki so do sedaj prispeli z Marsa, še ni končano »delo« obeh Vikingov; še za dobo nekaj let bosta namreč nadaljevala s svojimi pomembnimi opazovanji za vedno boljše spoznavanje božjega stvarstva, ki nas obdaja.

BOLESLAV

Letalci se vračajo z Lune na Zemljo

*Kako so željno hrepeneli,
kako so mrzlično brzeli,
če morda blisk bi prehiteli,
z brezmejnega Vesolja,
s prežečega okolja
poljan meteoritov,
pretresujočih svitov,
z raketne tesne ječe
ko bakle vse žareče
med jono-, strato-, troposfero,
med okrogzemske atmosfero
letalci spet na svet,
na mali, pisani planet —
ljudem ga je v davnini dal Gospod:
»Na zemlji naj živi človeški rod...«*

*Ko s sklonjeno glavo zapeli
so Stvarniku zahvalni psalm,
ko prvi človek sredi palm
na Zemlji spet so zaživel,
srebrni spet so pili zrak,
po kamnih stopal je korak —
ničesar niso več želeli,
presrečni, da so zopet smeli
k počitku med rastoči mrak...*

»Viking 1« je pristal na Marsu. Videti je ročlico vesmirske ladje

PAVEL ZLOBEC

Infrardeča svetloba v astronomiji

Ze dolgo je tega, odkar je slovenski fizik Jožef Stefan (1835-1893) odkril zakon o sevanju toplote: vsako telo je vir žarčenja — elektromagnetnega valovanja; čim višja je temperatura, tem krajša je valovna dolžina, v kateri je izžarjevanje najjačje; obratno, telesa z nižjo temperaturo izžarjevajo najmočnejše pri krajših valovnih dolžinah. Če segrevamo na ognju kos železa, vidimo, da postane rdeč, pri nadaljnjem segrevanju pa dobi rumeno barvo. Najbolj vsakdanji primer elektromagnetnega valovanja je vidna svetloba, ta potuje (kot katerokoli elektromagnetno valovanje) s hitrostjo 300.000 km na sekundo kot valovanje različnih valovnih dolžin. Vsaka vidna valovna dolžina pride v naše oko kot različna barva; najdaljše valove (0,7 mikronov = 0,7 tisočink milimetra) vidimo rdeče (točka B na sliki), najkrajše pa vijoličaste (0,4 mikronov; točka A na sliki), nekje v sredi pa je rumena svetloba.

Ozrmo se proti nebu: modre zvezde so toplejše od belih (krajša valovna dolžina), te pa od rdečih (daljša valovna dolžina).

Valovna dolžina, ki je daljša od 0,7 mikronov (točka B na sliki) spada v tako imenovano infrardeče območje. Še daljši so radijski valovi, ki imajo valovno dolžino med decimetrom in kilometrom.

Sele pred nekaj desetletji smo začeli »gledati« v vesolje ne le v območju vidne svetlobe, temveč tudi v daljših valovnih dolžinah seveda s pomočjo priprav, ki nam služijo kot nekakšne umetne oči. Toda že leta 1801 je znani astronom Wilhelm Herschel opazil s pomočjo občutljivega termometra, da sonce pošilja toploto tudi pri

valovnih dolžinah, ki jih ne moremo opaziti z očesom, to je v infrardečem območju.

Zemeljska atmosfera prepušča elektromagnetno valovanje tja do 1,3 mikronov, višje valovne dolžine, ki lahko pridejo do nas, so še okrog 1,65, 2,2, 3,6 in 4,8 mikronov (točke C, D, E in F na sliki), prosojni sta še območji 8-14 ter 17-22 mikronov. Od 22 do 1000 mikronov (= 1 mm) predstavlja naša atmosfera težak zastor, le daljšim valovnim dolžinam uspe proreti skozi atmosferno plast, te pa štejemo že v pristojnost radioastronomije, kajti za sprejemanje takih valov je potreben radioteleskop, torej čisto drugačna tehnika.

Opazovanje v infrardeči svetlobi predstavlja težak problem. Zaradi boljšega uspeha v sprejemanju so teleskope za infrardeča opazovanja postavili na visoko nadmorsko višino, dvignili so jih še više s pomočjo posebnih letal, balonov ali celo umetnih satelitov.

Iz grafikona je razvidno, da imajo telesa, katerih temperatura je okoli 1700° C ali nižja, najmočnejše žarčenje v območju, ki gre proti daljšim valovnim dolžinam začeniši z 0,7 mikronov, torej v infrardeči svetlobi. Takih nebesnih teles, ki so torej veliko bolje »vidna« v infrardeči svetlobi kot v vidni svetlobi, je na našem nebu veliko. Nekatere zvezde sploh niso vidne zunaj infrardečega območja. Iz tega sledi, da bi človek, ki bi bil sposoben zaznati infrardečo svetlobo, videl na nebu drugačno razvrstitev zvezd, kakor smo jo mi vajeni videti. Kako smo prišli do teh podatkov?

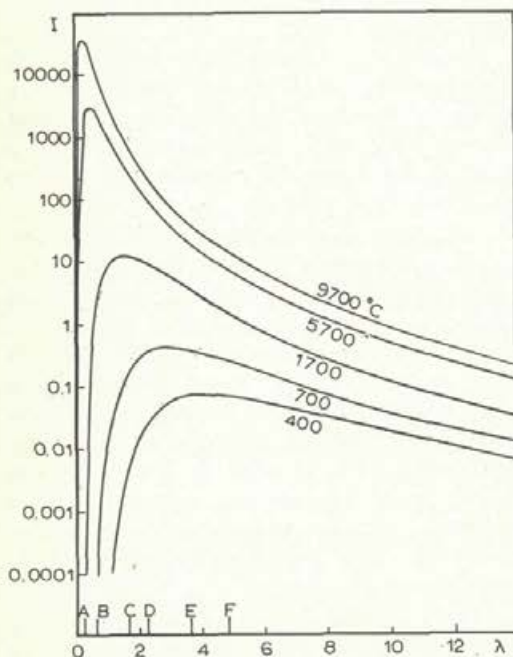
Da bi spoznali splošno podobo neba in zarisali nekak nebesni atlas v infrardeči svetlobi so

v Ameriki pred desetletjem zgradili teleskop s premerom 1,5 m. Zrcalo te naprave je iz aluminija, vrhu tega so dali tekočo plastično maso, ta se je utrjevala tri dni, medtem ko se je aluminijasto zrcalo vrtelo okoli svoje osi s stalno hitrostjo. S tem teleskopom so z veliko radovednostjo »pregledali«
nebo in odkrili približno 20.000 izvirov infrardeče svetlobe. Značilno je, da je od teh zvezd manj kot 30% vidnih tudi v navadni svetlobi bodisi s prostim očesom, bodisi s pomočjo teleskopa. Temperatura zvezd je na splošno omejena med 2.000°C in 25.000°C. Pri topli zvezdi, ki ima 25.000°C je le 2% žarčenja v območju vidne svetlobe ter le 0,05% v infrardečem polju; zvezda, ki ima približno 2.000°C izžareva v vidni svetlobi le 1%, v infrardeči pa kar 10% svojega žarčenja.

Pomisliti moramo še, da telesom, ki imajo 20°-30°C, torej temperaturo, ki je za naše življenje najprimernejša, pripada predvsem valovna dolžina okrog 10 mikronov, izžarevanje v vidni svetlobi pa je neznatno. Prej omenjeni teleskop je bil zgrajen za sprejemanje 2,2 mikronov dolgo valovno dolžino, ki pripada predvsem zvezdam s temperaturo okrog 700°-1200°C. Toda prisotnost drugih predmetov že pri temperaturi 20°-30°C v bližini teleskopa je vzrok dodatnega izžarevanja, ki seveda moti opazovanje. Da bi se tega dodatnega in neljubega izžarevanja reši-

li, teleskop periodično in lahko niha, tako se tudi periodično spreminja jakost »svetlobe«
opazovanega predmeta, medtem ko je dodatno žarčenje stalno. Z elektronskimi napravami ojačijo le spreminjajoči se del tega, kar teleskop zazna in tako je mogoče sprejemanje le podatkov opazovanega nebesnega telesa. S tem teleskopom bi lahko »opazili«
nebesno telo s temperaturo do 130°C. Med drugim so odkrili v ozvezdju Laboda telo s temperaturo okrog 700°C. Morda je to že dolgo iskani predmet mnogih domnev, primerek protozvezde, to se pravi ogromen kup prahu in plinov, ki se skupaj nabirajo in pri tem segrevajo, dokler ne bodo v bližnji prihodnosti tvorili zvezdo. Ta čudni predmet v Labodu je izjemen tudi v kolikor ima stalno izžarevanje, medtem ko se to ne dogaja za zvezde, ki imajo nizke temperature, te so namreč spremenljivke.

Zgodi se tudi lahko, da zvezda, ki izžareva v infrardeči svetlobi, ne spada nujno med zvezde z razmeroma nizko temperaturo. To si razlagamo s prisotnostjo medzvezdnega prahu med nami in zvezdo. Ta prah odbija predvsem nižje valovne dolžine (bolj vidno svetlobo kakor infrardečo) in tako se nam zdi zvezda bolj rdečkasta ter bolj hladna kot v resnici je. Medzvezdnega prahu je veliko zlasti v bližini mladih zvezd. Ker zvezde nastanejo iz nakopičenja velike mase tega prahu ter plinov, je čisto naravno, da se nahajajo mlade zvezde sredi oblakov prahu in plinov. Pogled nanje je zato v vidni svetlobi večkrat zastrt, ne pa tako v infrardeči svetlobi. Poseben primer takega stanja je v jedru Rimske ceste, kjer je gostota zvezdnega prahu izredno velika in pride do nas le desetinka infrardeče svetlobe ter milijardinka vidne svetlobe. Ti podatki nam jasno kažejo, da je nujno opazovati jedro Rimske ceste v infrardeči svetlobi. Zgleda, da je tam nakopičenih milijone zvezd. Povprečna razdalja med njimi je dvestokrat manjša, kakor v bližini sonca. Če bi mi živeli v bližini jedra Rimske ceste, bi videli zvezde 40.000 krat bolj žareče, kakor jih vidimo sicer. Omenjeni oblak prahu ima maso kakih deset milijonov sonc. To področje v ozvezdju Lokostrelca je izjemno in je zato predmet številnih študij.

Stare zvezde z veliko maso začenjajo razmetavati svoje površinske plasti. Ta proces se lahko nadaljuje dolgo časa, včasih pa zvezda naenkrat vrže od sebe površinske sloje in tako nastane »nova«
zvezda. V obeh primerih bo zvezda sredi velikih količin prahu in znanstve-

nik bo lahko le v infrardeči svetlobi dobival nove podatke za svoj študij o življenju in razvoju zvezd.

Seveda nam infrardeča opazovanja nudijo tudi podatke o snovi, ki je prisotna v medzvezdnem prostoru; količina te snovi je večkrat ve-

lika. To je bilo odkrito šele pred nekaj leti; dotlej so namreč mislili, da je prostor med zvezdami prazen.

Ta bežen pogled na infrardečo astronomijo nam pove, kako je ta panoga pomembna za spoznavanje vesolja.

ZVONKO LEGISA

Kraški kali nekoč in danes

Marsikdo je že šel mimo kakega kraškega ribnika, mogoče ga je nehote tudi pogledal, ali celo kamen zalučal vanj in nadaljeval svojo pot, češ, čemu sploh ta luža, mar je nihče ne zna posušiti?

Kraški ribnik, ki ga navadno imenujemo kal, in ki je dobil v različnih vaseh različna ledinska imena kakor luža, kalič, poč, močile, lokva, studenec, rešilke itd., je kljub današnji majhnosti in skromnosti imel nekoč velik ekonomski pomen. Danes je to le majhen kotiček narave, ki pa skriva v sebi polno življenja, zanimivosti in lepote. Do teh prijetnih odkritij pa pride le spretni opazovalec, ki najde tudi v tako majhnem ambientu, kakršen je kraški kal, dovolj zadoščenja za svojo radovednost.

Kraška tla so apnenčasta in zato propustna za vodo kot rešeto. Zaradi tega je na Krasu vedno primanjkovalo vode. Le-ta se je lahko nabirala samo v naravnih vdolbinah in dolinah, kamor je deževnica odnašala zemljo ter razkrajajoče se organske snovi. Tako je v taki vdolbini nastalo bolj ali manj propustno dno. Kjer pa so bila tla ilovnata, je voda ostajala več časa, sicer pa so si ljudje pomagali tudi tako, da so tlakovali dno kalov z večjimi kamni in s tem utrdili plast ilovice. Tako tlakovani kali so ohranili vodo celo leto, pa tudi živina je laže stopala v njih, ker se ji ni udiral pod nogami.

Kraški kali niso služili nekoč le za napajanje živine; iz njih so ljudje zajemali pitno vodo tudi zase. To je prišlo v poštev predvsem v sušnem ob-

»Močile« pod Velikim Repnom

dobju, ko je v vodnjakih zmanjkala voda. Ob kalih so gospodinje prale. V ta namen so bili ob bregovih postavljeni večji ploščati kamni, po katerih so perice drsale in tolkle perilo. Pozimi so poleg perila nosile s sabo tudi sekiro, da so z njo lahko razbile debele plast ledu.

Med Bazovico in Kozino pa so bili kmetje bolj iznajdljivi. Na prelomu zadnjega stoletja namreč je tam cvetela donosna industrija ledu. Led so v zimskem času pobirali iz kalov in ga nato spravljali v velike, s kamni obzidane valjaste jame, ki so jih imenovali ledenice. Te so bile globoke od 6 do 7 m in široke vsaj 5 metrov. Ko je bila ledenica polna, so led prekrili s slamo, listjem ali travo, da bi se ne stalil. Led se je tako ohranil do poletja, ko so ga končno dvignili na dan in ga ponoči odvažali na prodaj v mesto. Takoj po prvi svetovni vojni pa so tovrstno industrijo prepovedali, češ da led ni higičen. Pravijo, da so v njem dobili celo črve. Sicer pa ni to nič čud-

nega, saj je zahajala poleti v kale živina. Ledenico je imela skoraj vsaka hiša. Premožnejši so si privoščili tudi po dve ali tri. Jasno pa je, da je bilo takrat tudi kalov precej.

Dokler so bili kali kmetu v korist, jih je periodično čistil ter zanje vsestransko skrbel. Danes pa, ko ima že vsaka krava vodno pipo pred gobcem, je usoda kalov zapečaten. Podvrženi so naravnemu izsuševanju, za kar pripomorejo v prvi vrsti ostanki vodnih rastlin in blata, ki se nabira ob deževju. Po opazovanjih, ki so bila izvedena pred nekaj leti v kalu pod Velikim Repnom, je bilo dognano, da nasede na dno ribnika letno 2 cm materiala. Drugi vzrok izsuševanja ribnikov je relativno letno višanje temperature in zmanjšanje padavin. Tretji vzrok pa pride zlasti v poštev pri tistih kalih, ki niso tlakovani. V teh je bila namreč propustnost tal odvisna od živine, ki je stopala po dnu in s tem sproti utrjevala plast ilovice. Ker pa je živine vedno manj, vrhu tega pa tu rastlinje bujno uspeva, postajajo tla vedno bolj porozna. Včasih se zgodi, da nastane pod kalom požiralnik. Voda tu nenadoma ponikne in kal se posuši. Tako se je na primer zgodilo v Bazovici kar z dvema kaloma.

Kali torej izginjajo. To je nedvomno znak začetka zootehniškega napredka, je pa obenem znak konca nečesa, kar lahko upravičeno vključimo v zgodovino in, zakaj ne, tudi v folkloro Krasa.

Le v dveh primerih so se vaščani zavedali, da utegne kal še danes koristiti. Tako dobimo očiščen kal v Gropadi in v Bazovici. V to akcijo je pristopilo tudi društvo »XXX Ottobre« iz Trsta, ki je pred tremi leti začelo s čiščenjem in razširitvijo majhnega, a floristično važnega kala pri Saležu.

Število kalov, v katerih ostaja voda celo leto, se na Tržaškem suče okrog 20. V deževnem obdobju pa dobimo vodo v vsej tridesetih kalih. Med največje prištevamo kal na Kontovelu (41 m x 28 m), pri Velikem Repnu, v Per-

čedolu pri Opčinah, v Nabrežini, pri Saležu, v Bazovici in v Gropadi.

Onstran državne meje pa so kali mnogo večji in številnejši ter bolj negovani, v kolikor je tu več živine, pa tudi zato, ker ni še napeljan vodovod po vseh vaseh. Večje kale dobimo tu pri Komnu, v Gorjanskem, pri Kobjeglavi, pri Tubljah, pri Velikem Dolu, v Dutovljah, v Lokvi, pri Petrinjah in pri Nazirju.

Če vzamemo iz kala kapljico vode in jo opazujemo pod drobnogledom, lahko opazimo v njej veliko število mikroorganizmov. Toda oglejmo si le to, kar lahko vidimo s prostim očesom. Ko se ozremo po rastlinah, ki preraščajo kal, se vprašamo, kako neki so se tu naselile in zakaj jih dobimo včasih le na nekaterih mestih? Najvažnejša posredovalca te naselitve sta veter in živali. Nedvomno pa seže v to biološko ravnovesje, kot sicer povsod, tudi človek.

Včasih opazimo, da so rastline v kalih naseljene v neurejenih skupinah. V teh primerih naj bi zunanji dejavniki (doprinos materiala med deževjem in vpliv domačih ter divjih živali) bili različni na različnih krajih obrežja. V primeru pa, da zunanji dejavniki učinkujejo na enak način iz vseh strani, se rastline porazdelijo v koncentričnih krogih. Kjer prevladuje le ena rastlinska vrsta, gre najbrž za ribnike, ki so že preživeli prvo obdobje (fazo), v katerem je bil način porazdelitve rastlin eden izmed dveh zgoraj omenjenih.

Rastline, ki jih najpogosteje zasledimo v teh ambientih so naslednje: ob bregovih rastejo skoraj vedno razne vrste trav in ločja (*Juncus* sp. pl.), ki uspevajo tudi na suhih tleh, ko v kalu zmanjka vode. Sledi pas močvirske srite (*Eleocharis palustris*) in rogoza (*Typha latifolia*), ki sicer rasteta tudi na suhem, a imata korenine zelo globoko v vlažnih tleh. Končno sledi osrednji pas izključno vodnih rastlin, med katerimi zasledimo pri nas tri vrste dristavca (*Potamogeton*), beli lokvanj (*Nymphaea alba*), vodno kugo ali račjo zel (*Elodea canadensis*), rogolist (*Cerato-*

Svetokriški cerkveni zbor
v procesiji Sv. Petra in
Pavla 29. junija 1975

phyllum demersum), vodno zlatico (*Ranunculus trichophyllus*) in prosto plavajočo vodno lečo (*Lemna*). V vseh kalih dobimo tudi mnogo alg. Površen opazovalec bi te nežne rastlinice smatral za umazanijo, ki plava po vodni gladini; v resnici pa so to skupine enoceličnih ali nitastih večceličnih alg. Podrobneje jih spoznamo le s pomočjo drobnogleda. Edina makroskopska alga naših kalov je hara.

Kaj pa živali? Omenil bom le tiste, ki jih vsakdo lahko vidi s prostim očesom, če se le za nekaj časa zazre v ribnik. Vsakdo je najbrž opazil kako se na gladini brezskrbno sprehajajo večjim komarjem podobne žuželke. To so vodni drsalci, ki lahko hodijo po vodi, zaradi njene površinske napetosti. Ne preveč globoko ali komaj pod površjem zasledimo žuželke, ki neprestano plavajo v »hrbtnem slogu«; to so hrbtolovke. Te in druge vodne žuželke nimajo škrg, zato pa večkrat splavajo do gladine ter z zadkom zajamejo zrak. To velja tudi za vodnega ščipalca. Samo nekatere ličinke vodnih žuželk lahko dihajo tudi pod vodo in je njihovo življenje izključno pod vodo. Zelo pogost povodnjak je tudi obrobljeni kozak (it.: ditisco). Bodisi ličinka kot odrasla žuželka napadata paglavce in mlade ribe. Hrošč ima zadnji dve nogi

veslasti; zrak zajame z zadkom in ga nato med zadkom in pokrovkami nese s seboj v globino. Tudi ličinka prihaja po zrak za dihanje na površino. Kačji pastirji so odlični letalci, ki kot nekaki helikopterji obkrožajo vsako še tako majhno lužo. Hranijo se z drugimi žuželkami. Ličinka pa živi pod vodo in je roparica. Lovi enoceličarje, rakce, črve, paglavce in mlade ribice. Ko nastopi čas njene preobrazbe, zleze po rastlini iz vode in iz ličinkinega ovoja prileze odrasla žuželka.

V kalih zasledimo včasih tudi pijavke. Pijavko prištevamo, kakor deževnika, med kolobarnike. Loči pa se od ostalih zaradi priseskov, ki jih ima na obeh koncih telesa. Z njima sesa kri. Sita potem lahko počiva po več kot leto dni. Nekoč je bila pijavka zelo pogosta po naših ribnikih. Danes pa je že skoraj redkost. Dobimo jo lahko v kalih pri Komnu in pri Saležu.

Med dvoživkami je treba omeniti pupka in zeleno žabo. Za oba je značilna preobrazba, ki pa je izrazitejša pri žabah. Tudi ribe so kaj pogoste prebivalke naših kalov. Jasno pa je, da jih je tja prinesel le človek. Poleg raznobarnih ribic dobimo še krape, brkate somiče in celo postrvi. Med vsemi temi živalicami srečamo lahko belouško, ki v kačjih vijugah plava mimo rastlin

in se skrjuje pred sovražnikom med goste veje rogolista ali hare.

Življenje zgoraj omenjenih živali je vezano na vodni ambient. Toda te zanemarjene kraške luže, katerih število se vedno bolj manjša, predstavljajo v vročih poletnih dneh edini vir vode za večino divjih živali. Lovska zadruga je sicer skušala rešiti ta problem z namestitvijo umetnih napajališč. Teh pa je malo, razen tega še, ker je njihovo dno iz cementa, utegnejo pozimi počiti in jih zato ne moremo zanesljivo smatrati za nepropustne.

V zadnjih letih, ko si mnogi prizadevajo, da bi Kras ohranil svoje pravo lice, se nihče ne zmeni za kraške kale,

ki so bili še do druge svetovne vojne nujno potrebni za naše živinorejce. Še danes bi lahko vsaj deloma služili svojemu prvotnemu namenu, saj se nekaj goveda še vedno pase po naših gmajnah. Kraški kal pa ni le tisti majhen kotiček narave, kamor rada zahaja divjad in domače govedo. Za marsikoga predstavljajo kali cilj poletnih sprehodov, okrog njih se otroci prav radi igrajo, za biologa in študenta pa so to idealni ambienti za opazovanja, zanimive poskuse in odkritja. Pristojne oblasti in ustanove bi morale vse to upoštevati in ukrepati tako, da bi se ti edini naravni rezervoarji vode pri nas ohranili.

RAJKO PAVLOVEC

VIPAVSKA DOLINA

zanimivo področje geoloških raziskav

Slovenske dežele so že večkrat upravičeno imenovali geološki muzej. Na tem malem prostoru je toliko zanimivega, da se za geološko zgradbo zanimajo že precej več kot sto let. Številni domači in tuji raziskovalci so skušali in še skušajo pojasniti posamezne probleme, ki jih skrivajo kamnine na slovenskem prostoru. Marsičesa še do danes niso uspeli do kraja razložiti.

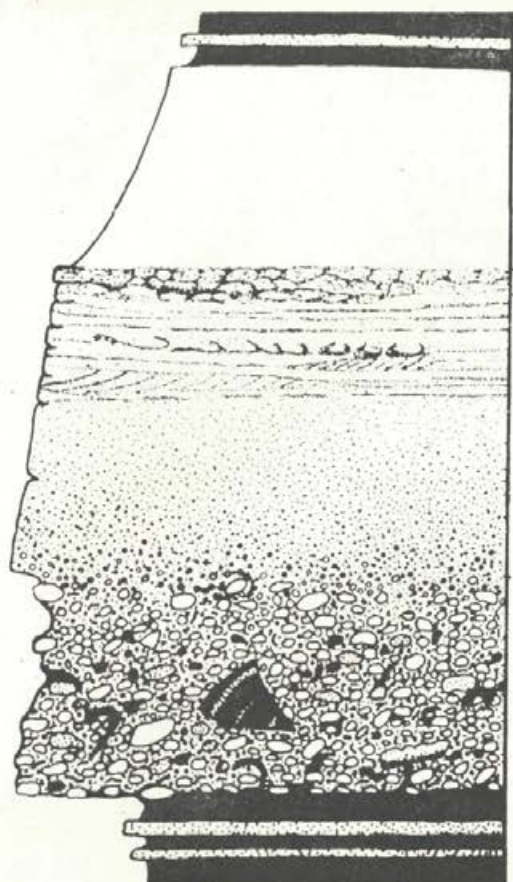
Že sama lega slovenskega ozemlja je dosti zanimiva. Naši kraji so na stiku dveh velikih gorskih sistemov. Geologi ločijo na severu verigo alpskih gorovij v ožjem smislu. Ta pogorja zadevajo slovenske dežele na avstrijskem Koroškem in na Pohorju. Nadaljevanje teh gorskih verig vidijo geologi v dolgem, mogočnem loku Karpatov, torej na severni strani Panonske kotline.

Druga velika skupina gorovij poteka od Južnih Alp preko Julijcev čez Primorsko in potem naprej v širokem pasu vzdolž jadranske obale proti Albaniji in Grčiji. Ves ta sistem imenujejo geologi po Dinarskem gorstvu Dinariidi.

Alpski sistem gorovij in sistem Di-

naridov sta nastajala v davni geološki preteklosti vsak nekoliko po svoje. Med obema sistemoma je nekakšna velika stabilna gmota, Panonska kotlina. Vse te tri enote, to je alpski sistem na severu, Dinariidi na jugu in Panonska masa v sredini, segajo na slovensko ozemlje. V stiku teh treh sistemov pa se je v davni geološki preteklosti dogajalo marsikaj, kar je pustilo kot posledico zelo zamotano geološko zgradbo našega ozemlja.

V zadnjem času mnogi mislijo, da je del južne in južnovzhodne Evrope nekakšen manjši kontinent, ki prvotno ni bil združen z ostalim delom današnjega evropskega kontinenta. Razlagajo si tako, da je ta prišlek pritiskal na prvotno mnogo manjšo maso evropskega kopnega. Na stiku tega majhnega kontinenta in prvotnega evropskega kontinenta so bili pritiski najmočnejši in tam so se dvignile mogočne mase alpskih gora. Zemeljska skorja se v tem delu še ni umirila. V njej se še pojavljajo močni pritiski, navadno neopazni za človeška čutila. Samo takrat, kadar se ob tem sprosti velika ener-

Slika 1

gija, oziroma nastanejo globoko pod površjem večji premiki, začutimo na površini potres. Katastrofalni potres iz zadnjega časa kaže na to, da so dogajanja na slovenskem etničnem ozemlju in tudi v matičnih slovenskih deželah še vedno živa. Najbrž tudi stik med prvotno evropsko maso in nanjo pritiskajočo maso omenjenega majhnega kontinenta še vedno ni ustaljen.

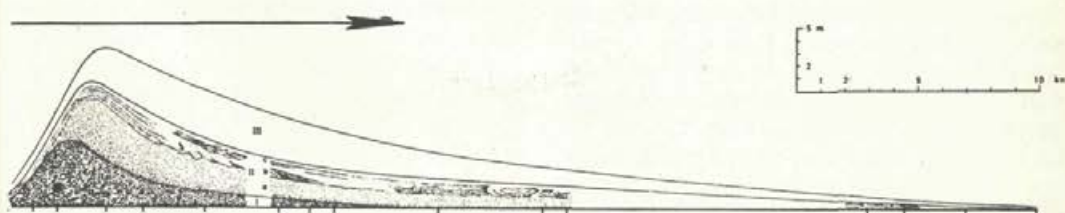
Začetek teh dogajanj, katerih po-

sledica so nastajajoča gorovja na našem prostoru, je sorazmerno mlad. V glavnem sega v novi zemeljski vek ali kenozoik. V tem času so gorotvorne sile preoblikovale južnejše dele Evrope, med drugim tudi naše kraje. Pred tem časom so bili naši kraji dolgo prekriti z globljimi ali plitvejšimi morji. Iz teh morij so ohranjene zelo različne kamnine: apnenci - v njih je pozneje, ko so prišli na kopno, začel nastajati kras; laporji - nekaj teh izkoriščujejo za cementarno v Anhovem; peščenjaki - iz njih je zgrajena marsikatera primorska hiša. (1) Večkrat so v geološki preteklosti delovali na slovenskem ozemlju ognjeniki. Lava, ki je prihajala skozi vulkanova žrela, se je ohladila in strdila. Iz nje so nastale različne vulkanske kamnine, katere najdemo zlasti na Gorenjskem in na Štajerskem pa tudi na idrijskem ozemlju in drugod.

V nekdanjih morjih so živele številne školjke, polži, morski ježki, praživali, korale, ribe in še marsikaj drugega. (2 in 3) Skeleti in drugi trdni deli nekdanjih organizmov so večkrat ohranili in se ohranili do današnjih dni.

V najmlajšem delu geološke zgodovine se je pojavil pračlovek, prednik današnjega človeka. Izkopavanja po mnogih naših kraških jamah so pokazala, da je pračlovek živel tudi na našem prostoru. V jamah so našli veliko pračlovekovega orodja in orožja pa tudi kupe živalskih kosti, ki so pogosto ostanek pračlovekovih pojedini. Jame — Betalov spodmol pri Postojni, Parska golobina pri Pivki, Črni Kal nad Koprno in mnoge druge — so postale znane po vsem svetu podobno, kakor je že pred zadnjo vojno zaslovela Poškočka zijalka na Olševi.

Po vsem tem lahko verjamemo, da

Slika 2

je geološka zgradba slovenskih dežel izredno zanimiva, zamotana in da so naše pokrajine pravi geološki muzej najrazličnejših dogajanj iz davne preteklosti naše Zemlje.

Geološko zanimivi so tudi posamezni deli Slovenije. Že tako majhen košček naše dežele, kakor je goriška okolica, skriva vse polno geoloških posebnosti. Nekaj je o tem »Koledar« že poročal.⁽⁴⁾ Danes pa se napotimo v Vipavsko dolino in si tam pogledjmo nekatere geološke zanimivosti.

Največji del Vipavske doline in nje naga južnega obrobja gradijo flišne kamnine. O flišu je Koledar že pisal.^(1, 4, 5) Najbolj značilne flišne kamnine so tiste, pri katerih se zelo hitro menjavajo plasti laporjev in peščenjakov. Posamezne plasti so debele včasih komaj nekaj centimetrov, redko pa njihova debelina preseže nekaj decimetrov. Zelo lepo so vidne flišne kamnine ob cesti iz Prvačine proti Trstelju, v okolici Lozic, marsikje v Goriških brdih in drugod. Vsakdo pozna visoke obalne stene pri Ankaranu, Koprju, Izoli, Strunjanu ali Piranu. Tudi te stene gradijo flišne kamnine.

Zlasti flišni laporji pa tudi peščenjaki precej hitro razpadejo na majhne delce. Zato so primerni za obdelavo. Zadržujejo precej vlage in ni čudno, da so vsi vinogradi in skoraj vsi sadovnjaki v Vipavski dolini na flišnih kamninah. V njih je bil nekoč odprt velik kamnolom pri Dobravljah. V flišu je precej izvirov, zakaj zlasti laporji so vododržni. Izviri v flišu največkrat sicer niso posebno močni, vendar zadoščajo za krajevne potrebe ali vsaj za potrebe posameznih domačij in za napajanje živine. Flišne kamnine pa imajo tudi slabe lastnosti. Ena od teh je pogosta plazovitost. Na marsikaterem pobočju počasi polzijo navzdol in včasih tudi poškodujejo cesto. Takšen primer je cesta med Podnanosom in Razdrtim, ki je na več mestih močno valovita. Kljub stalnim popravilom je cesta kmalu zopet slaba. Temu je kriv fliš, ki zaradi počasnega plazjenja poškoduje cesto.

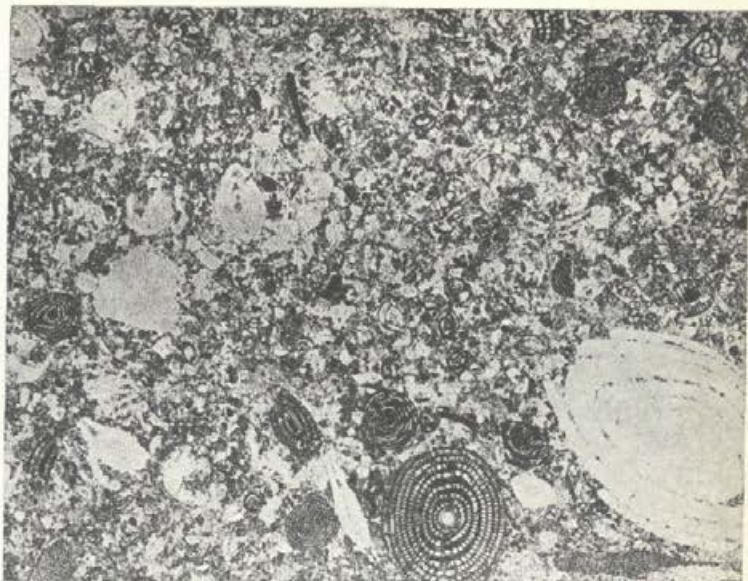

Slika 3

Kako pa sploh nastane fliš? To zelo zanimivo vprašanje je dolgo časa mučilo geologe in šele pred dobrimi dvemi desetletji so pojasnili njegov nastanek na način, ki ga danes priznavajo geologi po vsem svetu. Nekatere podrobnosti pa narava še vedno ljubo-sumno skriva in geologi se trudijo, da bi ji iztrgali še to. Pred leti je raziskoval nastanek flišnih kamnin v okolici Ajdovščine zahodnonemški geolog Wolfgang Engel iz Göttingena. Pri svojem delu je prišel do nekaterih zanimivih ugotovitev, ki jih je tudi objavil v strokovnem tisku.^(6, 7)

Preden bomo opisali najzanimivejše podrobnosti o nastajanju flišnih kamnin, katere je ugotovil W. Engel, pogledjmo splošno razlago o flišu. V starih časih so bili prepričani, da so flišni peščenjaki nastajali v plitvejšem morju, flišni laporji pa v globljem. Toda pomislimo na obalne flišne stene ob slovenskem delu Jadrana ali na flišne kamnine v Goriških brdih. Povsod bi našli več stokratno ali celo več tisočkratno menjavanje tankih plasti laporjev in peščenjakov. Tako velikokrat pa morje tudi ni moglo spreminjati svoje globine. Zato razlaga o spreminjanju morske globine za nastanek flišnih kamnin ni bila sprejemljiva.

V novejšem času so ugotovili, da so nastale flišne kamnine čisto na svoje-

Slika 4

vrsten način, ki ga opišemo preprosto takole. Reke še danes nanašajo v morja zelo veliko peska, mivke pa tudi debelejših kosov. Tako je bilo tudi v geološki preteklosti. Tudi takrat so reke nanašale v morje material iz kopnega in ga odlagale blizu ali nekoliko proč od obale. Istočasno so se krušile obalne stene. Tudi ti kosci so se nabirali nekje blizu obale. Kupi gradiva iz kopnega so naraščali. Ko so postali preveliki ali pa so morda močni viharji butali v te kupe, se je material vsul proti globljim delom morja. Peščeni in glinasti delci so ustvarili pri tem nekakšne kalne tokove, ki so se vrtnčili, dobili veliko moč in vlekli material dosti daleč od obale.

Nekje pa se je energija teh kalnih tokov toliko zmanjšala, da niso bili več dovolj močni za prenašanje različnih delcev. Takrat se je začel material, ki je prišel od obale proti globljemu morju, vsipati na morska tla. Razumljivo je, da so padali na morsko dno najprej debeli kosci, ki jih je tok najteže prenašal. Sledili so vedno drobnejši delci in na koncu so se vsedli prav fini, glinasti delci.

Prav značilnost, da ima vsaka flišna plast v spodnjem delu debelejša

zrna kamnine, v višjem delu pa manjša, je ena od osnovnih lastnosti vseh flišnih kamnin. Na sliki 1 je to dobro vidno. Če pogledamo značilen flišni profil kjerkoli na naših tleh, naj bo to v Vipavski dolini, v Goriških brdih ali na slovenski obali, bomo našli to osnovno značilnost flišnih sedimentov. Po dve plasti, to je peščenjakova plast in laporna plast, pomenita sled enkratnega vsipanja materiala v morje. Peščenjak leži spodaj, torej ga sestavljajo debelejši delci kot nad njim ležeči lapor. Če prav natanko pogledamo, vidimo, da je meja med peščenjakom in nad njim ležečim laporjem mnogo manj ostra kot meja med laporjem in nad njim ležečo novo peščenjakovo plastjo. To je razumljivo, saj je bila med laporjem in naslednjo peščenjakovo plastjo občasna prekinitve sedimentacije in šele potem se je na morsko dno vsul nov material. Takšnih menjav peščenjakov in laporjev je ogromno. Potemtakem se je velikokrat vsul material v morje, da so lahko nastajale več sto metrov debele flišne plasti, sestavljene iz številnih tankih plasti laporja in peščenjaka.

Ob morski obali ali nekje v plitvejšem morju se je včasih nakopičil tudi

Slika 5

material, sestavljen iz večjih kosov. Iz takšnega materiala seveda niso nastale peščenjakove in laporne plasti, ki jih sestavljajo precej majhna zrnca, ampak so nastali drugačni sedimenti, predvsem razne breče, konglomerati in drugo. Precej velik kompleks takšnih sedimentov nastopa v širši okolici Planine južno od Ajdovščine. Tamkajšnje plasti so začele zanimati omenjenega nemškega geologa Engla. Zelo podrobno jih je raziskoval in svoje rezultate tudi predložil kot delo, potrebno za pridobitev naslova doktorja geoloških znanosti.

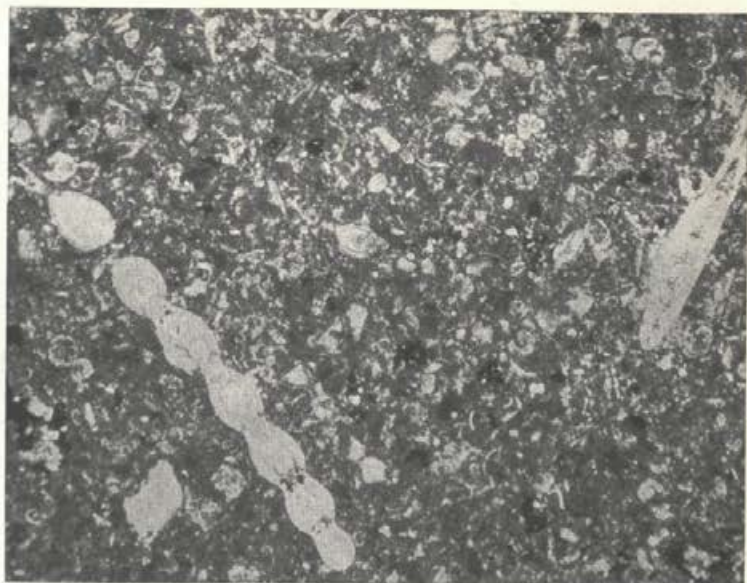
Kaj posebno zanimivega je ugotovil Engel? Kaj so naši kraji prispevali k reševanju problema nastajanja flišnih kamnin? Najbolj zanimivi in pomembni sta naslednji ugotovitvi (glej sl. 2). Material, ki se je vsul od obale proti globljemu morju, se iz vrtnčastih blatnih podmorskih tokov ni usedal enakomerno po vsej poti. Engel pravi, da se ga je nabralo največ tam, kjer je tok nenadoma izgubil hitrost. Takrat je tok izgubil največ energije in delci so padli na morsko dno.

Še bolj zanimiva Englova ugotovitev pa je ta, kako daleč od obale je

tok odnašal material. Engel pravi, da je ta material segal celo do 50 km proč od obale. S tem je tudi povedano, kako veliko materiala se je vsipalo v morje, če so iz njega nastale dosti debele plasti na prostoru, dolgem nekaj deset kilometrov.

Ostaja nam še vprašanje, kdaj je nastajal fliš, kdaj je morje prekrivalo prostor današnje Vipavske doline. To so geologi dosti natančno ugotovili. Pred leti se je majhna skupina geologov lotila raziskovanja flišnih plasti v okolici Ustja v Vipavski dolini. To sta bila Vittorio De Zanche in Franca Proto Decima iz Padove ter Rajko Pavlovec iz Ljubljane. Preiskali so okamenele ostanke morskih živali, najdenih v okolici Ustja. Našli so praživali, predvsem iz skupine numulitov, nadalje ostanke alg pa tudi ostanke tako majhnih organizmov, da zanje potrebujemo nekaj stokratne povečave pod mikroskopom, če jih hočemo videti. O nekaterih teh okamenin je Koledar že poročal, ^(3.5) nekaj pa jih je na slikah 3 do 6.

Numuliti imajo v prerezu hišice dobro vidno spiralno potekajočo pregrado, od katere se odcepljajo stene, ki delijo hišico na številne kamrice. Pri

Slika 6

Ustju so našli dve numulitni vrsti, ki ju do takrat niso ugotovili nikjer na svetu. Pozneje so takšne numulite dobili tudi v Brkinih in do danes še nikjer drugje. Nahajališče pri Ustju pa je bilo opisano v strokovni reviji⁽¹⁾ in bo zato za vselej ostalo poznano po svetu kot kraj, kjer sta bili omenjeni vrsti prvič najdeni. Geologi so dali obema novima vrstama domača imena in sicer po Ustju in Vipavski dolini. Ker opisujejo živalske in rastlinske vrste v latinščini, se oba numulita uradno imenujeta *Nummulites ustjensis* (po Ustju) in *Nummulites vipavensis* (po Vipavski dolini). Tako sta tudi Ustje in Vipavska dolina prišla v geološko strokovno izrazoslovje, podobno kakor vasici Kožbana in Medana v Goriških brdih⁽²⁾.

S pomočjo ugotovljenih fosilov so določili starost flišnih plasti pri Ustju. Nastale so v starejšem terciarju in sicer v dobi, ki jo geologi imenujejo eocen. Če povemo to v letih, lahko rečemo, da je flišno morje valovilo na prostoru današnje Vipavske doline pred približno 50 milijoni let.

To seveda niso edine geološke zanimivosti iz Vipavske doline. Zanimivi so tudi grušči, ki se ponekod s po-

bočja Nanosa ali Trnovskega gozda spuščajo daleč v dolino. Zanimiva je zgradba Nanosa, za katerega geologi danes mislijo, da je velikanska guba, ali zgradba Trnovskega gozda, za katerega mislijo, da je bil porinjen na fliš Vipavske doline. Prav tako so zanimivi kraški izviri Vipave pa še marsikaj drugega.

LITERATURA

- (1) R. Pavlovec: Flišne kamnine v službi človeka na Primorskem. - Koledar GMD 1975.
- (2) R. Pavlovec: Okamenele ribe pri Komnu in Mrzleku. - Koledar GMD 1976.
- (3) J. Pavšič: Najmanjše okamnine s Primorske pod elektronskim mikroskopom. - Koledar GMD 1976.
- (4) R. Pavlovec: Šestdeset let Scidlovih sprehodov po Goriškem. - Koledar GMD 1973.
- (5) R. Pavlovec: Vasici Medana in Kožbana v geološkem strokovnem izrazoslovju. - Koledar GMD 1974.
- (6) W. Engel: Die Nummuliten-Breccien im Flyschbecken von Ajdovščina in Slowenien als Beispiel karbonatischer Turbidite. - Verhandlungen Geol. Bundesanstalt, Wien, 1970.
- (7) W. Engel: Sedimentologische Untersuchungen im Flysch des Beckens von Ajdovščina. - Göttinger Arb. Geol. Paläontol., 16, Göttingen, 1974.
- (8) V. De Zanche, R. Pavlovec in F. Proto Decima: Mikrofavna in mikrofacies iz eocenskih flišnih plasti pri Ustju v Vipavski dolini. - Razprave Slov. akad. znanosti in umetnosti, IV. razred, 10, Ljubljana, 1967.

Božični dar male Eleonore

Eleonora je bila bistro, dobro in pobožno dekletce. Njena edina hiba je bila ta, da je bila preveč razvajena, kar pa ni bila toliko njena krivda, kolikor neizbežna posledica okoliščine, da je bila edini otrok premožnih staršev. Njen oče, ugleden zdravnik, je bil v svojo edinko čezmerno zaljubljen; mati, nekdanja medicinska sestra, se je delala bolj stroga, vendar je bila v svojo hčerko prav tako zaverovana; razen tega je pa deklica bila še miljenka sorodnice Irene, ki je pri njih bila nekaka hišna pomočnica.

Čeprav šele učenka prvega razreda osnovne šole, je mala Eleonora že pred božičem znala pisati. Zato sta ji starša svetovala, naj prvo pismo v svojem življenju napiše Jezuščku ter mu sporoči, s katerim darilom bi jo najbolj razveselil ob prazniku svojega rojstva. Glavni namen staršev je namreč bil prav ta, da bi izvedela, kaj njihova ljubljenska še želi imeti; kajti sama zares nista več vedela, s katerim darilom bi jo mogla čim bolj razveseliti.

Deklica je nasvet zelo resno vzela in dva dneva tajno sestavljala, popravljala in prepisovala to svoje tako važno pismo.

Pred božičnim večerom, ko je bila soba, kjer je bilo nameščeno božično drevo, že zaklenjena, da bi ga angelci mogli nemoteno okrasiti in položiti darove, ki jih je ta dan pošiljal sam Jezušček, je Eleonora svoje skrivnostno pismo potisnila v to sobo skozi špranjo pod vrati.

Seveda sta starša to takoj opazila in z veliko radovednostjo odprla pismo, ki ju je pa nemalo presenetilo in zmedlo. Pismo se je namreč glasilo:

»Dragi in mili moj Jezus! Pišem Ti jaz Eleonora. To je moje prvo pismo in zato ga pošiljam Tebi, ki mi edini lahko ustrežeš. Ti dobro veš, da imam silno dobre starše, ki me imajo zelo

radi in mi vse mogoče darujejo. Toda jaz sem sredi tolikih igrač vendar tako zelo osamljena, ker se nimam s kom igrati. Zato Te najlepše prošim, pošlji mi za božič živega bratca ali sestrico, da se bom mogla s kom igrati. Nobenega drugega darila ne želim. Ne odkloni mi prošnje, ljubi Jezušček! Pozdravlja Te in poljublja Eleonora.«

Praden sta se roditelja mogla prav najti in se posvetovati, kako naj bi svoji hčerki vsaj približno ustregla, so prišli zdravnika klicat k mladi vdovi, pri kateri je bil že prejšnji dan, ker se ji je stanje močno poslabšalo.

Zdravniku ni bilo prijetno razbijati božičnega razpoloženja in odložiti krašenje smreke, vendar se je takoj odzval in še svojo ženo naprosil, naj ga spremlja, ker bo verjetno rabil pomočnico.

»Danes moraš biti še posebno pridna, Ela, da ne prepodiš angelcev!« je naročala mati, preden je oče pogнал avto. »Malo potrpi, kmalu se vrneva! Ubogaj Ireno in moli, kot se spodobi na božični večer!«

Vzlic temu Irena ni imela lahke naloge in je komaj krotila nestrpno deklico, ki je ves dan tiščala k vratom zaklenjene skrivnostne sobe, da bi prisluškovala.

Stanje bolnice, h kateri sta medtem prispela zdravnik in njegova žena, je zares bilo kritično. Oba sta bila prepričana, da imata pred seboj umirajočo. Tudi sama bolnica se je docela zavedala svojega položaja in otožno stokala:

»Vem, da moram umreti. Vsi smo obsojeni na to. Ne bojim se smrti. Prejela sem zakramente umirajočih in mirno bi lahko izročila svojo dušo Gospodarju življenja. Celo rada bi umrla, ker mi trpljenje postaja prehudo... Toda, kaj bo z mojimi Jankecem?!« je zajecala. »Kdo bo skrbel za tega ubogeega

črvička?... Sirota bo ostal brez očeta in matere... Komu naj ga izročim? Nikogar nimamo... Kako naj zdaj mirno umrem?... Jezus se je rodil v hlevu, ampak imel je dobro mater in skrbnega varuha. Moj nebogljeni Jankec, komaj dva tedna star, pa ne bo imel prav nikogar...« Dve debeli solzi sta polzeli po licu bedne žene. Hkrati pa se je iz zibelke oglasil jok, kakor da je sirotek tudi sam hotel opozoriti nase.

Zdravnik in njegova žena sta se spogledala. Nobenega dvoma ne more biti, da sta se oba domislila na pismo svoje Ele. Brez besede sta se kar z očmi sporazumela in gospa je spregovorila:

»Vašega sinčka bova midva posvojila. Najina hčerkica si je za božič zaželela živega bratca in ga bo dobila. Kar takoj ga bova vzela, a vi se mirno vdajte v božjo voljo.«

»Za otroka ne skrbite, imela ga bova tako rada, kot da je naš,« je pristavil zdravnik.

»Bog vas blagoslovi, dobri ljudje!« je vzdihnila bolnica ginjena. »Zdaj mi ne bo več težko umreti.«

Dala sta ji otročiča v naročje in umirajoča mati mu je vtisnila poslednji poljub.

Močno ganjena sta se zakonca poslovila od bolnice in njene dobre sosedice, ki je obljubila ostati pri njej, ter s svojim nepričakovanim živim darilom pohitela v avto. Tu ju je že docela prevzela radost, da bosta mogla svoji miljenki tudi tokrat tako točno ustreči.

Zdravnik je pohitel v božično sobo krasit drevo, njegova žena je pa v kopalnici naskrivaj umila in oblekla otroka; medtem ko je Ireni ostala najtežja naloga, zadrževati čim dalje bolj neugnano in nemirno dekletce.

Končno se je zvečer brez velike zamude oglasil zvonček, ki je oznanjal, da se je skrivnostna božična soba odprla.

Seveda je Eleonora prva zdrvela tja. Od tolikih prižganih svečic in žarnic ter trepetajočih zvezdic sprva ni mogla ničesar razbrati. Šele po kratki molitvi in božični pesmici, kjer je vsa zmedena komaj kaj sodelovala, je za-

pazila pod drevesom veliko lutko, zavito v plenice.

Tedaj pa je prišlo največje presenečenje. Ko se je približala lutki, je opazila, da se ta premika.

»Saj to je živo dete!« je vzkliknila radostno osupla. S posebnim strahom in spoštovanjem se mu je približala, ga ogledovala in ga zatem z Irenino pomočjo vzela v naročje. Sijala je od veselja, ki se je še povečalo, ko je zagledala pripeti listek z napisom: »Draga Eleonora! Jezušček je uslišal tvojo prošnjo in ti pošilja bratca Jankeca. Glej, da ga boš vedno ljubila!«

Eleonorina radost se je stopnjevala. Pričela je otročiča objemati, stiskati k sebi in poljubovati, dokler ni zajokal spričo tolikih izrazov ljubeznive nežnosti, da ji ga je morala Irena odvzeti.

»Toda prav nobene igrache nisi letos dobila,« sta se čudila roditelja. »Kaj naj to pomeni? Da se nisi morda Jezusu kaj zamerila?«

»Ah ne! Ah ne!« ju je prepričevala presrečna deklica. »Sama sem tako proсила: le bratca ali sestrico in prav nič drugega. Nisem bila čisto prepričana, da bom tako uslišana.«

»Kaj pa če se nisi prenaglila?« se je pošalil očka. »Sedaj boš morala deliti z bratcem ne samo sladkarije in igrache, temveč tudi mamino in mojo ljubezen.«

»Nič zato! Nič zato!« je navdušeno zatrjevala hčerkica. »Vse bova imela skupno. Glavno, da imam bratca.«

Vsa iz sebe od radosti je letala iz naročja matere v naročje očetu in spet nazaj ter ju objemala; vmes pa se ponovno vračala k svojemu živemu božičnemu daru v Ireninem naročju in katerega se ni mogla nagledati. Komaj sta jo starša pred odhodom k polnočnici spravila v posteljo.

To je bil najlepši božič male Eleonore. Podobno bi se lahko reklo tudi za njene starše. Vsekakor pa je ta božič bil posebno milostljiv za Janka, ki je sicer že tisto noč postal popolna sirota, vendar je istočasno našel ljubezniv nov dom.

Bratca je Eleonora zares sprejela

kot pravi Jezusov dar. Imela ga je brezmejno rada. Tudi ni bila več tako sebična in razvajena kakor prej, ko je bila sama.

Niti pozneje, ko je odrasla in zvedela za resnični potek dogodkov, se stanje ni bistveno spremenilo. Vse okoliščine so zares bile take, da se niso mogle pripisovati golemu naključju, marveč prej uslišanju njene tople otroške prošnje. Enakega mišljenja sta bila tudi njena roditelja. Tako so vsi vedno imeli Janka za poseben božji dar in ga ljubili kot pravega družinskega člana.

TONE BEDENCIC

Z novim življenjem v nov dandanes

Zivimo v času, ko se spreminjajo mnoge oblike in načini družbenega življenja. To se odraža tudi v sami strukturi Cerkve. Oblika družbenega ali masovnega krščanstva ne odgovarja več današnjemu človeku, niti ni v skladu s pravim pojmovanjem Cerkve. Zato ni nič čudnega, če se določenih oblik verskega srečavanja udeležuje vedno manj kristjanov. Poleg tega današnja družba nima več tistih družbenih pritiskov kot v preteklosti, ko je v svoji krščanski usmerjenosti človeka silila v določen način življenja in mišljenja.

Do osveščenosti se je mogoče dokopati le osebno in v malih skupnostih. Ne moremo ostati zvesti svojim spoznanjem, če smo osamljeni. V masi delujejo konformistični zakoni. V njej človek izgubi svojo istovetnost in se podvrže tuji misli in delovanju. Sam ostaja pasiven, še več, preneha biti oseba.

Krščanstvo je v svojem bistvu občestveno — je bratska skupnost. Vsako globlje srečavanje pa zahteva od človeka določen napor. Ker krščanske skupnosti ne pogojujejo interesi kot denar, razred, oblast in podobno, zato je pristno srečavanje, ki sloni na ljubezni nujni pogoj; svojo utemeljitev pa ima v osebni odločitvi za Kristusa, ki je istočasno tudi odločitev za njegov nauk, je odločitev za božje kraljestvo, ki je v

ljubezni, dobroti, pravičnosti, miru, veri, upanju, spravi in skupni lasti materialnih dobrin. Tako postane odločitev — biti kristjan — življenjska odločitev. Sele od te radikalne, osebno globoke odločitve je mogoče graditi naprej.

Zato ni čudno, če mnogi raje ostajajo v masovnem krščanstvu, zopet drugi pa beže v individualistično krščanstvo. To težnjo je moč opaziti tudi pri mladih. Vendar individualistično krščanstvo ne more obstajati. Ni dovolj odnos jaz - Bog. Prav tako ni krščanstvo v masovni pripadnosti, ki večinoma sloni le na zunanjih in dokaj rahlih, večinoma tradicionalnih vezeh, in za katero je značilna pasivnost.

Dejansko stanje po naših župnijah in slovenskih skupnostih v Trstu in Gorici govori, da nikjer ne obstajajo bodisi v okviru župnije bodisi izven nje verske skupine, celo župnijskih svetov je malo, skoraj nič. Ostajajo le standardne oblike shajanja. Pri teh pa je vedno manj ljudi, posebno pa še mladih.

Tako se dogaja, da se kristjani pogosteje in bolj aktivno zbiramo kot umetniki, kulturni in socialni delavci in politiki kot pa verniki. Poleg pasivnega prisostvovanja pri nedeljski maši dejansko ne obstaja nobeno shajanje kristjanov k skupni molitvi, poglobljanju sv. pisma in doživetju liturgiji, kjer bi čutili, da je naša primarna vez Kristus in ne kaj drugega.

Ce torej želimo poglobiti svojo vero in jo živeti ter ostati kristjani tudi v bodočnosti, je nujno, da se ustanovijo mala občestva in to vsepovsod. Edino v njih je mogoče zaživeti globlje in pristnejše krščanstvo. To spoznanje so živeli apostoli in prva Cerkev. Vrnitev k malim skupnostim pomeni nov razcvet krščanstva kot duhovne sile, ki bo izven domene moči preobrazila svet.

Pomen male skupnosti se izraža v dveh vidikih. Prvo je možnost poglobitve in pristnega doživetja krščanstva ter povečana dejavnost. Že samo izkustvo nam pove, da je mala skupina bolj gibljiva in dejavna. Vendar pa se ta dejavnost ne izraža le v reševanju ekonomskih problemov v župniji ali drugi ustanovi, temveč posega v samo oblikovanje krščanskega življenja in posredovanja Kristusovega nauka. Take skupine bi morale biti vsepovsod, po župnijah (ne samo ena, temveč nekaj takih), v zaselkih, mestih, stolnicah, morala bi združevati ljudi določenih poklicev itd. Z eno besedo veliko občestvo v nedeljo bi moralo biti aktivno med tednom po malih skupinah.

Morda bo kdo mislil, da je to le pobožna že-

Tržaška in goriška verska skupina ob srečanju v Št mavru

lja, le utopija. Ne! Širom sveta take skupine že delujejo. Kako, pa je odvisno od njihove osveščeniosti.

Tudi v Trstu in Gorici že obstajata taki skupini. Začetki segajo že nekaj let nazaj. Potreba po duhovni poglobitvi je zbrala mlade k iskanju novih poti.

V Trstu se tedensko zbirajo k molitvi in razgovoru. Občasno imajo tudi daljša duhovna srečanja. Njihovo delovanje se širi iz leta v leto. Sad njihovega dela in iskanja je podan v dveh številkah njihovega biltena. Imajo tudi duhovnega asistenta.

Tudi v Gorici se skupina mladih večkrat srečuje k molitvi in razgovoru. Nahajajo se v določeni stiski, ker nimajo duhovnega asistenta, zato si pomagajo kakor pač znajo.

Zadnje leto je prišla ideja, da bi se večkrat srečali člani obeh občestev. Tako so se zbrali dvakrat v Št mavru in Gorici, kjer so skupno iskali način krščanskega pričevanja.

Tržaška in Goriška skupina nimata namena, da bi si prisvajali neko prvenstvo. S svojim delovanjem želita biti le izziv vsem na Tržaškem in Goriškem, da Cerkev zopet doživi svojo pomlad in da bi bilo čimveč takih jeder.

Mislím, da kristjani imamo kaj dati svetu. Vendar pa to ne more biti prvo mesto v potrošniški miselnosti, temveč da posredujemo nov način življenja, ki bo drugačen od življenja, ki ga ljudje živimo danes. To pa je naše poslanstvo, saj smo zaznamovani z imenom Kristusa, ki je za nov način življenja, ki ga je imenoval božje kraljestvo, dal tudi življenje.

J. KUNCIC

Križani in Barbana

Blizu Gradeža leži otok Barbana z veličastnim Marijinim svetiščem. Tja romajo verniki z vseh strani Goriške, Tržaške in Furlanije tja do Benetk in Karnije. Med slovenskimi romarji so se v preteklosti odlikovali zlasti Križani in beneški Slovenci.

V kroniki svetokriške župnije so na kratko opisana sledeča romanja na Barbano: leta 1902 je župnik Ferdinand Jonke priredil romanje na Barbano z mnogimi ribiškimi barkami. Med po-

vratkom je razburkano morje tako razkropilo barke in romarje, da so se nekateri vrnili domov šele v sredo namesto v torek. Utonil pa ni, hvala Bogu, nihče. Najštevilnejše romanje na Barbano je priredil župnik Andrej Furlan v prvem letu svojega pastirovanja v Sv. Križu, 29. julija 1906, z dvema parnikoma. Romanja se je udeležilo 550 Križanov. Voznja je bila lepša in varnejša kot z ribiškimi barkami. Vendar romarji niso bili preveč zadovoljni, ker je trajalo romanje samo en

dan, ne pa dva, kot so bili navajeni. Isti župnik Furlan je priredil pozneje še več romanj na Barbano, saj je župnikoval v Sv. Križu celih 37 let. Drugo romanje s parnikom je priredil 30. julija 1911. Tega romanja se je udeležil kot pridigar in spovednik tudi dr. Ivan Tul, profesor moralke v goriškem semenišču. Tretje romanje, tudi s parnikom, je organiziral 26. julija 1914, ravno na dan, ko se je začela prva svetovna vojna. Na tem romanju je bilo tudi nekaj Nabrežincev, Zgoničanov in Šempolajcev. Nekateri Križani so se peljali na Barbano tudi z ribiškimi barkami že na predvečer, ko vojna napoved še ni bila znana. Ob tej priložnosti je utonil svetokriški ribič Jernej Sulčič, ki so ga pokopali v Gradežu.

Po prvi svetovni vojni so romali na Barbano samo še enkrat s parnikom Zgoničani in Prosečani. Križani so se peljali na Barbano s svojimi čolni, navadno kako nedeljo zjutraj. Njihov župnik pa se je peljal tja v nedeljo zvečer z vlakom do Belvedera ali s parnikom iz Trsta do Gradeža in potem z domačim čolnom do Barbane. V ponedeljek so bili ves dan skupaj na otoku. Na zadnjo nedeljo junija 1924 je poromalo na Barbano v štirih čolnih 200 Križanov. Spovedoval in pridigar je v hrvaščini frančiškan Stasić iz Splita, ki je bil povabljen za mesec dni na Barbano, zlasti za spovedovanje slovenskih romarjev. Sv. mašo so imeli prvič v sedanjem veličastnem svetišču, ki so ga gradili od 1911 do 1924. S tega romanja so Križani poslali čestitke svojemu organistu, pevovodji in katehetu Matiji Škabarju, ki je slavil 25-letnico mašništva.

Leta 1925 je poromalo na Barbano 150 Križanov. Takrat jim je pridigar slovensko pater Ignacij Knapelj. Na romanje je napravila velik vtis zahvalna pobožnost gradeških ribičev, ki so se prišli zahvalit skupaj s svojim župnikom barbanski Materi božji, da so ostali živi v strašni noči med 3. in 4. junijem, medtem ko so nekateri ribiči od drugod, med njimi dva Nabrežinca, utonili. Tudi nekaj svetokriških ribičev je prestalo tisto noč na morju in zato so tudi oni darovali romarsko sv. mašo Bogu v zahvalo, da so si rešili življenje.

Leta 1926 je poromalo na Barbano 60 Križanov. Bilo pa je to romanje, kakor pripominja pisec v kroniki, zaradi manjšega števila udeležencev bolj pobožno.

Večje skupno romanje na Barbano se je vršilo 24. julija 1927. Iz svetokriškega portiča se je odpeljalo 400 romarjev z velikim motornim čolnom na nafto. Polovica jih je bilo iz Sv. Kri-

ža, ostali pa iz Komna, Gorjanskega in drugih kraških vasi. Tega romanja se je udeležil skoraj v celoti svetokriški cerkveni zbor s svojim pevovodjem Matijem Škabarjem. Peli so v ponedeljek ob 8. uri zjutraj med slovesno sv. mašo.

Leta 1928 se je udeležilo romanja na Barbano manjše število Križanov, a več drugih Kraševcev. Vseh ljudi skupaj je bilo 250. Pel je cerkveni zbor s Proseka pod vodstvom svojega župnika Jožefa Križmana in njegovega brata Nazarija.

Od leta 1929 do 1938 so romali Križani vsako leto na Barbano z manjšimi čolni. Število romarjev se je gibalo med 50 in 100. Med vožnjo so molili in prepevali pobožne pesmi, zlasti Marijine. Najbolj so prepevali in še danes prepevajo znano pesem barbanskih romarjev, ki se glasi takole: »O Marija, o Marija s tega Brbana svetega, z veseljem gremo do tebe po tem morju širokem. Barčica po morju plava, jadra se razpenjajo, o le naprej, o le naprej, dokler je še vetra kej. Marija sedem žalosti, obvaruj nas nevarnosti.«

V teh letih se je dvakrat udeležil barbanskega romanja tudi domači cerkveni zbor. Leta 1942 je župnik Andrej Furlan zadnjič organiziral romanje na Barbano, kajti naslednje leto je zapustil svetokriško župnijo in se preselil v Planino pri Rakeku. To leto je poromalo na Barbano 280 Križanov s tremi motornimi čolni.

Od leta 1943 do 1957 ni bilo večjih svetokriških romanj na Barbano, razen enega v letu 1945 in menda še enega pozneje s parnikom. Manjše skupine pa so še vedno romale z barkami, dokler je bilo kaj ribičev.

V letih 1958 in 1959 so Križani romali na Barbano skupaj z goriškimi Slovenci in sicer 11. avgusta. Od takrat naprej romajo Križani, Prosečani, Kontovelci, Rojančani in tudi nekateri drugi Slovenci s Tržaškega na Barbano vsako leto 15. septembra skupaj z Goričani. Vseh se nas zbere okoli 1.000. Leta 1963 smo imeli tako romanje zaradi stoletnih proslav kronanja barbanske Matere božje izjemoma 23. septembra. Na to romanje je prišel tudi mariborski škof dr. Maksimilijan Držičnik. Lato 1968 smo romali na Barbano samo Križani, Prosečani, Kontovelci, Katinarci in še nekateri drugi s Tržaškega. Križani romajo še dandanes radi na Barbano, in sicer dvakrat na leto, na prvo julijsko nedeljo, ko imajo Gradežani svojo zaobljubno procesijo, in 15. septembra.

Starejši svetokriški moški in ženske pripo-

vedujejo, da so njihovi predniki romali na Barbano dvakrat na leto: na god sv. Jakoba in na prvo nedeljo julija. Največkrat da so romali s svojimi ribiškimi čolni. Zvečer so se s »fogarji« v rokah spuščali po strmih stopnicah k morju. Ko so se vsi spravili v čolne, so odpluli proti Marijinemu otoku. Vozili so se vso noč. Med vožnjo so ob močnih petrolejkah molili in prepevali Marijine pesmi. Ko so jih frančiškani ob zori zagledali na morju, so jim zvonili v pozdrav in jim hiteli naproti s križem. Potem so šli romarji za križem v cerkev. Dopoldne so imeli priložnost za sv. spoved in seveda slovesno sv. mašo. Kosilo so si kuhali sami na čolnih ali tudi na kopnem. Navadno so si skuhalo polento in brodet. Moko so prinesli s seboj, sveže ribe pa so dobili pri ribičih. Večkrat so prinesli s seboj

tudi fanclje. Na svojem zadnjem romanju jim je sam župnik Andrej Furlan delil kosilo. V popoldanskih urah so imeli procesijo s kipom Matere božje po otoku. Pred povratkom so imeli tudi blagoslovitev čolnov. Včasih so se vrnili domov še istega dne zvečer, če je bilo morje mirno. Včasih pa so ostali na otoku po dva ali celo tri dni. Spali so v prenočiščih, v tako imenovanih ribiških »kazonih« in tudi v cerkvi. Ko so se bližali domu, so jim pritrkavali domači zvonovi, svojci pa so jim hiteli naproti.

Vsa ta svetokriška romanja na Barbano pričajo, da so bili svetokriški dušni pastirji in tudi Križani sami vneti Marijini častilci. Zato upravičeno upamo, da ne bo Marija nikoli pozabila Križanov in da bo svojega Sina vedno prosila zanje.

ANGEL KOSMAC

Trinkov testament

V molitveniku za beneške Slovence »Naše molitve«, ki jih je sestavil Ivan Trinko, Gorica 1951, je namesto uvoda:

Ljudstvo moje drago!

Tebi sem živel, Tebe so spremljale moje skrbi in zaTe je tuklo moje srce. S Teboj sem delil lepe in bridke dneve in Tvoja usoda je bila moja usoda.

Ob koncu svojega življenja Ti poklanjam še svoj zadnji in najdražji dar — molitvenik »Naše molitve«, ki naj Te zvesto spremlja na poti življenja in pelje k Bogu.

Ljudstvo moje! Kakor do zdaj tudi v bodoče ljubi svojo zemljo in ohrani vero svojih očetov, da se nekoč vsi znajdemo v večni domovini.

To naj Ti bo moja oporoka in testament!

Sedaj pa lahko rečem s starčkom Simeonom: »Zdaj pa, Gospod, odpusti svojega hlapca po svoji besedi v miru!«

V Trčmunu, dne 5. julija 1950.

Duh. Ivan Trinko

OSNOVNA ŠOLA »IVAN TRINKO-ZAMEJSKI« V RICMANJIH

»Šola z veliko začetnico je svetišče in kovačnica, ki leto za letom vsestransko oblikuje in usposablja mlade rodove, da se zavestno vključujejo v človeško družbo. Denar in sredstva, ki jih družba vlaga za vzgojo in izobraževanje mladega

rodu, so najbolje vloženi kapital, saj se ta obilno obrestuje. Slovenci, čeprav smo številčno majhen narod, smo že zelo zgodaj doumeli bistveni pomen, ki ga ima šola. Med prvimi, ki so se tega zavedali, so bili naši vaški župniki, ki so že v prvi polovici prejšnjega stoletja ustanavljali slovenske šole po župniščih in učili kmečko deco osnovne večšine branja, pisanja in računanja.«

Tako se začena »Šolska kronika« osnovne šole v Ricmanjih, ki v glavnih obrisih slika pomen šole za človeško družbo sploh in za naš rod še posebej. Res je šola za vsak dan velika svetinja in dragocena zakladnica, iz katere se hranijo rodovi; zibelka novih pokolenj; delavnica, iz katere prihajajo in se v njej oblikujejo ljudje, ki bodo sami kovali narodovo usodo in morda zgodovino človeštva.

Po novih šolskih zakonih pri nas pa sta tudi družina in vsa bližnja skupnost vključeni v življenje in dogajanje domače šole, kar daje šolskemu pouku še posebno važnost kot nenadomestljivemu dejavniku v oblikovanju širše narodove skupnosti.

Prav zato smo tudi na Tržaškem ponosni na svoje šole in si jih upravičeno želimo čim lepše in prijetnejše od zunaj in od znotraj, zlasti si jih pa želimo bogate na marljivih učencih in sposobnih vzgojiteljih. Tega so se vedno zavedali tudi naši ljudje v Ricmanjih in v bližnji okolici.

NEKAJ IZ ZGODOVINE RICMANJSKE SOLE

Za preteklo stoletje so zgodovinski podatki zelo skromni in nejasni. Prav gotovo je bila prva šola v domačem župnišču, kakor je to bilo tudi drugod po Slovenskem, ko so župniki in kaplani — po zgledu škofa Slomška — ustanavljali in vodili prve vaške šole. Veliko ricmanjsko župnišče je bilo s svojimi prostori še posebno primereno za tak pouk, pa čeprav samo v večernih urah in ob nedeljah po službi božji. Bolj točnih podatkov pa žal ni ohranjenih. Bolj jasno se izraža Šolska kronika o vaški šoli v nekem privatnem poslopju in o novi šolski zgradbi. Takole pravi: »Še v prejšnjem stoletju so naši predniki ustanovili vaško slovensko šolo v hiši pri Švarovih. Letnica njene ustanovitve ni znana, ker nam ni ohranjena v pisanih virih. Leta 1905 je občina zgradila pravo šolsko poslopje v spodnjem delu vasi ob glavni cesti. To šolsko poslopje je obsegalo dve učilnici, stanovanje za učitelje, obsežno dvorišče ter njivo. Šola je bila namenjena učencem iz Ricmanj, Loga in Domja. Pouk v slovenskem jeziku je potekal nemoteno do leta 1923. V tistem letu je namreč fašistični režim na osnovi Gentilejevega zakona ukinitel postopoma pouk v slovenskem jeziku na naši šoli. Zadnja slovenska učna moč je bila učiteljica Emilija Turko.«

Kako se je slovenska šola v Ricmanjih obnovila že med zadnjo svetovno vojno, poroča ista Šolska kronika v novem poglavju, ki nosi naslov:

Naša šola po kapitulaciji Italije. Naj tudi iz tega poglavja prepisem nekaj zanimivih podatkov.

»Naši otroci so se morali vzgajati v potujočevalnici do kapitulacije italijanske vojske septembra 1943. Potem je pouk prenehal. Šolsko poslopje so izmenoma zasedli karabinjerji in fašistične vojaške edinice X MAS. Prav v tej težavni dobi so naši mladeniči in možje šli v gozdove, da izvojujejo svobodo in med vaščani je vzkllila želja po obnovitvi pouka v materinem jeziku. Zato so sklenili, da se ponovno uvede pouk za vaške otroke. Skrb za vzgojo dece sta prevzela pokojni borštanski župnik Fran Malalan in vaščanka Ludovika Komar...«

O taki obnovljeni slovenski šoli pripoveduje v kroniki tudi njen nekdanji učenec Aleksij Pregarc: »Po padcu fašizma se je, kolikor mi je znano, največ po zaslugi pok. župnika Franca Malalana, ustanovila v Ricmanjih slovenska osnovna šola v zdajšnjih prostorih. Poskus podobnega šolanja se je pričel najprej v Borštu pod pokroviteljstvom istega župnika, kjer je skupaj z Jožico Zaharjevo in gdč. Zdenko Petaros (s pošte) tudi sam poučeval. V ono šolo sem, v pomanjkanju drugotnega šolanja, hodil vse do januarja (poldrugi mesec) do otvoritve že omenjene šole v Ricmanjih. Ta se je odprla, če me spomin ne vara, sredi januarja 1944. Izmenično sta v istem razredu poučevala g. župnik Franc Malalan in ga. Vika Komar z Loga... Pouk je redno potekal, z izjemo kake ure zaradi letalskih alarmov, do 10. junija 1944, ko smo stekli ob takem alarmu proti našim domovom. Tistega dne je bil izvršen napad na razne industrijske objekte v Miljskem zalivu; ob tisti priliki se je sesul strop v glavni učilnici in tako onemogočil nadaljnji pouk. Bojazen pred letalskimi napadi in pa pomanjkanje sredstev za potrebna popravila pa sta opravili ostalo.«

Tako je bilo torej s šolo v vojnem obdobju. Kako se je po končani vojni šola obnovila, spada že v novejšo zgodovino, ki jo mnogi dobro poznajo. Bodi le omenjeno, da začetki res niso bili lahki. Saj je primanjkovalo vsega, celo učiteljev in šolskih učil ter knjig. Tudi šolsko poslopje je bilo potrebno temeljite obnove, čeprav še vedno premajhno za precejšnje število učencev.

Dvanajst let pozneje, v šolskem letu 1957-58, je šola dobila nov prizidek. Vendar so se začele tudi nove težave. Poleg otroškega vrtca se je v poslopje vselila tudi italijanska osnovna šola. Že prvi dan je prišlo med slovenskimi starši in italijansko učno močjo do nesporazuma glede raz-

delitve prostorov, tako da je v napetem ozračju tistih vročih dni vsa zadeva romala celo na sodnijo. Ta je končno le priznala vso neutemeljenost obtožnice in popolnoma oprostila starše slovenskih otrok. Pozneje se je pouk lahko nemoteno nadaljeval in se je med obema šolama ustvarilo skoraj prijateljsko sožitje, ki še traja.

SOLA S CELODNEVNO ZAPOSILITVIJO IN POIMENOVANJE

Za nadaljni razvoj ricmanjske šole je bilo posebno važno šolsko leto 1972-73. Pripravljali so se predlogi in načrti za celodnevni pouk. Naj spet govori Šolska kronika:

»Oktobra in januarja smo sklicali roditeljski sestanek. Učiteljstvo je ob tej priliki seznanilo starše o možnosti, da se uvede v prihodnjem šolskem letu na naši šoli in istočasno tudi v slovenski šoli v Domju takozvana okrepljena šola ali celo šola s celodnevnim bivanjem. Učiteljstvo je obrazložilo prisotnim staršem lastnosti teh dveh vrst šol in potrebo po prevozu ricmanjskih učencev v Domjo in obratno. Starši so navdušeno pristali na uvedbo takega pouka.«

In nekoliko pozneje že bolj konkretno poročilo: »25. maja je didaktični ravnatelj Stanko Škrinjar vložil prošnjo za uvedbo pouka s celodnevnim bivanjem na šolah Ricmanje-Domjo. 30. maja smo povabili starše na roditeljski sestanek. Sklicali smo ga predvsem zato, da seznanimo starše o uvedbi okrepljene šole v prihodnjem šolskem letu. Vsi starši brez izjeme si želijo take šole.«

Vendar je še istega dne dozorela še druga važna pobuda: padla je končna odločitev za poimenovanje šole. Naj zopet spregovori kronika: »Po končanem roditeljskem sestanku smo se sestali vsi trije učitelji, katehet in did. ravnatelj. Sprejeli smo sklep, da poimenujemo našo šolo po pesniku Ivanu Trinku-Zamejskem. Ob tej priliki smo podpisali zapisnik in tozadevno prošnjo naslovljeno pristojnim oblastem.«

ZAKAJ RAVNO TO IME

Ker je pa šola namenjena ljudem in celo takim ljudem, ki imajo še vso življenjsko pot pred seboj, je zelo primerno, da tudi naše šole nosijo ime nekoga, ki bi mogel biti vsem njenim gostom, zlasti pa učencem in učiteljem, svetel kažipot v nove zarje duhovnega in kulturnega napredka.

Tako so si tudi na Tržaškem in Goriškem skoraj že vse šole izbrale svoje vzornike. Ni mo-

gla izostati ricmanjska šola. Zdi se, da je izbira tega imena povsem posrečena, čeprav v začetku mnogi niso dobro poznali tega kulturnega velikan, ki je odslej postal stalen gost na naši šoli in buditelj k visokim idealom bratstva in napredka, zlasti pa k delu in zvestobi do svojega naroda. Ivan Trinko je bil namreč pesnik in pisatelj v obeh deželnih jezikih: slovenskem in italijanskem. Predvsem pa je želel biti glasnik svojega zapuščenega ljudstva v Slovenski Benečiji, kateremu je hotel ohraniti dediščino njegovih prednikov in ga bodriti v ljubezni do domovine. Ime »Zamejski«, ki ga je sam uporabljal, naj bi bil torej živi klic k pravičnosti do naroda, ki še nima svojih šol in mu je zato še vedno zaprta pot do kulturnega napredka, obenem pa most sprave in medsebojnega izmenjavanja duhovnih in kulturnih vrednot, ki narode lahko samo bogatijo in spopolnjujejo.

NEKAJ IZ ŽIVLJENJA IVANA TRINKA

Če je že ta mož dobil državljsko pravico tudi pri nas na Tržaškem, je vsekakor primerno, da ga vsakdo pozna vsaj v glavnih potezah. Rodil se je 25. januarja 1863 v gorski vasi Trčmun pod Matajurjem kot sin preprostih kmečkih staršev. Torej v času, ko je bila Beneška Slovenija še v sklopu avstrijske države, ki je tri leta pozneje prepustila Benečijo Italiji (1866). Svojega preprostega pokolenja ni nikoli zatajil. Čeprav je dolga leta živel v Vidmu, se je vedno rad vračal domov v hribe, med svoje ljudi in se z njimi tudi po domače pogovarjal. Zlasti stara leta je hotel, že v pokoju, preživeti v Trčmumu in je tam tudi umrl v visoki starosti 26. junija 1954 ter je tam pokopan.

Osnovno šolo je Trinko obiskoval v Čedadu. V Vidmu pa je končal gimnazijo in bogoslovje. V duhovnika je bil posvečen 19. junija 1886 in je v domači cerkvi pel novo mašo. Kmalu nato se je vrnil v Videm, kjer je naprej vršil službo semeniškega prefekta, potem pa dolgo vrsto let poučeval latinščino, italijanščino in filozofijo. Opravljal pa je še druge odgovorne naloge in bil povsod visoko cenjen, zlasti v kulturnem svetu.

Prva učiteljica slovenskega jezika mu je bila mati, ki je bila zelo nadarjena žena. Prve slovenske knjige, s katerimi je prišel v stik, so bile mohorjevske, ki so jih prebirali doma. Pozneje ga je kot dijaka navduševal za slovensko književnost kaplan Peter Podreka (1822-1889). Tako je spoznal Prešerna in druge slovenske pesnike in pisatelje. Obenem je po beneških vaseh zbiral

narodno blago in ga skrbno zapisoval ter objavljaj najprej v Ljubljanskem zvonu, pozneje pa še v Domu in svetu. Tako je začel odkrivati Beneško Slovenijo svojemu narodu onkraj državne meje. Spoznal se je s Simonom Gregorčičem in se navdušil za njegove pesmi ter morda prav pod vplivom »goriškega slavčka« začel pesniti tudi sam. Vodilni motiv mu je bila ljubezen do domače zemlje in ljudi, ki se nato širi na vso slovensko domovino. Hotel je biti celo glasnik in buditelj svojega naroda v Benečiji in v preroški viziji že gleda njegovo vstajenje, kot je razvidno iz sledeče pesmi:

*K zemlji se nagibljem
uho pritiskam na gomile puste,
če ne bi še v globini zadnjo iskro
življenja poplavljenega začutil;
poslušam, grebem, v zemlje krilo rijem
s krvavimi rokami, da bi vzbudil
v globokih sanjah speče davne brate.
Na dan, na dan! Vstanite mi junaki!
Dovolj je spanja!...
A moj je glas vpijočega v puščavi...
Glej, v dalji svita se, do luči luč,
od kresa kres gori na vzhodu daljnem,
in bliskajo se bridki meči v mrak;
zastave bojne se vijo pod nebom
in šum nebrojnih čet...
Pretrsa zrak se in nebo oživlja:
minula noč nam grobnega je spanja,
slovanski dan mogočno se naznanja!*

Pozneje je izdal tudi več lepih novel in celo mladinsko knjigo »Naši paglavci«, ki je izšla pri Goriški Mohorjevi družbi leta 1929.

Poznal je več tujih jezikov, zlasti slovanskih: srbohrvaščino, češčino, poljščino, ruščino. Veliko je prevajal na italijanski jezik, zlasti iz slovenske in ruske literature. Za Italijane je napisal »Slovensko slovnico« pa tudi »Zgodovino Jugoslavije« z namenom, da bi večinskemu narodu približal duhovno bogastvo slovenskega sveta.

Spoznal se je dobro tudi na glasbo, vendar so se njegove skladbe povečini izgubile. Ista usoda je doletela njegove risbe, katere je tudi razstavljal, in njegovo bogato knjižnico. Največ se je izgubilo med prvo svetovno vojno, ko je moral v pregnanstvo v Padovo in so domači kraj zasedle nemške čete.

Skratka, bil je mož vsestranskega in globokega znanja, vendar do skrajnosti preprost in skoraj strastno navezan na domačo zemljo in ljudi. To ga je napravilo za duhovnega voditelja

svojemu ljudstvu, obenem pa za mostišče do večinskega naroda, od katerega je zaman pričakoval pravice za Beneške Slovence. Morda se je tudi zato težko poslavljajal, kljub visoki starosti, od te zemlje, ki mu je bila vse. Le misel na Boga, ki vse vodi, mu vliva upanje v lepšo bodočnost. Tako govori njegova pesem:

*Z Bogom gora, z Bogom
lepe cvetne trate,
ki spomine v srcu
vzbujate mi zlate!
Daleč moram, daleč
kakor ptič jeseni,
ko čez morje žene
sever ga ledeni.
Nekdo je nad nami,
ki nam pota meri;
plovi torej čolnič,
plovi v tej mi veri!*

In kot svetopisemski očak, ki je izpolnil svoje poslanstvo, opravlja še enkrat daritev svojega življenja in daje poslednji blagoslov svojim zvestim sinovom:

*Bog in domovina!
Evo luči prave
v tej dolini solzni
teme in zmešnjave.
Kadar dan napači,
domu kri rdečo,
večnemu pa Bogu
dušo dam gorečo.*

Sedaj počiva že nad dvajset let v rodni zemlji, visoko v gorah, kot bi hotel še po smrti čuvati nad ljudstvom v dolini. Na njegovem nagrobnem spomeniku je vklesana poleg latinskega in italijanskega napisa še njegova pesem domači zemlji:

*Kje si zemlja rodna,
zemlja bedna, mala,
ki jo milost božja
meni v last je dala?*

SLOVESNOSTI OB POIMENOVANJU SOLE

Bilo je to v nedeljo 23. junija 1976. Kljub oblakom, ki so strašili po nebu, je dan vztrajal v lepem vremenu. Zadnje priprave so se vršile ves teden poprej. Lahko rečemo, da je vsa vas sodelovala in še zlasti stara in nova naselja: Log, Pulje, Domjo, Lakotiče, Sv. Marija Mag-

dalena Spodnja; kot bi vsi čutili, da gre za nekaj skupnega.

Spomenik Trinku je bil postavljen ob vhodu na šolsko dvorišče, tik ob pokrajinski cesti, ki veže vsa glavna naselja, ki spadajo pod ricmanjsko šolo. Domači umetnik prof. Boris Žuljan, ki je sodeloval pri načrtu, se je odločil za staro domačo »kolono«, sredi katere naj bi na podstavku stal doprorni kip Ivana Trinku. Župnijska skupnost v Ricmanjih je z veseljem odstopila tako staro kolono, ki nosi datum 1617 in je nekoč bila del pročelja hiše ob cerkvi, kjer sedaj stoji Baragov dom v Ricmanjih. Kipar Stane Jarm iz Kočevja je brezplačno izdelal bronasti kip. Sodeloval je kamnosek Piščanc, zidarska dela pa je vodil domači mojster Ignacij Samec ob pomoči domačinov.

Odkritje spomenika je bilo povezano z zunanjo slovesnostjo, ki je privabila v Ricmanje številne goste in prijatelje. Spomenik je blagoslovil domači župnik Angel Kosmač, ki je v kratkem nagovoru orisal pomen dogodka. Na koncu je še prebral Trinkovo oporoko.

Nato se je začel odvijati na prostem bogat kulturni spored, ki je obsegal številne točke, z namenom, da bi poleg šolskih otrok sodelovale prav vse skupine in društva iz Ricmanj in do-

mačega šolskega okoliša. Tako sta prišla na svoj račun instrumentalni ansambel »Pomlad« in godba na pihala. Poleg šolskega pevskega zbora sta nastopila še pevska zbora »Slavec« iz Ricmanj in »Fran Venturini« iz Domja. Predstavil se je tudi harmonikarski ansambel Baragovega doma. Zvrstilo se je tudi več govornikov kakor didaktični ravnatelj Stanko Škrinjar, predsednik koordinacijskega odbora Evgen Dobrila, zastopnik Beneških Slovencev župnik Paskval Gujon in pisatelj Jožko Kragelj.

Praznik je izzvenel v toplo srečanje Slovencev iz različnih koncev domovine. Prisotni so bili tudi nekateri Trinkovi sorodniki. Do izraza je prišlo tudi sočustvovanje z brati v Benečiji, ki jih je malo prej prizadel strašni potres. Nabrlo se je tudi nekaj sredstev za prvo pomoč.

Udeleženci na Trinkovi proslavi so si lahko še ogledali bogato Trinkovo razstavo v šolskih prostorih, ki je vsaj v bežnih potezah odkrila tega velikana duha in srca, na katerega smo lahko ponosni. Ponosna je zlasti ricmanjska šola, da si je izbrala za svojega vzornika prav tega moža, ki hoče na svoj način sedanjim in bodočim rodovom pokazati pot do občeloveške in krščanske omike ter pomagati graditi lepši svet v prijateljstvu in pravičnosti med narodi.

Prizor iz Nučičeve komedije »Sumljiva oseba«, ki jo je uprizoril dramski odsek prosvetnega društva »Standrež«

Kazalo

Kalendarij	1
----------------------	---

Slovenski problemi

Narodni ideali bodo vedno prisotni (Drago Štoka)	28
Slovenci v Italiji in evropska skupnost (A. B.)	31
Koroški problemi (Lovro Kaselj)	33
Baski in Slovenci (Albert Rejec)	37
Mešani zakoni (Emidij Susič)	117

Pastoralna dejavnost

Zakrament sprave v današnji stvarnosti (Oskar Simčič)	41
Dušno pastirstvo za Slovence v Gorici (Kazimir Humar)	47
41. svetovni eharistični kongres v Filadelfiji (škof Janez Jenko)	51
Z novim življenjem v nov dandanes (Tone Bedenčič)	148

Naši veliki možje

Naši veliki možje (Martin Jevnikar)	55
Prof. Jože Peterlin (A. Paljer)	65
Dr. Metod Turnšek (Martin Jevnikar)	69
Msrgr. Ivanu Omersi v spomin (Angel Kosmač)	71
Dr. Anton Gregorčič v aleji velikih mož (l. z. Fervidus)	74
Janez Madon — slava Goriške (Ludvik Ceglar)	75
Vinko Vodopivec — ob 25-letnici smrti (Jožko Kragelj)	84
Drobci iz življenja J. Abrama-Trentarja (n. n.)	87
Duhovni svet snovanja in stvaritev dr. M. Turnška (R. Klinec)	91

Obletnice in pričevanja

Ob 70-letnici smrti Simona Gregorčiča (Mirko Zorn)	73
25 let skavtizma: važna obletnica (Vinko Ozbič)	108
125-letnica Apostolstva sv. Cirila in Metoda (J. Markuža)	109
Taborišče Rižarna pri Sv. Soboti v Trstu (Alojz Tul)	110
Pretresljivo pričevanje na procesu o Rižarni (L. Šorli Bratuž)	114
Križani in Barbana (Jože Kunčič)	149
Trinkov testament (Angel Kosmač)	151

Kulturna dejavnost

Ubald Vrabec, glasbenik in kulturni delavec (Zorko Harej)	78
Slovensko šolstvo na Tržaškem v zadnjem desetletju (Maks Šah)	120
Kultura na Goriškem v letu 1975/76 (Kazimir Humar)	123
Prosvetna dejavnost na Tržaškem (M. M.)	126

Poljudno znanstveni članki

Potresno področje in prebivalstvo (Danilo Cotar)	104
O hišnih, klesarskih in drugih znamenjih na Slovenskem (Vinko Mirt)	130
Viking 1 in 2 na Marsu (Pavel Zlobec)	134
Infrardeča svetloba v astronomiji (Pavel Zlobec)	135
Kraški kali nekoč in danes (Zvonko Legiša)	137
Vipavska dolina — zanimivo področje geoloških raziskav (Rajko Pavlovec)	140

Pripovedni spisi

Baraba ob praznem grobu (Pär Lagerkvist - P. K.)	53
Krčmar »Pri Mavrici« (Nans Hatscher - F. P.)	88
Božično darilo male Elconore	146

Pesmi

Klic koroškim bratom (Aleksij Jože Markuža)	36
Karantanija (Aleksij Jože Markuža)	40
Kartuzija (Ljubka Šorli)	43
Kos v daljavi (Vinko Beličič)	48
Jernejevo (Vinko Beličič)	50
Majski dež (Vinko Beličič)	53
Jasmin (Vinko Beličič)	67
Pomlad (Ljubka Šorli)	70
Anton Rutar (l. z. Fervidus)	70
Po Nadiški in Terski dolini (Ljubka Šorli)	103
Potres (Aleksij Jože Markuža)	105
Letalci se vračajo z Lune na Zemljo (Boleslav)	134

Bibliografija

Bibliografija izdaj GMD 1924-1974 (I. del)	1-16
--	------

KNJIŽNA ZBIRKA ZA LETO 1977

Koledar 1977	Lir 3.000 ali 5 \$
Govoreči bankovec	Lir 2.000 ali 3 \$
Sally Trench: »Pokopljite me v škornjih«	Lir 2.500 ali 4 \$
Prim. Slov. Biogf. Leks. 3. snopič	Lir 3.000 ali 5 \$
Prim. Slov. Biogf. Leks. (1-3 snopič)	Lir 7.000 ali 12 \$
Cena celotne zbirke	Lir 7.500 ali 12 \$

Naslov:

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA
Riva Piazzutta, 18 - Tel. (0481) 83-177
34170 GORICA - GORIZIA
Italy

Slika na platnici: Kamniti napis z letnico 1826 na nekdanjem vodnjaku
v Gropadi pri Bazovici

Koledar je s kraškimi motivi opremil Edi Žerjal
Uredil dr. Jože Markuža

Bibliografija izdaj GMD

1924 - 1974

UVOD

Po pričujočem bibliografskem prikazu je kar vpilo bogato gradivo, zakopano v nad štiridesetih več ali manj obsežnih koledarjih, v vrsti zbornikov in antologij z različnih področij človekovega udejstvovanja ter v že kar nepregledni vrsti leposlovnih in drugih tekstov, izvirnih in prevedenih, ki je iz leta v leto naraščala.

Bil pa je tudi dolg, ki je terjal prikaz bogatega delovanja rodov, ki so se zvrstili v dobi med obema vojnama, pa tudi že v povojni dobi. Tako naj bi bila ta bibliografija oddolžitev in obveza; oddolžitev danes že mrtvim ali pa že izredno redkim starejšim kulturnim delavcem ter obveza za živeče, še ustvarjalne moči, pa tudi za tiste, ki namerjajo šele prve korake, ko prevzemajo to dragoceno dediščino, ki naj bi ji v prihodnje dodali svoj delež.

Kulturni delavci Primorske se danes živo zavedajo, da ni več med njimi vrste osebnosti, ki so bile priče rojstvu Družbe; ne samó, marveč ki so ji bile najboljše vile rojenice in so jo spremljale, ko se je v težkih razmerah, v negotovosti in bojazni, a z veliko vero v svoje poslanstvo, rojevala, prepričana, da sta jo čas in potrebe priklicale v življenje. Ni jih več... njihovo delo pa je med nami. Skozi pol stoletja je oplajalo naše primorsko ljudstvo, ga ohranjalo zvestega vzvišenim idealom, ki jih je naše ljudstvo skozi različne svetle in temne dobe svojega življenja varovalo kakor drage svetinje. Med temi sta bila jezik in knjiga na enem prvih mest.

Pričujoče bibliografsko gradivo je razdeljeno na dve večji skupini. V prvi si sledijo vsi koledarji, ki jih je izdala GMD od koledarja za 1925 pa do koledarja za 1973, z izjemo za leta 1941 do 1944 ter za leto 1948, ko niso izšli zaradi vojnih ali drugače težkih razmer.

V drugi skupini so popisane knjige; takó redne v okviru letnih knjižnih darov kakor tudi izredne (molitveniki, pesmarice, dodatne knjige, itd.) Ta druga skupina je urejena abecedno, bodisi da gre za priimke avtorjev, kakor tudi za anonimna dela. Ponatisi ali nove izdaje stoje vedno kot nova enota. Med gradivo so seveda vključeni tudi tiski, ki morda ne nosijo formalne oznake, da jih je izdala GMD, pa je bilo to storjeno zaradi težkih političnih razmer v dobi fašizma (Kacinovo Pisano polje). Slednjič so popisane tudi tiste knjige ali tiski, ki niso izšli v pravem pomenu besede (bili le dotiskani, morda še v polah, zaseženi ali uničeni že v tiskarni) ali pa so bili v celoti ali vsaj večji meri zaplenjeni (Milčinskega Zlata hruška, Koledar za 1935, Zvezde vodnice, Blagovest II., itd.)

Podoba opisov je taka, kakršno uporablja slovenska nacionalna bibliografija, ki jo od 1948 izdaja Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, in se torej rahlo loči od popisov (tudi od italijanskega), ki jih imajo drugi narodi. Zato je potreben kratek komentar.

V večjem tisku je glavni del opisa, v drobnejšem pa vsebina posameznih enot ali bibliografske opombe. Avtor in naslov sta tiskana krepkeje. Okrogla oklepaja pomenita, da je tisti del besedila, ki ga oklepata, na določenem tisku, vendar ni na naslovni strani. Okrogla oklepaja pomenita, da so podatki med njima vzeti od drugod in da jih torej na samem tisku ni. Prispeval jih je sestavljalec bibliografije (razne razrešitve anonimov, psevdonimov, kratic, šifer, itd.) Pri koledarjih ali tudi sicer v zbornikih so sestavki v pesniški obliki in njih avtorji tiskani ležeče (kurzivno), medtem ko so skupni naslovi večjih razdelkov (zaglavij) tiskani razprto. Nekatere kratice pomenijo: V = velik, M = majhen, ilustr. = ilustrirano, 8° = osmerka, 4° = kvart.

Številka ob enoti je tekoča številka, ki omogoča iskanje imen iz kazala. Če si v koledarju ali zborniku sledi več zaporednih prispevkov istega avtorja, je ta imenovan samo prvič, naslove posameznih enot pa ločuje podpičje. Ponekod so bili poleg glavnih naslovov upoštevani tudi podnaslovi; ločeni so s piko. Oglasov in drugega podobnega gradiva nisem upošteval; vključeno pa je v paginacijo. Tudi nisem upošteval bolj skromnega besedila pod nekaterimi slikami. Če je bilo to obširnejše, sem ravnal z njim kakor s članki. Poseben problem so predstavljali tako imenovani »skupni« koledarji, se pravi tisti, ki sta jih skupaj izdajali goriška in celovška družba (obdobje 1949-1960). Pri teh stoji namesto »vsebina« izraz »iz vsebine«, to pa zato, ker je bil sprejet v pričujoči popis le tisti del gradiva, ki je bil ali primorske proveniencije ali se je te dotikal. Zaradi psevdonimov in anonimov v teh letnikih bi se utegnilo zgoditi, da je kaka enota izostala ali bila dodana druga, ki ni primorska. Vse enote so popisane po avtopsiji. Kot napotek pa so služili najprej razni sezname na ovitkih koledarjev (popis knjig na zalogi), posebej pa delo: R. Klíneć, Zgodovina GMD (Gorica 1967), ki prinaša na koncu seznam izdaj od ustanovitve družbe do 1967. Pomagale pa so tudi razne druge bibliografije; tako Kacinova (tipkopisna in ona v Jadranskem almanahu 1925-30), Bevkove (v Zbornikih Luč), Kolarič-Pertot Bibliografija slovenskega tiska v Italiji... (Trst 1966) in sestavljalčevo rokopisno bibliografsko gradivo za bibliografijo primorskega tiska. Razreševati posamezne anonimne in psevdonime so pomagali nekateri starejši sodelavci GMD, avtorji posameznih sestavkov, spominski spisi (tiskani ali v rokopisu) ter vrsta člankov različnih avtorjev, ki so bili že objavljeni posebno v obdobju po zadnji vojni in so se v glavnem ali pa obrobno dotikali tudi izdaj GMD.

Kazalo na koncu bibliografije upošteva le pisce prispevkov in v nobenem primeru imen obravnavanih osebnosti; številke ob imenu pomenijo enote v bibliografiji.

* * *

Bibliografova naloga ni komentiranje podatkov ali števil. Oboji dovolj zgovorno pričajo, če že ne vpijejo. Tudi ni bibliografova naloga, izbirati ali dajati poudarek važnim ali manj važnim enotam. Čas je tisti, ki ovrednoti, in potrebe ljudi, ki jim je bila slovenska knjiga namenjena, goriška mohorjeva in druge nje podobne v izredno težkih in hudih časih, lahko presodijo, kaj je dobro in kaj manj. Čas petdesetih let je to že storil. Primorska mohorska knjiga je poleg izdaj Goriške Matice, Sigme, Luči in drugih slovenskih založb v Italiji kulturno in narodno poslansvo gotovo častno izpolnjevala.

Sestavljalec

Pričujoća bibliografija je bila sestavljena za Zbornik ob 50-letnici GMD, ki je izšel leta 1974, a zaradi težav tehničnega značaja takrat ni mogla biti tiskana, čeprav je bila že stavljena. V prihodnjem koledarju izide njeno nadaljevanje (opis knjig in kazalo).

Bibliografski popisi

A. Koledarji

1
KOLEDAR Goriške Mohorjeve družbe za navadno leto 1925. ([Uredil Venceslav Belè.] Z risbami opremil Saša Šantel.) V Gorici. Izdala in založila Goriška Mohorjeva družba. Natisnila »Zadružna tiskarna« 1924. 144 str. + (24 str. oglasov) 4°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar. Kalendarij. V zaglavjih mesecev so važnejši primorski kraji. Verzi so iz Stritarjeve zbirke Drobž.] Poglavlje o imenih. Dr. Anton Breznik: Kaj krstna imena pomenijo. Venceslav Belè: Se nekaj o krstnih imenih. Staroslovenska osebna imena. Statistika in kronika. Zemlja in ljudje. Janko Kralj: V Italiji. Dr. V[inko] Šarabon: Po ostalem svetu. Dr. V[inko] Šarabon: Koliko je Slovencev? Dr. V[inko] Šarabon: Posledice svetovne vojske. Razgled po svetu. J[anko] Kralj: Za svetovni sporazum. Nov prapor gre na plan. Socialni program angleške Stranke dela. Italija. Fašizem na višini. Zunanja politika Italije. Umor poslanca Matteotija. Jugoslavija. Češkoslovaška. Ob široki Donavi. Pod poljskim orlom. Avstrija. Španija. Ameriške Združene države. Rusija. Nova ruska ustava. Struje ruske bodočnosti. Vzhajajoče solnce. Boji in bodočnost Kitajske. Naša domačija v letu 1924. Naši grobovi. Kruh in delo. Zaključna beseda. Mons. dr. Josip Ličan: Cerkevni pregled po širnem svetu. V Italiji. V Nemčiji. V Franciji. Na Portugalskem. V Belgiji. V Švici. V Angliji. Na Holandskem. Na Litvanskem. V Rusiji. V Ameriki. Dr. M. Brumat: V Jugoslaviji. *Joža Lovrenčič: Kanalska balada.* Trije škofi domačini. Mons. dr. J. Ličan: K sedemdesetletnici prevz. g. dr. Fr. Borgija Sedeja, knezonadškofa goriškega. Venceslav] Belè: Mons. dr. Alojzij Fogar, novi škof tržaško-koprski. Ignacij Leban: Krški škof dr. Josip Srebrnič. Naše prosvetno delo. Dr. Jos[ip] Ličan: Dijaški zavod Alojzijevišče v Gorici. Dekliški zavod v Tomaju. T[erčelj] Filip]: Naša prosvetna matica. [Venceslav Belè] V. Antonov: Dvakrat poročena. Povest. Umetniško zgodovinski spomeniki. B. Nemeč: Cerkev M. D. Oberšljan-

ske. Cerkev D. M. na Polju pri Bovcu. Notranjski gradovi. *Joža Lovrenčič: Legenda o sveti Marjeti.* Naši možje. Venceslav] Belè]: Josip Pagliaruzzi-Krilan. (Iz Pagliaruzzijeve zapuščine: Popotnik. Pesmi. Sreča. Pozdrav-od-zdrav. V poštnem vozu. Ob očetovi smrti. III-V. Na zimskem polju. Klic soncu. Mlada grajska gospa.) Venceslav] Belè: Josip Stritar. Venceslav] Belè]: Valentin Stanič. Anekdote iz življenja Valent. Staniča. Blazij Grča: Nekaj spominov na Gregorčiča. Vinko Vodopivec: Ivan Kokošar. (i. r.): Operni pevec Mario Šimenc. Pevski zbor Zveze slovanskega učiteljstva. [Fran Znidaršič] Starovaški: Franjo Selak: Venceslav] Belè: Nepoznan učenjak, naš rojak. Dr. V[inko] Šarabon: Republika Finska. Naša zemlja. Dr. Henrik Tuma: Rezija. Ing. Fr. Štrukelj: Iz tolminskega podzemeljskega sveta. Reška luka. Mladinski kotiček. Venceslav] Belè: Daritev nedolžnih otročičev. Karel Širok: Otroške pesmi (O ujetem polžu. Polžek pogleda skoz vrata... Polžek in vrana. Jezušček in dušica. Verstvo in nравnost. Venceslav] Belè]: Sveto leto. Leopold Cigoj: Srebrni jubilej Marijinih družb na Goriškem. 1899-1924. Pravne zadeve. Dr. Vladimir Orel: O civilnem stanju. Kaj je treba zapomniti. Registracijske pristojbine. Kolkovne pristojbine. Poštne pristojbine. Semnji v naših krajih. Pozdrav in blagoslov naših vladik. Goriška Mohorjeva družba. Listnica družbe. Za smeh in kratek čas. [Fran Znidaršič] Starovaški: Kako je Laskar zdravil psa. Milan Povšič: Kratkočasnice. [Peter Butkovič] Domnove uganke.

2
KOLEDAR Goriške Mohorjeve družbe za navadno leto 1926. Uredil Venceslav Belè. (Platnice in zaglavja mesecev risal Saša Šantel.) V Gorici. Izdala in založila Goriška Mohorjeva družba. Natisnila »Zadružna tiskarna« MCMXXV. 144+(XVI) str. oglasov + priloga: Zadružna tiskarna v Gorici. S slikami fotografa Josipa Nardina.) 4°. Ilustr.

VSEBINA: Koledarsko gradivo. Piju XI. Jubi-

leji. Skof dr. Jožef Srebrnič: Rim. V[enceslav] Belè: Smrt sv. Frančiška Asiškega. Sv. Frančišek Asiški: Solnčna pesem. Prevedel dr. Gregorij Pečjak. R[ado] B[ednarik]: Kraljev jubilej. Naši možje. Mons. Iv[an] Trinko: Nadškof mns. dr. Alojzij Pellizzo. Jos[ip] Abram: Dr. Anton Gregorčič. Virgilij Šček: Josip Kompara. [Peter Butkovič] Domen: Andrej Anton Uršič. Fr[anc] Š[vara]: Srečko Kumar. Virgilij Šček: Josip Rijavec. Naša zemlja. Franc Rupnik: Starodavna gradišča pod Nanosom. Dr. H[enrik] Tuma: Odkod je kralj Alboin zagledal Italijo? P. Sofronij Kozlevčar: Svete Višarje. Starodavni grad Vipolže pri Gorici. Ing. Fr[an] Štrukelj: Iz tolminskega podzemeljskega sveta. Iz minulih časov. Dvestoletnica smrti carja Petra Velikega. Virgilij Šček: Kako je bilo na Tržaškem pred sto leti. R[ado] Bednarik: Prvi goriški zgodovinar. Po okroglem svetu. Dr. V[in]ko Sarabon: Proti severnemu tečaju. Leposlovje. [Venceslav Belè] V. Antonov: Smrekov vršiček. Joža Lovrenčič: Spomin. Joža Lovrenčič: Naš kovač. Iz Pagliaruzzijeve zapuščine: Zvezdi. Čez polje široko. Kar je dijamantna žar... Čaren ko danice svi... Nekdanji čas... Čudom vsakrat se čudim... Ne, bila nisi ti nezvesta... Raztrgane so davno že... Snežinke. Naše prosvetno delo. F[ilip] Terčelj: Prosvetno delo. [Vinko Stanta] V. S.: Marijina družba v Trstu. Iz zdravilstva. Dr. Fr[anc] Jakončič: Rane in obveze. Iz naravoslovja. Fr[an] Pengov: Mendelizem, ali zakoni, po katerih se križajo rastline in živali. Gospodarstvo. Dr. Josip Bitežnik: Kaj moraš o davkih vedeti? Ing. Josip Rustja: Gospodarski razgled po svetu. Alojzij Bajec: O pristojinah. Poštne pristojbine za kraljestvo in italij[anske] naselbine, kakor tudi za ljudovlado S. Marino, za Dodekanez in Albanijo. Sejmi. Dekliška greda. S[ilvin] Sardenko: Dve kiti. V[enceslav] Belè: Oj rožica, prekrasna stvar... Pagliaruzzi: Zelen grm kraj potoka... K. M.: Drobiž. F[ilip] T[erčelj]: Gospodinjski tečaji. Mladinski kotichek. Dr. Ivo Sorli: Strah. Grozna zgodba o mrtvaški krsti. Perzijske pripovedke. Otroške igračke. Domnove uganke. Razgled po svetu. R[ado] Bednarik: Sveto leto, leto miru in sprave. Goriška Mohorjeva družba. Pravila Goriške Mohorjeve družbe. Poslovnik Goriške Mohorjeve družbe. Dosmrtni udje. Listnica Goriške Mohorjeve družbe.

3

KOLEDAR Goriške Mohorjeve družbe za navadno leto 1927. Uredil Venceslav Belè. (Platnice in zaglavja mesecev risal Saša Santel.) V Gorici. Izdala in založila Goriška Mohorjeva družba. Natisnila »Katoliška tiskarna« [1926]. 141+(XI) str. oglasov 4°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] Simon Gregorčič: Himna v čast Sv. Cirila in Metoda. Naši možje. Matevž Ravnihar. Po spisu Jož. Kovačiča, duhovna tržaške škofije,

sestavil V[in]ko Š[tanta]. V[enceslav] B[elè]: Josip Kocijančič. Ignacij Leban-Batujski: Spomini na Simona Gregorčiča. R. K.: Trije bratje Lebani, znameniti Kanalci. Janko Leban: Moj dom. Anton Martin Slomšek. Slomškovi biseri. I. T.: Ivan Cankar. Ob petdesetletnici njegovega rojstva. Dr. Jožef Kržišnik: Iz minulih časov. Potovanje grofa Zige Herberštajna po Rusiji pred štiristo leti. Franc Rupnik: Boj med Avstrijci in Francozi pri Razdrtem. V[enceslav] Belè: Iz mrtvaške knjige. (:Drobtinice iz zgodovine kanalske župnije.:) Janko Leban: Spomin. Naša zemlja. Jakob Soklič: Klanec v Istri. (:O tristoletnici.:) Mengore. Starodavna tisa v Stranah pod Nanosom. Jože Abram: Bogatin. Stržišče pod Crno prstjo. Leposlovje. Fr[an] Milčinski: Posojilo. Ivan Cankar: Njen grob. Ivo Česnik: Zvesto deklè. J[anez] Langerholc: Preprij. J[anez] Langerholc: Mešetar. Filip Terčelj: Vipavska. Po okroglem svetu. R[ado] Bednarik: Borba za severni tečaj. Iz zdravstva. Dr. Fr[anc] Jakončič: Nekoliko nasvetov za pomoč v nezgodah. Naše prosvetno delo. Filip [Terčelj]: Naši fantje. V[enceslav] Belè: Naš kmečki dom. Dekliška greda. G[eorge] Eliot - K[arel] Ozvald: Zvestoba. B. M.: Zenski poklic. B. F.: Hagara. (:Dekliška podoba iz stare zaveze.:) Gojitev cvetice. Majhni nasveti za dom. Mladinski kotichek. Ivan Košir: Dejanje sv. Detinstva. Milan Povšič: Otroške igrače. Kraljestvo božje. A. G.: Sveti Alojzij. Stanko Stanič: Sveti Stanislav Kostka. Franc Pirc: Katoliški misijonar. Prvi reški škof. Razgled po svetu. R[ado] Bednarik: Letopis 1926. Gospodarstvo. Dr. Josip Bitežnik: Občinske davščine. Alojzij Bajec: O pristojinah. Poštne pristojbine za kraljestvo in italij[anske] naselbine, kakor tudi za ljudovlado S. Marino, za Dodekanez in Albarijo. Sejmi. Krajevna imena v uradnem italijanskem prevodu. Listnica Goriške Mohorjeve družbe. [Med oglasi anekdote in humoristične vinjene.]

4

KOLEDAR Goriške Mohorjeve družbe za prestopno leto 1928. [Uredil Janko Kralj.] (Platnico in zaglavja risal Maksim Gaspari.) V Gorici. Izdala in založila Goriška Mohorjeva družba. Natisnila »Katoliška tiskarna« 1927. 141 str.+(XXXV) str. oglasov. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] Ivan Rejec: Kako dobro je, če Kristus kraljuje. Sv. Oče Pij XI. blagoslavlja Goriško Mohorjevo družbo. Po gorah in dolinah. [Jože Abram] Jože Trentar: V planinskem kraljestvu in bratovstvu. (:Andrej Komac, planinski vodnik in tovariši v svetovnem slovesu.:) [Ivan Pregelj] Mohorov: Tolminski Tit Manlij Torkvat. Jože Hrast: Nabrežinski kamnolomi. Podgorske tovarne. Nova cerkev v Vrtojbi. Franc Rupnik: O češčenju nekaterih cerkvenih zavetnikov. S posebnim ozirom na Pivko. [Josip

Abram: Mostar: *Vladiki zlatomašniku*. Knez in nadškof dr. Francišek Borja Sedej zlatomašnik. Letopis. Marija je čez polja šla... Aleksander Volta. Cerkevni pevski zbor v Ukvah. »Marija v tronu«. Pismo slovenske usmiljenke iz Aleksandrije. Jak[ob] Soklič: + Milan Šašelj. Svetilnik zmage v Trstu. Kraljica Helena. 30letnica Ljudske posojilnice v Sempetru. Franc Kodrè: Obljube za redovni stan. S-IČ [Jakob Soklič]: Tristoletnica v Klanecu. Jakob Soklič: Mlekarna v Hrušici v Istri. (:Za 25 letnico:.) Dva novca. Srbska narodna pripovedka. (:Po Vuka Karadžića zbirki prevedel Alojzij Gradnik:.) *Ludovik Zorzut: Ptička bregarica. Velikonočen spev*. Po okroglem svetu. A[vguštin] Čuk: Zapiski rimskega romarja. Peter Popotnik: Tripolis. R[ado] Bednarik: Vladarji zračnih višin. Kraljestvo božje. Pij XI., papež. Poslanica v čast sv. Cirilu in Metodu. S. Jospina Gajšek: Betlehem. Naši možje. Ignacij Leban-Batujski: Monsignor Ivan Nep[omuk] Murovec. Avguštin Čuk: Gospod Tomaž. Jože Abram: Dr. Janez Ev[angelist] Krek. (:Oče vojnih beguncev:.) Za desetletnico njegove smrti. *Leopold Turšič: Moja mamica*. Janez Laharnar: Prvi gorski slavci. Josip Fon. *Joža Lovrenčič: Legenda o sv. Evstahiju*. Mladinski kotiček. Ivan Košir: Dejanje sv. Detinstva. *Igo Gruden: Igra na obrazu*. Dekliška greda. Tinka: Tri zgodbe o deklici Katarini. M.U.G.: Preprosti jedilni listi za kosila za teden dni. *Gospodarstvo*. [Ivo Bric?] Vipavski kletar: Kako si ohranimo dobro vinsko kapljico. Alojzij Bajec: O pristojobinah. Poštne pristojobine za kraljestvo in italijanske naselbine, kakor tudi za ljudovlado S. Marino, za Dodekanez in Albanijo. Sejmi. Kraljeva imena v uradnem italijanskem prevodu. Goriška Mohorjeva družba. Listnica Goriške Mohorjeve družbe. [Med oglasi anekdote in humoriščne vinjete ter drug drobiž.]

5

KOLEDAR Goriške Mohorjeve družbe za navadno leto 1929. [Uredil Janko Kralj.] (Platnico in zaglavja risal Maksim Gaspari.) V Gorici. Izdala in založila Goriška Mohorjeva družba. Natisnila »Katoliška tiskarna« 1928. 144 + (VIII str. oglasov) + (III ov.) V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] [Ivana Kremžar] *Mati Elizabeta: Svetnica rajske rož*. Sv. Mala Terezija Deteta Jezusa. Črez gorice in ravnice. [Jože Abram] Trentar: Na Triglavu. [Stefan Tonklij] *Venceslav Sejavec: Solnce*. Alojzij Carli: Prazgodovinska grobišča pri Sv. Luciji. (:Po spisu + Alojzija Carlja, svetolucijskega župnika, A.G.): Franc Rupnik: O čiščenju nekaterih cerkvenih zavetnikov. (:S posebnim oziranjem na Pivko:.) Vzorna gorska občina. [Stefan Tonklij] *Venceslav Sejavec: S tvojimi lasmi*. Križem dežele. Ciril Kosmač. *Nardona: Marija gre za zvezdo*. Vinko Vodopivec: O lepem petju. Slavko Savinšek: Za rodno zemljo.

Kmečka zgodba. Njegovo kraljevo visočanstvo prestolonaslednik Humbert Savojski. Silvio Pellico. Slika bojev za zedinjenje. Cesta v svet. »Italia« črez severni tečaj. Janez Kalan st.: Kaj lepega vidim na Nemškem. Anton Mrkun: Argentina. Silvestrova smrt. [Stefan Tonklij] *Venceslav Sejavec: Počivajte...* Zdravo življe nje. Cuj me, mati! Sola in zdravje. Zakaj umre poleti mnogo dojenčkov? Hudi sovražniki. Robec na usta, ko kašljaš in kibaš! Mokre noge. Paul Keller - A.C.: Prebrisan brivec. Renato Fucini: Rdeča junica. *Alojzij Gradnik: Jeseni v Medani*. Mati vseh narodov. Dr. Mirko Brumat: Pij XI. in misijoni. Rudolf Patè: Kam hitiš, Rusija? Rudolf Patè: Pod indijskim solncem. Dekliški pomenki. Sestra Marija: Naša dekleta - naša nada. Katarina: Telesa moč, duha krepost! Katarina: Pomenimo se o modi. *Vigrednica: Za naše brate*. [Janko Kralj] Gregor Hrastnik: Očnica. Življenje naših mož. Jože Abram: Kanonik Janez Wolf. Ignacij Leban: Josip Kosec. *Gospodarstvo*. France Pegan, kmet. inž.: Vremenski preroki. O pristojobinah. Poštne pristojobine. Sejmi Goriška Mohorjeva družba. Pravila. Listnica.

6

KOLEDAR Goriške Mohorjeve družbe za navadno leto 1930. [Uredil Anton Kacin s sodelovanjem Janka Kralja.] (Platnice in mesečna zaglavja je narisal akadem[ski] slikar Franc Goršé.) V Gorici. Izdala in založila Goriška Mohorjeva družba. Natisnila »Katoliška tiskarna« 1929. 154 + (VI) str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] Prof. Rado Bednarik: Rimsko vprašanje. Prestolonaslednik v goriški deželi. Mirko Avsenak: Kmečki obrabi. [Janko Kralj] Gregor Hrastnik: Za petelina. [Stefan Tonklij] *Venceslav Sejavec: V samoti*. Slavko Savinšek: Apnenica. [Andrej Gabršček] Jandre: Sprehod po Trstu. Prof. Rado Bednarik: Prvič pod francoskim orlom. Jame, vode in čudesa pod našo zemljo. Andrej Furlan: Naši ribiči. *Mirko Avsenak: Božič; Dekle; Glavica*. Mons. Mihael Arko: Prvih 60 let idrijskega rudnika [Filip Terčelj] Grivški: Nenavadna dedščina. Ada Negri: Klečeča žena. [Prevedel Janko Kralj.] Dr. A[nton] K[acin]: *Dr. France Prešeren. France Prešeren: Mornar; Slovo od mladosti; O Vrba srečna, draga vas domača*. [Jože Abram] Mostar: Dr. Ahil Ratti - papež Pij XI., znamenit planinec. Tone Knap: Naše prijateljce. Rudolf Patè: Božja setev v Rusiji. V. M. Sensimov: Otroška vojska v Rusiji. Cesarski ladji na Nemijskem jezeru. Selma Lagerlöf: Legenda o božičnih rožah. Preložil Domen [Peter Butkovič]. (:Podobe vrezal akad. kipar Franc Goršé:.) Barkovljanska rožnovenska procesija. [Ivan Delpin] Smrekar: Blaženi Janez Bosko. [Stefan Tonklij] *Venceslav Sejavec: Slovo od zemlje*. Rudyard Kipling: Uporni slon. Vinko Vodopivec: Naša cerkvena pesmarica. Naš ro-

jak - misijonar na Kitajskem. Mojstri vseh mojstrov. Henrik Sienkiewicz. Življenje in smrt zmajev. I. Demidov: Cerkev skesanega razbojnika. P[olde] K[emperle]: Mons. Dr. Josip Ličan. [Jože Abram] Mostar: Mons. Ivan Rojec. *Otroci, uganite! Uspavanje, 1-2. Na potoku. Pa čegava si ti, mala? Mali bratec. Po gostiji.* H[ans] Chr[istian] Andersen: Slavček; Cesarjeva nova obleka. Franc Erjavec: Ubožni mladenič in modra kraljična. [Dr. Franc Jakončič] Zdravnik: Srčne napake. [Anica] S[imčič]: Kako čistimo madeže. Dr. J[osip] B[itežnik]: Važne postavbe. (Vojaška služba po novih postavah. Samski davek.) O pristojbinah. Poštne pristojbine. Sejmi. Goriška Mohorjeva družba. Pravila. Listnica. Sale in uganke. Poišči in ugan! Uredil [Peter Butkovič] Domen.

7

KOLEDAR Goriške Mohorjeve družbe za navadno leto 1931. [Uredil Anton Kacin s sodelovanjem Janka Kralja.] (Slika na platnicah je delo Jos[ipa] Manesa; mesečna zaglavja narisal akademik, slikar Franc Goršč.) V Gorici. Izdala in založila Goriška Mohorjeva družba. Natisnila Katoliška tiskarna 1930. 138 str.+(VI) str. oglasov. V. 8° Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] Abecedni imenik svetnikov in godov. Sv. oče Pij XI. blagoslavlja Gor[iško] Mohorjevo družbo. Evropske države. Dve poroki v kraljevi hiši. Fran Milčinski: Kratke historije. (Bogata večerja. Iz strahu korajža. O skopem grofu. Še ena o tem grofu in o drugem. Zenska glava. Botra je treba častiti. Prvi so na vrsti tujil! Pobožna molitev. Baba in kozarec. Zgodba o ververici. Zaljubljena zgodba županovega sina. Pridiga gospoda Primoža.) Oglej. Ivan Jožetov: Starodavno narodno blago, nabrano na gornjem Krasu. Na Koprščini pred 230 leti. Tone Knapov: Rjavček in Smrček. Bogomir Avsenak: Mož s figami in rožo. Bordeaux Henry: Pot v Roselande. A[nton] K[acin]: Trije naši obrazi. (Alojzij Gradnik. Srečko Kosovel. Ivan Pregelj.) *Tu-fu: Na reki. Poslovenil Alojz Gradnik. Alojzij Gradnik: Pesem starega begunca; Večerne sence. Srečko Kosovel: Pesem; Sveti Stefan; Ona; Psalm.* Prof. Rado Bednarik: Kriva vera na Goriškem. Miha Mlekuž: Cerkevno leto. F[ilip] T[erčelj]: *Somini.* (Od krsta. Samaritanka. Z Bogom! Zlata poroka. Med svečami mrtvaškimi.) Drab: Jedro družabnega vprašanja. Selma Lagerlöf: Legenda o ptičjem gnezdu. Prev. Peter Butkovič-Domen. Izvirne podobe v les izrezal France Gorše. Ferdinando Martini: Hudournik. (Iz italijanščine prevedel Gregor Hrastnik [Janko Kralj]. Sv. Avguštín. Virgilius. Ob 2000-letnici njegovega rojstva. Dr. L[ojze] Simoniti: Rak. M. M.: Kako se razvijajo evropski narodi? Mirko Kunčič: Sveži kolački. (Pesem o zlatu; Kokošja zgodba; Janezkovo potovanje na luno; *Večer; Polž-konjiček; Nacek Pacek; Na cvetno nedeljo; Uspavanja; Mi; Miške žalujejo; Voščilo za god.*) Ivan

Albreht: Muren in petelin. Mirko Kunčič: Velikan teleban in Tonček makaronček. Anica S[imčič]: Pet spominčič za deklice. St[efan] Kiedrinski: Leseno srčece. (Preložil Gregor Hrastnik [= Janko Kralj.] Marta Uršičeva: Nasveti za gospodinje. Marija, Pomočnica kristjanov. Cerkevni razgled. Prerokovanje stare Sembilje za l. 1931. [Peter Butkovič] Domen: Zanke v besedi in sliki. O pristojbinah. Poštne pristojbine. Sejmi. Goriška Mohorjeva družba. Pravila. Listnica.

8

KOLEDAR Goriške Mohorjeve družbe za prestopno leto 1932. [Uredil Anton Kacin s sodelovanjem Janka Kralja.] (Platnice in mesečna zaglavja narisala slikarica Mara Kraljeva.) V Gorici. Izdala in založila Goriška Mohorjeva družba. Natisnila »Katoliška tiskarna« 1931. 95+(IX) str. z oglasi. 4°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] O pristojbinah. Poštne pristojbine. Sejmi. Mere in uteži. Popotnica za novo leto. Okrožnica sv. Očeta Pija XI. o krščanskem zakonu. Emanuel Filibert vojvoda Aoste. Rado Bednarik: Veliki polet čez ocean. Zitna bitka. Rado Bednarik: Mojstra elektrike. Tomaz Alva Edison. Viljem Marconi. Boljševiki preganjajo kristjane. Očka pripoveduje... Srednjeveški Trst. V[in]ko S[ant]a. Zanimiva zgodba škofa Matevža Ravnikarja. Orjaški krotilec levov. Rado [Bednarik]: Vulkan. Da mi boš prijatelj. A[nton] K[acin]: Fran Levstik. *Fran Levstik: Deklica in ptič; Kadar pridejo vojaki.* F[ran]c S[aleški] Finžgar: Velika noč. L[ev] N[ikolajevič] Tolstoj: Skof in razbojnik. Fran S[aleški] Finžgar: Kamenar. Fran Milčinski: Vesele zgodbe. 1. Dobra priča. 2. Raki. Otroške in otročje: 1. Hitra pomoč. 2. O malem Jožku in o breskvah. 3. O dveh pastirčkih. 4. Velika skrivnost. Janez Trdina: Cvetnik. Zgodovinske drobtinice. Dr. Miroslav Brumat: Potrebe katoliških misijonov. *Fran Levstik: Jezušček tam gori.* Gospodinje izkušnja uči! Gospodarstvo. Perutninarstvo. Sale. Goriška Mohorjeva družba. Pravila. Listnica. [Anekdote še na straneh: 49, 65, 67, 69, 82, 95, VIII, IX.]

9

DRUŽINSKI koledar za navadno leto 1933. [Uredil Anton Kacin s sodelovanjem Janka Kralja.] (Naslovno [= ovojno] risbo je izvršil Milko Bambič.) Gorizia. Izdala Gor[iška] Mohorjeva družba. (Tiskala Katoliška tiskarna 1932.) 81 str.+(VIII) str. oglasov. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] O pristojbinah. Poštne pristojbine. Mere in uteži. *Venceslav Belé: Marija je po polju šla... Gospodarski koledar. Vojeslav Molé: Makovo polje.*

Tola Meščerska: Apnenica. Silvio Pellico: Sveto pismo je dober tovariš. (:Odlomek iz knjige »Moje ječe«.) *Cvetko Golar: Kmetova molitev.* Pravila Gor[iške] Mohorjeve družbe. Listnica Goriške Mohorjeve družbe. R[oda] R[oda]: Cigani so pošteni. [Prev. Anton Kacin.] Fr[an] Levstik: Kozje oko. (:Stara šaljiva pripovedka.)

10

SVETOLETNI koledar. [1934] [Uredil Anton Kacin s sodelovanjem Janka Kralja. Opremil Milko Bambič.] (Gorizia.) Izdala Gor[iška] Mohorjeva družba. (Tiskala Katoliška tiskarna 1933.) 70+(X) str. oglasov. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] O pristojbinah. Poštne pristojbine. Mere in uteži. S[tanko] S[tanič]: Sveto leto, doba posvečenja. [Stefan Tonkli] *Venceslav Sejavec: Molitev.* Dr. Ivan Tul: Tri zvezde vodnice za mladeniče in može. I. Sveta maša. II. Molitev. III. Sv. spoved in sv. obhajilo. A[nton] M[artin] Slomšek: Pismi sladki glas. Srečko Gregorec: Materi bodočega duhovnika. Janez Langerholc: Obračun. *Ljubka Sorli: O, kako rado bi moje srce...* Ljudmila, sveta mati. Za brezposelne in lenuhe. Dr. *Ivan Tul: Majniška.* [Filip Terčelj] L[ipe] Pelikan: Cegava si? A[nton] M[artin] Slomšek: O vzgoji značaja. [Janko Kralj] Gregor Hrastnik: Izgubljeni sin. Iz življenja misijonarjev. V deželi večnega leda. Videl je Kristusa. Listnica Gor[iške] Moh[orjeve] družbe.

11

KOLEDAR 1935. [Uredil Anton Kacin s sodelovanjem Janka Kralja.] [Opremil] (Rafael Merkuža.) Gorizia. Izd. Gor[liška] Mohorjeva družba. (Tipografia Consorziale - Trieste 1934.) 40+(VIII) str. oglasov. 8°.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] O pristojbinah. Poštne pristojbine. Mere in uteži. Listnica Gor[iške] Mohorjeve družbe. [Anekdote in drobne zanimivosti na straneh med oglasi.]

12

ZAPISNIK za prestopno leto 1936. [Uredil Anton Kacin s sodelovanjem Janka Kralja.] Gorizia. Izdala Gor[iška] Moh[orjeva] družba. (Tipografia Consorziale - Trieste 1935.) 62 str. M. 8°.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] Pristojbine. Hitro računanje obresti. Mere in teže. Razne fizikalne mere. Teža in premer kovancev. Teža 1 m³ ali 1 litra. Kako računaš hlode v kubike? Preračunjevanje kubične vsebine okroglega lesa. Nasveti za hišo in dom. Konec bregjosti. Za gospodinje. Za zimske večere. F[ran] Milčinski: Par za smeh. (Strah je dobra reč; Pridiga gospoda Primoža; Ni spal.)

13

ZAPISNIK za navadno leto 1937. [Uredil Anton Kacin s sodelovanjem Janka Kralja.] Gorizia. Editrice: Sodalizio S. Ermacora. (Tipografia Consorziale - Trieste 1936.) 88 str. M. 8°.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] Pristojbine. Koledar modruje. Afriški imperij. Zdrava Marija... Hitro računanje obresti. Cas. Fr[an] Milčinski: Za dobro voljo. (Zgodba o vererici; O skopem grofu; Se ena o tem grofu in o drugem; Trije lopovi.) Kako pravijo, ko umre... Nemški Jeruzalem. Kyselack - Kyselack - Kyselack. Večni koledar. Gospodarski zapiski. Za zimske večere. Domači recepti. Konec bregjosti. Konjske pesti v centimetrih. Tebi v posvetilo.

14

KOLEDAR za navadno leto 1938. [Uredil Anton Kacin s sodelovanjem Janka Kralja. Platnice in mesečna zaglavja narisal akademski slikar Francè Gorše.] Gorizia. Sodalizio S. Ermacora. Stab[ilimento] Tip[ografico] S. Spazzali 1937, 104 str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] [Anton Vadjal] Anton Komar: Krivčki in rožmarin. Povestica. Marconi. Janez Marija Vianney. Na svetopisemskih tleh. France Bevč: *Legenda o sveti Barbari.* Novi ladji velikanki. Fran Milčinski. Fran Milčinski: Povest o izgubljenem konju; Kako zašiješ počen lonec. Po naše povedal S[tanko] Stanič: Kako se je oženil gospod Ivan Kalister. Borba ruskega naroda. Odkritje zlatih poljan. Rado Bednarik: Pred sto leti. Dr. Ivan Prijatelj. Zdravnik dr. A[nton] B[recelj]: Srečanje s kolero. Vojni spomini. Gospodarska avtarkija Italije. [Jože Abram] Trentar: Dr. Julij Kugy. Pot po gorah. Rado Bednarik: Tudi ozračje je moje. Zbral Milko U[kmar]: Ljudska modrost. Mladi rudarji. Zavarovanje proti nezgodam pri poljskem delu. Testament ali oporoka. Zapuščinske takse. Pristojbine. Družbena listnica. [Anekdote in šale na straneh: 50, 51, 52, 53, 57, 71, 73, 100, 101, 102, 103.]

15

KOLEDAR za navadno leto 1939. [Uredil Anton Kacin s sodelovanjem Janka Kralja.] (Naslovno stran je naslikala akad[emski] slikarica Mara Kraljeva. Zaglavja za mesece je izdelal akad[emski] slikar Fr[ancè] Gorše.) Gorizia. Sodalizio S. Ermacora. Tipografia Consorziale - Trieste 1938. 104 str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] [Venceslav Belè] V. Višnjeviški: Kovačev Jakob. *Lj[ubka] S[orli]: Svetogorski Materi; Pesem.*

Prestolonaslednik Umberto v Gorici. *Lado P[iščanc]: Kostanji. Lj[ubka] S[orli]: Pred Križanim. Sopek na grob ustanovitelju. Lj[ubka] S[orli]: Kadar ciprese šumijo...* [Anton Vadnjaj] Anton Komar: Lučka. Povestica. M[s]gr. Mihael Arko. *Lado P[iščanc]: Pesem drevesa. Polde K[emperle]: M[s]gr. Jože Abram. Dr. Julij Kugy: župnik Jože Abram. Lado P[iščanc]: Adventna. Oton Zupančič. Oton Zupančič: Odlomek iz »Dume«; Zabučala gore. Stanko Stanič: Dva znamenita pridigarja. (Janez Svetokriški; Filip Jakob Kofol.) Lado P[iščanc]: Jezušček. Francesco Petrarca: Norčavost svojo pusti, mladinal Prev. Stanko Stanič. Dr. Fran Močnik: Mednarodni evhar[istični] kongres v Budapešti. [Lado] P[iščanc]: Uresničeno pričakovanje. Sv. Ema. Fran Milčinski: Tri ribniške. (O zelju, žgancih in konju; Lončar Matevž in njegov sin Matijec; O kočniku z globoko korenino.) Stanko Stanič: Pepa in Lojze. Vesela zgodba v dveh delih. Rado Bednarik: Pred dvajsetimi leti. Industrija v Julijski krajini. Dr. Ivan Tul: Ostrigarji. Dr. T[cofil] Simič: O družinskih dokladah. Načelnik vlade v Julijski krajini. Dr. Ivan Tul: Kruh iz domače peči. Zaloigre v živalstvu. Pristojbine. Družbena listnica. [Anekdote in šale na straneh: 61, 90, 94, 98, 100, 101, 102, 104.]*

16

KOLENDAR za prestopno leto 1940. [Uredil Anton Kacin s sodelovanjem Janka Kralja.] (Naslovno [= ovojno] stran in zaglavja za mesece je naslikala prof. Ksenija Prunkova.) Gorizia. Sodalizio S. Ermacora. Tipografia Consorziale - Trieste 1939. 112 str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] Sv. oče Pij XII. Lea Faturjeva: Peli so jo mam'ca moja. *Lj[ubka] S[orli]: Božični sonet. Jubilej. Svetogorska Marija, Kraljica naše dežele. Lj[ubka] S[orli]: Meditacija. Na divjega petelina. Vesela zgodba. Podomačil Stanko St[anič]. Franc Rupnik: Naselitev ljudstva ob gorenji Idrijci in v okolici Cerkna. R[ado] Bednarik: Nekdaj v starih časih. [Stefan Tonkli] Stenka Andrejevič: Težki čas. Andrej Miklavčič: Lov na polhe. Velikonočni običaji v Brdih. Dr. Ivan Tul: Torklja in torkljarji. (:Oljarna in oljarji.) Pavel Petrič: Stara Gora pri Cedadu. Dr. Ivan Tul: Koštabona pri Kopru. J[anez] Langerholc: Cetrta zapoved. Iz življenja živali. Prešernova rojstna hiša. France Prešeren: Vrba. [Stefan Tonkli] Stenka Andrejevič: Pismo. [Anton Vadnjaj] Anton Komar: Ne cvili več. Ignacij Leban, župnik batujski. Deklica z venčkom. Iz nemščine priredil Fr[anc] Premrl. Mons. Venceslov Bele. Venceslav Bele: Pesem o nebeških vrtovih. Deklica na Ledu v Belem morju. *Ljubka [Sorli]: Na očetovem grobu.* [Dr. Franc Jakončič] Zdravnik: Danes meni - jutri tebi. (:Vnetje slepiča.) Dr. Teofil Simič: Novi zakon o socialnem zavarovanju. Drobiž. Pristojbine. Družbena listnica. [Anekdote in smešnice na straneh: 101, 104, 108, 110, 112.]*

17

KOLENDAR Goriške Mohorjeve družbe za navadno leto 1945. [Uredil Anton Kacin.] (Ovitek [in zaglavja za mesece narisal M[aksim] Gaspari.) V Gorici. Verlag - Izdala Goriška Mohorjeva družba. Druck - Tisk Ljudske tiskarne v Ljubljani [1945]. 64 str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] Skala v viharju. Janez Jalen: Kresnice. *Joža Lovrenčič: Ob vrnitvi. Narte Velikonja: O, ta pa je izdajalec; Je že kaj naredil. Tolminske pesmi. Ljubka Sorli: Večer na Tolminskem; Tolmin v jeseni. Vinko Beličič: Slovo; Tolminki; Criček. Narte Velikonja: Vesele zgodbe. (Beruč »Kristus«; Misijon; Mera; Srnjak v zibelki; Ali boste peljali tudi koš? Soljenje.) Joža Lovrenčič: Slovenski zastavi. Dr. Joža Lovrenčič: Pogača. (:Iz »Srečan s spomini«.) [Stefan Tonkli] V. S.: Slovo; Če sem kaplja...; Molitev; Biti bilka... J[oško] K[ragelj]: Balantov Tonin. Al[bin] K[juder]: Spomini na Gregorčiča. Fran Milčinski: Laž in nje ženin. Novi grobovi. Piščanc Lado. Ludvik Sluga. Dr. Julij Kugy. Franc Sivec. Josip Strancar. Josip Jug. Jakob Rejec. Ferdo Kleinmayr. Ivan Kunšič. Stoletnice in druge obletnice. Josip Jurčič. Simon Gregorčič. Jurij Japelj. Jernej Kopitar. Urban Jarnik. Dr. F. B. Sedej. Msgr. Ivan Trinko. Franc Ksaver Meško. Ivan Pregelj. Zanimivosti.*

18

KOLENDAR (Goriške Mohorjeve družbe) za navadno leto 1946. [Uredil Anton Kacin.] (Ovitek in zaglavja za mesece narisal M[aksim] Gaspari.) V Gorici. Izdala Goriška Mohorjeva družba. Natisnila tiskarna G. Iucchi [1945]. 64 str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] Cerkev in država. *Ljubka Sorli M. O.: Kadar ciklamni dehtijo...; Ob mraku na vasi. Druga svetovna vojna. [Ljubka Sorli] M. O.: Slika iz vojnih dni. Jožef Walland goriški knez in nadškof. Reimmichl-Fr. Premrl: Pot v nebesa. Božična zgodba. Jubileji in spomini. (Franc Lev. Drobntine. Alojzij Carli. Anton Aškerc. Dr. Janez Evangelist Krek. Ivan Cankar.) Ivan Cankar: Konec. Ivan Tavčar: Zemlja domača ni prazna beseda. [Ljubka Sorli] M. O.: Zimska pesem; Gospodov dan; Med grobovi. Msgr. J. Krec: O misijonskem delu na Kitajskem: Grob se za grobom vrsti. (Ivan Laharnar. Dr. Janko Kralj. Joško Bratuž. Msgr. Franc Setničar. Anton Pisk. Narte Velikonja.) Dekle v družini.*

19

KOLENDAR (Goriške Mohorjeve družbe) za navadno leto 1947. [Uredil Anton

Kacin.] (Ovitek in mesečna zaglavja risal Vilko Č[ekuta].) V Gorici. Izdala Goriška Mohorjeva družba. Natisnila tiskarna G. Iucchi [1946]. 64 str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] O verski svobodi. [Ljubka Sorli] Nada: *Pesem; Molitev sirote na Miklavžev večer*. Reimmichl-Fr[anc] Premrl; Možiček in ženica. O socialnem vprašanju. Trije duhovniki. (Filip Terčelj. Ignacij Valentinčič. Izidor Zavadlav.) Fran Levstik: *Kadar se otrok uči držati žlico. Razstanek*. [Ljubka Sorli] Nada: *Molitev; Spomin na jesenski dan*. Deset zapovedi o ljubezni. Fran Levstik: *Domotožje; Grešnikova Molitev*. Oporoka škofa Antona B[onaventura] Jegliča Slovincem. Friderik Baraga in drugi slavni Slovenci. (Valentin Stanič. Franc Erjavec. Fran Levstik. Anton B. Jeglič.) Fran Erjavec: *Domače in tuje živali*. (Bernardinski pes. Ovčarski pes. Ovca. Planinska krava. Velblod ali kamela. Hrček ali skriček.) V[enceslav] Belè: *Roža Marija v naši narodni pesmi*. [Stefan Tonkli] V. S.: *Sveti, mesec; Večer*. Pogodba. Burka v dveh prizorih. Po Reimmichlovi črtici dramatisiral Franc Premrl.

20

KOLEDAR Družbe sv. Mohorja za navadno leto 1949. [Primorski sourednik Anton Kacin.] (Opremil C. Skebe.) Gorica. Izdala Goriška Mohorjeva družba. Tisk: Tiskarna »Carinthia«, Celovec [1948]. 112+(II ov.) str. V. 8°. Ilustr.

IZ VSEBINE: *Ljubka Sorli: Češnjev cvet*. Vinko Beličič: *Življenje je močnejše*. Vinko Beličič: *Pri Sv. Justu; Na Svetih Višarjah*. Riko: *Kruh*. *Ljubka Sorli: Ob bregu Tolminke*. Vinko Beličič: *Kresni večer*. *Ljubka Sorli: Sredi zime*. *Ljubka Sorli: V samoti*. Cerkevno in versko življenje na Tržaškem. Vinko Beličič: *En kraj je; Stara gora*. Dve novi maši med tržaškimi Slovenci. 50-letnica šolskega doma v Gorici. Mihajlov: *Kri kraška je teran*.

21

KOLEDAR Družbe sv. Mohorja za Sveto leto 1950. [Primorski sourednik Anton Kacin.] (Opremil J. Žitnik.) [Gorica.] Izdala in založila: Goriška Mohorjeva družba. Tisk: Tiskarna »Carinthia«, Celovec [1949]. 128 str. V. 8°. Ilustr.

IZ VSEBINE: Vinko Beličič: *Križev pot*. Vinko Beličič: *Materina luč*. D. K. Trnjeva pot slovenske služkinje v Trstu. *Ljubka Sorli: Pomladno jutro v Brdih*. Vinko Beličič: *Sam s seboj*. Stanko Janežič: *Otroški smeh ob bregu*. Ob stari devinski zgodbi. *Stanko Janežič: Božje oči*. Vinko Beličič: *Oton Zupančič - umetnik in*

človek. Biseromašnik Jožef Kosovel. Dekan Jožef Godnič. Katoliške organizacije na Tržaškem. *Ljubka Sorli: Romanje; Jesenska*. Slovensko šolstvo na Svobodnem tržaškem ozemlju. Ljudsko-prosvetno delo katoličanov na Tržaškem. Slovenska tržaška radijska postaja. Razodetje prvih svobodnih volitev v Trstu. V[inko] Beličič: *Begunec*. Stanko Janežič: *Sreča*. Joža Lovrenčič: *Košanov - 60 letnik*. Joža Lovrenčič: *Uvod v Sholarja iz Trente*.

22

KOLEDAR Družbe Sv. Mohorja za leto 1951. [Primorski sourednik Anton Kacin.] Ob njeni stoletnici. (Naslovno stran je izdelal Josip Frank. Gorica. Izdala Goriška Mohorjeva družba. Tisk: Tiskarna »Carinthia«, Celovec. 144 str. V. 8°. Ilustr.

IZ VSEBINE: [Astronomski in cerkveni koledar.] *Ljubka Sorli: Jesenska; Sveta noč begunca*. Martin Jevnikar: *Nekaj obletnic*. (400-letnica prve slovenske knjige. Janez Nepomuk Edling. Anton Martin Slomšek. Ivan Tavčar. Josip Murn-Aleksandrovič.) Stanko Stanič: *Dragocen star rokopis*. *Ljubka Sorli: Tolminski motiv; Smarnice pri Materi božji na Ilovici*. Slovenske šole na Goriškem. [Maks Komac] ks.: *Prosvetno delo na Goriškem*. Polde Kemperle - starosta goriških časnikaarjev. Letovanje tržaških otrok v Kanalski dolini. Dr. Ivo Cesnik: *Nekaj goriškega narodnega blaga*. Vinko Beličič: *Pot v Mavinje*.

23

KOLEDAR Družbe sv. Mohorja za prestopno leto 1952. [Primorski sourednik Anton Kacin.] V Gorici. Izdala in založila: Družba sv. Mohorja v Gorici. Tisk: Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu [1951]. 173+(III)+(III ovoj.) str. V. 8°. Ilustr.

IZ VSEBINE: [Astronomski in cerkveni koledar.] S. S.: *Verska pomlad na Tržaškem*. *Ana Volpi: Vesna*. S. S. Nove maše na Tržaškem: *Zren; Svet Lenart v Beneški Sloveniji*. [Maks Komac] Zas: *Prosvetno delo na Goriškem*. *Ljubka Sorli: Svetogorski Mariji ob njeni vrnitvi na Sveto goro; Poletna noč na Sv. Višarjah*. A[nton] R[utar]: Msgr. dr. Karel Margotti, pokojni goriški nadškof. Jože Peterlin: *Ljudsko prosvetno delo katoliških organizacij na Tržaškem*. Slovenski oder. *France Valas: Pesniku dr. Joži Lovrenčiču za 61-letnico rojstva*. *Adauctus: Noč na Adriji*. I-X. Stanko Stanič: *Andrej Jožef Lavrin*. *Ljubka Sorli: Begunka*. *Stanko Janežič: Junij; Dež v poletju*. *Mornar: Velika noč ob Jadranu*. Martin Jevnikar: *Nekaj obletnic*. (Janez Cigler. Blaž Potočnik. Fran Maselj-Podlimbarski. Janko Kresnik. Anton Funtek. Fran Saleški Finžgar. Alojz Gradnik.) A[lojz] N[ovak]: Msgr. dr. Mirko Brumat. ([S pesmijo: *Zaspal je mož...*]) [Stefan Tonkli] *Slavko Srebrnič: Moja parcela*.

KOLENDAR Družbe sv. Mohorja za navadno leto 1953. [Primorski sourednik Anton Kacin.] (Ilustracije ovojnih strani in koledarskega dela (:kalendarija:) so povzete po Koledarju Mohorjeve družbe za leto 1936, [delo Slavka Pengova].) [Gorica.] Izdala in založila: Goriška Mohorjeva družba. Tisk: Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu [1952]. 153+(V)+(II ovoj.) str. V. 8°. Ilustr.

IZ VSEBINE: [Astronomski in cerkveni koledar.] *Ljubka Sorli: Crni trn.* Evharistični kongres na Goriškem. Ob dvestoletnici ustanovitve nadškofije. Evharistični shod v Štivanu pri Devinu. *Ljubka Sorli: Melanholijski.* Dr. Metod Turnšek: Zvedel sem za Gorico in Trst. *Ljubka Sorli: Božična.* Stanko Janežič: Majniški izlet. Iz zapiskov starega župnika. *Ljubka Sorli: Pesem.* Martin Jevnikar: Imeli smo mož... (Janez Vajkard Valvasor. Academia operosorum. Franc Miklošič. Andrej Einspieler. »Novice«. Ivan Pregelj. Anton Aškerc.) Stanko Stanič: Baron Andrej Winkler. N[i]kolaj T[onkli] N. N.: Dr. Josip vitez Tonkli. Dr. Nikolaj Tonkli. Zlatomašnik † msgr. dr. Andrej Pavlica. Zlatomašnik † Vinko Vodopivec. Msgr. Ivan Koršič. *Ljubka Sorli: Večni popotnik:* [Maks Komac] Zas: Prosvetno delo na Goriškem. Jože Peterlin: Slovenska kultura na Tržaškem. Zr: Iz Nadiške doline.

KOLENDAR Družbe sv. Mohorja za navadno leto 1954. [Primorski sourednik Anton Kacin.] [Opremil Slavko Pengov.] [Gorica.] Izdala in založila: Goriška Mohorjeva družba. Tisk: Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu. [1953.]. 163+(V)+(II ovoj.) str. V. 8°. Ilustr.

IZ VSEBINE: [Astronomski in cerkveni koledar.] Alojzij Novak: Osnovna načela krščanske sociologije. [Maks Komac] —Zas—: Prosvetno delo na Goriškem. [Rado Lenček] Nelček Odar: Joža Lovrenčič. *Lojze Kocijančič: Soglasje z naravo.* Vinko Beličič: Med Djekšami in Knežo. [Rado Lenček] Nelček Odar: Umetnost kraškega človeka. [Milan Bekar]: *Bršljanski: Maj in Ivan Gradnik.* [Milan Bekar] *Esén: Spomlad v St. Florijanu.* *Lojze Kocijančič: Planika; Večer ob Nadiži; Gorska meditacija.* Jože Peterlin: Slovenska prosveta je zaorala na Tržaškem globoke brazde. *Ljubka Sorli: Večerni odmev.* Dr. Jože Velikonja: Ali je na Zemlji dovolj prostora. † Peter Butkovič-Domen ([Vsebuje tudi pesem *Franceta Valasa: Naš Butkovič v planinskem rajju.*]) [Mario Birska] *Tugomir: Ob zori na Goriškem gradu.*

KOLENDAR Družbe sv. Mohorja za na-

vadno leto 1955. [Primorski sourednik Anton Kacin.] [Opremil Slavko Pengov.] [Gorica.] Izdala in založila: Goriška Mohorjeva družba. Tisk: Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu [1954.]. 160+(III ovoj.) str. V. 8°. Ilustr.

IZ VSEBINE: Starogorski: »Strup, jaz te preženem...« Iz narodopisja Beneških Slovencev. [Rado Lenček] Riko Lavrin: Zemljica pod Matajurjem in njeni ljudje. Stanko Janežič: Pomlad. [Milan Bekar] *Bršljanski: Poletna noč na Krasu.* *Ljubka Sorli: Naša pesem.* Stanko Janežič: *Dolomiti.* *Ljubka Sorli: Goriški motiv; Na pokopališču.* [Mario Birska] *Tugomer: Uspavanka.* Martin Jevnikar: Spomnimo se naših velikih mož! (Matija Čop. »Vaje«. Fran Erjavec. Janez Trdina. Janez Evangelist Krek. Matija Prelesnik.) [Milan Bekar] *Esen: Simonu Gregorčiču.* Dva velika sinova kmečke hiše. Stanko Stanič: Nadškof dr. Francišek Sedej. (:Stoletnica rojstva:) Dr. Fr[anc] M[očnik]: Matematik dr. Franc Močnik. (:Stoštiridesetletnica rojstva:). Se dve obletini. Jožko Bratuž. Dr. Janko Kralj. Milko Rener: Neobjavljeno pismo Davorina Trstenjaka. [Maks Komac] ..zas...: Prosvetno delo na Goriškem. Pravila Goriške Mohorjeve družbe. Vestnik Goriške Mohorjeve družbe. Poslovnik Goriške Mohorjeve družbe. Novo šolsko poslopje pri Sv. Ivanu v Trstu.

KOLENDAR Družbe sv. Mohorja za prestopno leto 1956. [Primorski sourednik Anton Kacin.] [Opremil Slavko Pengov.] [Gorica.] Izdala in založila: Goriška Mohorjeva družba. Tisk: Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu [1955.]. 160+(III ovoj.) str. V. 8°. Ilustr.

IZ VSEBINE: [Astronomski in cerkveni koledar.] Dr. Lojze Škerl: O vrednosti človeškega življenja. Vinko Beličič: Pogovor z gmajno. Stanko Janežič: Milan. *Ljubka Sorli: Tri strani mojega dnevnika iz leta 1943.* Stanko Kosmina: Razgledi ob slovenski obali. Avgust Zelč: Kraška legenda. A. G.: Pomlad. Zora Piščančeva: Njegov zadnji cvet. Starogorski: Rodbinska imena v Beneški Sloveniji. Misli ob 10-letnici slovenskih šol na Goriškem in Tržaškem. Martin Jevnikar: »Očetov naših imenitna dela...« (Anton Tomaž Linhart. »Pesmi za poskušnjo«. Leto 1836. Josip Stritar.) Rado Lenček: Po sledovih kraške dramatike. [Rudolf Bogatec] B.: O ribah in ribičih. Jože Velikonja: Nafta nekdanj in danes. A. G.: »Kresna«. [Maks Komac] Zas: Prosvetno delo na Goriškem. Jože Peterlin: Pregled desetletnega kulturno-prosvetnega življenja na Tržaškem. *Bruna Pertot: Vse zima je vzela.* A. G.: Bitka na koru: Smrti v duhovniških vrstah. † Anton Grbec. † Rešič Ivan. I. R.: Med stroji. Pravila Goriške Mohor-

jeve družbe. Poslovnik Goriške Mohorjeve družbe.

28

KOLEDAR Družbe sv. Mohorja za navadno leto 1957. [Primorski sourednik Anton Kacin.] [Opremil Slavko Pengov.] [Gorica.] Izdala in založila: Goriška Mohorjeva družba. Tisk: Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu [1956]. 160+(II ovoj.) str. V. 8°. Ilustr.

IZ VSEBINE: [Astronomski in cerkveni kalendar.] Zora Piščančeva: Blaznež Lovre. Prof. I. Theuerschuh: Trije nasveti za starše. Rudolf B[ogatec]: Morje, sinje morje. Crtice o naših ribičih in ribah. [Milan Bekar] *Bršljanski: Korotanska fantazija.* (:Ob umotvorih slikarja Avg. Čebula na razstavi v Gorici.) Skladatelj Lojze Bratuž: Ob dvajsetletnici smrti. *Ljubka Sorli: Venec spominčič možu na grob.* † Stanko Stanič. Dr. Anton Kacin: Gregorčičeva pisma Ivanu Trinku. Iz Beneške Slovenije, Mirko Javornik: Dostojevski kot prerok. [Anton dr. Kacin] Anka: Sličice iz beloruskega slovstva in zgodovine. [Lojze Škerl] DRŠ: Obnovljeni božji hrami. [Maks Komac] Zas.: Prosvetno delo na Goriškem. Upravne volitve na Tržaškem leta 1956.

29

KOLEDAR Družbe sv. Mohorja za navadno leto 1958. [Primorski sourednik Anton Kacin.] [Opremil Slavko Pengov.] [Gorica.] Izdala in založila Goriška Mohorjeva družba. Tisk: Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu [1957]. 160+(II ovoj.) str. V. 8°.

IZ VSEBINE: [Astronomski in cerkveni kalendar.] [Milan Bekar] *Bršljanski: Velika noč na Komnu.* Prof. dr. Lojze Škerl: Verske težave današnje mladine. Msgr. Alojzij Novak: Novi cerkveni obrednik za veliki teden. —ski: Med našim ljudstvom za Čedadom in Tarčentom. Primorski Slovenci v Marijinem Celju. Prof. dr. Ivan Tul: Sv. pismo in veda. [Mario Birsá] *Tugomir: Uspavanka; Gladioli.* Enrico Marcon: Doberdob. Bogomil Breclj: O cerkvi v Doberdobu in še kaj. [Milan Bekar] *Bršljanski: Hieronymus Commenensis se poslavlja.* (:Odlomek iz povesti »Vekovi in slovenski domovi«.) *Ljubka Sorli: Motivi s Tolminkskega. I-III.* [Milan Bekar] *Bršljanski: Svetonočna refleksija na Krasu.* [Mario Birsá] *Tugomir: Na Jadranu se večeri.* [Maks Komac] Zas.: Prosvetno delo na Goriškem. Marija Kacin: Rojstna hiša Žige Zoisa. [Maks Sah] JAT: Manjšinsko šolstvo v Italiji. t r p : Jože Abram. Primorski Slovenci.

30

KOLEDAR Družbe sv. Mohorja za navadno leto 1959. [Opremil Slavko Pengov.] [Gorica.] Izdala in založila Go-

riška Mohorjeva družba. Tisk: Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu [1958]. 160+(II ovoj.) str. V. 8°. Ilustr.

IZ VSEBINE: [Astronomski in cerkveni kalendar.] *Mirko Mazora: Bogočastje.* Trnovski: *Klic časa.* Ivan Theuerschuh: Stiske in bolečine mlade duše. *Mirko Mazora: Tvoji bori.* Msgr. dr. Jakob Umkar: Ljubezen in pravičnost - temelja zakonskega življenja. Maks Šah: V novi urejeni Evropi bo dela in kruha za vse. Lučka Komac: Sladoled. *Ljubka Sorli: Molitev k Lurški Gospe ob velikem slovenskem romanju.* *Mirko Mazora: Večni nemir.* Trnovski: *Zgodba o brestu.* [Mario Birsá] *Tugomir: Zadnje rože; Deček z oljko.* *Mirko Mazora: Neugnano hrepenenje.* (:Po Lermontovu.) *Mirko Mazora: Biserni spomenik; Ob Soči.* A. Z.: Misijonar Anton Ceska. [Mirko] Filej: Katoliška prosveta na Goriškem. [Mirko] H[umar]: Ob 50-letnici Dekliške Marijine družbe v Gorici. Prof. dr. Ivan Tul: Umetnost in dušno pastirstvo. Martin Jevnikar: Temelji naše kulture. (Valentin Metzinger. Pisarnice. Matej Cigale. Francišek Lampe. Josip Pagliaruzzi-Krilan. Simon Jenko. Anton Medved. Anton Janežič. Dragotin Kette. Peter Bohinjec.) † Ivan Rejec. † Kanonik Janko Kramarič. Kazimir Humar: † Alfonz Berbuč. [Peter Sorli] --r --i: Sv. Ivan - Trst.

31

KOLEDAR Družbe sv. Mohorja za prestopno leto 1960. [Oprema in zaglavja za mesece Slavko Pengov.] V Celovcu. Izdala in založila: Goriška Mohorjeva družba. Tisk. Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu [1959]. 160+(II) str. V. 8°. Ilustr.

IZ VSEBINE: [Astronomski in cerkveni kalendar.] *Mirko Mazora: Zdaj diši meni...; Sneži.* Avguštin Zele: Devinska legenda. *Mirko Mazora: Pomladne slutnje.* Prof. Ivan Theuerschuh: Neresni vzgojitelji. (:Predavanje na tržaškem radiu dne 5. februarja 1959:). Martin Jevnikar: Naši kulturni stebri. (Leto 760. Tomaž Hren. Stanko Vraz. Leto 1860. Franc Metelko. † Izidor Cankar. Literarne vaje.) Vinko Zaletel: Križi na Koroškem. Vinko Beličič: Umrl je pater Gemelli. Spomenik msgr. Ivana Trinka. *Mirko Mazora: Za vozom sena; Kot zvon.* [Mario Birsá] *Tugomir: V noči svetega Lovrenca; Na Ivanovo.* Ivan Bolčina: Prosvetno delo na Goriškem. t-t.: Prof. dr. Ivan Tul. Gospod Cigoj. Zupnik Karel Reja. Jože T.: Damir Feigel. *Mirko Mazora: Samo ta hip.* [Janez Kacin] *Fran Gaber: Nokturno z robov Sahare.*

32

KOLEDAR Goriške Mohorjeve Družbe za leto 1961. [Uredil Maks Komac.] Gorica. Izdala in založila: Goriška Mohorjeva družba. Tisk: Tiskarna Budin [1960]. 160+(I ov.) str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni kalendarij.] an-is: Kjer je Peter, tam je Cerkev. J[oško] K[ragelj]: Utrinek. [Milan Bekar] Bršljanski: Bršljan je vzvel... Dr. K[azimir] Humar: Svetovni evharistični kongres v Monakovem. Drago Gervais: Vojni dobavitelj. [Prevedel.] S[tanko] Zorko: Rojan. (Novi Marijin dom, Prosvetno življenje.) *Mirko Mazora: Jesen. Bruna Pertot: Bela jadra.* (:Po Puškinu:) Anica [Kralj]: Življenje ob Srebrni reki. [Mario Birsa] Tugomir: *Skrivnost. Mirjam Saksida: Da Henrik si ti. Mirko Mazora: Moje drevo.* Anth[ony] Green: Vesela in neškodljiva zgodba o grabežljivem stiskaču in hišici na deželi (:Iz angleščine prevedel Lovro Plut.). [Mario Birsa] Tugomir: *Pomlad.* M. A.: Akademiki in narod. *Mirjam Saksida: Tujina.* Miranda Zafred: Cerkev in kino. *Mirko Mazora: Beg.* Anton Kacin: Ivan Pregelj, letopisec tolminski. *Bruna Pertot: Pozdrav veselju.* J. S.: Dekan Vinko Stanta. [Stanko Stanič] Historicus: Andrej Lavrin (:Ob 150 letnici smrti). *Mirko Mazora: Na dno.* F. M.: Ob šestoletnici Sv. Višarij. Zdravko Novak: Lučka. [Fran] K[saver] Meško: *Korotan.* Filozofi in zvezde. Dr. K[azimir] Humar: Roman Rus, Vodnik po Rimu. [Prikaz knjige.] [Milan Bekar] Bršljanski: Jospina Turnograjska. Marij Gerdol: Slovenski skavti na Tržaškem. Inž. Ivan Zakrajšek: Vzpon in zaton čilskega solitra. Dr. Rudan: Kostolomnica. [Milan Bekar] Bršljanski: *V cerkvi Svetega Duha na goriškem gradu.* [Lučka Komac] L-a: Boris Pasternak. *Mirko Mazora: Samo en žarek.* Romanus: Obisk pri preč. g. zlatomašniku Marku Kranjcu. Maks Sah: Kratke oris vesoljnih cerkvenih zborov. [Mario Birsa] Tugomir: *Majniška molitev. Mirko Mazora: Puščava ječi.* M. S.: Kardinal dr. Alojzij Stepinac. *Mirko Mazora: V jasni luči.* Dr. Lojze Škerl: Skrb za duhovniški naraščaj. Kazimir Humar: Msgr. M[irku] Brumatu ob desetletnici smrti. A[ndrej] B[ratuž]: Kulturno življenje na Goriškem. *Mirko Filej: Primorskemu skladatelju prof. Emilu Komelu v spomin.* Zora Piščančeva: ... in Bog se tako maščuje... Msgr. R[udolf] Klincec: Msgr. dr. Božo Kjačič. —tin: † škof Gregorij Rožman. Jože Peterlin: Ljudsko-prosvetno življenje na Tržaškem. Leto begunca. *Bruna Pertot: Moja pomlad.* Ladi Vodopivec: Navsideenje v Tokyu. J[oško] K[ragelj]: † Anton Kufolo. C. H.: Dr. Ivan Ahčin. L. T.: Pregled svetovnih dogodkov v letu 1960. *Mirjam Saksida: Tvoje oči.* [Milan Bekar] Bršljanski: *Sveta noč v suhoti mojega očeta.* K[azimir] H[umar]: V Gorici zidajo novo dvorano. *Mirko Mazora: Prva slutnja.* Pregled vesoljnih cerkvenih zborov. Države sveta. [Odlomki Cankarjevih, Pregljevih tekstov, anekdote na str. 42, 46, 49, 53, 66, 98, 119, 126, 140, 148, 151, 153.]

33

KOLENDAR Goriške Mohorjeve družbe za leto 1962. [Uredila Maks Komac in Dragotin Butkovič. Opremil Maks Komac.] V Gorici. Izdala Goriška Mohorjeva družba. (Natisnila tiskarna Budin [1961].) 141+(I) str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] Msgr. Alojzij Novak: Od »Rerum novarum« do »Mater et Magistra«. Moč božjega klica. Reimichl-France Premrl: Kapucinček. Roman Rus: Lakota nov svetovni problem. S[rečko] G[regorec]: *Pogubno hrepenenje.* Miranda Zafred: »Legija dostojnosti pri ameriških katoličankah«. S[rečko] G[regorec]: *Nesi me! Aleksej [Markuža]: Teloh.* Dvanajst zapovedi za slabo vzgojo otrok. Zdravko Novak: Kako praznujemo božič v Ameriki. *Mirko Mazora: V zboru vesoljstva.* Bruna Pertot: Kdo. K[omac] Peter]: Človek in vesolje. [Mirjam Saksida] Zarija: *Pomladno hrepenenje.* Dr. Lj (Lojze) Škerl: Marijin dom v Rojanu. *Mirjam Saksida: Bilo je nekoč.* [Ignacij Kunstelj] Popotnik: Obisk na Angleškem. *Mirko Mazora: Sedaj.* Roman Rus: Leto 1961 v središču življenja katoliške Cerkve. [Mario Birsa] Tugomir: *Postojnska jama.* Msgr. Alojzij Novak: Spomini na pokojnega knez nadškofa dr. Frančiška Borgia Sedeja. [Franc Močnik] M. F.: Ob sedemdesetletnici goriškega Alojzijevišča. Kazimir Humar: Pred otvoritvijo nove dvorane v Gorici. [Maks Sah] DRŠ: Katoliško prosvetno delo na Tržaškem. *Mirko Mazora: Grom.* Dr. Anton Kacin: Dolga pot do zakona za slovenske šole. [Mirjam Saksida] Zarija: *Vrh ognjenika.* Prir. Z[ora] P[iščanc]: 1, 2, 3, ... 10.000. *Mirko Mazora: Bolečini.* S[rečko] G[regorec]: *Kritiku.* *Mirko Mazora: Naša pesem.* I[van] B[olčina]: Prosvetno delo na Goriškem. [Jože Markuža] Aleksej: *Konec pesmi.* Bruna Pertot: *Beli trn.* [Mario Birsa] Tugomir: *Na goriškem gradu.* Egidij Vršaj: Od varčevalca do milijonarja. Dr. Danilo Rustja: Slinavka parkljeva. B. B.: *Pred nočjo.* Dr. Danilo Rustja: Deset pravil za dobro molžo. D. Kazimir Humar: Blaženi Avguštin Kazotič. M. F.: Ivo Andrić, Nobelov nagajenec. [Mario Birsa] Tugomir: *V bolniški sobi.* [Lučka Komac] ---ka: Rabindranath Tagore. Danilo Rustja: Očetje kapucini na Slovenskem in Hrvaškem. Ivan Theuerschuh: Vajenci in njih problemi. (:Predavanje na trž. radiu 3. maja 1960.). Po R[occi] J[adviga] K[omac]: Zakrament na marksistični obredi. L. T.: Pregled svetovnih političnih dogodkov v letu 1961. Za naše male. S[rečko] G[regorec]: Pohajaček. Jel: Uganke. Jožica Peric: Obrazi iz kolonije Sahara nekdanj in danes. »Zeleni načrt«. *Mirjam Saksida: Vkllesana ljubezen.* Kje najdeš v Gorici. Seznam publikacij Goriške Mohorjeve družbe od ustanovitve do decembra 1961.

34

KOLENDAR Goriške Mohorjeve družbe za leto 1963. [Uredil Maks Komac.] [Opremil platnice Peter Komac.] V Gorici. Izdala Goriška Mohorjeva družba. (Natisnila tiskarna Budin [1962].) 140+(III) str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] Dr. R[udolf] Klincec: Naši nadpastirji. (Goriški nadškof msgr. Andrej Pangrazio. Tržaški škof msgr. Anton Santin. Videmski nadškof msgr. Josip Zaffonato.) *Ljubka Šorli: Le pridi, jesen.*

Martin Jevnikar: Anton Martin Slomšek: 100-letnica smrti. *Ljubka Sorli: Ob Rabeljskem jezeru*. Samski davek. Vesela zgodba. Iz nemščine prevedel Fr. Premrl. *Aleksej Markuža: Potopljena katedrala; Gmajna v ognju*. Mons. Giuseppe Velci: Dr. Fr[anc]išek B[orgia] Sedej. (:Osební spomini:). Prevedeno iz italijanskega rokopisa. Alojz Rebula: Za grščino zvoni. (:V drag spomin profesorju Jožku Bratužu:). *Ljubka Sorli: Deklji v spominsko knjigo*. Mons. Giuseppe Velci: Dr. Anton Mahnič, škof na Krku. Spomini na velikega škofa. (:Prevedeno iz italijanskega rokopisa:). Maks Komac: Prof. Mirku Fileju v spomin. *M[irko] Mazora: Prof. M[irku] Fileju v spomin*. [Dušan] Jakomin: Spomin na pok. prof. M[irka] Fileja. *Ljubka Sorli: Mirku Fileju na grob*. Romanje izseljencev v Rim. P[eter] K[omac]: Proti zvezdam. Gracijan Jelenič: Sledenjski cerkveni zbor. S[tanko] Zorko: Po skupnem romanju v Assisi. [Ignacij Kunstelj]: Popotnik: Slovenci v Zapadni Evropi. *Ljubka Sorli: Jesenska melanholija*. Kongreganistinja: Dr. Tomaž Klinar, stolni kanonik v Ljubljani. [Maks Šah] DRŠ: Prosvetno delo na Tržaškem. *Aleksej Markuža: Slava tebi, Zveličar!* Stanko Janežič: Obisk sedmih glavnih rimskih cerkva. Jožef Markuža: Tisočletnica prihoda svetih apostolov Cirila in Metoda med Slovane. Anton Kacin: Franc Saleški Finžgar. Ivan Bolčina: Pregled goriškega prosvetnega dela. Albin Grmek: Delavsko vprašanje na Tržaškem. *Ljubka Sorli: Na Svetih Višarjah*. Dr. Danilo Rustja: Prihod sivorjavega švicarskega goveda v naše kraje. Dr. Danilo Rustja: Oceanska favna, važen činitelj za prehrano človeštva. [Milan Bekar] *Bršljski. Jesen na razsvitu*. Stanko Zorko: Ob stoletnici župnije v Rojanu. Za naše žene. Dr. Kazimir Humar: Katoliški dom v Gorici. Miranda Zafred: Nekaj misli o ženskem vprašanju. [Mario Birska] *Tugomir: Upokojeni strojnik*. (:Balada:). Dr. K[azimir] H[umar]: Sv. Terezija Velika in njena reforma.

35

KOLEDAR Goriške Mohorjeve Družbe za leto 1964. [Uredil Maks Komac. Opremil Peter Komac.] V Gorici. Izdala Goriška Mohorjeva družba. (Natisnila tiskarna Budin) [1963]. 136+(I ov.) str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar. S slikami in izbranimi proznimi ali pesniškimi teksti so zastopani: Dragotin Kette, Valentin Vodnik, Josip Jurčič, Janez Mencinger, Ivan Cankar, Oton Župančič, sv. brata Ciril in Metod, Ivan Tavčar, Fran Levstik, Ivan Pregelj, Simon Gregorčič, France Prešeren.] Msgr. R[udolf] Klinec: Papež Pavel VI. *Alojz Kocjančič: Goriški zemlji*. Janez Vodopivec: Prvo zasedanje drugega vatiškega vesoljnega cerkvenega zbora. R[omano] Guardini: Križ. *Alojz Kocjančič: Kamen, trn in brin; Nemir; Istrski vozniki*. Alojz Rebula: *Rekvijem za Janezom XXIII.* Msgr. Alojzij Novak: Pacem in terris. S[rečko] G[regorec]: *Gnezdece domače*. R[omano] Guardini: Oltar. Zdravko No-

vak: Srečanja s Finžgarjem. *Mirjam Saksida: Starček*. Dr. Maks Šah: Afrika 1963. [Mario Birska] *Tugomir: V tržaškem zalivu; V mesečini*. Prof. Ivan Theuerschuh: Zakaj se odtujujemo družinskemu življenju. (:Predavanje na radiu v Trstu dne 8. junija 1963:). [Vladko Kogoj] Julče Gorjan: Hanca. Bogat otrok. *Ljubka Sorli: Večer v gozdu*. Življenje črnosega zdravnika. *Mirko Mazora: Kapljica; V pomlad; V božji luči*. S[rečko] G[regorec]: *Ni prsti domače*. [Anton Kacin]: Pesnik slovenske Istre. M[aks] K[omac]: Ob 20 letnici smrti Riharda Jakopiča. Rihard Jakopič: Večer. (:Spomin na Hrvaško Zagorje:). Martin Jevnikar: Sto let Jurčičevega Jurija Kozjaka. S[rečko] G[regorec]: *Kristusu*. Martin Jevnikar: Pogled nazaj. (Janez Svetokriški. Oroslav Caf. Matevž Ravnikar-Poženčan. Josip Kostanjevec. Anton Hribar Korinjski. Stoletnica Slovenske Maticе. Se tri obletnice.) *Mirko Mazora: Na šempolajskem pokopališču*. [Peter Komac] p. k.: V zračne višine. Peric Jožica: Mutec. Miranda Zafred: Kako gledamo film. [Milan Bekar] *Bršljski: Podgora*. Nekaj preizkušnih navodil za tiste, ki same šivate. Da preprečih novščnosti. Za mlade žene. K[azimir] H[umar]: Dr. Josip Srebernič, škof krški. *Alojz Kocjančič: Strunjski materi*. S[rečko] G[regorec]: *Lučka*. [Mario Birska] *Tugomir: Mater Dolorosa*. [Mirjam Saksida] Faranka: Fara sv. Cirila v New Yorku. *Mirjam Saksida: Dež in jaz*. Dr. Danilo Rustja: Ušivost med živino; Tudi domačim živalim je sol potrebna. Kralj porcelana. S[rečko] G[regorec]: *Bog - moja sladkost*. Za naše male. S[rečko] G[regorec]: *Lojzek hodi v šolo*. S[rečko] G[regorec]: Od kdaj Peterček uboga? Carodejna svetilka. Fran Milčinski: O dušici majceni, ki ni smela v nebasa. Jež in zajec. Uganke. 5 minut dobre volje. J[ozef] V[ošnjak]: Božji služabnik oče Vendelin Vošnjak, frančiškan. K[azimir] H[umar]: O prosvetnem delu na Goriškem. [Milan Bekar] *Bršljski: Standrež*. *Mirko Mazora: Zadnji prividi*. [Jože Peterlin] —in: Naše prosvetno življenje na Tržaškem. *Mirjam Saksida: Brez pozdrava*. † Ravnatelj prof. Josip Nemeč. M[aks] K[omac]: Andrej Einspieler oče koroških Slovencev. *Mirjam Saksida: Gibraltar*. Najvažnejši poleti v letu 1963. Listnica uredništva.

36

KOLEDAR Goriške Mohorjeve družbe za leto 1965. [Uredil Maks Komac. Opremil Peter Komac.] V Gorici. Izdala Goriška Mohorjeva družba. (Natisnila tiskarna Budin) [1964]. 157+(II) str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] Dr. Stojan Brajša: škof Jurij Dobrila, istrski prepoveditelj. *Ljubka Sorli: Odmevi iz Lurda*. I-VI. Jože Jurak: Južna Amerika, zбоgom! Dr. I. Klug - poslovenil Fr[anc] Premrl: Odprta noč in dan so groba vrata. [Valentin Birtič] *Zdravko: Emigrantom iz Dreke; Misel na dom*. Msgr. Rudolf Klinec: Msgr. dr. Mihael Toroš, novogoriški apostolski administrator. Msgr. Rudolf Kli-

nec: Skof Janez Jenko apostolski administrator Slovenskega Primorja. *S[rečko] G[regorec]: Čudovito*. Prof. Ivan Theuerschuh: Malenkosti ne smejo greniti vsakdanjega življenja. (:Predavanje na tržaškem radiu:). *S[rečko] G[regorec]: Hočem naših trav*. Drobline. Maks Sah: Usodni Sarajevo. *S[rečko] G[regorec]: V tesnobi*. Msgr. Rudolf Klincec: Novogoriška apostolska administratura. *Mirko Mazora: Umirajoči pesnik*. *S[rečko] G[regorec]: Ponižano nasilje*. Priredil dr. Jak[ob] Ukmar: Ali bo človek obvladal vesoljstvo? Jože Jurak: Dr. Jožef Pogačnik, novi ljubljanski nadškof. Jože Vošnjak: Kulturno ogledalo Koroške. *Mirko Mazora: V izjemi*. Miranda Zafred: Charlot: mit ali poezija? [*Stefan Tonkli*] *Yl Knotts: Ne zameri, cvet...* Tomaž Cuder: Lov na divjega petelina. Roman Rus: Versko-kulturno društvo «Slomšek» v Rimu. Njegovo delo in njegov pomen. Priredil dr. Jakob Ukmar: Galilejev proces ter novo razmerje med vero in znanostjo. *Mirko Mazora: Pomlad*. Martin Jevnikar: William Shakespeare. 400-letnica rojstva. Msgr. R[udolf] Klincec: Važna dela v štandreski župniji. Martin Jevnikar: Ksaver Meško. *Mirko Mazora: V okovih sedanosti*. Martin Jevnikar: Ob 100-letnici mariborskega programa. *Mirko Mazora: Na Krasu*. Iznajdba makaronov. Dr. Danilo Rustja: Nega živine v zimskem času. Dr. Danilo Rustja: Pomen nastilja za naše kmečko gospodarstvo. Dr. Danilo Rustja: Kovaštvo v zgodovini človeštva. Jože Jurak: Vrtiljak skozi leto dni. [Maks Komac] —sc—: Michelangelo Buonarroti. (:Štirstoletnica smrti:). Raziskovavci. [Andrej] B[ratuž]: Pregled prosvetnega dela na Goriškem v letu 1964. U[do]vič Marko: Skečenj nekdanj in danes. [Vladko Kogoj] Julče Gorjan: Bo, kar bo! Število prebivalcev v Italiji po zadnjem štetju 15. oktobra 1961. [Anecdote in drobiž na straneh: 69, 84, 103, 109, 122, 127, 129, 145, 151, 157.]

37

KOLENDAR Goriške Mohorjeve družbe za leto 1966. [Uredil in opremil Maks Komac.] (V Gorici.) Izdala in založila Goriška Mohorjeva družba. (Natisnila tiskarna Budin 1965). 166+(I) str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] (S slikami in kratkimi biografijami in kratkimi leposlovnimi teksti so zastopani: Fran Erjavec, Franc Finžgar, Joža Lovrenčič, Igo Gruden, Anton Medved, Narte Velikonja, Ksaver Meško, Silvin Sardenko, Janko Kernsik, Simon Jenko, Josip Stritar, Fran Milčinski.) Govor sv. očeta pri Združenih narodih. Vinko Beličič: Poštenjak. *Mirko Mazora: Vsaj zdaj; Na jesen; Moj cvet; Moč groba; November; Ob zatonu*. Aleksij Markuža: *Stavka; Kdaj?* Dr. Alfonz Čuk: Moderna psihologija. *Aleksij Markuža: V jeseni*. [Maks Sah] Drš: Beneški Slovenci 100 let pod Italijo. *Srečko Gregorec: Med valovi; Da le k tebi pridem*. [Anton Kacin]: Iz starih papirjev. (Pesem od svete Maše v' Katenari 1835. 4. Octobra.) Dr. Miha Krek: Naš Mojzes. [Vinko Zale-

tel] V-ko: »Tudi tam je naša kri...« *Karel Mauser: Razpadajoča hiša*. Martin Jevnikar: Spominške obletnice. (Škofjeloški rokopis. Ziga Herberstein. Anton Zakelj-Rodoljub Ledinski. Leto 1866.) *Srečko Gregorec: Božji mož*. *Karel Mauser: Dež*. Fran Levec. [*Stefan Tonkli*] *Yl Knotts: Jaz ljubim skrivnost*. Vinko Beličič: Stavkokazi. *Srečko Gregorec: Zapravljen grunt*. [Franc Močnik] M.: Štirstoletnica blažene Hozane iz Kotora. *Srečko Gregorec: Življenje*. Dr. Stojan Brajša: Critice iz Istre. [*Stefan Tonkli*] *Yl Knotts: Zadnja sestra*. Dr. Stojan Brajša: Josip Grašič. S[tanko] Z[orko]: Slovenski romarji v Palestini. *Karel Mauser: Misel iz dnevnika*. Dr. Jože Skerk: Dežela ter njeni in naši problemi. [*Stefan Tonkli*] *Yl Knotts: Čez Kras...* Msgr. Rudolf Klincec: Marijine sestre Čudodelne svetinje v Gorici. Janez Grum: Dr. Florijan Gregorič. [Andrej Bratuž] Skladatelj Stanko Premrl. P[eter] K[omac]: Astronavtika: osmo leto. J[ože] V[ošnjak] Kulturno življenje koroških Slovencev. [Valentin Birtič] *Zdravko: Ob stoletnici priključitve Slovenske Benečije Italiji*. Peter Komac: Pričevanje ljubezni. P. Radko Rudež: V Afriki. *Srečko Gregorec: Zmagoslavje*. Dr. Danilo Rustja: Razkuževanje in razkužila. Dr. Danilo Rustja: Človek in živalske nalezišne bolezni. Jože Jurak: Otok sredi rdeče celine. A[ndrej] B[ratuž]: Utrditev slovenskih položajev na Goriškem. [Jože Jurak] Josip Dolenc: Leto dni v življenju narodov in Cerkve. *Srečko Gregorec: Brez vodnika*. [Janez Kacin] Fr. Gaber: Stari kandelaber. [Maks Sah] - Drš: Prosvetno delo na Tržaškem. P. Anton Prešeren D.J. Msgr. Rudolf Klincec: Ob katafalku treh goriških nadškofov. (Dr. Frančiček B[orgia] Sedej. Dr. Karel Margotti. Hijačint Janez Ambrosi.) Jože Jurak: Msgr. Janez Hladnik.

38

KOLENDAR Goriške Mohorjeve družbe za leto 1967. [Uredil in opremil Maks Komac.] Gorica. Izdala Goriška Mohorjeva družba. (Natisnila tiskarna Budin 1966.) 150+(II) str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] Lojze Škerl: Pot II. vatikanskega koncila. Martin Jevnikar: Iz kulturne zgodovine. (Protestantska pesmarica. Valentin Stanič. Etbin Kristan. Fran Milčinski. Jože Kranjc. Leto 1867.) Sah Maks: Zaton Avstrije. Ob stoletnici sporazuma med Dunajem in Budimpešto. *Mirko Mazora: Roj*. [*Stefan Tonkli*] *Hosko Tejnos: Ne iščem...* *Srečko Gregorec: Blaženi rod*. Msgr. dr. Jakob Ukmar: Mednarodno pravo za vesoljski prostor. Stanko Janežič: Višarje; Pogovor v Londonu; Učiteljica. *Ljubka Sorli: Neizpovedana ljubezen*. I-XV. [Marijan Breclj] n. j.: Ivan Trinko in Mohorjeva družba. Deset neobjavljenih pisem Ivanu Trinku-Zamejskemu. Msgr. Maksimilijan Jezernik: Slovenski zavod v Rimu. [*Stefan Tonkli*] *Hosko Tejnos: Razprši se v veter...* [Valentin Birtič] *Zdravko: Nediži*. *Darina Konc: Sveti večer pri nas doma*. Vladko Kogoj: Iz mojih spominov na tolminsko učiteljišče v letih po prvi

svetovni vojni. (Profesor Calvi. Ravnatelj Kalkan. Profesor Bekar.) F. Millong: V spomin prelatu dr. Rudolfu Blümlu. Vladko Kogoj: Mati in dete. Msgr. Rudolf Klinec: Ob dvajseti obletnici razmejitve. *Mirko Mazora: Na cerkvenem tlaku.* [Valentin Birtič] *Zdravko: Beneškemu kostonju.* Vladko Kogoj: Otrok in rožice. Maks Jan: Ob železnem jubileju okrožnice Rerum novarum. Babica in vnuki. *Srečko Gregorec: Z novimi koraki; Hrepenenje; Zanjica; Vprašanje; Lokvanj.* Dr. Jakob Ukmar: Razmišljanja k poletom v svetovni prostor. Jože Jurak: Češka in Slovaška nekdanj in danes. *Srečko Gregorec: Vodnjak.* William C. Kvaraceus: Ne imenujmo jih zločince. Moderna služkinja. Darina Konc: Zgodba o dekli Jerčki. Pri bolniku. *Srečko Gregorec: Enkrat.* Dr. Rudolf Klinec: Ob 50-letnici majniške deklaracije. P[eter] K[omac]: Projekt Gemini. Mons. G. L. Velci: Ob 60-letnici mašništva msgr. Fogarja. Peter Komac: Pogovori o Afriki. Dr. Danilo Rustja: Našim gospodinjam. [Maks Komac] m. c.: Pesniku Milanu Bekarju v spomin. [Maks Komac] m. k.: Slikar Josip Tominc ob 100-letnici smrti. [Jože Jurak] Josip Dolenc: Svet med vremenj in iskanjem miru. [Anekdote in drobiž na straneh: 44, 58, 81, 82, 83, 84, 89, 101, 105, 108, 109, 111, 113, 131, 135, 136, 139.]

39

KOLENDAR Goriške Mohorjeve družbe za leto 1968. [Uredil in opremil Maks Komac.] Gorica. Izdala Goriška Mohorjeva družba. (Natisnila tiskarna Budin 1967.) 166+(I) str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] V »letu ver«. Dr. Rudolf Klinec: Novi goriški nadškof msgr. Peter Cocolin. Lojze Škerl: Pokonciljska pot. Vinko Beličič: Gospod in pol. *Srečko Gregorec: Dospeti mi na božjo je obalo.* *Mirko Mazora: Tvoj angel je kriv; Stezica.* [Stefan Tonkli] *Hosko Tejnos: Kje bom...* Martin Jevnikar: Iz preteklih dni. (Janez Ludvik Schönleben. Pohlina v Krayska grammatika. Luka Jeran. Miroslav Vilhar. Fran Jaklič-Podgoričan. Ilka Vaštetova. Josip Plemelj. Leto 1868. Vladimir Bartol.) [Mirko] *Kunčič: Na dedovih kolenih.* *Mirko Mazora: Božična.* Dr. Rudolf Klinec: Nadškof Andrej Pangrazio in goriški Slovenci. [Mirko] *Kunčič: Otroci love kresnice.* Karel Mauser: *Jesenska.* [Mirko] *Kunčič: Kadar se manica joka.* Andrej Bratuž: Gorica in kultura srednje Evrope. *Mirko Mazora: Na Kladjah.* [Stefan Tonkli] *Yl Knotts: Cevraj so svetile...* [Stefan Tonkli] *Hosko Tejnos: Samo ko noč...* Pavle Merku: Samospevi Ivana Grbca. Šah Maks: Dolga pot do cerkvenega edinstva. [Stefan Tonkli] *Yl Knotts: Zdaj vem, življenje...* *Mirko Mazora: M. K. Srečko Gregorec: Kakor seješ, tako žanješ.* R[udolf] Klinec: Župnijski »Dom sv. Andreja« v Standrežu. [Jože Peterlin] jr: Kulturno-prosvetna razgibanost na Tržaškem. L[ojze] Š[kerl]: Letošnje skupno romanje v Slovenijo. [Ludvik Zorzut] *Fervidus: Po zemlji koroški.* Jože Jurak: Razgibana prosvetno-kulturna dejavnost na Goriškem. Zorko Harej: Skladatelj Mir-

ko Filej. [Ludvik Zorzut] *Fervidus: Okej.* *Srečko Gregorec: Zlatnike si kuj!* [Peter Komac] ...er: Tisočdevetsto 67. Kazimir Humar: Šestdeset let Marijine družbe v Gorici. [Stefan Tonkli] *Hosko Tejnos: Iskanje.* Zorko Harej: Gradivo za monografijo o Vinku Vodopivcu kot prispevek h kulturni zgodovini Primorske med obema vojnama. Dr. Jakob Ukmar: Načelne misli iz drugega vatikanskega koncila. Zorko Harej: O predmetu, ki je tako vsakdanji, da se malokdo vpraša o njegovem bistvu in izvoru. Dr. Rudolf Klinec: Msgr. Lojze Novak, m. p.: Jubilejno leto na Sveti gori. [Marijan Breclj] —lj—: Knjižničarsko delo Albina Kjudra. [Marijan Breclj] —n—j: De profundis za pesnikom Alojzom Gradnikom. [Ludvik Zorzut] *Fervidus: Na Planoti med Idrijo in Bačo.* [Andrej Bratuž] a. b.: Nekaj misli ob mednarodni pevski prireditvi v Gorici. [Valentin Birtič] *Zdravko: Najsvetejša noč.* Branko: Avto in jaz. Dr. Stojan Brajša: Jakob Volčič. [Peter Komac] p. k.: Revolucija v revoluciji? Veličastno srečanje Slovencev v Rimu. [Maks Komac] m. k.: Slikar Ivan Grohar. Stoletnica rojstva. Zanimiva anketa. [Anekdote in drobtinice na straneh: 39, 57, 76, 117, 155, 165, 166.]

40

KOLENDAR Goriške Mohorjeve družbe za leto 1969. [Uredil Maks Komac. Opremil Peter Komac.] Gorica. Izdala Goriška Mohorjeva družba. (Natisnila tiskarna Budin [1968].) 204+(II) str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni koledar.] Okrožnica papeža Pavla VI. Humanae vitae o pravilnem uravnavanju rojstev. Msgr. Maksimilijan Jezernik: Slovenski zavod v Rimu. *Aleksej Jože Markuža: Himna Slovenika; V votlini kumanske Sibile; Božič v tujini.* [Marijan Breclj] *Severin Res: Božična.* Jožko Kragelj: Zgodba dveh Tinčev. Branko: Sportno novinarstvo. *Mirko Mazora: Nedelja v avgustu.* *Aleksij Jože Markuža: Uporni krik; Prošnja.* Dr. Drago Štoka: Nekaj misli o delu v okviru deželnega sveta. *Mirko Mazora: Moja pot.* Dr. Rudolf Klinec: † zlatomašnik Ciril Sedej. Dr. Angel Kosmač: Nemški katoliški shod v Essenu. *Mirko Mazora: V središču; V zimo; Spet sem otrok.* Inž. Janko Košir: Ureditve vrta. Zorko Harej: Skladatelj Laharnar, ki ga premalo poznamo. *Marijan Breclj: Rastejo na oknu tvojem...* Ajda. Albert Rejec: »Slovenski glas beneških Slovenju u Belgiji«. *Marijan Breclj: Spomini.* Jožko Kragelj: Msgr. Josipu Abram u v spomin ob tridesetletnici smrti. Inž. Janko Košir: Rastlinjaki. *Marijan Breclj: Pesem nagajivka.* R[udolf] K[linec]: Slovensko Alojzjevišče v Gorici. Jožko Kragelj: Hromi Berto. *Marijan Breclj: Vipavski slavček pesnik Fran Žgur (:1866-1939:).* *Marijan Breclj: Ognjene snežinke; Zimska balada; Balada.* Pavle Merku: Zborovske skladbe Ivana Grbca. [Marijan Breclj] *Severin Res: Pesem o sv. Frančišku.* Dr. Rudolf Klinec: Inž. Josip Rustja. Zorko Harej: Iz naše preteklosti: Rimske toplice pri Timavi. [Marijan Breclj] *Severin*

Res: *Frančišek in atomski vek*. Franc Mljač: Izidi političnih in deželnih volitev maja 1968. [Ludvik Zorzut] *Fervidus: Slovenski pušcler nesi v Furlanijo*. [Ludvik Zorzut] *Fervidus: Narodni tabor v Brdih*. Vinko Beličič: Obiski. Državnobzorske in deželne volitve na Goriškem in Tržaškem. Joško Kragelj: Ivan Trinko. Ob petnajstletnici smrti. P[eter] K[omac]: Nekaj o ljudski igri. [Ludvik Zorzut] *Fervidus: Pri božičnem ognjišču*. Martin Jevnikar: Iz nekdanjih časov. (Knez Hotimir. Sv. Ciril. Hieronim Megiser. Karel Janez Herberstein. Ignacij Orožen. Avgusta Danilova. Ignacij Borštnik Leto 1869. Jakob Solar. Ivan Dornik.) [Ludvik Zorzut] *Fervidus: Iz Ptuja na Madžarsko k ogrskim Slovincem*. (:Popotna reportaža:). Anton Kacin: Pred petdesetimi leti. Jože Jurak: Tržaško-goriško romanje na Bavarsko. P[eter] K[omac]: Zgodilo se je lani. Jože Jurak: Kulturna delavnost na Goriškem. [Ludvik Zorzut] *Fervidus: Svet Martin*. M[aks] K[omac]: Dva spomenika. Andrej Bratuž: Gorica na pragu Evrope. [Ludvik Zorzut] *Fervidus: Crešnje so rdače*. [Valentin Birtič] *Zdravko: Ločitev*. Kornel Abel: Srnica. Prevedel Z[igon] J[ožko]. [Anekdote in drobiž na stranch: 168, 195, 196, 197, 198.]

41

KOLENDAR Goriške Mohorjeve družbe za leto 1970. (Uredil Maks Komac. Odgovorni urednik: Dr. Kazimir Humar.) [Opremil Peter Komac.] Gorica. Izdala Goriška Mohorjeva družba. (Natisnila tiskarna Budin 1969.) 204+(II) str. V. 8°. Ilustr. + 1 vprašalna pola na 1 listu.

VSEBINA: Msgr. Lojze Škerl: Kalendar 1970. Msgr. Lojze Škerl: Liturgična obnova. Vinko Beličič: Spomin na Belo krajino: Zorko Harej: Oglejski patriarh Pavlin in začetki krščanstva pri Slovencih. Joško Kragelj: V novo življenje. Prof. Alojzij Tul: Sto let Sueskega prekopa (:1869-1969:). Albert Rejec: Jožef Marchet furlanski duhovnik in ljubitelj Slovencev. Martin Jevnikar: Iz kulturne zakladnice. (Celovški rokopis. Matija Kastelec. Mihael Mikec. France Jančar. Josip Doljak. Valentin Plemel. Lovro Toman. Rado Murnik. Leto 1870. Oskar Hudales. Tone Selškar.) Sah Maks: Od stotnika do cesarja in jetnika. (:Ob dvestoletnici Napoleonovega rojstva:). Msgr. Rudolf Klinec: Zupnik Filip Kavčič. [Ludvik Zorzut] l. z. *Fervidus: Novoletna zdravica*. Joško Kragelj: Venceslav Belé. Kulturni delavec na Primorskem. Peter Sorli: Marijin dom pri Sv. Ivanu v Trstu. Joško Kragelj: Pisatelj Ivan Pregelj in zupnik Jože Fabijan. Jože Jurak: Skupno romanje v svetišča treh dežel. Kazimir Humar: Opajske zgodbe v prvih dneh partizanstva leta 1943. (:Odlomek iz dnevnika:). Veličastna blagoslovitev vogelnega kamna Slovnika. [Ludvik Zorzut] *Fervidus: V blisku in gromu poveljučana šentviška gora*. [Ludvik Zorzut] l. z.: Za študentovskih let. (:Spominu Alojza Pavlina:). Zorko Harej: V spomin goriškemu skladatelju Emilu Komelu. Jožef Zorž: Stoletnica Čitalnice v Standrežu. Vinko Beličič: *Petero*

pesmi. (Božič. Silvestrovo. Trije kralji. Jožefovo. Maria Luggau.) Dr. Rudolf Klinec: Pok. dekan Alojzij Pavlin. Vinko Beličič: *Na Svete Višarje*. Jože Jurak: Razgibano prosvetno-kulturno življenje katoliško usmerjenih Slovencev na Goriškem. [Ludvik Zorzut] *Fervidus: Odmev s Krasa*. [Ludvik Zorzut] *Sumite nam zeleni bori*. Karel Mauser: *Razpadajoča hiša*. [Peter Komac] p. k.: Kronika 1969. Zora Piščanc: Ekumensko potovanje v Srbijo in Makedonijo. Anton Kacin: Bežni vtisi s poti po Združenih državah. Karel Mauser: *Dež*. [Marijan Breclj] *Severin Res: Napis na fotografijo*. Kazimir Humar: Naše vasi: Dol. Hakušiu Kitahara: *Zapuščeni vrt*. Prevedel Severin Res [= Marijan Breclj]. [Jože Peterlin] E. N.: Prosvetno kulturno življenje na Tržaškem v okviru Slovenske prosvete. Andrej Bratuž: Misli ob srečanju »Mittleuropa« 1969. [Marijan Breclj] *Severin Res: Adventno razpoloženje*. [Ludvik Zorzut] l. z. *Fervidus: Praznik črešenj v Brdih*. [Jože Jurak] Josip Dolenc: Sedemdeset let družbe Marije Milostljive v Trstu. [Andrej Bratuž] a. b.: Gorica kulturni posrednik dveh svetov. Peter Komac: Slepa ulica, ali o poeziji beat. Allen Ginsberg: *Za realnostjo; Pesem. Lawrence Ferlinghetti: Iz zbirke »Coney Island razuma« 16., 20.* Gregory Corso: *Napisano na predvečer svojega 32. rojstnega dne*. Dr. Janez Vodopivec: O čem so govorili škofje na drugi sinodi? [Jadviga Komac]: J.: III. deželni kongres o hranjenju in prehrani. Karel Mauser: *Večerna molitev*. Deželni prispevki za kmetijstvo. Deželni prispevek za šolstvo. Roman Brandstaetter: *Madona ateistov*. Iz poljščine prevedel Severin Res [= Marijan Breclj]. Dr. Angel Kosmač: K sv. Jožefu v Ricmanje. Deželni izdatki v proračunu za leto 1970. [Anekdote in drobiž na straneh: 77, 91, 113.]

42

KOLENDAR Goriške Mohorjeve družbe za leto 1971. (Uredil Maks Komac. Odgovorni urdenik: dr. Kazimir Humar.) [Opremil Peter Komac.] Gorica. Izdala Goriška Mohorjeva družba. (Natisnila tiskarna Budin [1970].) 191+(I) str. V. 8°. Ilustr.

VSEBINA: [Astronomski in cerkveni kalendar.] (Fotografije raznih primorskih krajev v zaglavljih so posnetki prof. Slavka Bratina.) Dr. Lojze Škerl: Novi bogoslužni uredniki. Anton Kacin: Po petindvajsetih letih. *Aleksej Jože Markuža: V katakombah*. Dr. Jože Prešeren: Duh skavtizma. Martin Jevnikar: Iz nekdanjih dni. (Adam Bohorič. Peter Pavel Glavar. Peter Puzel (Pucelj). Blaž Kocen. Alojz Dobravec. Marko Pernhart. Miroslav Premrou. Mihael Opeka. Lojze Dolinar. Leto 1871.) Zorko Harej: Naša cerkvena pesem danes in včeraj. [Marijan Breclj] *Severin Res: Duhovniku*. Joško Kragelj: *Zapuščeni dom*. Dr. Rudolf Klinec: Koroški plebiscit v luči slovenskega tiska na Primorskem. Dr. Maks Sah: Zaton papeževe oblasti 20. septembra 1870. Kazimir Humar: Razcvet partizanske svobode na spodnjem Krasu. [Jože Jurak] —jk: Doberdob

